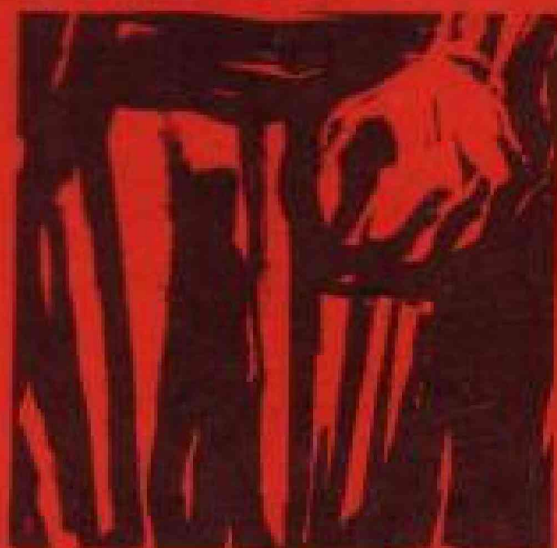

אסתר וילנסקה

האינטרנציונל הסוציאליסטי והתהוות הקונפאיינטרן

עם עובד - תרבות וחינוך

אסתר וילנסקה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לצבי —

באהבה ובתודה

על העזרה להוצאת הספר

Vilenska, Esther, 1918 -

אסתר וילנסקה

האינטרנציונל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ha-Internatsyonal ha-sotsyalisti
ve-hit'avut ha-kom'intern.

ESTHER VILENSKA

**THE SOCIALIST INTERNATIONAL
AND THE FORMATION OF THE COMINTERN**

Storage

41X

11

.I5

V72

©

עם עובד — תרבות וחינוך
Am Oved — Tarbut Vechinuch
תל-אביב תש"לד 1974 Tel-Aviv
נסדר ונדפס בדפוס מרחביה

תוכן העניינים

עמוד

7	הקדמה של מערכת עם עובד — תרבות וחינוך
9	מבוא מאת המחברת
11	אופי האינטרנציונאל השני
15	האינטרנציונאל השני על השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות
20	הזיכוח באינטרנציונאל השני על שביתה כללית
27	השאלה הקולוניאלית בדיוני האינטרנציונאל השני
31	האינטרנציונאל והמלחמה
46	ליבקנכט חושף הכנות יצרני הנשק למלחמה
51	המחלוקת בין אדוארד ברנשטיין לבין הסוציאליזם המהפכני
58	תמיכת הס.ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי והתמוטטות האינטרנציונאל השני
66	הסוציאליזם-דמוקרטיה הרוסית נגד המלחמה
	הצבעת ליבקנכט נגד תקציב המלחמה
68	ועמדת קאוטסקי על מוגבלות השפעת האינטרנציונאל
71	מהפכת-פברואר 1917 ברוסיה
73	התזיסים של אפריל 1917
75	מהפכת-אוקטובר 1917 ברוסיה
82	הנושא החברתי של המהפכה הסוציאליסטית
84	האם מהפכה סוציאליסטית זהה עם מלחמת-אזרחים, או אפשרית גם בדרך שלווה?
86	התנגדותו של קאוטסקי למהפכת-אוקטובר
88	ממהפכת-אוקטובר אל שלום ברסט-ליטובסק
94	העימות בין שלטון המועצות לבין האסיפה המייסדת בינואר 1918
97	מיגור האינטרבנציה ברוסיה
103	המחלוקת בין מועצת הצירים לבין האסיפה המכוננת ברוסיה
107	רוזה לוקסמבורג על פיזור האסיפה המכוננת
112	היחס החדש לעמים המשועבדים

114	מהפכת־נובמבר 1918 בגרמניה
121	קווי דמיון בין מהפכת־פברואר 1917 ברוסיה לבין מהפכת־נובמבר 1918 בגרמניה
122	הסתערות המהפכה־שכנגד בגרמניה
126	המערכה על שיטת מועצות הפועלים בגרמניה
128	קאוטסקי על האסיפה הלאומית ואסיפת־המועצות
130	שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת־קאפ
137	המהפכה והמהפכה־שכנגד בהונגריה
143	השמאל הצימרוואלדי וההתפתחות לקראת הקומאינטרן
146	ההזמנה לוועידת־מוסקבה, ינואר 1919
149	שיקום האינטרנציונאל השני
154	קווי־היסוד של האינטרנציונאל הקומוניסטי
159	מאניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות
168	השאלה הלאומית בדיוני הקומאינטרן
172	הקומאינטרן על הדימוקראטיה הבורגנית והפרוליטאריה
175	מהות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות
	חולשות הפרלמנט הבורגני
182	בתזכיר מפלגת העבודה הבלתי־תלויה של בריטניה
185	ועידת ז'נבה של האינטרנציונאל השני
189	המערכה לחזית מאוחדת נוכח ההפיכה הפאשיסטית באיטליה
191	בעיות וסיכומים
198	רשימת השמות
203	ביבליוגרפיה

הקדמה

ספרה של אסתר וילנסקה על האינטרנציונאל השני והתהוות השלישי הוא נסיון לרכז את העובדות הפוליטיות העיקריות ולהציגן באופן המבהיר את השתלשלות המאורעות. הוויכוחים הפנימיים בתוך תנועת הפועלים הבינלאומית הם, כמובן, רקע הכרחי להבנת הפילוגים והמחלוקות החריפות, שנסתיימו בקרע ארגוני ורעיוני. המחברת השקיעה מאמץ ניכר בנסיון להציג את שני הצדדים של הוויכוח — הקומוניזם מזה והסוציאל-דמוקראטיה מזה — מבלי לטשטש את דעותיה והשקפותיה הידועות והברורות. גם אם יש מקום לטעון, שמבחינת ההשקפה הסוציאל-דמוקראטית לא הודגשה די-הצורך הביקורת הנוקבת על הדיקטטורה הפרוליטארית ולא נכללה בחיבור נקודת-הראות של העימות בין הציונות, היהדות הסובייטית והקומוניזם — הרי סבורה המערכת, שיש מקום להוצאת הספר במתכונתו ובתוכנו, הן על סמך המאמץ של המחברת להציג בו סיכום היסטורי, והן על סמך העיקרון של חופש-הביטוי המקובל עלינו.

המערכת

מבוא

ההתארגנות הנפרדת של האינטרנציונאל השני המשוקם בפברואר 1919 בברן ושל האינטרנציונאל השלישי במארס 1919 במוסקבה, ביטאה קרע ארגוני ומדיני בין הזרמים היסודיים בתנועת הפועלים הבינלאומית, שהתפתח תוך כדי עימות רעיוני ומדיני ממושך ומקיף.

החיבור מקיף את תקופת האינטרנציונאל השני (1889-1914), העימות שבשנות מלחמת-העולם (1914-1918) וחמש השנים הראשונות של קיום שני האינטרנציונאלים הנפרדים (1919-1923).

מטרת החיבור היא להבהיר את תוכן העימות בתנועת הפועלים, את משמעותו ואת הקשר שבינו לבין המאבקים החברתיים הגדולים, שניהלה תנועת הפועלים ברבע הראשון של המאה ה-20, תוך נסיון לנתח את הבעיות שהתעוררו עם ההתפתחויות המהפכניות ברוסיה ב-1917, בגרמניה ב-1918 ובהונגריה ב-1919.

השאלות סביבן התנהל העימות לא היו שוליות, אלא בעלות חשיבות ממדרגה ראשונה לתנועת-הפועלים הבינלאומית וכן לכלל הכוחות הדמו-קראטיים, כגון:

✧ האם יש להסתפק בתמורות דמוקראטיות ובתיקונים חברתיים בשיטה הקפיטאליסטית, או חיוני לפתח את התמורות הדמוקראטיות למערכה מהפכנית למען שינוי יסודי בשלטון המדינה ובבעלות על אמצעי הייצור.

✧ האם השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות תסלול את הדרך לתמורה סוציאליסטית, או האם לשם מטרה זו חיונית חזית-פועלים לוחמת לכיבוש השלטון המדיני.

✧ האם אפשר להסתפק בשיפור תנאי החיים של העמים המשועבדים בתחומי השלטון הזר, או חיוני וצודק הוא להכיר בזכותם של העמים המשועבדים להגדרה עצמית.

קטאליזאטור גדול ביותר של הניגודים בתנועת-הפועלים היתה מלחמת-העולם הראשונה, המאמצים למנוע אותה, הגדרת אופייה ערב התלקחותה, היחס לאישור תקציב המלחמה ב-4 באוגוסט 1914 בגרמניה, קביעת האחריות לפתיחתה, הגדרת מהותה לאחר התלקחות המלחמה, המערכה להפסקתה, המאבק נגד השלטון המונארכי שהמשיך בה וההתקוממות נגד השיטה הקפיטאליסטית שבחיקה נולדה מלחמה נוראה זו.

בין הבעיות שהסעירו את תנועת הפועלים באותה תקופה: האם יש לבחור בחזית של אחדות לאומית עם בעלי-ההון ובעלי-האחוזות הגדולים נוכח הסכנות שצפו עם פתיחת המלחמה, או האם למען האינטרס הלאומי ומניעת מלחמות בעתיד, יש להעדיף את המאבק נגד הכוחות החברתיים שהטילו את העולם למלחמה? האם תמיכה במלחמה ללא תכלית ובלתי-צודקת יכולה לשרת את האינטרס הלאומי, או שלילתה של מלחמה כזו ואימוץ הכוחות להפסקתה — תהא הגנה על האינטרס הלאומי? האם מלחמת-עולם היא תופעה בלתי-נמנעת? האם זהו פטאליזם, שאין לחברה האנושית שום שליטה עליה, או שמא ריאלי הדבר לפעול בהתמדה למען ביטול שרשיה הכלכליים והמדיניים של המלחמה ובכך לעשותה לבלתי-אפשרית?

רפורמיזם או סוציאליזם מהפכני — זה היה בפתח המאה ה-20, בעיקרו של דבר, עימות רעיוני בתוך המסגרת הבינלאומית המשותפת של האינטרנציונאל הסוציאליסטי. אולם ההתפתחויות המהפכניות הסוערות, בעיקר ברוסיה (1917) ובגרמניה (1918), על רקע המחאה של תנועת הפועלים נגד טבח מיליוני אנשים על לא עוול בכפם במלחמת-העולם הראשונה, חורבן נכסים חמריים, אמצעי ייצור וערכי תרבות — העמיקו את הוויכוח בין הזרם הרפורמיסטי לבין הזרם המהפכני עד כדי פילוג בתנועת הפועלים ומאבק חריף ביותר בין שני זרמיה היסודיים הנ"ל. החיבור מהווה נסיון להבהיר פרקים חשובים בהתפתחותו של עימות זה.

המחברת

אופי האינטרנציונאל השני

רעיון האינטרנציונאל שאב את השראתו מן התנועה הגדולה לחופש ולדמוקרטיה של ימי המהפכה הצרפתית הגדולה משנת 1789. תנועה זו היתה בינלאומית לפי אפיה, הקיפה אנשים עובדים ואינטלקטואלים. היא היתה חדורה רוח סולידאריות בין בני עמים שונים, השרויים בניצול מעמדי ודיכוי לאומי ובעלי-הכרה בהכרח בשיתוף פעולה בינלאומי של העובדים מול האופי הבינלאומי של ההון.

בעוד שהאינטרנציונאל הראשון איגד קבוצות בלתי-יציבות של עובדים אשר השתייכו אליו באורח אישי, הצליח האינטרנציונאל השני להתבסס על מפלגות-פועלים מאורגנות והמוניות. בתקופת קיומו של האינטרנציונאל השני קיבלה התנועה הסוציאליסטית אופי של תנועה המונית.

באינטרנציונאל השני היו זרמים שונים: מהפכניים, רביזיוניסטיים, ריפורמיסטיים וכו'. אולם, המארפסיוזם היה הזרם הקובע באינטרנציונאל השני בתקופתו הראשונה.

בניסוח הפרוגרמאטי של עקרונות האינטרנציונאל נכללו הרעיונות היסודיים של קארל מארקס, יסודות הפילוסופיה שלו על התפתחות האנושות, תורתו הכלכלית, עמדתו למאבק המעמדי, למדינה ולמהפכה החברתית.

מטרתו היסודית של האינטרנציונאל השני בתקופתו הראשונה, היתה לחולל שינוי מהפכני בחברה הקפיטאליסטית ולכונן חברה סוציאליסטית. לפי השקפת עולמו היתה המהפכה הסוציאליסטית קטר של ההיסטוריה האנושית ונקודת-שיא בלתי-נמנעת במאבק של האנושות לשחרורה משיטת-הניצול הקפיטאליסטית.

הציפיה לנצחון הקרוב של הסוציאליזם נסכה באותה תקופה התלהבות מיוחדת במינה בתנועת הפועלים הבינלאומית.

במשך 25 שנים של קיום האינטרנציונאל השני (1889—1914) התגבשה התנועה הסוציאליסטית הבינלאומית כתור כוח חברתי ומדיני חשוב. חברי המפלגות הסוציאליסטיות ראו בארגון בינלאומי זה גורם ציבורי בעל יעוד כלל-אנושי לביטול הניצול המעמדי ולמנוע מלחמה שאיימה לפרוץ.

תחושת השליחות ההיסטורית של האינטרנציונאל השני והצפיות למיפנה — מסכנת מלחמה להבטחת השלום — באה לביטוי בקריאה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

החגיגת בעת פתיחת ועידת-היסוד שלו בפאריס, ב-14 ביולי 1889. תאריך זה נבחר לציון יום-השנה ה-100 לכיבוש הבאסטיליה. אולם הוועידה היה מקושט באורח חגיגי בשלל דגלים אדומים. מעל במת הנשיאות התנוססו סיסמאות שאובות מן ה"מאניפסט הקומוניסטי" כגון: "פועלי כל הארצות, התאחדו!"

מטרתו הראשית של מעמד הפועלים הוגדרה בוועידה: הפקעת כוחו המדיני והכלכלי של המעמד הרכושני — הלאמת אמצעי-הייצור היסודיים. יחס הכבוד למאבקי הקידמה ולאנשים שהקריבו את חייהם למען מטרות חברתיות מתקדמות בא לביטוי בברכה הנרגשת: "בשם פאריס של יוני 1848 ושל מארס-אפריל-מאי 1871, בשם צרפת של באבאף, בלאנקי וזאָרלן — ברכות לפועלים הסוציאליסטים משני חלקי כדור הארץ!"

בסיום ועידת-היסוד של האינטרנציונאל השתתפו הצירים בהפגנה גדולה לציון זכרם של המהפכנים החלוצים, אשר נפלו בקרבות מהפכניים. משתתפי הוועידה ראו עצמם כנושאים של רעיון חדש, נשגב ורב-תקוות לעתיד. אדוארד ואַיאן, שנבחר יחד עם וילהלם ליבקנכט לנשיא הוועידה, תיאר אותה כ"פרלמנט ראשון של מעמד הפועלים הבינלאומי". התכנסות זו נועדה — לדבריו — לכרות ברית קדושה של הפרולטאריאט הבינלאומי.

ועידת האינטרנציונאל הצליחה ללכד נציגים של התנועות הסוציאליסטיות משני חלקי כדור-הארץ. הגדולה מבין המשלחות היתה הצרפתית. היא היתה מורכבת מ-221 חברים, כולל הבלאנקיסט אדוארד ואַיאן (שהיה חבר הקומונה הפאריסאית ב-1871), המארכסיסטים ז'ול גאָד, שארל לונגאָ, פול לאַפאָרג וכן נציג האנרכיסטים, סבאסטיאן פּוֹר.

למרות החוק האנטי-סוציאליסטי שהיה בתקפו בזמן ההוא בגרמניה, הגיעו משם 81 נציגים. ביניהם היו וילהלם ליבקנכט, קארל לגיאן, אדוארד ברנשטיין, גיאורג היינריך פון וולמר, הרמן מולקנבור, קלרה צטקין ווילהלם פאָנקור. המשלחת הגרמנית נבחרה, בחלקה במישרין על-ידי פועלים ב-125 אספות פומביות, ובחלקה השני על-ידי הצבעה שהתקיימה בבתי-חרושת, לאחר שהמשטרה אסרה את קיומן של האספות הפומביות.

המשלחת הבריטית היתה מורכבת מ-22 חברים ובראשם מנהיגים סוציאליסטיים ידועי-שם, קיאָר הארדי, מייסד מפלגת-העבודה הסקוטית ונציגים של 56 אלף כורים סקוטיים, ויליאם מוריס, משורר ומייסד הליגה הסוציאליסטית, קנינגהאם גראָהאם, הסוציאליסט הראשון שנבחר לפרלמנט הבריטי, אַלנור מאַרכס-אָבלינג, בתו הצעירה של מארכס ונואמת ידועה במזרח-לונדון, וג'ון ברנס, מנהיג איגוד-מקצועי שכיהן בתור מיניסטר פועלי ראשון בממשלת-בריטניה.

אופי האינטרנציונאל השנ

תחיקת העבודה היתה הנושא העיקרי של הוועידה. האחד במאי נקבע כיום הפולידאריות הבינלאומית של מעמד הפועלים. בהחלטת הוועידה בנושא זה נאמר:

"נקבעת הפגנה בינלאומית גדולה בתאריך קבוע אחת לתמיד, כדי שבכל הארצות יפגינו העובדים בעת-ובעונה אחת ויציגו לשלטונות את הדרישה להגביל את יום-העבודה ל-8 שעות, לחוקק חוק בענין זה ולמלא גם את כל שאר ההחלטות של הוועידה הבינלאומית בפאריס".

האחד במאי שנקבע בוועידת היסוד של האינטרנציונאל כיום מיפגן משותף של תנועת הפועלים הבינלאומית נגד הניצול המעמדי הקשה, בעד הפחתת שעות-העבודה לשמונה ביום, בעד ביטול צבאות-קבע ומניעת מלחמה — היה קשור עם ויכוח יסודי. הוויכוח היה אם הצלחת מערכותיו של מעמד הפועלים מותנית בצמצומן לדרישות איגוד-מקצועיות בלבד או בקשירתן עם המערכה המדינית למען הבטחת חירויות דמוקרטיות והרחבתן, למניעת מלחמות ולמהפכה חברתית.

ערב מלחמת-העולם הראשונה, בשנת 1914, הקיפו המפלגות הסוציאליסטיות וכן האיגודים המקצועיים הקשורים בהן, מאות אלפי חברים מאורגנים. בבחירות הפרלמנטריות זכו המפלגות הסוציאליסטיות בארצות-אירופה אחדות עד למיליון קולות.

בתקופה שלפני מלחמת-העולם הראשונה נבחרו לפרלמנט בצרפת למעלה מ-100 צירים סוציאליסטיים. הסוציאליט-דמוקראטיה הגרמנית התחזקה בבחירות של 1912 והיתה למפלגה הגדולה ביותר בגרמניה. נציגותה הקיפה 110 צירים מכלל 397 צירי הרייכסטאג. בעד הס.ד. הצביע רוב העובדים וכן חלקים מן המשכילים והמעמד הבינוני. אולם, עם גידולה המספרי של המפלגה הס.ד. נחלשה רוחה המעמדית והתחיל להתפתח בה זרם רביזיוניסטי.

האינטרנציונאל השני התפתח בתקופת המעבר של הקפיטאליזם אל שלבו האימפריאליסטי. עם התרחבות הייצור והמיכון הוחרף בחברה הקפיטאליסטית הניגוד המעמדי. כמרכז הוחרפו הניגודים הבין-אימפריאליסטיים. בתקופה זו השתנה תפקיד הבורגנות לעומת זה שמילאה בעבר. במאות ה-17, ה-18 וה-19 היתה הבורגנות גורם מתקדם במאבקה נגד השיטה הפיאודלית, ואילו במאה ה-20 שקעה היא בהכנות למלחמת-עולם, נעשתה גורם הבולם את האפשרויות האובייקטיביות להתפתחות המירבית של הייצור והקידמה החברתית.

העובדים השכירים היו שרויים בעוני ובניצול מעמדי קשה. הם היו משוללים זכויות סוציאליות יסודיות, כגון: זכות לתשלום בעד ימי-מחלה, זכות לביטוח בעת זיקנה, זכות לביטוח נכות וכו'. יום העבודה היה ארוך

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ומפרך. שיטות הניצול היו קשות ומשפילות. הנשים היו משוללות זכות-הצבעה.

מנהיגי הסוציאל-דמוקרטיה ריכוז בפרק-זמן זה את פעילותם נגד העול-החברתי היומיומי, הנגרם לעובדים השכירים, בעד קיצור יום-העבודה ל-8 שעות ונגד הניצול המעמדי הכללי.

בגרמניה פונתה פעילות זו בשם "Kleinarbeit" ("עבודה קטנה"), כלומר עבודה יומיומית, המרוכזת במאמצים לתת תשובה לבעיותיהם היומיומיות של העובדים. היתה זו פעילות ציבורית חשובה מאוד, אולם בלתי-מספקת מבחינת השאיפות הכלליות, החברתיות והמדיניות של מעמד הפועלים. בהדרגת המאבק האיגוד-מקצועי היומיומי של העובדים היו לאינטרנציונאל השני הישגים רבים.

בדבריה-הערכה על תרומתו הקונסטרוקטיבית של האינטרנציונאל השני כתב לנין:

"האינטרנציונאל השני תרם את תרומתו המלאה לעבודת-הכנה בארגון ראשוני של ההמונים הפרולטאריים במשך תקופה שלווה ארוכה, תקופה של עבודת קפיטאליסטית אכזרית והתקדמות מסחררת בשליש האחרון של המאה ה-19 והתחלת המאה ה-20."

המאבקים היומיומיים הרבים, שאירגנו וניהלו מפלגות האינטרנציונאל השני לטובת העובדים, אילצו את המעבידים לויתורים חשובים. הממשלות הקפיטאליסטיות נאלצו להיענות במידה מסויימת לתביעות צודקות בנוגע לשכר, שעות-עבודה, ביטוח סוציאלי, תחיקה בעניין שיפור תנאי העבודה בבתי-החרושת, וזכותם של נשים וגברים עובדים להצביע בבחירות פרלמנט-טריות. הלחץ המוגבר של תנועת הפועלים, שהתחזקה והלכה, אילץ את המעמדות השליטים לחולל שינויים ליברליים במדיניות הדיכוי האלים כלפי המאבקים הציבוריים של העובדים.

בעוד שהשפעתו של האינטרנציונאל הראשון הצטמצמה בעיקר למערב אירופה, הקיפה השפעתו של האינטרנציונאל השני את אירופה כולה וכן את ארצות אמריקה. אולם, הארצות הקולוניאליות והקולוניאליות-למחצה — הודו, סין, המזרח-התיכון והקרוב, אפריקה ורוב ארצות אמריקה הלטינית — היו מחוץ להשפעה של האינטרנציונאל השני.

בתהליך ההתפתחות של מדיניותם העבירו המנהיגים הסוציאל-דמוקראטים את הדגש על המטרות המיידיות של העובדים והעמידון בניגוד למערכה הפוליטית למען המטרה הסופית — הסוציאליזם. הם ראו בהשגת הישגים כלכליים-סוציאליים יומיומיים לעובדים במסגרת השיטה החברתית הקפיטאליסטית — את חזות הכל.

האינטרנציונאל השני על השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות

בתקופת האינטרנציונאל הראשון הונחו היסודות של הניתוח המדעי של תורת הסוציאליזם. אולם, במהלך פעילותו של האינטרנציונאל השני, המטרה הסופית — כינון חברה סוציאליסטית — נדחקה הצידה על-ידי האגף הימני במפלגות הסוציאליסטיות.

אחד ההישגים של האינטרנציונאל השני התבטא בכשרון ללכד זרמים שונים בתנועת הפועלים בתוך שורותיו, תוך עימות רעיוני ומדיני בין הדעות השונות באורח חופשי, פומבי ומתמיד. אם כי השאלות האקטואליות שעמדו על סדר היום של תנועת הפועלים סוכמו תוך כדי ויכוח יסודי בין בעלי השקפות שונות, הרי בדרך כלל מטרתו היסודית של האינטרנציונאל היתה לחולל שינוי יסודי בבעלות על אמצעי הייצור, בשלטון המדיני, ביחס לעמים המשועבדים ולמנוע מלחמות תוקפניות. היות ובעלי ההון הגדול משתמשים בזכויות-היתר שלהם, כדי להגן על המונופולים שלהם ולשעבד את העובדים והיות וכפיפות העובדים לבעל-המונופול על אמצעי-הייצור נחשבה כשורש המצוקה, על כן גרס האינטרנציונאל השני, כי כיבוש השלטון המדיני היא זכותם של המעמדות העובדים וחובתם כלפי החברה.

האינטרנציונאל השני בנה וביצר ארגון פועלים איגוד-מקצועי ומדיני רב-עצמה. הוא התחיל את פעילותו הכללית בתור ארגון מארכסיסטי בינ-לאומי, אולם בהמשך הזמן ובאורח הדרגתי שינה הרוב בהנהגתו את עמדותיו הן ביחס למלחמת-העולם הראשונה והן כלפי המהפכה הסוציאליסטית.

האינטרנציונאל השני על השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות

המחלוקת בין האסכולה המהפכנית לבין הריפורמיסטית בתורת הסוציאליזם הקיפה את תנועת הפועלים בכל הארצות מתחילת התפתחותה. הזמנת הסוציאליסט הצרפתי אלכסנדר מילראן, ב-29 ביוני 1899 להצטרף לממשלת-צרפת, יצרה את התקדים של השתתפות נציג סוציאליסטי ראשון כשר בממשלה בורגנית אירופית. במאורע זה היה חידוש רב. היתה זו הפרה של מסורת התנועה הסוציאליסטית האירופית מתקופתו של מארכס.

היענותו של הסוציאליסט מילראן להצטרף לממשלת צרפת הבורגנית העלתה לסדר היום מכלול שאלות עיוניות ומעשיות: האם מתיישבת השתתפות סוציאליסט בממשלה קפיטליסטית עם עקרונות המאבק המעמדי והמדיני לכיבוש השלטון על ידי המעמדות העובדים? האם אפשר לשפר באורח

משמעותי את תנאי החיים של העובדים ולקדם את המטרה הסוציאליסטית היסודית על ידי השתלבות בקואליציה הבורגנית או האם שלטון פועלים יושג על ידי אירגון תנועה ציבורית אופוזיציונית ונהול מערכה המונית לביטול עמדות הכוח הכלכלי של בעלי ההון ולכיבוש השלטון המדיני? נוסף לכך התעוררה השאלה — האם בנסיבות מיוחדות כאשר צפוי איום מצד כוחות ריאקציוניים קיצוניים, מוצדק ומועיל שגם כוח סוציאליסטי מהפכני יתן יד לקואליציה בורגנית-ליברלית? אם כן, מה הן נסיבות אלו? או אולי דווקא אז חשוב לארגן תנועה ציבורית המונית למניעת סכנה זו. ממשלתו של רנה ואלדק רוסו, אליה הצטרף מילראן, היתה בעלת אופי ריפובליקני-רדיקאלי. היא קמה בימי משבר. "פרשת-דרייפוס" היתה אז בעיצומה. באותו זמן התנהלה מערכה לטיהור שמו של הקפטין דרייפוס, חבר המטה הכללי הצרפתי, אשר נידון למאסר-עולם ונשלח לאי-השדים ב-1895, בעקבות העלילה שהוא ריגל לטובת הצבא הגרמני. מערכה מדינית זו התנהלה במטרה להדוף את התעמולה המלוכנית והאנטישמית מצד הכנסיה והעתונות העויינת למשטר הריפובליקני. במהלך מערכה ציבורית זו גיבשו סוציאליסטים ורדיקאלים חזית מאוחדת בבית-הנבחרים נגד הסכנה המשותפת. המפלגות הסוציאליסטיות הקימו ועדת-פעולה משותפת. במאי 1889, בשיא המערכה בפרשת-דרייפוס, התקיימו בחירות לפרלמנט הצרפתי החדש. הסוציאליסטים והרדיקאלים כרתו ברית אלקטוראלית, אשר זכתה להצלחה. ממשלת השמאל יכלה לקום רק בעזרת הסוציאליסטים. רנה ואלדק רוסו, אשר נתבקש להרכיב ממשלה, הציע למילראן לכהן בה בתור שר המסחר והתעשייה. מילראן (1859—1943), עורך-דין בעל מוניטין בקרב הפועלים, נבחר לפרלמנט ב-1885 ובדומה לזרס עבר התפתחות מרדיקאליזם זעיר-בורגני לסוציאליזם.

בממשלה, אליה הצטרף לראשונה שר סוציאליסטי, השתתף גם גנרל גליפה, האחראי לטבח הקומונארים ב-1871. הוא כיהן כשר המלחמה והיה ידוע כאיש אשר שימש כמכשיר בידי הריאקציה.

כניסתו של סוציאליסט לממשלה בורגנית עוררה מחאה גדולה בתנועת-הפועלים הסוציאליסטית. הסוציאליסטים פירסמו מינשר מיוחד, בו התנערו מכל אחריות לפעילותו של מילראן. הם קראו לוועידה מיוחדת, כדי לגנות בפומבי, בשם מעמד הפועלים הצרפתי, את התנהגותו. כל ארגוני העובדים, אשר הכירו במאבק המעמדי ובעקרונות הסוציאליזם הבינלאומי, הוזמנו לוועידה זו, שהתכנסה בפאריס בדצמבר 1899. בוועידה השתתפו 800 נציגים, אשר יצגו 1,400 ארגונים מדיניים, איגודים מקצועיים ואגודות קואופרטיביות. בין הצירים היו גם כאלה אשר ייצגו יותר מארגון אחד.

האינטרנציונאל השני על השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגני

בסוגיה זו נתקבלו בוועידה שתי החלטות:

החלטה אחת, בעלת אופי עקרוני, נתקבלה ב-818 קולות נגד 634. היא קבעה שהשתתפות סוציאליסטים בממשלה בורגנית אינה מתישבת עם עקרונות המאבק המעמדי-הפרולטארי.

ההחלטה השנייה באותו ענין נתקבלה ב-1,148 נגד 240. היא קבעה שהמפלגה הסוציאליסטית יכולה לשקול השתתפות בממשלה בורגנית ב"תנאים מיוחדים". הוועידה הדגישה כי יש לשלול ממעמד בעלי ההון את כוחו המדיני לפני שאפשר יהיה לנשלו מבחינה כלכלית. על-כן כיבוש השלטון המדיני על-ידי מעמד הפועלים נשאר תפקיד בעל חשיבות עליונה. השתתפותו של מילראן בממשלה בורגנית עוררה מבוכה בקרב הסוציאליסטים ומורת-רוח גדולה. אחת הדוגמות למצב הסתירתי אליו נקלע מילראן היתה, כאשר הפגנה סוציאליסטית צעדה לעבר הקברים של הקומונרים. ההפגנה, שלווה על-ידי נציגים של ועידת האינטרנציונאל בפאריס, הותקפה על-ידי המשטרה והצבא לפי הוראות הממשלה, בה ישב גם שר סוציאליסטי. בתור חבר הממשלה הבורגנית הוטלה על מילראן אחריות מדינית גם לפעולות להן הוא התנגד, אם-כי לא היה באפשרותו למנען ונאלץ אפילו, פורמאלית, לתמוך בהן.

הסוציאליסטים נקלעו לסתירה בלתי-נסבלת. מצב זה גרם למחאה ציבורית בארצות רבות ובמיוחד בגרמניה. היתה זו מחלוקת בין האגף הריפומיסטי לבין האגף המהפכני, שפרצה בוועידת-האנובר של המפלגה הס.ד. באוקטובר 1899. הנושא היה — ההסתערות על עמדות-יסוד של המפלגה הס.ד. הגרמנית. האישיות שהותקפה היתה, למעשה, לא מילראן, אלא אדוארד ברנשטיין.

במכתבו אל ויקטור אדלר הגדיר וילהלם ליבקנכט את צעדו של מילראן, כ"שגיאה טקטית גדולה". הוא הציע למפלגה לנקוט "נייטרליות קפדנית ביותר" במחלוקת שפרצה בתנועה הסוציאליסטית בצרפת.

"ויכוח-ברנשטיין" בוועידת המפלגה הס.ד. בהנובר היה נקודת-מיפנה בתולדות הסוציאליזם-מוקראטיה הגרמנית. לוויכוח זה היתה השפעה גדולה על המפלגות הסוציאליסטיות בארצות אחרות, בעיקר בצרפת.

המארכסיסטים הדגישו כי החוק האנטי-סוציאליסטי, אשר שלט בכל תקפו באותו זמן בגרמניה, מדגים בדרך אכזרית ביותר, שהמדינה משמשת בידי המעמד השליט מכשיר להחזקת השלטון המעמדי ולדיכוי העובדים.

תשובת המפלגה הסוציאליזם-מוקראטית לחוק האנטי-סוציאליסטי היתה תכנית-אָרפורט ב-1891. היתה זו תכנית לסוציאליזם ברוח מתקדמת, בניגוד לנוסח הלאומי של הסוציאליזם, שהיה מיוצג על-ידי פרדינאנד לאסאל

ומבוטא בתכנית-גוטה, 1875. תכנית-ארפורט הדגישה את הניגוד הבלתי-מתישב בין מעמד הפועלים לבין המנגנון המדיני בשיטה הקפיטאליסטית. מאבקו של המעמד העובד נגד הניצול הקפיטאליסטי הוא מאבק מדיני — נאמר בתכנית ארפורט. המעמד העובד אינו יכול להעביר את אמצעי הייצור לרשות הכלל בלי שיגיע לשלטון מדיני; צבא עממי במקום צבא-קבע; הכרעה בדבר מלחמה ושלוש על ידי נציגי העם; טיפול בכל הסכסוכים הבינלאומיים בדרך של בוררות; זכות בחירה והצבעה כללית, שווה בלתי-אמצעית וחשאית לכל האזרחים בני 20 שנה ומעלה; ביטול כל החוקים המגבילים או מדכאים את ביטוי הדעות החפשי ואת זכות האספות וההתאגדות — נאמר בתכנית ארפורט.

אנגלס מתח ביקורת על התכנית בגלל העדר הדרישה בדבר ביטול המלוכה (במכתבו לקאוטסקי מיום 29.6.1891). בספרו "המדינה והמהפכה" מעיר לגין כי באותו מכתב אל קאוטסקי "חוזר אנגלס בהטעמה מיוחדת על הרעיון היסודי העובר כחוט-השני בכל כתביו של מארפס, דהיינו, שהרפובליקה הדמוקרטית היא הדרך הקרובה ביותר לדיקטטורה של הפרולטריון." המחלוקת בדבר השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות, שהתפתחה מסביב לפרשת-מילראן, עלתה על סדר-היום של ועידת האינטרנציונאל השני, שהתכנסה בפאריס בספטמבר 1900. הנושא הוגדר: כיבוש השלטון במדינה והברית עם מפלגות בורגניות. שתי הצעות-החלטה הוצעו לוועידה. הצעת הרוב נוסחה בידי קאוטסקי ונתמכה על-ידי אמיל ואנדרוולדה. הצעת המיעוט נוסחה על-ידי אנריקו פארי וז'ול גאָד. דוברו של המיעוט, א. פארי, פרופסור לחוק פלילי, יצג את האגף המהפכני במפלגה הסוציאליסטית האיטלקית והיה יריבו של פיליפו טוראטי, מנהיג המפלגה. טוראטי קרא את עמלי איטליה לתמוך בתפיסה האבולוציונית של הסוציאליזם. הוא צידד בברית עם המפלגות הליברליות הבורגניות — הריפובליקנים והרדיקאלים במערכות-בחירות וכן גם בפעולות ציבוריות למען זכויות האזרח ולתיקונים חברתיים. הודות לבריתות אלו הוכתרו הבחירות ב-1900 בנצחונם של השמאל והמפלגה הסוציאליסטית הגדילה את נציגותה הפרלמנטרית מ-15 ל-32 צירים. בעקבות הצלחה זו התחזקה במפלגה הסוציאליסטית האיטלקית המגמה הריפורמיסטית. הוועידה שהתקיימה שבועיים לפני כינוס האינטרנציונאל, פתה את כוחם של הארגונים הארציים לחתום על בריתות אלק-טוראליות עם מפלגות בורגניות.

הוויכוח בוועידת האינטרנציונאל התנהל לא על בריתות עם מפלגות בורגניות, אלא על השתתפות הסוציאליסטים בממשלות בורגניות. ההחלטה שנתמכה על-ידי פארי וגאָד, דחתה מחשבה זו לחלוטין. ואילו קאוטסקי טען,

האינטרנציונאל השני על השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות

שיש להתיר השתתפות סוציאליסטים בממשלות בורגניות רק כצעד זמני, שנקט במקרים יוצאים מן הכלל בלחץ הנסיבות. המפלגה של הארץ הנתונה תצטרך להחליט בכל מקרה מה הן הנסיבות לנקיטת צעד כזה.

ההחלטה היתה מנוסחת באורח זהיר. היא הדגישה שנסיון מסוכן זה יהיה מוצדק רק אם יאושר על-ידי המפלגה ואם שר סוציאליסטי, בהיותו בממשלה, יציית להחלטת מפלגתו. בהקדמה להצעת ההחלטה של קאוטסקי נאמר, שבמדינה דמוקרטית מודרנית לא יוכלו העובדים להגיע לשלטון על-ידי קשירת קשר. הם יגיעו לשלטון רק על-ידי תהליך של ארגון ממושך, בעל אופי מדיני וכלכלי של העובדים, בדבדבד עם מערכה פוליטית ומוסרית ועם גידול הדרגתי של נציגות המפלגה במועצות המקומיות ובפרלמנטים המרכזיים. כניסת סוציאליסט לממשלה בורגנית אין לראותה כדרך תקינה של התחלת כיבוש השלטון המדיני.

בועידת האינטרנציונאל ב-1900 היתה שאלת השתתפות הסוציאליסטים בממשלות בורגניות נושא פוליטי מרכזי. אולם בזמן ההוא היה לשאלה זו אופי עיוני מופשט בשביל סוציאליסטים של ארצות אחרות, פרט לסוציאליסטים הצרפתים. ברם, כעבור זמן קצר נעשתה שאלה זו אקטואלית גם באיטליה, כאשר ראש הממשלה הליברלי, ג'ובאני ג'יאוליטי, הזמין את המנהיג הסוציאליסטי, פיליפו טוראטי, להצטרף לממשלתו בשנת 1903 ואת ליאונרדו ביסולאטי ב-1911. בשני המקרים כאחד ראו עצמם הסוציאליסטים קשורים להחלטת ועידת האינטרנציונאל בפאריס, וכאשר החליטה המפלגה הסוציאליסטית האיטלקית נגד כניסה לממשלה, דחה ג'יאוליטי את ההזמנה של ראש הממשלה. ב-1913 התעוררה השאלה בסקנדינאביה, בעקבות הצלחה אלקטוראלית של המפלגה הסוציאליסטית הדנית, במאי אותה שנה. המפלגה הסוציאליסטית היתה באותו זמן החזקה ביותר. המלך הזמין את טורואלד סטאונינג, יושב-ראש המפלגה, להרכיב ממשלה. אולם, המפלגה החליטה בועידתה ב-1908 להשאר נאמנה להחלטת האינטרנציונאל וסרבה להצטרף לממשלה בורגנית. לכוחות השמאל יחד עם הליברלים והרדיקאלים היה רוב בפרלמנט, דבר שאיפשר לשנות את חוק הבחירות הריאקציוני משנת 1866, נגדו נאבקו הסוציאליסטים. למען מטרה מוגבלת זו היו הם נכונים להשתתף בממשלת-קואליציה, אולם הליברלים סרבו. הממשלה הליברלית-שמאלית שהוקמה בראשותו של תיאודור זאלה היתה זקוקה לסוציאליסטים, כדי להשיג רוב בפרלמנט, וכך יכלה המפלגה הסוציאליסטית לכפות את התיקונים בחוק הבחירות, תוך כדי הישארות מחוץ לממשלה.

בשבדיה החליטה המפלגה הסוציאליסטית, בעת המשבר הקונסטיטוציוני של שנת 1914, להצטרף לממשלה. בהתאם להחלטת האינטרנציונאל סוכם

בוועידת המפלגה השבדית, ב-1911, להשתתף בממשלה רק במקרה של משבר חריף ומיוחד במינו. ב-1914 קבעה המפלגה הליברלית איש בעל דעות שמרניות לתפקיד ראש הממשלה, למרות מחאת הרוב הליבראלי-סוציאליסטי. המפלגה הסוציאליסטית החליטה בנסיבות ההן להצטרף לממשלה כדי להגן על זכויות הפרלמנט נגד זכויות-היתר של המלך.

בימי ההפיכה הצבאית הריאקציונית של קאפליטביץ בגרמניה — ב-1920 הוכח כי השתתפות סוציאליסטים בממשלה הגרמנית לא היתה מסוגלת לבלום את ההפיכה ואילו השביתה הכללית שהוכרזה על ידי המפלגות הסוציאליסטיות והאיגודים המקצועיים ונתמכה על ידי רוב העם — הצליחה להדוף הסתערות ריאקציונית זו.

הוויכוח באינטרנציונאל השני על שביתה כללית

שביתה כללית הוכרזה בראשונה באנגליה מטעם הכנס הצ'ארטיסטי (Chartist Convention) בימי התסיסה החברתית הסוערת בשנת 1829. מן הימים הראשונים של הצ'ארטיזם בשנות ה-1820 הועלתה השביתה הכללית כאמצעי-מאבק פועלי חשוב להפעלת לחץ ציבורי על המעמד השליט. על הפטיציה הצ'ארטיסטית הראשונה, אשר קראה לזכות-הצבעה כללית, חתמו 2,283,000 איש, אך היא נדחתה על-ידי בית-הנבחרים. בתגובה על כך הוכרזה שביתה כללית. שלוש שנים לאחר-מכן, ב-1842, כאשר הפטיציה הצ'ארטיסטית השנייה, שנחתמה על-ידי יותר מ-3,300,000 איש נדחתה אף היא, פרצה שביתה של מאות אלפי עובדים בצפון התעשייתי.

זו היתה השביתה הפוליטית הראשונה, בקנה-מידה גדול, בתולדות תנועת הפועלים. היא פרצה באורח ספונטאני, ללא תכנית מוקדמת כלשהי. השביתה התחילה באוגוסט 1842 וארכה שלושה שבועות. אולם, האמצעים הכספיים של האיגודים המקצועיים היו מועטים מדי, כדי לתמוך בשובתים זמן ממושך יותר. הרעב אילץ את הפועלים לחזור למיכרות ולבתי-החרושת. ההיבטים השונים של השביתה הכללית היוו נושא לדיונים בקרב הצ'ארטיסטים. כבר אז העריכו הם את השביתה הכללית כמכשיר חשוב במאבק לכיבוש השלטון, מנוף להתקוממות וכאמצעי-מאבק להשגת מטרות מדיניות אקטואליות. על כל היבטים אלה התנהלו ויכוחים ערים בקרב הצ'ארטיסטים, לפני שהסוציאליסטים הצרפתים דנו על השביתה הכללית באורח עיוני ולפני שהסוציאליסטים הבלגים השתמשו בה למעשה.

הוויכוח באינטרנציונאל השני על שביתה כללית

לאחר כשלון התנועה הצ'ארטיסטית זנחו הפועלים הבריטים לתקופה מסוימת את רעיון השביתה הכללית. אולם, אמצעי-מאבק זה הופעל בתנועת הפועלים באירופה במידה גדלה והולכת. התנועה האנארכיסטית העלתה בשנים אחרונות של שנות ה-60 של המאה ה-19 את השביתה הכללית כשיטת-מאבק. השאלה נדונה בוועידת-בריסל של האינטרנציונאל הראשון ב-1868. הבעיה התעוררה מחדש במסגרת הדיון על הנושא: האם מסוגל מעמד הפועלים למנוע מלחמה וכיצד?

ההחלטה אשר נוסחה על-ידי הצירים מבלגיה וצרפת ונתקבלה בהסכמה כללית הכריזה: "היות ושום חברה אינה יכולה להתקיים בתנאים של הפסקת הייצור, הרי השבתת הייצור לצרכי המלחמה תעשה את המלחמה לבלתי-אפשרית". ההחלטה קראה לפועלים להפסיק את העבודה במקרה שממשלתם תפתח במלחמה.

בתקופת האינטרנציונאל השני הועלה נושא זה לדיון ביתר-הרחבה ועורר ויכוחים מקיפים. בוועידת-היסוד של האינטרנציונאל השני בפאריס (1889), ביקש הנציג הצרפתי להוסיף להחלטה על האחד במאי סעיף בדבר קביעת יום זה כיום של שביתה כללית, יום-מאבק של תנועת הפועלים למען המהפכה החברתית. ההצעה הועלתה זמן קצר לפני סיום הוועידה, כאשר ויכוח מפורט בנושא היה בלתי-אפשרי. קארל ליבקנכט בלבד התייחס לנושא. הוא ציין כי הכרזת שביתה כללית דורשת דרגה גבוהה של ארגון פועלי.

בוועידה הבאה של האינטרנציונאל בבריסל (1891) התנהל דיון מקיף על שביתה כללית. שאלה זו היתה קשורה מבחינת תכנה עם בעיה מקיפה ואקטואלית, אשר העסיקה והסעירה יותר ויותר את האינטרנציונאל: האם בכוחה של תנועת-הפועלים הבינלאומית למנוע, תוך מאמצים מאוחדים, בעד התלקחות מלחמה? הוויכוח התנהל בעקבות הצעתו של דומאָלה ניכנהאָוז, מראשי האנארכיסטים בהולאנד. הוא הציע כי בתגובה על איום בפתיחת מלחמה, על הסוציאליסטים לארגן שביתה כללית של המוני העובדים. 13 מבין 16 המשלחות דחו את ההצעה. הנציגים מהולאנד ורוב הנציגים מבריטניה הצביעו בעד ההצעה.

בינתיים התפתחו בבלגיה שביתות פוליטיות בתביעה לזכות הצבעה כללית. מאבקים מעמדיים, בעלי אופי מדיני, התנהלו בשנים 1886, 1887, 1891, 1893.

השביתות הכלליות בבלגיה, ובעיקר השביתה הכללית בשנת 1893, הוכיחו שמעמדי-הפועלים הצליח לשתק את החיים הכלכליים במדינה ולפתוח את שערי הפרלמנט גם בפני נציגי העובדים, להשיג זכות הצבעה כללית. לאור נסיון זה הציעו נציגי האיגודים המקצועיים הצרפתיים להעלות

לסדר-היום של ועידת האינטרנציונאל בציריך (1893) את שאלת השביתה הכללית בקנה-מידה בינלאומי. ההצעה הועברה לדיון מוקדם לוועדה של הוועידה. קאוטסקי התנגד לדיון על "שביתה עולמית". הנמקתו היתה כי שביתה כזו היא בלתי-מציאותית בגלל ההתפתחות הכלכלית הבלתי-שווה בארצות שונות. עם זאת הוא ציין, שהפסקה כללית של העבודה בתעשיות מסוימות יכולה להיות נשק יעיל ביותר בידי מעמדה-הפועלים במאבקו המדיני והכלכלי.

בגלל עומס של שאלות אחרות לא הועמד נושא זה בסדר-היום של המליאה. אולם, ועדת הוועידה הכירה בשביתה הכללית בתור נשק לגיטימי במאבק המדיני של תנועת הפועלים.

מנהיגי האיגודים המקצועיים בצרפת לא היו מרוצים מאופן הטיפול בשאלה נכבדה זו בוועידת-ציריך ועל-כן העלוה לדיון מחודש בוועידת האינטרנציונאל הבאה שנתכנסה בלונדון ב-1896. הם היו סבורים, ששביתה בהיקף עולמי היא בלתי-מציאותית, אולם עמדו על כך, ששאלת השביתה הכללית בארץ מסוימת תידון באורח רציני. על-כן הציעו שחברי מפלגות סוציאליסטיות ואיגודים מקצועיים יתבקשו ללמוד את השאלה ולהעמידה לאחר-מכן בוועידה הבאה. יוג'ין ג'ירארד מיחה בשם האיגודים המקצועיים הצרפתיים נגד העמדה, ששאלה חשובה כל-כך לפועלים הצרפתים לא נמצאה ראויה לדיון. הוא דרש באורח החלטי, שהשביתה הכללית תיקבע כנושא לדיון בוועידת האינטרנציונאל הקרובה.

השביתה הכללית היתה בעלת חשיבות מיוחדת במינה לתנועה האיגודית-מקצועית הצרפתית. נציגיה דנו בשאלה זו בוועידותיהם אחת אחר השניה, במארסיי ב-1892, בפאריס ב-1893, בנאנט ב-1894 ובליוג' ב-1895. האיגודים המקצועיים הצרפתיים דחו כל צורה של פרלמנטריזם, לרבות הנוסחה המארכסיסטית-המהפכנית, שהוצעה על-ידי הגאודיסטים. לדעתם, השביתה הכללית יכולה לשמש מנוף למהפכה חברתית.

הסינדיקאליסטים, שגרסו ניהול מאבקי עובדים תעשייתיים בעיקר, ביטאו את התאכזבותם מן המאבק הפוליטי כאמצעי לפתרון בעיותיה של תנועת הפועלים. הם טענו, כי למרות שבצרפת שורר משטר דמוקראטי-פרלמנטארי, מבוסס על בחירות כלליות וזכות-בחירה שווה לכל, הדמור-קראטיה הפרלמנטארי-הבורגנית לא הצדיקה את התקוות המהפכניות של מעמד הפועלים, הם גילו חוסר סבלנות לגבי הבשלת תהליכים חברתיים. על-כן הם שללו לחלוטין את המאבק הפרלמנטארי. הם ראו בו גורם המסיח את הדעת מן המאבק המעמדי הישיר ומחליש את התנועה המהפכנית של העובדים.

מויכוח באינטרנציונאל השני על שביתה כללית

המשותף בין הסינדיקליסטים לבין האנרכיסטים היתה ההשקפה, שאח שלטון המדינה אין צורך לכבוש, אלא יש למגר את המדינה כליל בכל צורותיה. במקום המדינה הבורגנית יש — לפי השקפתם — לשאוף לא למדינה סוציאליסטית, אלא לקהילה סוציאליסטית נשענת על ארגונם ופעילותם של האיגודים המקצועיים ללא מדינה.

המחלוקת בין הסינדיקאליזם המהפכני לבין ההשקפה המארכסיסטית, בענין היחס לפרלמנטאריזם, הצורך בפעילות מדינית והתפקיד של השביתה הכללית — עברה כחוט-השני בועידות של האיגודים המקצועיים בצרפת ועידת האיגודים המקצועיים בנאנט ב-1894 קבעה ועדה בעלת סמכויות מיוחדות כדי לארגן שביתה כללית. בהתאם לתפיסה האנרכיסטית-סינדיקאליסטית צריכה היתה השביתה הכללית לשמש כאות סופי למהפכה, להביא לכיבוש בתי-החרושת והמיכרות על-ידי העובדים ולחיסול הבסיס הכלכלי של בעלי ההון. לפני-כן היה מקובל לחשוב, שתפקיד השביתה הכללית הוא להכשיר את העובדים למהפכה, לחזק את הסולידאריות המעמדית והרוח הלוחמת שלהם, להיות מעין "תרגיל מהפכני". אולם, בתפיסתו של ז'ורז' סוֹרֵל בענין השביתה הכללית, גילו הסינדיקאליסטים מעין השראה, המסוגלת לעורר את הכוח היוצר של ההמונים. לפי תורת סוֹרֵל, השביתה הכללית כמיתוס סוציאלי — משמעותה דינאמיות מהותית, המסוגלת להחיות את החברה באמצעות מהפכה חברתית, לזעזע את הקפיטאליסטים ואת מדינתם. בועידת האינטרנציונאל בפאריז, ב-1900, העלתה המשלחת הצרפתית, פעם נוספת, את שאלת השביתה הכללית על סדר-היום. היא הציעה לפנות אל פועלי כל הארצות להיערך לקראת שביתה כללית, אשר תשמש מנוף להפעלת לחץ מירבי על החברה הקפיטאליסטית, לחולל ריפורמות מדיניות וכלכליות הכרחיות. בתנאים מתאימים עשויה השביתה הכללית לסייע לקידום המהפכה.

הצעת-ההחלטה הוגשה בשם בריאן, אַלמאן ודוֹרְס. היא נתמכה על-ידי נציג אחד מכל אחת הארצות — צרפת, איטליה, רוסיה, וכן על-ידי שני נציגים מפורטוגל וארגנטינה. החלטת הרוב באינטרנציונאל הכירה בשביתות ובפעולות המוניות אחרות כאמצעים הכרחיים להשיג את מטרותיו של מעמד הפועלים, אולם דחתה את הרעיון של שביתה כללית עולמית. שתי הוועידות כאחד, זו של לונדון וזו של פאריס, נמנעו מוויכוח ישיר ומקיף על שביתה כללית כל-ארצית וחשיבותה לתנועת הפועלים.

בינתיים, בארצות אחדות, כגון בלגיה, שבדיה והולאנד, פרצו, הלכה למעשה, שביתות כלליות. פועלי בלגיה רכשו, באמצעותה של שביתה כללית ב-1893, זכות לייצוג פרלמנטארי. בועידת-גטבורג של המפלגה הס.ד.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

השבדית (1894) נתקבלה החלטה בדבר הכרות שביתה כללית. המערכה התנהלה אז על זכות בחירה כללית. המפלגה הס.ד. קראה לפועלים להפסיק את העבודה למשך שלושה ימים, החל מן ה-15 במאי, במחאה על הצעת חוק ממשלתית שכללה הגבלת זכות ההצבעה.

הנסיון של הפועלים בהולאנד להכריז על שביתה כללית ב-1903 נסתיים באי-הצלחה. תחילה פרצה שביתה ספונטאנית של פועלי הרכבת במחאה נגד דרישת הממשלה להתערב בשביתת המלחים. הממשלה לא הצליחה לאלץ את עובדי הרכבת להחליף את המלחים השובתים וביטלה את ההוראה. אולם הצלחתה של הממשלה האירה לה פנים זמן קצר בלבד. לאחר שהממשלה יזמה חוק, השולל מכל עובדי המדינה — כולל עובדי הרכבת — את זכות השביתה, הקימו שתי מפלגות הפועלים בהולאנד ועדה משותפת, אשר קראה את פועלי הולאנד להגן על חופש השביתה. במערכה זו ארעו התנגשויות רציניות ביותר בין העובדים לבין מנגנון המדינה, אולם התנועה של העובדים בשלב זה לא הוכתרה בהצלחה.

נסיון חמור זה הביא רבים ממשתתפי ועידת האינטרנציונאל למסקנה, כי יש להכריז שביתה כללית רק כאמצעי אחרון כדי להיחלץ ממשבר רציני, כאמצעי קיצוני ביותר הנתון בידי העובדים במצב שלפני-מהפכה. על-כן אין להפעיל אמצעי זה כל עוד מעמד הפועלים אינו מוכן להיאבק עד להשגת מטרתו. אלה היו השיקולים של רוב המשלחות, כאשר נושא השביתה הכללית עלה מחדש לדיון בוועידת-אמסטרדם של האינטרנציונאל באוגוסט 1904. בדיון זה העלה ז'ורס הצעת-החלטה אשר קראה למפלגות האינטרנציונאל "ללמוד את הארגון הרציונאלי והשיטתי של שביתה כללית".

בריאן, אשר הביא באורח רשמי, הן בוועדה המצומצמת והן במליאת הוועידה, את הצעת-ההחלטה שנתקבלה לאחר מכן על-ידי הרוב, התווכח עם הדעה כאילו שאלת השביתה הכללית היא ענין טקטי וגרס שאם הוועידה תומכת במאבק מעמדי, עליה לאשר שביתה כללית כביטוי עליון של המאבק המעמדי.

ההחלטה שנתמכה על-ידי הרוב בוועידה הבחינה בין שביתה כללית לבין שביתה המונית. ההחלטה גרסה, ששביתה כללית מלאה אינה מציאותית, היות והיא עושה לבלתי-אפשרי את הקיום של כלל האנשים, כולל הפרולטאריון. אולם, שביתה המונית רצויה בתנאים מסויימים כאמצעי אחרון, כדי לחולל תמורות חברתיות חשובות או להדוף הסתערות ריאקציונית על זכויות מעמד הפועלים. ההחלטה נתקבלה ב-36 קולות נגד 4.

כעבור זמן-מה התחוללה באיטליה שביתה פוליטית המונית רבת-עוצמה. ההתחלה באה מסיציליה, בה התפשטו בחלקים רבים של האי, שביתות.

הזיכוח באינטרנציונאל השני על שביתה כללית

כאשר בבוגארו וקאסטלוצי פתחה הכשטרה באש על הפגנות פועלים המוניות. ב-15 בספטמבר 1904 הגיעו לצפון ידיעות על התקפת דמים זו. כהרף-עין עזבו הפועלים במילאנו את בתי-החרושת ויצאו להפגין בחוצות העיר. פועלי גנואה, רומא וליבורנו שבתו. התנועה התפשטה ברחבי איטליה כולה. האות לשביתה בא מן האגף הסינדיקאליסטי של המפלגה הסוציאליסטית בהדרכת ארטורו לבריולה. עם התחלת השביתה פירסם הוועד הפועל של המפלגה מינשר, בו הוכרז כי השביתה היא עניינו של כלל מעמד העובדים. תנועה זו התפתחה לשביתה כללית מלאה מבחינת ההיקף והעוצמה. היתה זו שביתה כללית מלאה ראשונה בתולדות מאבקיו של מעמד הפועלים. היא התפתחה כמחאה ספונטאנית רבת-כוח של העובדים נגד שימוש לרעה של כוחות הצבא בסכסוך עבודה. הקו האפייני של השביתה הכללית האיטלקית היתה התגובה הנמרצת ההמונית והספונטאנית של העובדים. הם לא נקראו לשבות על-ידי גוף כל-ארצי מאורגן, אלא הפסיקו את העבודה מתוך מחאה עזה נגד התקפת המשטרה על העובדים.

חמישה חודשים אחר ועידת האינטרנציונאל באמסטרדם פרצה מהפכת 1905 ברוסיה.

אחר הטבח האכזרי בפועלים בלתי-מזויינים בפטרבורג ב-22 בינואר, החלו ברוסיה בראשית 1905 שביתות המוניות רבות נגד הצאריזם עד אשר מיבצר איתן זה של האבסולוטיזם החל להתערער תחת לחץ מאבק של ההמונים. זה היה נסיון מהפכני עשיר, בעל תנופה עצומה, שעורר הדים חזקים בארצות אירופה כולה. היתה זו מאז הקומונה הפאריסאית ב-1871, התקוממות מהפכנית גדולה ראשונה של עובדים. בשביל הדור הצעיר של הזמנים ההם היתה זו מהפכה ראשונה.

בספרו על "תולדות האינטרנציונאלים" מגדיר יוליוס בראונטל את מהפכת 1905 בתור "מיפנה בהיסטוריה העולמית והדגמה להתחלת תקופה חדשה של מהפכות אירופאיות".

הסוציאלידמוקראטיה הרוסית העריכה את השביתה הכללית כמכשיר להסתערות מהפכנית למרות אי-הצלחתה לעצור בעד המהפכה-שכנגד, אשר באה זמן קצר לאחר ההתפרצות המהפכנית רבת-התנופה בשנת 1905. בפינלאנד קראה המפלגה הסוציאלידמוקראטית לשביתה כללית כתמיכה בדרישה לזכות הצבעה כללית ולחופש העתונות. השביתה התנהלה מן ה-30 באוקטובר עד ל-6 בנובמבר 1905. היא נפסקה רק כאשר מינשר של הצאר הבטיח לכוון פרלמנט, שייבחר בהצבעה כללית וביטול הצנזורה על העתונות. (פינלאנד היתה באותו זמן איזור אוטונומי בתחום האימפריה הרוסית). השביתה היתה כמעט כללית. ועדות מיוחדות היו אחראיות

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לניהולה ברכבות, במסחר, בתעשייה ובמשטרה. חוק ההצבעה החדש נחקק לאחר שנה (ב־1 באוקטובר 1906) רק נוכח היערכות חדשה לקראת שביתה כללית נוספת.

שלוש שביתות כלליות נוספות התקיימו במשך עשר השנים האחרונות לקיומו של האינטרנציונאל השני.

פועלי אוסטריה קיימו שביתה כללית בנובמבר 1905 למען זכות הצבעה כללית.

פועלי איטליה קיימו שביתה כללית בספטמבר 1911 כמחאה נגד המלחמה בטרופולי וכן ביוני 1914 בתביעה רבת־רושם לקיים את השלום האירופאי. פועלי בלגיה שבתו באפריל 1913 כחלק של המערכה למען זכות ההצבעה הכללית. השביתה נפסקה כעבור ימים אחדים, כאשר הממשלה הבטיחה לשנות את החוקה.

בשבדיה הכריזו האיגודים המקצועיים בשנת 1909 שביתה כללית כאמצעי להדיפת ההסתערויות המאורגנת מצד בעלי־התעשייה. אבטלה גדולה העיקה אז על העובדים, השכר הורד. כאשר החלו לפרוץ שביתות יצא הארגון המרכזי של המעבידים בדרישה לביטול השביתות. הוא איים בהשבתה כללית אם דרישתו לא תבוא על סיפוקה. האיגודים המקצועיים לא נכנעו לסחיטה של המעבידים. במקום לצפות באורח אדיש להשבתת בתי־החרושת על־ידי המעבידים, הוכרזה שביתה כללית. השביתה ארכה חודש ימים ושימשה מיבחן־כוח של מעמד הפועלים.

השביתה זכתה לתמיכה מוסרית וחמרית של פועלי ארצות אחרות. היא נתמכה על־ידי תרומות של האיגודים המקצועיים בדניה, נורבגיה וארצות נוספות. אולם, לאחר חודש ימים נחלש זרם התרומות ולאחר זמן־מה הוא נפסק. ועדת השביתה נאלצה להורות לחזור לעבודה לאותן קבוצות פועלים אשר שבתו לאות אהדה וסולידריות עם הפועלים המעורבים בשביתה במישרין. השביתה נסתיימה בכשלון. העובדים לא הצליחו לפתח את השביתה הכללית להתקוממות מהפכנית. אם־כי התוצאה המיידית של כשלון זה היתה הפחתת מספר חברי המפלגה הסוציאליסטית ושל האיגודים המקצועיים, הרי כעבור זמן קצר הכפילה המפלגה הסוציאליסטית השבדית את נציגותה בפרלמנט (64 צירים סוציאליסטיים מול 101 צירים ליברליים ו־65 צירי האגף הימני).

השאלה הקולוניאלית בדיוני האיטרנציונאל השני

השוויון בין העמים, זכותם של כל העמים לחופש ולעצמאות לאומית, סולידאריות בין העמים המדוכאים — אלה היו עקרונות היסוד של האינ-טרנציונאל.

סולידאריות בינלאומית מצד תנועת העבודה האירופית עם מאבקם של העמים המדוכאים באה לביטוי פומבי ראשון בימי המאבק של הצפון נגד הדרום של ארצות הברית למען שחרור הכושים מעבדותם. אחד הצעדים הראשונים של האיטרנציונאל היה פירסום מינשר-ברכה, שחובר על-ידי מארכס, אל אברהם לינקולן. מלחמת האזרחים היתה, לפי מהותה, מלחמה בעד החופש, נגד השעבוד. מינשרו של האיגוד הסוציאליסטי הבינלאומי של העובדים ללינקולן היה מעין הכרזה ראשונה של עמדת האינטרנציונאל לשאלה הקולוניאלית ולצורך למצוא לה פתרון על יסוד דמוקרטי וצודק. ועידת-לונדון של האינטרנציונאל (1896) דרשה בהחלטה, שנתקבלה על-פי הצעתו של ג'ורג' לאנדסבורי מאנגליה, את "הזכות של כל העמים לריבונות מלאה". היא גינתה את הקולוניאליזם כביטוי של הדיכוי הקפיטא-ליסטי. תהא אשר תהא העילה להצדקת המדיניות הקולוניאלית של האימפריאליזם, להצדקת כיבושיו, מטרות האמתית היא להרחיב את תחום הניצול הקפיטאליסטי לטובת האינטרסים הבלעדיים של מעמד בעלי-ההון. הספקות הראשונים לגבי עמדה עקרונית זו הופיעו בפומבי בזמן מלחמת בריטניה נגד הריפובליקה הבורית בדרום-אפריקה, שהחלה ב-1899 ונמשכה עד 1902. הרוב המכריע של הסוציאליסטים בעולם ראו במערכה צבאית זו דוגמה קלאסית של מלחמה קולוניאלית, בה שאף המעמד השליט בבריטניה להשתלט על שדות-הזהב של דרום-אפריקה. שני הארגונים — מפלגת העבודה הבלתי-תלויה (I.L.P.) והפדרציה הסוציאליסטית הדמוקראטית (S.D.F.) יצאו נגד מלחמה זו ברוח החלטת ועידת-לונדון. הם ביטאו זאת בהפגנות שערכו ברחובות ובפרסומים בעתונות.

אולם, חלק של התנועה הסוציאליסטית הבריטית, המיוצגת באגודה הפביאנית, הצדיק — במינשר שחובר על-ידי ברנארד שאו — את הסיפוח של הריפובליקה הבורית. הוא הסביר עמדתו בנימוק, שיש להגן על הילידים מטראנסוואל מן ההשמדה של האוליגרכיה הבורית. שאו גרס באותו זמן, כי מדינה כלשהי המעכבת את התפשטות הציביליזציה הבינלאומית, צריכה להיעלם. לדעתו, את הפיקוח על אוצרות טבעיים של ארץ כלשהי אין למסור

לעם אחד, ללא התחשבות באינטרסים של כל העמים. האדמה היא הרכוש המשותף של האנושות כולה — כתב שאו בנושא זה — ולכולם יש אינטרסים משותפים בגישה לאוצרות, אותם מספק הטבע. האינטרסים המשותפים עדיפים על אינטרס של עם אשר בתחומו נמצאים אוצרות אלה. מסקנתו של שאו היתה, ששדות-הזהב של דרום-אפריקה צריכים להימסר לבעלות בינלאומית ומנוצלים לטובת כל העמים. לדעתו, הפתרון האידיאלי לשאלת הרווחה של הילידים היא בהעברת הטריטוריה של ריפובליקת הבורים למדינה עולמית-פדרטיבית. אולם, היות ומדינה עולמית כזו לא היתה קיימת, הוא הציע לתמוך בסיפוח הריפובליקה הבורית למעצמה גדולה, כגון בריטניה.

עמדתו זו של ברנארד שאו, שפורסמה בחוברת מיוחדת עוררה זעם בתנועת-העבודה הבריטית. מפלגת העבודה, מפלגת העבודה הבלתי-תלויה והפדרציה הסוציאליסטית הדמוקרטית גינו את עמדתו של שאו כבגידה בעקרונות הסוציאליזם. השקפה דומה לזו של שאו בוטאה על-ידי אדוארד ברנשטיין בספרו "הנחיות הסוציאליזם", שיצא לאור ב-1899. בספרו זה מתח ברנשטיין ביקורת על עמדת ה.ס.ד. הגרמנית בשאלה הקולוניאלית. הוויכוח התעורר בעקבות החכירה של חוף קיאוצ'ו (Kiaochou), שנכפתה על-ידי גרמניה ב-1827. המפלגה ה.ס.ד. הגרמנית מחתה באמצעות נציגה ברייכסטאג נגד צעד אימפריאליסטי זה וגינתה כל קולוניאליזם בתור בלתי-מתיישב עם העקרונות המקובלים של הסוציאליזם-דמוקראטי.

אדוארד ברנשטיין יצא למאבק נגד העקרונות הסוציאליזם-דמוקראטיים המקובלים, אם-כי מתח ביקורת על האופן בו קיבלה לידיה גרמניה את קיאוצ'ו. בכל-זאת הוא תמך בחכירה זו בהסבירו, שדבר זה מאפשר לאימפריה הגרמנית להיות גורם מכריע בחלוקת סין. הוא אמנם לא הציע כיבושים קולוניאליים נוספים, אולם כיבוש זה כשלעצמו לא היה — לדעתו — ראוי להתנגדות. לפי דעתו הקולוניאליזם הוא גורם הכרחי, שמטרתו לפתח את אוצרות הטבע של האיזור הטרופי. היות ואנו נהנים מן התוצרת של האיזור הטרופי, אין להתנגד לכך שנשפח צמחים אלה בעצמנו. בחשבון אחרון התרבות המפותחת יותר נהנית — לדעתו של ברנשטיין — מזכות עדיפה יותר. לא הכיבוש אלא עיבוד האדמה מעניקים לכובש את זכותו ההיסטורית והחוקית — כתב ברנשטיין.

הרוב המכריע של המפלגה ה.ס.ד. הגרמנית דחה את עמדתו זו של ברנשטיין. בוועידת-מיינץ (1900) נוסחה המדיניות של המפלגה ה.ס.ד. בענין המדיניות הקולוניאלית. הוועידה קבעה שהקולוניאליזם — מקורו בדרישות הבורגנות, שאינה יודעת שובע להשקעות חדשות, להצבר המתמיד

השאלה הקולוניאלית בדיוני האינטרנציונאל השני

של ההון ולשוקים חדשים. מדיניות זו מבטאת את מגמות הסיפוח של ארצות-חוץ באמצעות כוח-הזרוע, שיעבוד אכזרי וניצול הילידים. הקולוניאליזם עושה את האלמנטים המנצלים פראיים יותר וגורם לדמורליזציה של אלה אשר שואפים לספק את תיאבונם על-ידי אמצעים בלתי-אנושיים. הס.ד., בתור אויב של כל דיכוי של עם על-ידי רעהו, ביטאה מחאה נגד החלטת הס.ד. דרשה, שהמגעים הרצויים ההכרחיים בין כל העמים ייעשו באמצעים המתיישבים עם שמירת זכויותיהם, חירותם ועצמאותם של העמים. את העמים אפשר לרכוש לתרבות המודרנית רק על-ידי לימוד ומתן דוגמה.

**

הוועידה החמישית של האינטרנציונאל, שהתכנסה בפאריס (בסוף ספטמבר 1900), חיוותה את דעתה בשאלת המדיניות הקולוניאלית הקשורה במיליטאריזם והצביעה על הצורך במאבק לשלום העולם.

ההחלטה בנושא זה הוצעה על-ידי ה. ואן קול מהולאנד. היא דחתה את הקולוניאליזם ללא הסתייגות והכריזה, כי ההתפשטות הקולוניאלית מהווה תופעת-לוואי בלתי-נמנעת של הקפיטאליזם בשלבו העליון, האימפריאליסטי. האימפריאליזם מאיים במלחמה אירופית, מהווה מקור של שוביניזם ומטיל עול גדל והולך על העם באמצעות הרחבת ההוצאות הצבאיות.

מטרתה של המדיניות הקולוניאלית של הבורגנות היא הגדלת הרווח ושמירת השיטה הקפיטאליסטית. היא מבצעת מעשים אכזריים נגד הילידים של הקולוניות, אשר שועבדו בכוח הנשק.

ההחלטה קוראת לפועלי כל הארצות להיאבק נגד ההתפשטות הקולוניאלית, לגנות את המדיניות הקולוניאלית של הבורגנות, לשים קץ לאי-הצדק ולאכזריות שניכפו על הילידים "קרבנות התאווה וחוסר הכבוד של הקפיטאליזם".

הדיון על ההחלטה החל בהצהרה של המשלחת הבריטית בענין מלחמת הבורים. ה. מ. הינדמאן, יושב-הראש של הפדרציה הסוציאליסטית הדמו-קראטית בבריטניה הכריז, כי בתור סוציאליסט אנגלי ותושב של אימפריה קולוניאלית הגדולה ביותר בעולם, הוא רואה חשיבות מיוחדת במחאה משותפת עם מעמד הפועלים הבינלאומי נגד המדיניות הקולוניאלית של המעצמות הגדולות. "מלחמתה של בריטניה נגד טראנסוואל (דרום-אפריקה) ממלאת אותנו, כסוציאליסטים אנגלים, בזעם ובבושה" — אמר.

נציג בריטי אחר, קוואלץ, העלה על נס את רגש הכבוד של הפועלים

האנגלים וציין, שכל הנסיונות של בריטניה הקפיטאליסטית לשחדם, העלו חרס. אפילו פועל מאורגן אחד לא הביע תמיכה במלחמה. "הפועלים — הדגיש קוואלץ' — החזיקו ברמה את דגלם בלתי־מוכתם".

ריצ'ארד זירו, נציג המועצה הכללית של גוואדלופ שבהודו המערבית (מושבה צרפתית), הציע לעבד תכנית סוציאליסטית מפורטת לקולוניות. הוועידה ביקשה את המפלגות המסונפות לאינטרנציונאל להקדיש לבעיה זו מחקר מיוחד ולקדם יסוד מפלגות סוציאליסטיות בקולוניות.

גם הצעה שהגישה לוועידה רוזה לוקסמבורג בשאלת השלום והמיליטאריזם, התיחסה לבעיה הקולוניאלית. השקפתה היתה כי המיליטאריזם והקולוניאליזם הם שני היבטים של תופעה חדשה במדיניות העולמית, אשר גרמו בשש השנים האחרונות לארבע מלחמות־דמים. מדיניות זו מסכנת בהתמדה את שלום העולם. מול סכנה זו על המפלגות של מעמד הפועלים בארצות שונות להדק את שיתוף־הפעולה ביניהן לא רק במאבק היומיומי נגד הקולוניאליזם והמיליטאריזם, אלא גם למען המטרה הסופית. זה נחוץ וחיוני, היות ומתברר יותר ויותר, שהשיטה הקפיטאליסטית תתמוטט לא בעקבות משבר כלכלי, אלא בעקבות משבר מדיני עמוק, אליו היא תיקלע. במאמרו של לנין על הוועידה הסוציאליסטית הבינלאומית בשטוטגארט, שפורסם בעתון "פרולטארי" מס' 17 ב־20 באוקטובר 1907 צויין, כי עיקר החלטותיהן של הוועידות הסוציאליסטיות הבינלאומיות הקודמות היה גינוי מוחלט של המדיניות הקולוניאלית הבורגנית כמדיניות של שוד ואלימות. אולם הוועדה שנקבעה לדון בשאלה זו בוועידת שטוטגארט היתה מורכבת מרוב אלמנטים אופורטוניסטיים ובראשם הנציג מהולאנד. להצעת־ההחלטה הוכנס משפט, שהקונגרס איננו מגנה מבחינה עקרונית מדיניות קולוניאלית, העשויה במשטר הסוציאליסטי למלא "תפקיד ציביליזאטורי". המיעוט בוועדה (גיאורג לאַדאָר מגרמניה וכן נציגי הסוציאלי־דמוקראטיה מפולין, רוסיה ואחרים) מחה נמרצות נגד העלאת הצעה כזאת. השאלה הועלתה בוועידה ויחסי הכוחות בין שני הזרמים היו שקולים. אַדוארד ברנשטיין ואַדוארד זִייד דיברו, בשם רוב המשלחת הגרמנית, בזכות ההכרה ב"מדיניות קולוניאלית סוציאליסטית" ויצאו נגד הרדיקאלים על אי־הבנתם את ערכן של הריפורמות והעדר תכנית קולוניאלית ממשית.

קאוטסקי יצא בוועידה זו נגד רוב המשלחת הגרמנית וציין, שהמדובר הוא לא בשלילת המאבק לריפורמות בתנאי המשטר הקפיטאליסטי, אלא האם צריכים הסוציאליסטים להסכים לויתורים לשלטון השוד והאלימות של הבורגנות. "האם במצב־דברים זה ישמיעו הסוציאליסטים מליצות חמקניות על האפשרות של הכרה עקרונית במדיניות הקולוניאלית ?"

השאלה הקולוניאלית בדיוני האינטרנציונאל השני

הצעת הוועדה נדחתה במליאת הוועידה ברוב של 128 קולות נגד 108 ו-10 נמנעים.

הוועד המרכזי של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הרוסית קיבל ב-1913 החלטה בשאלה הלאומית. נאמר בה, שהמפלגה חייבת לעמוד בתוקף על הזכות להגדרה עצמית של האומות המדוכאות על-ידי המונארכיה הצארית. במאמרו "הערות ביקרתיות בשאלה הלאומית" כתב לנין (בעתון "פוט פראבדי", מס' 48, מ-28 במארס 1914), כי הפרוגרמה הלאומית של הדמו-קראטיה הפועלית היא: בהחלט שום זכות-יתר לשום אומה, לשום שפה; הפתרון של שאלת ההגדרה העצמית של האומות, ז"א של היפרדותן הממלכתית, כדרך חפשית ודמוקרטית מלאה; חקיקת חוק כללי ממלכתי, לפיו יוכר כבלתי-חוקי וכחסר-תוקף כל צעד שהוא הקובע זכות-יתר בפרט כלשהו לגבי אחת האומות, זכות המפירה את שוויון הזכויות של האומות או את הזכויות של המיעוטים הלאומיים.

האינטרנציונאל והמלחמה

האינטרנציונאל ירש את הרעיונות של אחווה בינלאומית, השאיפה לביטול המלחמות ולשלום העולם, מן הפילוסופיה ההומאניסטית של ההשכלה במאה השמונה-עשרה. איחוד כל המדינות הריבוניות בריפובליקה עולמית סוציאליסטית, אשר תעקור את השנאה הלאומית ותרחיק את המלחמה מן החברה האנושית — היו החזון והמטרה היסודית של האינטרנציונאל הסוציאליסטי.

האינטרנציונאל הגדיר את המלחמה כביטוי קיצוני של מגרעות החברה הקפיטאליסטית, כמכשיר בארבארי במדיניות-החוץ של המעמדות הרכו-שניים, שבאמצעותם ניסו הם לקדם את מאבקהם האישיים לשלטון מדיני וכלכלי.

במאבק לשמירת השלום ראה האינטרנציונאל הסוציאליסטי את עצמו כמתיצב נגד השיטה החברתית הקפיטאליסטית, אשר המלחמה היא תוצרתה הסופית. כמעט כל ועידה של האינטרנציונאל דנה במידה זו או אחרת בשאלה — כיצד יכולים וצריכים עמלי העולם לפעול במלוכד, כדי למנוע מלחמות.

הדיון היסודי בשאלה זו התחיל בתקופת האינטרנציונאל הראשון.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

בועידתו בבריסל, ב-1868. היה זה שנתיים אחר המלחמה האוסטרית-פרוסית.

המלחמה נגרמה על-ידי הקנצלר הפרוסי ביסמארק, במטרה לגרש את אוסטריה מן הקונפדרציה הגרמנית ולחברה למדינה צנטרליסטית תחת שלטון פרוסי. אוסטריה הובסה.

המועצה הכללית של האינטרנציונאל הקדישה חמש ישיבות לדיון, כיצד להעריך מלחמה זאת. ההחלטה שסוכמה פה-אחד אמרה, כי סכסוך זה התחולל בין ממשלות בורגניות ועל כן מן הראוי, שהפועלים יהיו נייטר-ראליים. המלחמה הפרוסית-אוסטרית משנת 1866 הכילה את הזרע של המלחמה הבאה, הצרפתית-גרמנית משנת 1870. נפוליאון ה-3 ניסה למנוע את איחוד גרמניה מפני שראה באיחוד זה איום על עמדת צרפת באירופה.

נציג האיזור הגרמני של שווייץ, בהדרכתו של פיליפ בקר, הציע החלטה הקובעת, שהסיבות לאופי הבלתי-יציב של השלום נעוצות באופי הבלתי-צודק של החברה. מלחמות גדולות מתפתחות לא רק בגלל סכסוכים בין מלכים, אלא בגלל תחרות על השלטון וניגודי אינטרסים כלכליים. האינטרנציונאל קרא למנוע מלחמות בעודן באיבן ולהבטיח, שהפועלים ברחבי תבל לא זו בלבד שירימו קולם התקיף והברור נגד כל מלחמות בין עמים, אלא יסרבו לבצע עבודה כלשהי, העלולה לסייע לרצח אנשים, להרס רכוש. על הפועלים לסרב לעבוד באספקה צבאית. ההחלטה קראה לפעולת-הסברה מיידית, כדי להבהיר את זכויותיו האנושיות של כל עובד שיגויס לצבא-קבע וכיצד עליו לנהוג מבחינה עקרונית אם תפרוץ מלחמה.

ועידת האינטרנציונאל הראשון בבריסל (1868), קיבלה החלטה אשר הגדירה את מהות המלחמה והיתוותה דרכים כיצד להתנגד לה. מלחמות בין עמים הן למעשה מלחמות-אזרחים, מלחמות בין אחים וחברים. העדר שיווי-משקל כלכלי הוא בין הגורמים הכלכליים, המהווים את הסיבות היסודיות למלחמות. סיבה נוספת למלחמה נעוצה בתנאים המתהווים מן הריכוז של השלטון והעריצות. העמים יכולים להפחית את מספר המלחמות במידה ויתנגדו לכוחות היוזמים מלחמות ומנהלים אותן.

בהחלטת ועידת האינטרנציונאל נאמר, כי האמצעים להתנגדות למלחמה היא שביתה כללית. העובדים צריכים להפסיק את העבודה, כדי למנוע ממשטרים עריצים לבצע הרפתקאות צבאיות. הפועלים נקראים להפסיק את העבודה במקרה שממשלתם תכריז מלחמה. ההצעה של בקר להכריז שביתה נגד שירות צבאי, לא נתקבלה.

עם פרוץ המלחמה הצרפתית-גרמנית גינזה הסוציאליסטים כמלחמה

האינטרנציונאל והמלחמה

דינאסטית. בתור חברים באיגוד הבינלאומי של העובדים, הביעו הן וילהלם ליבקנכט והן אוגוסט פאפאל, נציגי הס.ד. בבית-הנבחרים הצפון-גרמני, התנגדות לדרישת ממשלתם לאשר את התקציב הצבאי. אולם לאחר פרוץ המלחמה, כאשר באו לביטוי גילויים של עלבון מצד נאפוליון ה-3 לעם הגרמני, הצטרף רוב הס.ד. הגרמנית למצודי המלחמה.

**

המועצה הכללית של האינטרנציונאל הראשון הבחינה אבחנה ברורה בין מלחמות הגנתיות לבין התקפתיות. היא הכירה בזכותם של הסוציאליסטים להגן על ארצם נגד תוקפנות. המינשר הראשון שקבע את עמדת האינטרנציונאל למלחמה נכתב על-ידי קארל מארכס, נחתם על-ידי כל חברי המועצה הכללית ופורסם ב-23 ביולי 1870, ארבעה ימים אחר התלקחות המלחמה הפרוסית-צרפתית. מועצת האינטרנציונאל הכירה, כי מצד גרמניה המלחמה היא מלחמת-הגנה. המינשר השני ציין, כי מעמד הפועלים הגרמני תמך במלחמה שלא הצליח למונעה, בתור מלחמה לעצמאות גרמניה, לשחרור צרפת ואירופה מן הסיוט הקמאיר, האימפריה השנייה.

ב-15 באוגוסט כתב אנגלס למארכס, כי המוני העם הגרמני חשים, שמלחמה זו היא לדידם שאלת קיום לאומי. לדעתו של אנגלס, הסוציאלי-דמוקראטיה היתה צריכה להצטרף לתנועה הלאומית, להבחין בין אינטרסים גרמניים לאומיים לבין פרוסיים-דינאסטיים ולהתנגד לסיפוח אלזאס ולוטריןגיה. במידה שתקום בצרפת ממשלה ריפובליקנית לא-לאומנית, צריכה הס.ד. הגרמנית לפעול לשלום מכובד עימה. אנגלס קרא להדגיש את אחדות האינטרסים בין הפועלים הגרמנים והצרפתים, אשר אינם תומכים במלחמה. כל עוד היתה המלחמה הגנתית תמכו בה הפועלים הסוציאלי-דמוקראטים. לאחר תבוסתה של צרפת ומיגורו של נפוליאון ה-3 עברו הפועלים הסוציאליסטים לאופוזיציה. הם פירסמו מינשר (של ועד ברוגשוויק), אשר גינה את המשך המלחמה, מחה נמרצות נגד הסיפוח המוצע של אלזאס ולוטא-רינגיה, דרש סיום מיידי של המלחמה וחתימת שלום של כבוד.

כאשר הכריז ביסמארק בפרלמנט הצפון-גרמני, שהמלחמה לכיבוש אלזאס ולוטארינגיה תימשך, הצביעו הס.ד. הגרמנים נגד האשראי המלחמתי. הם הציעו, שהממשלה תפעל למען שלום מהיר עם הריפובליקה הצרפתית ותסתלק מכל תכנית לסיפוח טריטוריות צרפתיות.

הסוציאליסטים הצרפתים פעלו באותה רוח. הם התנגדו למלחמה, שהתחילה כהתקפה צרפתית של נפוליאון בונאפארטה נגד גרמניה. אולם, כאשר אפייה של המלחמה נשתנה והיא התפתחה למלחמת-כיבוש של

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

גרמניה נגד צרפת, התחילו הסוציאליסטים הצרפתים להביע התנגדות למלחמה התוקפנית מצד גרמניה.

הממשלה החדשה בצרפת, שעלתה לשלטון אחר מפלתו של נפוליאון ה-3 על רקע ההתעוררות העממית של ה-4 בספטמבר, יצגה את ענין ההגנה הלאומית. גילוייהדעת של המועצה הכללית של האינטרנציונאל הראשון קרא לפועלים הצרפתים למלא את חובתם כאזרחים בהגנת ארצם. עם זאת פנה האינטרנציונאל אל פועלי צרפת בקריאה לא להמשיך בשלב זה את המהפכה המדינית של ה-4 בספטמבר (שהמירה את שלטונו של נפוליאון בשלטון בורגני) למהפכה סוציאליסטית. האינטרנציונאל הזהיר, כי במשבר הנוכחי כאשר תאוייב מתדפק על השער, כל נסיון למגר את הממשלה החדשה יהיה מישגה.

השאלה המרכזית שעמדה בפני האינטרנציונאל השני במשך כל תקופת קיומו היתה — כיצד למנוע בעד העמים להיגרף למלחמה וכיצד חייב מעמד הפועלים לנהוג במקרה של התלקחות מלחמה. ועידת-היסוד של האינטר-נציונאל השני (1889) הביעה התנגדות לעצם קיומם של צבאות-קבע כי היא ראתה בתופעה זו איום על השלום.

ההחלטה, שהוגשה לוועידה על-ידי ז'ורז' ואיאן, הביעה התנגדות לצבאות-קבע כגורם בלתי-מתישב עם משטר דמוקרטי או ריפובליקני. צבאות-קבע הוגדרו כביטוי צבאי של צורה מונארכית או אוליגרכית של שלטון קפיטאליסטי, כמכשיר אפשרי להפיכה ריאקציונית ולדיכוי חברתי, כחלק של מנגנון כיבוש וכאחד הגורמים למלחמה. לכן קראה הוועידה להמיר את צבאות-הקבע במיליציה עממית. ההחלטה לא טיפחה אשליה שצעד זה יהיה בכוחו למנוע או להפסיק מלחמות וציינה, שהמלחמה היא תוצאה של תנאים כלכליים ומדיניים בשיטה הקפיטאליסטית ותיעלים רק כאשר שיטת הייצור הקפיטאליסטית תפנה מקומה לשיטה סוציאליסטית.

**

ועידת-בריסל (1897) נתנה את דעתה על הסיבות היסודיות של המלחמה. היא קבעה, כי שרשי המלחמה נעוצים בשיטה הקפיטאליסטית. מכאן המסקנה שכל הנסיונות לשמור על השלום לא יצליחו כל עוד לא תבוטלנה הסיבות הכלכליות של המלחמה על-ידי ביטול השיטה הקפיטאליסטית וכינון חברה סוציאליסטית.

דומלה ניכנהאוז הציע בשם המשלחת ההולאנדית, שהתגובה של המפלגות הסוציאליסטיות להכרזת מלחמה תהיה פנייה אל העמים להפסקה כללית של העבודה. אולם, רוב הוועידה היה סבור, כי אין זה יעיל להחליט החלטה כזו, כאשר אין לאינטרנציונאל הכוח לבצעה. מבין 16 משלחות שהיו

האינטרנציונאל והמלחמה

מיוצגות בוועידת-בריסל, תמכו בהחלטה הנ"ל המשלחת ההולאנדית ורוב חברי המשלחות מצרפת ומבריטניה.

**

ועידת-ציריך של האינטרנציונאל (1893) הדגישה, כי חובתם המצפונית של הסוציאליסטים הוא להתנגד בכל מאורם לתעמולה הלאומנית של המעמדות השליטים. רק עם ביטולן של כל צורות השלטון המעמדי, תיעלם סכנת המלחמה. ההצעה בדבר הכרזת שביתה כללית נגד המלחמה נראתה כבלתי-מציאותית. יצאו נגדה גיאורגי פליכאנוב מרוסיה, סטאניסלאב מנדלסון מפולין, וילהלם ליבקנכט מגרמניה, ויקטור אדלר מאוסטריה, אווילינג מבריטניה, טוראטי מאיטליה, רקובסקי מבולגריה, בוניאר מצרפת ולואי הריטיאר משווייץ. לדעתם, הנסיון לארגן שביתה נגד השירות בצבא, ידוכא על-ידי הממשלה ברדיפות המוניות. דניאל דה-ליאון, נשיא מפלגת-העבודה הסוציאליסטית של ארצות-הברית, הביע את הדעה, כי הכרזת שביתה נגד שירות צבאי תהיה צעד מתאים, בתנאי שתתפתח להתקוממות מהפכנית. לדעתו של פליכאנוב, שביתה כזו עשויה להיות יעילה רק אם תפרוץ בעוצמה שווה בשני המחנות הלוחמים כאחד.

ועידת-לונדון של האינטרנציונאל (1896) הקדישה תשומת-לב לשאלת המלחמה והציעה לקבוע בית-דין בינלאומי לתיווך וליישוב סיכסוכים בין מדינות בדרכי שלום. אם ממשלה כלשהי תסרב להסכים לטיפולו של בית-דין כזה, ראוי ששאלת השלום והמלחמה תועמד למשאל-עם.

לאחר ועידת האינטרנציונאל בלונדון הגבירה המדיניות האימפריאליסטית של המעצמות הגדולות באירופה את סכנת מלחמת-עולם. ההתקדמות הצרפתית ב-1898 באפריקה המזרחית אל פאשודה בסודאן, הביאה את בריטניה וצרפת למשבר חריף. שנה לאחר-מכן פרצה מלחמת-הבורים באפריקה הדרומית. ב-1900 נפתח מסע המעצמות הגדולות נגד סין. בשלוש השנים הבאות כבשה רוסיה את מנצ'וריה, דייראן ופורט-ארתור. בתקופה זו הבטיחה לעצמה גרמניה את הפיקוח על איזור שאנטונג. בריטניה רכשה את נמל ויהאווי והכריזה על ביקעת יאנגטסה כאיזור השפעה בריטי.

ימים אחדים לפני הכינוס של ועידת האינטרנציונאל בפאריס (באוגוסט 1900) חדרו צבאות המעצמות הגדולות לפקין ודיכאו את התקוממות הבוקסרים. המוני העם הסיני התקוממו נגד ההשפלה והסבל שנגרמו להם על-ידי השלטונות והכוחות הצבאיים הזרים.

מאז ועידת-לונדון של האינטרנציונאל (1896) חל שינוי יסודי באפיין של המלחמות בין המדינות. הן לא היו עוד מלחמות בעלות אופי לאומי, כגון המלחמה האיטלקית-אוסטרית (1859), האוסטרית-פרוסית (1866), או

חמישה ימים נדון הנושא בוועדה מצומצמת וביום השישי הועבר למליאת הוועידה. ההחלטות התבססו על שתי הצעות צרפתיות, אחת של ז'ורס וואיאן, האחרת של גיאד וכן של באבאל בשם הסוציאלי-דימוקראטים הגרמנים. הצעתו של באבאל, בדומה לזו של גיאד, העריכה את המלחמות כביטוי של הניגודים בין המדינות הקפיטאליסטיות. המלחמות תיפסקנה רק כאשר השיטה הקפיטאליסטית תבוטל, או כאשר המחאה נגד ההיקף הגדול של הקרבנות באנשים וברכוש מצדם של המוני-העם תביא לביטול שיטה זו.

ההחלטה הדגישה כי חובתם של העובדים ונציגיהם הפרלמנטריים להי-אבק בכל כוחם נגד מירון הזיון הצבאי והימי ולהתנגד להעניק כסף לשם מטרה זו. נוסף לכך חזרה ההחלטה על הדרישה לדימוקרטיזציה של הכוחות המזוינים בתור ערובה מהותית לשלום יציב.

בדיון על ההחלטה תיאר באבאל את הצעת ז'ורס-ואיאן כבלתי-מתקבלת על דעתה של המשלחת הגרמנית, היות והיא נועדה לדחוף את המפלגה לקשיים גדולים ביותר ולסכנות. באבאל התווכח עם אותה פסקה בהחלטה, אשר נגעה באמצעים למנוע מלחמה על-ידי פעולה בינלאומית של מעמד הפועלים, החל מפעולה פרלמנטרית ועד לשביתה כללית והתקוממות מזויינת.

במקום סעיף זה הציע באבאל: אם תהיה סכנת מלחמה, חייבים הפועלים ונציגיהם הפרלמנטריים בארצות הנוגעות בדבר לעשות את כל האפשר למנוע התפרצותה על-ידי אמצעים הנראים להם כמתאימים. אם תפרוץ מלחמה הם צריכים לפעול לסיומה המהיר.

ההצעה למנוע מלחמה על-ידי פעולה בינלאומית של מעמד הפועלים נראתה כבעלת חשיבות והשפעה מיוחדת, הטעונה הצבעה פה-אחד בוועידה ובמיוחד מצד הסוציאליסטים הגרמנים והצרפתים.

אירופה היתה מחולקת לשני מחנות מזויינים: הברית המשולשת של גרמניה, אוסטריה ואיטליה והברית הצרפתית-רוסית. על-כן, שאלת המלחמה או השלום עמדה להכרעה בברלין ובפאריס. רק על-ידי הפעלת לחץ כבד על ממשלות גרמניה וצרפת, ניתן יהיה למנוע מלחמה אירופית. אולם, לשם כך יש להגיע להסכם בדבר פעולה משותפת בין הסוציאלי-דימוקראטים של צרפת וגרמניה.

בהסבירו את עמדתו, יצא ז'אן ז'ורס נגד הפאטאליזם הטמון ביסוד הצעת באבאל. הוא התנגד בחריפות לאלה שסברו, שאין טעם להיאבק נגד המל-חמה, היות שבגלל עצם מהותו של הקפיטאליזם המלחמה היא בלתי-נמנעת. גם הגברת הניצול ללא-הגבלה — זוהי מגמה טבועה במהות הקפיטאליזם. ולמרות זה — ציין ז'ורס — ממשיכים הסוציאליסטים להיאבק בהצלחה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

הצרפתית-גרמנית (1870). למלחמות השונות שנוהלו לאחר-מכן היה ברובן אופי אימפריאליסטי, כלומר הן נוהלו למען כיבושים קולוניאליים, רכישת שווקים ואזורי השפעה באפריקה ובאסיה. ועידת-פאריס (1900) דנה בשאלת המלחמה מנקודת-ראות המדיניות הקולוניאלית של המעצמות הגדולות. ועידה זו חיזקה את ההחלטות הקודמות בענין פעולות מעמד הפועלים במאבק נגד סכנת המלחמה וקראה לחינוך ואירגון הנוער למאבק נגד המיליטאריזם. הרעיון לנהל הסברה אנטי-מיליטאריסטית התפשט בצרפת, גרמניה, בלגיה ואיטליה. הלוחם האנטי-מיליטאריסטי המובהק בגרמניה היה קארל ליבקנכט, בנו של וילהלם ליבקנכט, אשר פעל רבות בהסברת העמדה הסוציאליסטית למלחמה, בקרב נוער שעמד לפני השירות הצבאי, בקרב העובדים והכוחות המזוינים עצמם.

* *

בימי האינטרנציונאל הראשון גרסו הפרודוניסטים, שהלאומים הם תופעה שמקורה בדעות קדומות. דעתו של קארל מארכס היתה אחרת. ב"מאניפסט הקומוניסטי" כתב הוא, ש"לפועלים אין מולדת". פירוש הדבר, שאנשי העמל מרגישים עצמם כבנים חורגים של המולדת, ללא שותפות נאותה בעושר הלאומי שִׁצְרוּ וללא זכות להשתתף בהכרעה בתהליך הייצור ובשאלות לאומיות חשובות. במושגים של ה"מאניפסט הקומוניסטי", המולדת היא נכסם של המעמדות השליטים, האריסטוקרטיה והבורגנות. מסקנתו של מארכס היתה, שהפועלים חייבים "להתעורר להיות המעמד המנהיג של העם". לדעתו של מארכס, ההבדלים הלאומיים והניגודים בין העמים עשויים להיעלם בעקבות התפתחות הבורגנות, חופש המסחר והשוק העולמי.

אוטו באואר פיתח בשאלת ההתפתחות של הלאומים דעה אחרת. הוא היה סבור, כי במידה שהעובדים ירכשו את הזכות ליהנות מן העושר של התרבות הלאומית ולהשתלב, הלכה למעשה, בחיי הקהילה המתורבתת, אז יתפתחו העמים על-פי קווי-אופי מיוחדים משלהם.

מכל-מקום, מארכס ראה בעם יחידה שעוצבה מבחינה היסטורית. הוא נאבק באומץ לזכותו של כל עם להגדרה עצמית בתור תנאי לדמוקרטיה בתוך תחומי השיטה הקפיטאליסטית עצמה. בתכנית אותה היתווה לוועידת-ז'נבה של האינטרנציונאל הראשון (1866) ושנתקבלה על-ידי המועצה הכללית, הוצגה הדרישה לתמוך בזכות ההגדרה העצמית של העם הפולני כזכותו היסודית. ההכרה של האינטרנציונאל בזכות העמים להגדרה עצמית ולעצמאות בתור עקרון כללי של הדמוקרטיה, היתה קשורה גם בהכרה בזכותם להגן על אי-תלותם.

ז'אן ז'ורס ביטא באישיותו מזיגה מרשימה בין ההתפתחות הבינלאומית

האינטרנציונאל והמלחמה

של הסוציאליזם לבין התפיסה המודרנית של העם. לעתון אשר יסד ב־1904 כביטאון התנועה הסוציאליסטית קרא הוא בשם "הומאניטה" ("אנושיות"). האנושות היתה בשבילו לא המון של אנשים בודדים, חסרי זהות לאומית, אלא שילוב הרמוני ופורה של עמים ותרבויות לאומיות. דעתו היתה שחורבנו של העם יגרום סבל גדול יותר לפועלים מאשר לכל שכבה אחרת, וכי תיהרס המסגרת שבאמצעותה מסוגל הוא לנהל את מאבקו הגדול לחופש.

ז'אן ז'ורס הישווה את האנושות לכתר של פנינים, השואף את תפארתו מן השוני בין העמים. בגליון הראשון של "הומאניטה" כתב הוא, שהאנושות בתור קהילה אורגאנית אינה קיימת עדיין, היות והבדלים מעמדיים מפלגים את אחדות האומות, ואילו אנוכיות לאומית מנעה בעד אחדות האנושות. תפקידו העיקרי של הסוציאליזם הוא להתגבר על הניגודים הללו.

האנושות חייבת להגיע לאחדות אמיתית בתור ברית חפשית של עמים אחים וריבוניים. בעוד שאוטו באואר הדגיש, שהסוציאליזם ניתן להגשמה בתוך המסגרת של העם, המעוצב באורח היסטורי, ראה ז'ורס בקפיטאליזם את מקור המלחמות. כשם שהעננים נושאים בחובם רעמים וברקים, כך נושא הקפיטאליזם בחובו מלחמה — כתב ז'ורס. אולם, בניגוד לסופות-רעם בטבע, מלחמות אינן פורצות באורח ספונטאני כהתנגשות מקרית של כוחות, אלא נובעות מפעולות מתוכננות של אנשים. המלחמות אמנם אינן מקריות, אך לא בלתי-נמנעות. אפשר למנוע אותן על-ידי ארגון התנגדות למלחמות.

**

האינטרנציונאל אימץ לעצמו את העיקרון של הגנה על עצמאות העמים. לעם שעצמאותו הועמדה בסכנה, יש זכות להיעזר בסולידאריות של פועלי העולם.

ועידת-שטוטגארט (1907) דנה בעמדה למלחמה מצד האינטרנציונאל השני. היתה זו ועידה רחבה ביותר מבחינת היקף הצירים. השתתפו בה 886 צירים מ-25 ארצות. ועידה זו של האינטרנציונאל השני התקיימה לראשונה על אדמת גרמניה. אם-כי הוועידה התקיימה מחוץ לתחום ההשפעה של המשטרה הפרוסית, היתה היא נתונה במידה מסוימת להתערבותה. הנציג מבריטניה, הארי קוואלץ, גורש על-ידי ממשלת וירטמברג לאחר שמתח ביקורת על הממשלות שהיו מיוצגות בכנס השלום בהאג, אשר התקיים באותו זמן וכינה אותן בשם "גנבים". במקומו הפנוי באולם הוועידה הוצבה הודעה: "פה ישב אמש הארי קוואלץ, אשר גורש על-ידי ממשלת ויר-טמבורג".

"מיליטאריזם וסיכסוכים בינלאומיים" — זה היה הנושא הראשון בסדר-היום של ועידת-שטוטגארט. הדיון בבעיה זו התנהל שישה ימים. במשך

האינטרנציונאל והמלחמה

מסויימת ליום-עבודה של שמונה שעות. יש לחפש דרכים למערכה נגד המלחמה, כדי להכין את העובדים למיפנה מכריע בכיוון מניעתה. הסוציאליזם מוקראטיה אינה צריכה להרשות, שסכנת המלחמה תחליש את ההכרה בדבר הצורך במאבק משותף של העובדים נגדה. עלידי ליכוד הפועלים במחנה אחד עשויה להיווצר עוצמה בלתי-מנוצחת. האם אפשר להרשות, שהפועלים הצרפתים והגרמנים יהרגו אחד את רעהו לפי הוראתם ולטובתם של הקפיטאליסטים, מבלי לעשות מאמץ עליון למנוע מלחמה? אם לא נעשה כך, נהיה לאנשים חסרי כבוד עצמי — הסביר ז'ורס.

אוגוסט באָנל הבהיר, כי השיטה המוצעת עלידי הצעת ז'ורס-ואיאן לקרוא לשביתה כללית ולהתקוממות המונים, אינה ניתנת להגשמה בתנאי גרמניה. אם תפרוץ מלחמה — הסביר באָנל — ייקראו אל הצבא ששה מיליון אנשים ובתוכם שני מיליון סוציאליזם-מוקראטים. מניין ניקח אנשים לשביתה כללית לאחר גיוס כללי? — שאל. הוא הציע להקים ועדת-מישנה לניסוח הצעת-החלטה, אשר תוכל להתקבל עלידי המפלגות הסוציאלי-דמוקראטיות של צרפת וגרמניה.

ההחלטה שנתקבלה בוועדת-המישנה הגדירה את המלחמה כתופעה בלתי-מנותקת מן הקפיטאליזם. היא השביעה את המפלגות הסוציאליסטיות להיאבק בכל כוחן ומאודן נגד מירון-החימוש ולחנך את הדור הצעיר של העובדים ברוח הסוציאליזם וידידות-העמים. ההחלטה נסתיימה בהצהרה, שחבורה במשותף עלידי לנין, לוקסמבורג ומארטוב והיתה בעלת חשיבות מכרעת להתפתחותו העתידה של המאבק נגד המלחמה.

נאמר בה: אם תאיים התלקחות מלחמתית, תהיה זו חובתם של המעמדות העובדים, נציגיהם הפרלמנטריים בארצות הנוגעות בדבר ושל לשכת האינטרנציונאל הסוציאליסטי לעשות כל מאמץ, כדי למנוע באמצעים יעילים פתיחת מלחמה. אמצעים אלה יהיו בדרך הטבע שונים בהתאם להחרפת המאבק המעמדי והחרפת המצב המדיני הכללי.

במקרה שבכל-זאת תפרוץ מלחמה, תהיה זו חובתם של העובדים לפעול להפסקתה המהירה. יהיה עליהם לנצל עד תום את המשבר הכלכלי והמדיני שייווצר עלידי המלחמה, כדי לעורר את ההמונים ולהחיש את מיגור שלטונו של המעמד הרכושני.

ההחלטה נתקבלה פה-אחד, תוך מחיאות-כפיים ממושכות, סוערות, חוזרות ונישנות ובהתלהבות מיוחדת של המשלחת הצרפתית. הוועידה היתה סבורה, כי נמתח גשר על פני ההבדלים בין העמדה של המפלגה הס.ד. הגרמנית לבין זו של המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. הסעיף האחרון של ההחלטה חרג מתחום ההתנגדות למלחמה ומן ההמלצה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לסיימה במהירות האפשרית. הוא קרא גם למפלגות הפועלים בארצות המנהלות מלחמה, לנצל את המשבר העמוק שיתהווה במהלכה, למען חולל מהפכה סוציאליסטית.

עם החרפת המתיחות בין המעצמות הגדולות גבר החשש מפני פתיחת מלחמה. כנס־השלום בהאג, אשר התקיים באותו זמן, נכשל כאשר הקיסר וילהלם סרב להגביל את מירוך־הזיון או להתחייב להביא סכסוכים בינ־לאומיים לתיווך. כמו־כן נכשל הנסיון להביא להסכם בין הממשלות של בריטניה וגרמניה בענין הגבלת החימוש של הצי הימי. הקיסר וילהלם הגביר את מירוך־החימוש והוסיף לכוחותיו הצבאיים גם עוצמה ימית. הצהרותיו הפומביות בענין "החרב המחודדת" הובנו בדעת־הקהל כביטוי לכך, שממשלת גרמניה גמרה אומר לדחוף למלחמה.

נקודת־המוצא של התנועה הסוציאליסטית היתה, כי הסיכסוכים בין המעצמות הגדולות אינם מצדיקים באורח אובייקטיבי התפרצות מלחמה־רבתי בין העמים. אולם, מירוך החימוש הכל־צדדי והמוגבר, שהדריכו הממשלות של המעצמות האירופאיות, טיפחו אחירה של שנאה, החשדה הדדית והגבירו את המתיחות המלחמתית.

בוועידה הבאה של האינטרנציונאל בקופנהאגן (אוגוסט 1910) היו מיוצגים 24 סניפים והשתתפו בה 896 צירים. דיוני הוועידה התרכזו במירוך־החימוש בין בריטניה וגרמניה במאבק על השלטון הימי. התפתחות זו הוסיפה גורם חדש ומסוכן למצב שהיה טעון חומר־נפץ בלא־הכי. ההחלטה, שנוסחה על־ידי קארל רנר ונתקבלה בוועידה פה־אחד, הגבילה את הפעילות נגד המלחמה לתחום הפרלמנטרי. היא קראה שוב את הנציגים הסוציאליסטים בבית־הנבחרים להתנגד למירוך־החימוש ולהצביע נגד אשראי מלחמתי. הודגשה בה התביעה לבית־דין לתיווך בינלאומי, אליו יובאו הסיכסוכים הבינלאומיים, מתוך הכרה באפשרות ליישב אותם בדרכי שלום. נושא התיווך הועלה גם בוועידת־שטוטגארט, בדיון על ההגנה הלאומית. ז'אן ז'ורס בתמיכתו של אוגוסט בּאָבּאָל הציע, שאם תפרוץ מלחמה, יתנו הסוציאליסטים את עמדתם כלפיה בעמדת הממשלות הנוגעות בדבר ליישוב הסכסוך על־ידי תיווך. מעמד הפועלים יארגן התנגדות לממשלה, אשר תסרב להעביר את הסכסוך שלה לתיווך. מצד שני תובטח תמיכה מלאה לממשלה, שתיפול — קרבן לתוקפנות, למרות הסכמתה לפתרון באמצעות תיווך.

ההחלטה דרשה מן הצירים הסוציאליסטים בפרלמנט להמשיך בלחץ הציבורי למען פירוק נשק כללי ולהסכם בינלאומי להגבלת החימוש הימי. לבסוף אימצה ההחלטה את ההכרזה של ועידת־שטוטגארט בדבר פעילות

האינטרנציונאל והמלחמה

מהפכנית של העובדים במקרה של מלחמה וחזרה על שני הסעיפים האחרונים של ההחלטה. ועידת קופנהאגן הורתה ללשכת האינטרנציונאל לנקוט במקרה של איום מלחמה אמצעים מידיים כדי להבטיח הסכם בין מפלגות הפועלים בארצות הנוגעות בדבר על פעולה משותפת במטרה לבטל איום זה. וואיאן מצרפת וקאיר הארדי מאנגליה דרשו לסכם את הדיון על פעולה ציבורית מיידית של העובדים. הם הציעו שביתה בתעשייה הצבאית, במיכרות ובתחבורה לשם מניעת מלחמה. וואיאן הכריז, שאין די באמצעים פרלמנטריים, אלא אם יהיו משולבים עם פעילות המונים. פעילות כזו תצליח אם תוכן בקפדנות. קאיר הארדי הוסיף, כי שביתת-כורים יכולה להיות גורם מספיק למנוע מלחמה. בשם הסוציאלי-דמוקרטים הגרמנים, השיב גיאורג לאדאפור, כי החלטה כזו תביא לאיבוד-לדעת של המפלגה, להכרזתה לבלתי-ליגאלית ולהריסת ארגונה. אולם לפי הצעתו של אמיל ואנדדוואלדה מבלגיה סיכמה מליאת הוועידה להעביר שאלה זו לעיון ללשכה ולדחותה לדיון נוסף עד לוועידה הבאה.

בוועידת קופנהאגן הוחלט, שהוועידה הבאה של האינטרנציונאל תתכנס בווינה, ב-1913. אולם למעשה לא התקיימו יותר ועידות רגילות של האינטרנציונאל. שנה לאחר-מכן הכריזה ממשלת איטליה מלחמה על טורקיה. המפלגה הסוציאליסטית והאיגודים המקצועיים באיטליה לא השכילו למנוע את ההתקפה האימפריאליסטית על טריפולי. מיד אחר פרוץ המלחמה קראו הסוציאליסטים לשביתה כללית של 24 שעות. אם כי מחאה זו של העובדים היתה מרשימה ובעלת תנופה, היא לא הצליחה למנוע בעד פרוץ המלחמה. המלחמה התנהלה שנה שלמה. הפועלים הביעו מחאות נוספות בשביתות ובהפגנות. מלחמה זו היתה למעשה מעין הקדמה למלחמת העולם הראשונה. המתיחות הוחרפה עוד לפני המלחמה הבאלקנית. בעקבותיה הביע ויקטור אדלר, במכתבו אל אוגוסט באצל, ספק אם ועידת האינטרנציונאל המתוכננת לקיץ 1913 בווינה, תוכל להתקיים. במכתבו לאדלר ב-6 באוקטובר 1912 הביע באצל חשש, שבשנה הבאה תפרוץ מלחמה. על-כן הציע לדחות את ועידת האינטרנציונאל. ואמנם, הסכסוך פרץ שבוע לאחר-מכן. ב-13 באוקטובר 1912 הכריזו מדינות הבאלקן מלחמה על טורקיה. מקדוניה ואלבניה הביעו התנגדות לעריצות העות'מנית עוד בתקופת ועידת-ברלין. ואילו סרביה, בולגריה ויוון ציפו להזדמנות לשים קץ לשלטון הטורקי באירופה. אחר ההתקפה האיטלקית בלוב עברה שנה שלמה עד אשר מדינות-הבאלקן יכלו להשיג את המידה ההכרחית של שיתוף-פעולה. לאחר שהוא הושג הגיעו הצבאות של ארצות הבאלקן לשערי קונסטנטינופול. הקיץ הקץ לשלטון טורקיה בבאלקנים. נצחון ארצות-הבאלקן, בהנהגת סרביה, נראה

היה לאוסטריה כאיום על האימפריה שלה. אוסטריה ראתה במדינה הסרבית את אויבה המסוכן, היות והיתה גורם מושך לשבעה מיליון יוגוסלבים תחת שלטון ההאבסבורגים. מדיניות אוסטריה נועדה להשפיל את סרביה ולהחלישה. ב־1908 סיפחה אוסטריה את האזורים הטורקיים של בוסניה והרצגווינה. רוסיה תמכה בדרישת סרביה לאחד את העמים הסלאביים של הבאלקן, ואילו גרמניה תמכה באוסטריה. המשבר הבאלקני של 1909 הוחמר. ב־1912 החרף המשבר עד כדי התפרצות מלחמתית. סרביה יצאה מן המלחמה נגד טורקיה מנצחת ושאפה להבטיח לעצמה נמל בים האדריאטי. אוסטריה, שהחליטה לא להרשות התרחבות של מדינת סרביה, הכריזה על גיוס, איימה בפלישה ודרשה פרוזדור דרך סרביה, את הסנדיאק. רוסיה הצארית מתוך התנגדותה לשלטון ההבסבורגי על הבאלקנים הביעה תמיכה בסרביה. לשכת האינטרנציונאל התכנסה ב־28 באוקטובר, שבועיים לאחר התחלת המלחמה הבאלקנית. בהתאם להחלטות ועידת־קופנהאגן נקראה ועידה שלא־מְיָה־מנין בבאזל ב־24 ו־25 בנובמבר 1912, ואילו הוועידה הרגילה, שנועדה להתכנס בווינה ב־1913, נדחתה.

**

ועידת באזל (1912) היתה המרשימה והנרגשית ביותר בתולדות האינטרנציונאל השני. היא נפתחה בנוכחות 550 צירים מ־23 ארצות. השתתפו בה נציגי עמי הבאלקן, נציגי רומניה, בוסניה, קרואטיה ובולגריה כולל יאנקו סאקאסוף מסופיה, הנציג היחיד של הפרלמנט הבולגרי אשר מחה נגד המלחמה. הוא הגיע לוועידה ישר משדות־הקרב של מקדוניה. המפלגה הסוציאליסטית הסרבית שלחה לפני־כן מכתב המסביר, כי סיבת העדר נציגה, היא המלחמה ופנתה לוועידה לשם קץ לשפיכות־הדמים בבאלקנים. ועידת־באזל קיימה את ישיבותיה בדלתיים פתוחות. סוציאליסטים מכל חלקי שווייץ, מבאדן ומאלזס הגיעו לוועידה ברכבות מיוחדות ואלפים רבים של אנשים התקהלו באולם ובכיכר שמסביב הבנין.

בשעה 2 אחה"צ התחילו צירי הוועידה לצעוד ברחובות באזל לעבר הכנסיה. בראש התהלוכה צעדה קבוצת ילדים ובידיהם זמורות של עץ לבנה ואחריהם המוני מפגינים, נושאי דגלים אדומים. כאשר התקרבה ההפגנה לכנסיה, החלו פעמוני הכנסיות לצלצל ותזמורת הכנסיה ליחתה את התהלוכה. בספרו על תולדות האינטרנציונאל כותב יוליוס בראונטל, כי היה זה חזיון ללא־תקדים ומיוחד במינו בתולדותיהן של ועידות האינטרנציונאל הסוציאליסטי. חמש מאות שנה לפני־כן, אותן הכיפות הגוטיות של הכנסיה, היו עדות לוועידה בינלאומית אחרת, — ועידת־קרדינלים, בישופים וחשמנים של הכנסיה הקתולית, שהתכנסו בבאזל למועצה האקומנית בשנת 1431.

האינטרנציונאל והמלחמה

איש הכמורה, אשר נשא דרשה בפני המפגינים, קידם בברכה את באי הוועידה הסוציאליסטית הבינלאומית. הוא ציין, כי התכנסות זו חדורה רוח ישו הנוצרי למרות שהנואמים ישתמשו אולי בסגנון שייראה לאנשים מאמינים מוזר. בברכתו הבהיר הוא, כי היות והעקרונות העומדים להיות מוצהרים הם נוצריים במהותם, על-כן הוא מקדם בברכה את האנשים המגיעים לוועידת-באזל ממרחקים.

קאיר הארדי, נציג מאנגליה, הביע תקווה שהוועידה, המייצגת חמישה-עשר מיליון קולות סוציאליסטיים, תשמש מבצר רב-עוצמה להגנת השלום באירופה. לעומת זאת סבור היה ויקטור אדלר, כי לא בסוציאליזם מוקראטים תלוי, אם המלחמה תפרוץ או לא. אם-כי האינטרנציונאל מתחזק והולך, לא יהיה נכון להפריז בכוח יכולתו. ז'אן ז'ורס ביטא את התחושה של משתתפי הוועידה בנאום נרגש ביותר: פעמוני הכנסיה אשר קידמו אותנו בברכה בבואנו לבאזל — אמר הוא — מצלצלים באזנינו כקריאה לשלום. אני קורא ליצורי אנוש לקום להגנת החיים נגד האיום ברצח. אני מספיד את המתים הרבים מני ספור, אשר גוויותיהם מרקיבות בשדות-הקרב ברחבי אירופה. ז'ורס סיים את נאומו באזהרה: זכור תזכורנה הממשלות, כי עלידי טיפוח סכנת המלחמה הן מזמינות את העמים לעשות חשבון פשוט — כמה פחות קרבנות תדרוש מהפכה לעומת היקף הקרבנות, אותם דורשת מלחמה.

מינשר-באזל נבדל באורח יסודי מן ההחלטות של הוועידות הקודמות של האינטרנציונאל. ועידה זו לא הסתפקה בגינוי המלחמה ובקריאה לפועלים להתנגד לה, עם התלקחותה. היא היתוותה מדיניות-חוץ סוציאליסטית, שנועדה למנוע איום מלחמתי ולהקל על פתרון שלום של המשכר האירופי.

המינשר קרא למפלגות הסוציאליסטיות של הבאלקן לפעול למען פדרציה דמוקרטית של מדינות הבאלקן. הסוציאליסטים של ארצות הבאלקן נקראו לרחות את תעמולת האיבה בין הסרבים, הבולגרים, הרומנים והיוונים וכן נגד הטורקים והאלבנים. חובתם של הסוציאליסטים של ארצות הבאלקן — ציין המינשר — להיאבק נגד הפרת הזכויות הלאומיות, נגד התביעות השו-ביניות ובעד ידידות עמי הבאלקן, לרבות האלבנים, הרומנים והטורקים. המינשר קרא להגן על סרביה נגד ההתקפה של המונארכיה הדאנובית והתנגד לכל נסיון לשלול ממנה בכוח את הישגיה ולהפכה למושבה של אוסטריה. התפקיד העיקרי מוטל על המפלגות הסוציאליסטיות של גרמניה, צרפת ובריטניה. הן חייבות ללחוץ על ממשלותיהן לסרב לעזור לאוסטריה-הונגריה או רוסיה במדיניותן הבאלקנית, להימנע מכל התערבות באיזור

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ולהקפיד על נייטראליות. יהיה זה פשע מטוריף לשלושת העמים התרבותיים לצאת למלחמה בגלל הסכסוך הסרבי-אוסטרי על הגישה אל הים. אולם הסכנה הגדולה ביותר לאירופה באה מן השנאה המטופחת באורח מלאכותי בין בריטניה וגרמניה. הסוציאליסטים, בני שני העמים, נקראו לחזק את מאבקם למען הסכם בענין פירוק נשק ימי. התגברות על האיבה בין גרמניה, מחד, לבין בריטניה וצרפת, מאידך, תרחיק את הסכנה הגדולה ביותר לשלום העולם, תחליש את כוח הצאריזם, המנצל אנטגוניזם זה, יבטל את הסכנה של התקפת פתע מצד אוסטריה-הונגריה על סרביה ותחזק את ענין השלום.

בסיום המינשר הובעה בעקיפין תקווה לנצחון המהפכה החברתית. החוגים השליטים אינם צריכים לשכוח — נאמר במינשר — שלא יוכלו לפתוח במלחמה מבלי לסכן את שלטונם שלהם. המינשר הזכיר לממשלות הקאפיטליסטיות, שלאחר המלחמה הצרפתית-פרוסית ב-1870 התקוממו פועלי פאריס והקימו את הקומונה הפריסאית (ב-1871). אחרי המלחמה הרוסית-יפאנית פרצה, בעוצמה רבת-תנופה, המהפכה ברוסיה. יהיה זה טרוף מצד הממשלות הדוחפות למלחמה להתעלם מן העובדה, שעצם הסכנה של מלחמת-עולם, תעורר מחאה גדולה בקרב הפועלים ותדחוף אותם למהפכה. המינשר הסתיים בהכרזה חגיגית: הפרולטריון מודע לעובדה, שהוא נושא עימו את עתיד האנושות.

שלושה אישים היו חתומים על המינשר: ז'אן ז'ורס בשם הסוציאליסטים הצרפתים, ויקטור אדלר בשם הסוציאליסטים הגרמנים וקאיר הארדי בשם הסוציאליסטים האנגלים.

ב-28 ביולי 1914, כאשר אוסטריה הכריזה מלחמה על סרביה, השתתפו מאות ואלפים אנשים עובדים בהפגנות-מחאה נגד המלחמה. בערים הגדולות של גרמניה, ובעיקר בברלין, התקיימו 27 אספות-מחאה פומביות נגד המלחמה. לשכת האינטרנציונאל התכנסה בבריסל. אלפי פועלי בריסל הפגינו ובפיהם זעקה: "מלחמה במלחמה!" הכנס של לשכת האינטר-נציונאל הסתיים באספה פומבית גדולה. אמיל ואנדרוואלדה, קאיר הארדי וז'אן ז'ורס נאמו באספה. זה היה נאומו האחרון. העתונות הימנית בצרפת קראה בגלוי לרצוח את מתנגדי המלחמה.

לאחר האולטימאטום של 24 שעות, הכריזה אוסטריה, ב-28 ביולי 1914, מלחמה על סרביה. על רקע התפתחות דרמאטית זו החליט הוועד הפועל של האינטרנציונאל לקרוא טלגרפית לישיבה דחופה של הלשכה בבריסל, ב-27 ביולי. למחרת הכריזה אוסטריה מלחמה על סרביה. התקווה שאולי תימנע מלחמה כללית התבטאה גם בהעברת מקום הוועידה מווינה לפאריס וקביעת

האינטרנציונאל והמלחמה

מועדה ל-9 באוגוסט. ואילו ישיבת הלשכה נדחתה ל-29 ביולי. שלושה ימים לאחר-מכן, ב-1 באוגוסט 1914 הכריזה גרמניה מלחמה על רוסיה.

**

הצבעתם של הסוציאליסטים הגרמנים והצרפתים בבית-הנבחרים בעד תקציבי המלחמה הנחיתה מהלומת-מוות על האינטרנציונאל. האינטרנציונאל השני היה, למעשה, הקרבן הראשון של מלחמת-העולם. תפיסתו המסורתית היתה — התלכדות פועלי כל הארצות על-יסוד סולידאריות בינלאומית למאבק משותף נגד המעמדות השליטים בשיטה הקפיטאליסטית ובעד שמירת השלום. אולם עם פרוץ המלחמה חברו יחד המנהיגים הסוציאליסטיים ברוב הארצות הלוחמות עם המעמדות השליטים נגד העמים של הארצות האחרות, עליהן נכפתה המלחמה. עד לרגעים האחרונים לפני פרוץ המלחמה עשו המפלגות הסוציאליסטיות מאמצים גדולים, כדי להביא לביטוי את ההתנגדות של המוני-העם להכנות המלחמה ולעורר את דעת-הקהל נגדה. משבר המלחמה התדרדר במהירות מסחררת להתלקחות עולמית, הרת אסון, בין המעצמות הגדולות. האגף הימני בהנהגת הס.ד. ברוב הארצות גרף את המוני-העובדים לתמיכה בממשלה הבורגנית של ארצו. אם-כי המלחמה התלקחה בעקבות ההתחרות הבינאיימפריאליסטית להשתלטות על טריטוריות נוספות, ניסו הממשלות הקפיטאליסטיות לשוות למלחמה זו אופי הגנתי, אופי של מאבק על הקיום הלאומי של ארצותיהן.

עשרות שנים ראה האינטרנציונאל השני בעמדה למלחמה מיבחן יסודי לתנועת הפועלים. במשך כל זמן קיומו העריך האינטרנציונאל השני, שהמלחמה מהווה איום לערכים האנושיים בהם דגל ולעתיד התרבות האנושית. אולם, כאשר המלחמה התלקחה, התחולל שינוי יסודי בעמדתו ורוב המנהיגים הסוציאליסטיים תמך במלחמה, שניהלו ממשלות ארצותיהן. בתאוצה גדולה התגבש במפלגות הסוציאליסטיות אגף ימני, אשר תמך תמיכה מוסרית ומדינית כללית במאמץ המלחמתי של המעמדות הרכושניים. התלקחות מלחמת-העולם הראשונה שימשה מיפנה בהיסטוריה האנושית ושלב חדש בתולדות התנועה הסוציאליסטית. מאז יסוד האינטרנציונאל הראשון (1864) ועד למלחמת-העולם הראשונה (1914) חלפו 50 שנה. בתקופה זו פיתחה תנועת הפועלים אידיאולוגיה עצמאית ועיצבה ערכים אנושיים וחברתיים בניגוד לאלה של המעמדות השליטים בשיטה הקפיטאליסטית. המפלגות הסוציאליסטיות ראו, ברובן, במדינה הבורגנית מכשיר של המעמד השליט וסרבו להשתתף בממשלות הקפיטאליסטיות.

עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה התפתחו בתנועה הסוציאליסטית שני תהליכים מנוגדים. האגף הימני דחף בקצב גובר והולך להשתלבות של

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

התנועה הסוציאליסטית במדיניות של הממשלות הקפיטאליסטיות. מצד שני התחיל להתגבש זרם מהפכני, שקרא למעמד הפועלים לפעול להפסקת המלחמה ולמיגור השלטון המונארכי שניהל את המלחמה. מהפכה רבת תנופה התחוללה, בעיצומה של המלחמה, ברחבי רוסיה. מהפכה זו (1917) עודדה גיבוש מדיני וארגוני של הזרם המהפכני בתנועה הסוציאליסטית הבינלאומית.

ליבקנכט חושף הכנות יצרני-הנשק למלחמה

האגף השמאלי בסוציאליזם-מוקראטיה הגרמנית התגבש במאבק מדיני, רעיוני וציבורי נגד ההכנות הקדחתניות למלחמת-העולם הראשונה. אחד הביטויים לכך היתה הפעילות הענפה של ציר הרייכסטיאג הגרמני מטעם הסיעה הסוציאליזם-מוקראטית, קארל ליבקנכט, מעל במת הרייכסטיאג ומעל דפי העתונות. הוא הוכיח, כי מפעלי-הנשק הגרמניים קושרים קשרים סודיים עם שלטונות הצבא והעתונות, כדי להשפיע עליהם ברוח מירון-הזיון. בנאומו ברייכסטיאג, עוד לפני פרוץ המלחמה, חשף הוא את הקשרים בין אילי-הנשק הגרמנים לבין העתונות בגרמניה ובחוץ-לארץ. קשרים אלה נועדו, ביו השאר, להשפיע על פירסום ידיעות בתחום הצידוד הצבאי במגמה לעורר מתיחות מלחמתית, חשדות הדדיים בין גרמניה לבין שכניה, לטפח איבה ואווירה של מלחמה בלתי-נמנעת.

קארל ליבקנכט היה דמות חשובה ומיוחדת במינה בתנועת-הפועלים הגרמנית. הוא הקדיש את חייו למאבק נגד ההכנות למלחמת-העולם הראשונה ובעד הפסקתה, לאחר שפרצה. הוא נולד ב-13 באוגוסט 1871. קארל ליב-קנכט היה בנו של המנהיג הסוציאליסטי הוותיק וילהלם ליבקנכט. למד את תורת המשפטים וקיבל תעודת עורך-דין. כן למד את תורת המארכסיזם ואת הספרות המתקדמת העולמית. שנים רבות ישב בבית-הסוהר בגין מאבקו הנמרץ נגד המלחמה, שניהלה ממשלת ארצו. הלהט האנטי-מיליטאריסטי שלו היה חדור הכרה, כי מלחמת-העולם, שהחלה ב-1914, היא תוקפנית ונושאת רווחים ותועלת לבעלי-ההון בלבד.

ליבקנכט היה לוחם קנאי ולוהט נגד המלחמה, שאף להתחדשות האדם והאמין בערכים מוסריים, בעלי-תוקף אוניברסאלי.

ליבקנכט הסיר את צעיף הסודיות אשר בצילה נולדה מלחמת-העולם. הוא גילה מיסמכים סודיים, שהוכיחו את קיום הקשרים בין יצרני-הנשק

ליבקנקט חושף הכנות יצרני-הנשק למלחמה

הגדולים בארצות שונות באירופה וביפאן ותכניותיהם בדבר חלוקת אזורי-השיחוק של הנשק המיוצר עליהם. הוא הוכיח, כי לקונצרן-קרופ אינטרס עצום בטיפול מירוף חימוש מאכסימאלי.

בגלל פירסום חיבורו: "מיליטאריזם ואנטי-מיליטאריזם מנקודת-ראות של תנועת-הנוער הבינלאומית", נידון ליבקנקט עוד ב-1907 למאסר של שנה וחצי.

ב-1911 גרם משבר-מארוקו השני כמעט למלחמה עולמית. לאחר משבר זה הוגבר בכל הארצות האימפריאליסטיות מירוף-החימוש. ב-1912 פרצה המלחמה הבאלקאנית וגברה סכנה שמלחמה זו תגרום לתבערה עולמית, היות ומאחורי המדינות שלחמו זו בזו עמדו קבוצות של מעצמות אימפריאליסטיות.

בימים 18, 19 ו-23 באפריל 1913 דיווח ליבקנקט לרייכסטאג, שחברת-קרופ שיחדה במשך שנים רבות פקידים, חוגים שליטים וקציני-צבא. מטרת השיחוד היתה לקבל אינפורמציה סודית על תכניות הממשלה בשאלת החימוש, נתונים על מיבנה כלי-נשק שונים, תחשיבים של מחירי הזמנות נשק מאת חברות מתחרות וידיעות חשובות אחרות. בנאומי ברייכסטאג הביא ליבקנקט עובדות, המוכיחות שהחוגים המנהלים מסחר עם המוות, הם בעלי קשרים בינלאומיים רבים לטיפול אֵיבה הדדית בין עמים. באומץ-לב רב הוקיע ליבקנקט את החוגים השליטים המכינים מלחמה כאויבים אמיתיים ומסוכנים של עמיהם. מצדדי מירוף-החימוש נימקו את מדיניותם, בין השאר, בכך שגרמניה צפויה ל"סכנה פאנסלאבית". זאת הדגיש במיוחד ציר הרייכסטאג, ליברט, שכהן בתור יושב-ראש "האיגוד הכל-ארצי למאבק נגד הסוציאליזם-מקרטית".

זכותו המיוחדת של קארל ליבקנקט היא שבנאומי ברייכסטאג גילה מיסמכים בדבר המאמצים השיטתיים של יצרני-הנשק להגביר את מירוף-החימוש על-ידי קשריהם הבינלאומיים. ספקי-הנשק הגרמניים — אמר ליבקנקט — שולחים כלי-נשק ותחמושת לארצות, בהן משלמים בעד ציוד צבאי מחיר גבוה ביותר מבלי לשים-לב לכך, שהנשק המסופק לחוץ-לארץ ישמש בעתיד הקרוב נגד הצבא הגרמני.

ליבקנקט הביא כאחת הדוגמות את מפעל-דילינגר, שבבעלותו של הגנרל-לויטאנאנט פון-שוברט. מפעל זה מומן, בחלקו הגדול, על-ידי הון צרפתי. בעליה-הון הצרפתיים שבחברה זו היו מעורים בכל הסודות של מירוף-החימוש הגרמני. הם דאגו לקבלת כסף רב ככל האפשר מאת הרייך הגרמני לצרכי מירוף-הזיון. הסולידאריות בין בעלי-הון, המייצרים נשק ותחמושת, חרגה מעבר לגבולות הלאומיים. בדבריו ברייכסטאג הגרמני

גילה ליבקנכט פרטים חשובים על מפעל-נשק גרמני גדול ביותר, ששיגר לפאריס סוכן בסימן סודי 8236. הבקשה שהועברה באמצעותו היתה — לפרסם מאמר באחד מן העתונים הצרפתיים (אם אפשר ב"פיגארו") ובו יאמר: "מיפקדת הצבא הצרפתי החליטה להחיש את חימוש הצבא במכונות-ירייה ולהזמין כמות כפולה מאשר זו שחשבו עליה תחילה". מאמר זה שהיה אמור להופיע ב"פיגארו" היה יזום על-ידי בעלי מפעל גרמני לייצור נשק ותחמושת. במכתב זה שצוטט על-ידי ליבקנכט ברייכסטאג נאמר: "אנו מבקשים אתכם לעשות הכל כדי לפרסם מאמר כזה".

משמעותו של מיסמך זה היה שמפעל-נשק גרמני לא נרתע לספק לעתונים צרפתיים ידיעות מזויפות, שנועדו להשפיע על הגדלת הצבא הצרפתי. מהי המטרה לשמה נעשה דבר זה? — שאל ליבקנכט בנאומו ברייכסטאג. הוא השיב, כי דבר זה נעשה לשם טיפוח אווירה מתאימה להזמנות נוספות של כלי-נשק ולמען הפקת רווחים נוספים על-ידי אילי-הנשק הגרמנים.

ב-21 באפריל 1913 פורסם ב"פארווארטס" ("קדימה"), בטאון המפלגה הסוציאלי-דמוקראטית, מאמרו של ליבקנכט על עצמתה, מטרותיה ואפיה של תעשיית הנשק. המאמר ציין שתעשיית הנשק היא גדולה, חזקה ואינה יודעת שובע בתביעותיה. מפעלי-הנשק קשורים בקשרי קארטל. גרופ הוא בעל העצמה הגדולה ביותר בתעשיית הנשק. קונצרן הנשק אינו גרמני בלבד אלא בינלאומי במיבנהו. תעשייה זו מגלה סולידאריות בין בעלי ההון, בני עמים שונים, בטיפוח חשדנות הדדית ומירוץ זיון בין המדינות.

בעקבות גילוי עובדות אלו דרשה הסיעה הסוציאלי-דמוקראטית להקים ועדת חקירה פרלמנטרית. בלחץ דעת-הקהל נקבעה ועדה לחקר בעיות אספקת הנשק בשביל הצבא והצי הגרמני.

ב-26 באפריל 1913 הועלה ברייכסטאג שוב הנושא, הפעם בקשר לפעילותה של חברת קרופ. ליבקנכט אמר בענין זה, כי חברת קרופ מקיימת קשר עם המשטרה החשאית הפרוסית ועם המודיעין הצבאי. מלחמת הבאל-קאן נגרמה על-ידי אינטרסים של תעשיית הנשק — אמר ליבקנכט — והביא ברייכסטאג פירסומים מן העתון הסוציאליסטי הצרפתי "הומאניטה", בו נמסר כי יצרני-נשק צרפתיים מילאו במלחמה זו תפקיד חשוב.

ליבקנכט הציג מיסמך בדבר חוזה-קארטלי בין יצרני-נשק מארצות שונות. בית-החרושת הגרמני לנשק ותחמושת בברלין, חברת המניות "מאוזר", חברה אוסטריית לייצור נשק בווינה ומפעל נשק בבלגיה, בו הושקע הון צרפתי — כל החברות הללו חתמו ב-1905 על חוזה-קארטלי ל-10 שנים. חוזה זה הושלם ב-1907. החוזה קבע, שבת-החרושת מסויימים

ליבקנכט חושף הכנות יצרני-הנשק למלחמה

יספקו בקביעות נשק לארצות מסוימות. לפי חוזה זה, כמקום שיוזק של חברות-הנשק האוסטריות נקבעת אוסטריה, של מפעלי הנשק הבלגיים — בלגיה וקונגו. בחוזה-משלים נקבע, כי אספקת-הנשק לבולגריה, לרומניה ולסרביה תימסר לידי בעלי בתי-החרושת האוסטריים. בדברו על כך ברייכססטאג הדגיש ליבקנכט, כי עובדה זו יש להבהיר לשוחררי-השלום האוסטריים. כן גילה ליבקנכט, שהמפעל לייצור-נשק, ששיגר את השליח לפאריס כנ"ל, שייך לקונצרן בינלאומי, המספק נשק לרוסיה. שמה של רוסיה, כארץ המקבלת ציוד צבאי ממפעל לייצור נשק זה, נמצא בחוזה, שנחתם על-ידו בשנת 1905. ליבקנכט הסביר באורח ציורי את הקשר הבינלאומי של יצרני הנשק נגד בני עמם ואמר: כאשר החיילים האוסטרים ייפגעו מן הנשק הרוסי, טוב יהיה שיידעו, כי הוא סופק על-ידי אילי-ההון האוסטרים, שהפיקו מכך רווחים גדולים.

מדברים על היוקרה של אוסטריה, שהועמדה כאילו בסכנה נוכח המצב הבינלאומי — אמר ליבקנכט ברייכססטאג הגרמני. אין זו יוקרתו של העם אלא של הדיפלומאטיה של ממשלת אוסטריה — אמר הוא. העמים אינם צריכים להיגרף למלחמה בעוון החטאים של הדיפלומאטים. המולדת הגרמנית הועמדה בסכנה קודם-כל מצד בעלי תעשיית-הנשק, המקיימים קשרים בינלאומיים ענפים.

לאחר נאומו של ליבקנכט עלה על דוכן הרייכססטאג הציר לשינגן, חבר המפלגה העממית, ואמר כי ייצור הנשק במפעל "מאוזר" מועיל לעובדים, היות והוא מספק להם פת-לחם. בעקבות דברים אלה ביקש ליבקנכט למסור הודעה אישית. הוא אמר, כי בהתאם להסכם-הקארטלים בין ההון הגרמני, האוסטרי, הצרפתי והבלגי, חילקו ביניהם יצרני-הנשק את כדור הארץ לשם הגברת מירוך-החימוש. העמדתי לעצמי כמטרה — אמר — להדגיש את חוסר הרגש כלפי המולדת מצד בעלי-ההון, המייצרים נשק ואת הסכנה הגדולה הצפויה מהם לשלום.

ב-13 ביולי 1913 נפתח בבית-הדין הצבאי בברלין משפט-קרופ הראשון. על ספסל הנאשמים ישבו 7 פקידים צבאיים, אשר סיפקו מידע-ריגול להנהלת מפעל-קרופ. המשפט הסתיים ב-5 באוגוסט. בית-הדין גזר על כל הנאשמים חודשים אחדים של מאסר. הקיסר וילהלם השני נחלץ להגנת חברת-קרופ והעניק ל"מלך התותחים" ב-19 ביוני 1913 את אות "הנשר האדום".

בזמן המשפט ולאחריו יצאה העתונות הבורגנית במסע-הסתה נגד ליבקנכט וניסתה להציגו כ"סוכן זר". בעניין זה כתב ליבקנכט מאמר ל"פארווארטס" (שפורסם ב-27 וב-28 באוגוסט 1913). במאמרו חזר ליב-

קנכט על כך, כי נשיאות חברת-קרופ העסיקה אדם בשם בראנדט, שתפקידו היה לשחד אנשים מבין פקידות הצבא, כדי לקבל מידע בשאלות-חימוש שונות. לרשותו של בראנדט הועמדו אמצעים גדולים. חברת-קרופ לא נרתעה לשדל פקידים בכירים וזוטרים כדי להשיג מהם סודות צבאיים. דיווחים אלה של בראנדט הועברו לפקיד בכיר של חברת-קרופ. ליבקנכט כתב במאמרו זה, כי הוא מסר אינפורמציה על כך לשר המלחמה.

בעקבות גילוי עובדות אלו, קרופ — אישה-צמרת של גרמניה, שנחשב כמעט לדמות מקודשת — נחשף כעוסק בשוחד ובסחיסות סודות צבאיים, לשם גריפת רווחים מפסימאליים מייצור כלי-מזל.

במהלך המשפט התברר, כי לחברת-קרופ היו צינורות-מידע נוספים על אלה של בראנדט. כן הוכח, כי חברות-נשק אחרות אף הם השיגו נתונים סודיים רבים. הוברר, כי המערכה של כוחות השלום אינה רק על מדיניות של שלום, אלא גם על עצמאות המדינה לנהל את ענייניה ללא לחץ גלוי וסמוי מצד אילי-ההון.

ב-8 בספטמבר 1913 הודיע העתון "פארווארטס", שליבקנכט נדרש לדו-קרב של אקדח. המונופוליסטים הגרמנים קיוו לרצוח את אויבם בשיטות של ימיה-ביניים. אולם, ליבקנכט לא נענה לקריאה זו.

בלחץ דעת-הקהל נערך משפט-קרופ שני, אשר נמשך מ-28 באוקטובר עד 8 בנובמבר 1913, ומילא את עמודי העתונות באותם ימים. הנאשם היה מנהל מחלקת אספקה לחוץ-לארץ, בשם אקצרוס, מן העיר אסן, וכן בראנדט נציב מרכז הריגול הבינלאומי של חברת-קרופ. ליבקנכט הופיע במשפט כעד. כאשר הוא התחיל במתן עדותו, הופסק מהלך המשפט. בסיומו נשפט בראנדט ל-4 חדשי-מאסר, ועל אקצרוס הוטל קנס כספי של 1200 מארק.

בנובמבר 1913 התכנסה ועדת-החקירה של הרייכסטאג בענין החברות לייצור-נשק. ליבקנכט לא שותף בוועדה. במחאה על כך החזירה הנהגת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית את נציגה השני בוועדה.

בשנתיים האחרונות לפני פרוץ מלחמת-העולם הראשונה חשף ליבקנכט את העובדות בדבר קשריה הכלכליים של חברות-הנשק, שעסקו בהכנת המלחמה. חומר דוקומנטארי זה כלול בחיבורו "האינטרנציונאל של ההון ומירון-החימוש". בחיבור זה נאספו עובדות על 12 קונצרנים של יצרני-נשק הגדולים ביותר ועל קשריהם עם אילי-הון בחוץ-לארץ.

ליבקנכט הופיע גם באורח פומבי בפרשת השוחד של חברה יאפאנית לחברת "סימנס-שוקרט". ב-20 בינואר 1914 הגן בפני בית-המשפט הברליני נאי על פקיד לשעבר של חברת "סימנס-שוקרט" בשם קארל ריכטר. פקיד זה הועסק בסניף של המפעל הנ"ל בטוקיו והוציא משם מכתבים, מהם

ליבקנקט חושף הכנות יצרניות הנשק למלחמה

התברר, שהחברה שיחדה בהתמדה קצינים יאפאניים בכירים ופקידי מדינה, כמו למשל האדמירלים סאוואסקי, פוריי ומוראקאמי, כדי לרכוש מונופול לאספקת נשק וכן כדי לקבוע מחירים גבוהים יותר. ב-2 ביוני 1914 פירסם ליבקנקט מאמר ב"פארווארטס": "מיסמכים בפרשת חברת 'סימנס-שוקרט'. במאמר נכתב, כי לעתים רחוקות אפשר להצליח בחדירה לענייני הקפיטאל ליזם בשלבו הגבוה. ליבקנקט ציין במאמרו זה, כי פרשת 'סימנס-שוקרט' מוכיחה את דבר קיום היחסים ההדוקים בין ההון הגדול, העוסק בייצור ציוד צבאי וכלי-נשק, לבין השלטונות הגרמניים.

המחלוקת בין אדוארד ברנשטיין לבין הסוציאליזם המהפכני

אדוארד ברנשטיין (1850—1932) היה לסמל בינלאומי של האגף הרביזיוני-ניסטי בתנועת הפועלים. הוא יצא נגד הסוציאליזם המהפכני והיה למייסד האסכולה הרביזיוניסטית.

הקומונה הפאריסאית השפיעה על ברנשטיין השפעה גדולה וקירבה אותו אל רעיונות הסוציאליזם. בצעירותו הצטרף אל המפלגה הס.ד. הגרמנית, התיידד עם אוגוסט באבאל ועם וילהלם ליבקנקט. הוא נקבע כעורך כתבי-העת הסוציאליסטי "די צוקונפט" (העתיד), אשר יצא לאור בלוצרן שבשווייץ. שלוש שנים לאחר-מכן הטילה עליו המפלגה את התפקיד לערוך את הביטאון הסוציאלי-דימוקראטי, אשר יצא לאור בציריך. המשטרה הגרמנית חיפשה אחריו כדי לאסרו. בלחצו של ביסמארק גורשו ברנשטיין וחבריו על-פי הוראת הממשלה הפדראלית השווייצית. הוא יצא אז ללונדון.

אחר ביטול החוק האנטי-סוציאליסטי חדל העתון הבלתי-חוקי להופיע, היות והמפלגה יכולה להוציא לאור כתבי-עת שלה באורח חוקי בגרמניה. ואמנם הס.ד. יסדה אז בברלין ביטאון מרכזי בשם "פארווארטס" (קדימה).

בימי שהותו בלונדון כתב ברנשטיין מחקר חשוב על הזרמים הסוציאליסטיים במהפכה האנגלית של המאה ה-17. היה זה חיבור ראשון בין מספר ניכר של עבודותיו על רעיונות הסוציאליזם.

הביקורת של ברנשטיין היתה מכוונת קודם-כל נגד תורת-המהפכה, אותה הגה מארכס כחלק של הפילוסופיה המאטריאליסטית שלו ועל יסוד הניתוח של חוקי הקפיטאליזם והתפתחותו. לדעתו של מארכס, הקפיטאליזם בהתפתחותו מביא לכך, שמספר גדל והולך של אנשים נעשים לפרולטארים.

השיטה הקפיטאליסטית מביאה להתרוששות גדלה והולכת של הפרולטאריאון. הסתירות הפנימיות של הקפיטאליזם מחזקות את המאבק המעמדי, המתפתח עד כדי מאבק מדיני על השלטון של מעמד הפועלים — עד למהפכה סוציאליסטית. נצחון הסוציאליזם הוא בלתי־נמנע בגלל הניגודים המעמדיים הבלתי־מתישבים בשיטה הקפיטאליסטית וההכרח, שמעמד הפועלים ייאבק לכיבוש השלטון המדיני בדרך מהפכנית.

אדוארד ברנשטיין היה סבור, כי הצבת מטרות מהפכניות נמצאת בסתירה למדיניות המעשים, כלומר למאבק על ריפורמות חברתיות, תחיקת עבודה וזכויות דמוקראטיות. לדעתו, האידיאולוגיה המהפכנית עשויה להרחיק חוגים רחבים של שכבות־הביניים והאיכרות, אותם יכולה וצריכה המפלגה הסוציאלי־דמוקראטית לרכוש בתור בני־ברית במאבק בעד תיקונים חברתיים ומדיניים. ברנשטיין חשב, שאם הס.ד. תרהיב עוז להשתחרר מן המהפכנות ותעשה מאמץ להופיע כמות־שהיא, בתור מפלגה סוציאליסטית ודמוקראטית הדוגלת בריפורמות, תגבר ותלך השפעתה. ברנשטיין העמיד סימן־שאלה על התיאוריה המארכסיסטית בדבר הסוציאליזם בתור הכרח כלכלי, תורה ממנה שאבו הסוציאליסטים את אמונם בנצחונה הבלתי־נמנע.

לדעת ברנשטיין, הסוציאליזם הוא מטרה חברתית ומוסרית לגיטימית, אבל לא־דווקא הכרח היסטורי. הסוציאליזם הוא מטרה סופית, אולם חשובה יותר התנועה לקראת המטרה, הטרגנספורמציה הסוציאליסטית של החברה הבורגנית על־ידי תיקונים מדיניים דמוקראטיים. באמצעותם של תיקונים הדרגתיים אלה יצמח הקפיטאליזם, בשלבים, אל תוך הסוציאליזם.

ברנשטיין כתב: "מה שמוגדר בדרך כלל בתור מטרתו הסופית של הסוציאליזם, אינו אומר לי דבר. התנועה עצמה — משמעותה הכללית."

המחלוקת הגדולה בין המארכסיסטים לבין הרביזיוניסטים בוועידת המפלגה הסוציאלי־דמוקראטית בהאנובר, נסתיימה באישור חגיגי של העמדה המסורתית של המפלגה, מאחר שלמארכסизם היו שרשים עמוקים בסוציאלי־דמוקראטיה הגרמנית. יוליוס בראונטל, ממנהיגי האינטרנציונאל הסוציאליסטי ומחבר הספר "תולדות האינטרנציונאל" — 1864—1914 (יצא לאור בגרמניה ב־1961, תרגום לאנגלית — ב־1966) כותב, כי בדגל המארכסизם התגברה הס.ד. הגרמנית על הרדיפות נגדה בעקבות החוק האנטי־סוציאליסטי ויצאה מן התקופה של דיכוי אכזרי עם מיליונים של תומכים (עמ' 263).

בענין המחלוקת בין הסוציאליזם האבולוציוני והרבולוציוני כותב יוליוס בראונטל, כי היה נראה מגוחך לערער על המארכסизם רק בגלל החשש, שגם "הנביא יכול לשגות". אפילו — כותב הוא — אילו הביקורת של

המחלוקת בין אדוארד ברנשטיין לבין הסוציאליזם המהפכני

ברנשטיין על התיאוריה של מארכס בדבר ערך-העודף היתה צודקת, היא לא היתה מסוגלת לזעזע את התמונה החדשה של העולם, שעוצבה על-ידי כתבי מארכס. מי מלבד קומץ מומחים כלכליים יכול באמת לגשת באורח ביקרתי לניתוח המסובך ביותר של המכאניזם, לפיו ההון מנצל את העמל? אותו הדין לגבי המחלוקת באיזו מידה נפגע מעמד הפועלים מהתרוששות מוחלטת ויחסית, שמבצבצת מן הביקורת של ברנשטיין (עמ' 264).

עוד לפני הופעתו של ברנשטיין היו סוציאליזם-דמוקראטים אשר גרסו, כי החברה הסוציאליסטית תצמח בתוך החברה הקפיטאליסטית באורח אבולוציוני. דעה זו הוסברה על-ידי סוציאליסטים צרפתים, איטלקים ובריטים (מאלון ברוסה, מילאראן וז'ורס בצרפת, טוראטי באיטליה והפביאנים באנגליה). אולם, אלה היו יותר רפורמיסטים מאשר רביזיוניסטים. ז'ורס, המנהיג הסוציאליסטי הצרפתי, בעל העמדה הרפורמיסטית, נקט עמדה ביקרית לתורתו של מארכס, אולם ניסה לעתים קרובות להגן על עמדותיו הרפורמיסטיות במונחים, השאובים לאמיתו של דבר מתורת-מארכס. למשל, הרפורמות אינן אמצעים פאליאטיביים בלבד, אלא מגמתם היא להקל על ההתפתחות המהפכנית, כפי שביטא זאת מארכס. רפורמות כאלו — אמר ז'ורס — החותרות תחת המשטר הישן, מחזקות את הכוחות אשר ייצגו חברה חדשה. ז'ורס הסביר, כי מעמד הפועלים יגיע לשלטון לא בהתקוממות פתאומית, שתתחולל בעקבות תעמולה פוליטית, אלא על-ידי ארגון שיטתי וחוקי בתנאים דמוקראטיים ותוך כדי שימוש בזכות ההצבעה הכללית. החברה שלנו תתפתח באורח הדרגתי לקראת קומוניזם לא באמצעות התמוטטות הקפיטאליזם, אלא על-ידי צמיחה הדרגתית של כוחם של העובדים. כדי להגיע לסוציאליזם — אמר ז'ורס — יש לרכוש את הרוב באמצעים חוקיים.

אדוארד ברנשטיין עירער על התיאוריה של מארכס בדבר מגמת התרוששות של המוני-העובדים. מכאן הוא הסיק את המסקנה, שהניגודים המעמדיים בשיטה הקפיטאליסטית מתפתחים לא בכיוון של החרפה. לדעתו, אין הכרח אובייקטיבי בהתמוטטות הקפיטאליזם.

בהסבריו על הסוציאליזם האבולוציוני, קובע יוליוס בראונטל, שברנשטיין לא הביא בחשבון את האפשרות, שבשיטה הקפיטאליסטית תתחולל שואה חברתית ותבוא התמוטטות בעקבות התנגשות עולמית בין המעצמות האימפריאליסטיות המתחרות, או בעקבות נסיונם של המעמדות השליטים לשלול מהעובדים את הזכויות הדמוקראטיות.

תורה זו התפתחה בתקופה, כאשר על תהליך של חיזוק הסוציאלי-דמוקראטיה הגיבו שליטי גרמניה ברדיפות קשות ובהפעלת כוח אכזרי.

החוק האנטי-סוציאליסטי פגע קשות בתנועת הפועלים משך 12 שנים וצימצם את פעולתה מ-1878 עד ל-1890. ב-1894 נחקק חוק אנטי-סוציאליסטי חדש, שהוגדר כאמצעי למאבק "נגד חתירה". ב-1897 ביטל בית-הנבחרים של סקסוניה את זכות-ההצבעה הכללית. ב-1898, שנה לפני ועידת המפלגה ה.ס.ד. בהאנובר, הציע הקיסר וילהלם השני חוק-עונשין חדש, אשר הגדיר קריאה לשביתה כ"הסתה" וכפשע פלילי. וכך פעלה ה.ס.ד. בתנאים קשים מול איום מתמיד של רדיפות. אולם, למרות הרדיפות ותוך כדי עמידה נגדן, כוחם של הסוציאליסטים בבחירות התחזק והלך.

"הריפובליקאים הם מהפכנים מטבעם ועל-כן יש להתיחס אליהם כאל אנשים, שיש לירות בהם ולתלותם" – כך כתב הקיסר הגרמני וילהלם השני, במכתב לצאר ניקולאי השני, בסוף שנת 1895. בנאום לצבא הגרמני ב-1895, שהיה מוקדש לנצחון בסדאן, כינה וילהלם את הסוציאליט-דמוקראטים כ"אספסוף", שאינו ראוי לשם גרמני וקרא למאבק-חרמה נגדם בתור בוגדים. אדוארד ברנשטיין חזר לגרמניה ב-1901, לאחר תום תקופת מאסרו ולאחר שהייה בגלות 20 שנה. שנה לאחר-מכן כאשר נבחר לרייכסטאג הוא טען, שהמפלגה הסוציאליסטית תגביר את השפעתה אם תעלה את התביעה, כי אחד מנציגי ה.ס.ד. יתמנה לתפקיד של סגן נשיא הרייכסטאג. לתפקיד זה – הסביר ברנשטיין – ראויה המפלגה הסוציאליסטית הודות להשפעתה הניכרת בציבור. בתור נציגי הרייכסטאג היו הנשיא וסגן הנשיא מוסמכים להשתתף באורח שווה באירועים רשמיים.

הצעתו של ברנשטיין, שהמפלגה ה.ס.ד. תדרוש כהונה של סגן-נשיא הרייכסטאג לאחד מחבריה, לא נתקבלה והועברה לדיון בוועידת המפלגה הקרובה בדרזדן. הוועידה התקיימה ב-1903, לאחר הנצחון בבחירות הפרלמנטריות, ביוני אותה שנה, כאשר ה.ס.ד. קיבלה 3 מיליון קולות, כלומר שליש אחד מכלל המצביעים. היה זה גידול ב-900 אלף קולות בהשוואה לבחירות משנת 1898. בעקבות הצלחה זו הגיע מספר הצירים הסוציאליט-דמוקראטים ברייכסטאג ל-81.

נקודת-המוצא של הרביזיוניסטים היתה, שהמערכה לרפורמות חברתיות ומדיניות מבטיחה אלפי קולות חדשים, ובה במידה שהמפלגה ה.ס.ד. תדרוש רפורמות מיוחדות, היא תרכוש תמיכה גדולה יותר.

ברם, הניגוד היסודי בין המארכסיסטים לבין הרביזיוניסטים לא היה בדבר ההכרח במאבק על רפורמות. דבר זה לא היה כלל נתון בוויכוח. המחלוקת היתה בכך, אם תוך כדי מאבק על תיקונים חברתיים זעירים במסגרת הקפיטאליזם, תעמוד המפלגה ה.ס.ד. על שליחותו ההיסטורית של מעמד הפועלים ועל מטרתו הסופית – הפוציאליזם – בדרך של כיבוש

המחלוקת בין אדוארד ברנשטיין לבין הסוציאליזם המהפכני

השלטון המדיני, או אם תראה בתיקונים החברתיים הזעירים את מטרתה הסופית ותכלית קיומה.

ועידת-דרזדן דחתה את הצעת ברנשטיין ברוב של 288 קולות נגד 11 וקיבלה החלטה המגנה את הנסיון הרביזיוניסטי לשנות את מדיניות המפלגה שעמדה במבחן. הוועידה הביעה התנגדות לנסיון להמיר את המערכה לכיבוש השלטון במדיניות של הסתגלות למשטר החברתי הקיים. ההחלטה של ועידת-דרזדן קבעה, כי קבלת עמדתו של ברנשטיין היתה הופכת את המפלגה מגורם הנאבק לתמורה יסודית של חברה בורגנית לסוציאליסטית, למפלגה המגבילה את עצמה לתיקונים זעירים במסגרת הקפיטאליזם. הוועידה קבעה באורח מודגש, שהמפלגה מתנערת מכל אחריות למצב המדיני, הכלכלי והסוציאלי, הנובע מאופן הייצור הקפיטאליסטי. כמרכז דחתה הוועידה את כל השיטות, שנועדו לטפח את כוחם של המעמדות השליטים הקיימים. הוועידה נסתיימה בקבלת החלטה, המביעה סירוב מפורש ומנומק להשתתף בממשלה קפיטאליסטית.

בענין הטקטיקה הרצויה לתנועה הסוציאליסטית נקט ז'ורס עמדה שונה. לדעתו, עמדת הסוציאליסטים הצרפתים הצילה את החוקה של צרפת, בזמן שהיתה צפויה הפיכה ריאקציונית. "שמרנו על חופש המחשבה, עצרנו בעד הקלריקאליזם, חיזקנו את שלום העולם, הדפנו את השוביניזם, הנציונאליזם והצאריזם" — הדגיש ז'ורס. הוא הצביע על הבדלים אחדים בין הצורה הרפובליקאית לבין הצורה המונארכיסטית של מדינה מעמדית, ובמיוחד בין הרפובליקה הצרפתית לבין האוטוקראטיה הצבאית בגרמניה. הקולות של הסוציאליסטים בגרמניה אינם יכולים להשפיע על משרד זה או אחר, ואילו בצרפת יכולים הסוציאליסטים להכריע לעתים בברירה — האם תעלה לשלטון ממשלה בורגנית ריאקציונית או ממשלה מתקדמת. לבעיית שיתוף-הפעולה בין מפלגות סוציאליסטיות ובורגניות ותמיכה בממשלות בורגניות יש — לדעת ז'ורס — היבט אחר בגרמניה מאשר בצרפת. בצרפת קיימת אפשרות מצוינת לעובדים להשתתף במישרין או בעקיפין בשלטון פרלמנטרי. ז'ורס חיווה את דעתו, כי מקור החולשה המדינית של הס.ד. הגרמנית הוא במיבנה הקונסטיטוציוני של המדינה. אם גם תשיגו רוב ברייכסטאג — אמר בפנותו לצירים מגרמניה — לא תוכלו להיות שליטים, למרות הרוב, היות והפרלמנט הגרמני הוא רק פרלמנט-למחצה באותה תקופה ולא גורם בעל סמכויות מלאות. החלטותיו אינן אלא משאלות. אשר השלטון האמיתי במדינה יכול להתעלם מהן. אוגוסט באָבֶל השיב על כך, כי בשביל השגת המטרות של הס.ד. הגרמנית, אין די בשלושה מיליון קולות. כאשר נזכה ל-7 או ל-8 מיליון קולות — אֵרֶאז נראה — אמר באָבֶל.

האסטרטגיה של ה.ס.ד. הגרמנית היתה לרכוש תחילה רוב ברייכסטאג ולאחר-מכן להשתמש בו, כדי למגר את שלטון בעלי-ההון, בדרך של מהפכה חברתית חוקית. הסוציאלי-דמוקראטיה הגרמנית, בדומה לכל שאר המפלגות המסונפות לאינטרנציונאל, פרט למפלגה הרוסית — פעלה מראשית המאה בתור מפלגה המשליכה את יהבה על הדמוקראטיה הפרלמנטרית. המפלגות הסוציאלי-דמוקראטיות פעלו בדרך של הסברה ומאבק לרפורמות כדי להגיע לשלטון פוליטי במדינה באמצעות רוב פרלמנטרי, במגמה להשתמש בו למען מעבר למהפכה חברתית.

**

הרביזיוניזם התפתח כתופעה בינלאומית בכל המפלגות הסוציאליסטיות המסונפות לאינטרנציונאל השני. בגרמניה היה אדוארד ברנשטיין מבטאו ומבססו העיקרי של זרם זה ובצרפת — אלכסנדר מילראן. ברוסיה ביטאו כיוון זה האקונומיסטים ולאחר-מכן המנשביקים.

אמנם, המערכה המדינית סביב הצטרפותו של המנהיג הסוציאליסטי מילראן לממשלה הבורגנית הצרפתית ביטאה את התחלת המאבקים החריפים בתנועת הפועלים; אך ניתן לומר, כי בסוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20 התמקדה המחלוקת בין הרביזיוניזם לבין הסוציאליזם המהפכני בעיקר בתחום הרעיוני. עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה וההתפתחויות המהפכניות החברתיות שהתחוללו שנים אחדות לאחריה, התרחבה מחלוקת עיונית זו לתחומי מאבק מדיני חריף, שהביא לעמדות קוטביות ולקרע ארגוני בתנועת הפועלים.

ביקורתו של אדוארד ברנשטיין היתה מכוונת נגד תורת המהפכה אותה ביסס קארל מארכס על יסוד המאטריאליזם הדיאקטי וההיסטורי וכתוצאה מניתוח חוקי ההתפתחות הקפיטאליסטית.

הסוציאליזם המהפכני יוצא מנקודת-השקפה של הדיאלקטיקה המהפכנית, לפיה תמורות כמותיות בתופעה מסוימת מביאות לשינויים איכותיים והמעבר מאיכות אחת לשניה מתחולל בדרך קפיצתית בכל תהליכי הפכע, החברה והמחשבה.

התורה הרביזיוניסטית שוללת את הדיאלקטיקה המהפכנית, גורסת כי ההתפתחות החברתית נטולה סתירות ותמורות קפיצתיות, אלא מתחוללת בתור תהליך איטי והדרגתי. לפי ההשקפה הרביזיוניסטית, ההתפתחות המתחוללת בחברה היא בעלת אופי הארמוני והדרגתי והתמורה המהפכנית מנוגדת לטבע התופעות עצמן. זוהי תמצית ההבדלים בין שני הזרמים בתחום הפילוסופי.

בתחום הכלכלי המחלוקת בין הרביזיוניזם לבין הסוציאליזם המהפכני

המחלוקת בין אדוארד ברנשטיין לבין הסוציאליזם המהפכני

עמוקה ומרחיקת-לכת. בעוד שהמארכסיות מלמד, כי השלב המונופוליסטי של הקפיטאליזם מביא לחיזוק ההתחרות הבינאמפריאליסטית, להחרפת המשבר הכלכלי ולמלחמות תוקפניות, גורס הרביזיוניזם, שהקפיטאליזם המונופוליסטי מביא לדמוקראטיזציה של הקניין הקפיטאליסטי (חברת מניות) וכי הקארטלים והטרוסטים מאפשרים להתגבר על המשברים ולמנוע התמוטטות הקפיטאליזם.

בתחום החברתי הוויכוח בין הרביזיוניזם והסוציאליזם המהפכני היה על מהות יחס-הגומלין בין המאבק היומיומי לתיקונים סוציאליים לבין המטרה הסופית. לפי תורת הסוציאליזם המהפכני, המאבק המעמדי של העובדים לתיקונים חברתיים הדרגתיים הוא גורם חשוב כשלעצמו, אולם אינו יכול לבוא במקום המטרה הסופית, שהיא — כיבוש השלטון המדיני והעברת אמצעי-הייצור היסודיים לבעלות חברתית.

לעומת זאת גרס ברנשטיין, שקביעת המטרה המהפכנית הסופית מהווה מכשול לגיוס העובדים למען תיקונים חברתיים יומיומיים, לתחיקת עבודה ולזכויות דמוקראטיות. לדעתו, האידיאולוגיה המהפכנית אינה יכולה להיות גורם מקרב, אלא עלולה להרחיק את שכבות-הביניים, אותן חייבת המפלגה הסוציאל-דמוקראטית לרכוש כבעלי-ברית למען תיקונים חברתיים ומדיניים. ההבדלים בהערכת אופיים של הניגודים בשיטה הקפיטאליסטית מהווים יסוד למסקנות שונות בענין הפרספקטיבה שלה, אם להתמוטטות בלתי-נמנעת או להמשך קיומה תוך התאוששות לאחר משברים והתגברות עליהם. לפי תורת מארכס הניגודים בין ההון והעמל הם בעלי אופי אנטגוניסטי ועם התפתחות הייצור הקפיטאליסטי מתחזק הניגוד בין בעלי-ההון הגדול לבין המוני העובדים השכירים, האינטליגנציה העובדת, בעלי-המלאכה, האיכרים הזעירים, שכבות עמלות המהוות רוב העם. השיטה הקפיטאליסטית מביאה להתרוששות יחסית ומוחלטת של העובדים השכירים. ההתרוששות היחסית מתבטאת בצמצום חלקם של העובדים בהכנסה הלאומית הכללית לעומת עליית חלקם של רוחי ההון. ואילו ההתרוששות המוחלטת מתבטאת בירידת רמת-החיים הריאלית של העובדים בהשוואה לצרכים החמריים והתרבותיים הכוללים הגדלים והולכים עם התפתחות הייצור והטכניקה, להם תורמים תרומה מכרעת.

אדוארד ברנשטיין עירער על תורת מארכס בדבר כיוון ההתרוששות של המוני-העובדים. לפי תורתו, הניגודים המעמדיים בין העובדים לבין בעלי-ההון אינם מחריפים, אלא מתפתחים בכיוון החלשה. מהנחה זו הוא הסיק, שאין יסוד אובייקטיבי לפיתוח המאבק המהפכני של העובדים ואין הכרח אובייקטיבי בהתמוטטות הקפיטאליזם. הוא העלה על נס את ההישגים

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

בתחום האיגוד מקצועי והכלכלי שהושגו על-ידי העובדים במאבק המעמדי כהוכחה, שבמסגרתו של הקפיטאליזם אפשרית, לדעתו, התפתחות בכיוון הסוציאליזם ללא מאבק לביטול השלטון המדיני של ההון. הסוציאליזם המהפכני גרס, כי ללא שלילת עמדות-כוח של בעלי-ההון באמצעות כיבוש השלטון המדיני, אי-אפשר לשמור גם על ההישגים הכל-כליים החלקיים מפני הסתערות ההון הגדול. לעומת זאת גרס הרביזיוניזם, שהתיקונים ההדרגתיים הם העיקר. הרביזיוניזם ראה בתהליך התיקונים החברתיים במסגרת הקפיטאליזם את מטרתה המרכזית של תנועת הפועלים, תוך כדי זניחת המטרה של תמורות סוציאליסטיות מהפכניות בקנין של אמצעי הייצור היסודיים ובשלטון המדיני.

תמיכת הס.ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי והתמוטטות האינטרנציונאל השני

באוסף המיסמכים לתולדות תנועת-הפועלים הגרמנית, שיצא לאור בברלין בשנת 1958 בהוצאת "דיץ", כלול דיון-חשבון מפורט על הישיבה המכרעת של הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג הגרמני, ב-3 באוגוסט 1914. לאחר דיון על היחס לתקציב הצבאי הוחלט ברוב קולות לאשר את תקציב המלחמה, שהגישה ממשלת-הקיסר. סוכנויות העתונות פירסמו את הידיעה על החלטה זו בהודעה טלגרפית דחופה אל כל קצווי תבל. נציגי הרוב בסיעה הס.ד. ברייכסטאג הגרמני נימקו את הצעתם לתמוך בתקציב המלחמה, בין השאר, בכך, שהמלחמה מכוונת נגד המשטר החברתי הצאריסטי הריאקציוני. נציגי הרוב בסיעה הס.ד. טענו, כי "אין להתייב נגד הלך-הרוח בעם"; "רצח ז'ורס מוכיח על הלך-רוח מלחמתי השורר בצרפת"; "מפלה רוסית תביא למיגור הצאריזם"; "הסוציאל-דמוקראטיה הגרמנית אינה צריכה להיקלע לבדידות"; "אם נתנגד לתקציבי המלחמה, יהרסו את האיגודים המקצועיים שלנו".

לאישור תקציב המלחמה התנגדו באותה ישיבה היסטורית 15% מבין חברי הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג הגרמני. החלוקה המדייקת היתה: 78 צירים סוציאל-דמוקראטים הצביעו בעד אישור תקציב המלחמה, ואילו 14 צירים הצביעו נגד אישור זה. באווירה המתוחה שטיפחה העתונות שבהשפעת הקיסר וילהלם, היתה הצבעה זו צעד אמיץ. שמותיהם של

תמיכת הס"ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי והתמוטטות האינטרנציונאל השני

הצירים הסוציאלי-דמוקראטים הגרמנים, שהתנגדו לאישור התקציב הם: אלברכט, אנטריק, בוק, גיאר, האזה, האנקא, הארצפלד, קונארט, לאדאבור, לנטש, ליבקנכט, פייראטס, ריגלה, פוגטהאר. אחדים מן הצירים נמנעו מהצבעה. הרייכסטאג נדרש לצעד הפגנתי מיוחד — לקום לקריאה "יחי הקיסר, העם והמולדת". גם הצעה זו עוררה ויכוח והתנגדות מצד חלק מן הצירים, בישיבת הסיעה הסוציאלי-דמוקראטית ברייכסטאג. אולם בסיום הדיון נתקבלה ההחלטה בדבר יחס חיובי לקימה ההפגנתית בהנמקה, שבקריאה זו כלולים גם "העם והמולדת". ליבקנכט הציע, כי בניסוח ההכרזה תבוא לביטוי אהדה לידידים הצרפתים, וכי תידחה כל מדיניות של כיבושים אוסטריים. בישיבה זו של הסיעה הסוציאלי-דמוקראטית נמסר, כי הממשלה מביעה משאלה להחליש את הביטויים, הקוראים להתנגד לכיבושים. הגימוק שהובא בענין זה בישיבה היה, כי קו הסברה כזה ינוצל על-ידי ממשלת בריטניה נגד גרמניה. אחרי מיפנה מדיני חד זה של המפלגה הסוציאלי-דמוקראטית, החלו להופיע בשורותיה ובמיוחד בעתונותה ביטויי תמיכה, עקיפה ואף ישירה, בדרישה לצירופי שטחים. הקריאה ל"הארמוניה מעמדית" למען הנצחון במלחמה, התפתחה לאלמנט מכריע בהופעותיו של הרוב שבהנהגה הסוציאלי-דמוקראטית הגרמנית.

ההכרזה של הוגו האזה בשם סיעת המפלגה הסוציאלי-דמוקראטית ברייכסטאג הגרמני בעד אישור תקציב המלחמה, היתה מנוגדת תכלית-ניגוד להחלטות של הכינוסים הבינלאומיים הסוציאליסטיים, בהן תמכה המפלגה הסוציאלי-דמוקראטית הגרמנית עד פרוץ המלחמה. אי-לכן פתח האזה את הצהרתו ברייכסטאג (ב-4 באוגוסט 1914) בציון העובדה, שהסוציאלי-דמוקראטיה הגרמנית התנגדה בכל כוחותיה להתפתחות הרת-אסונות זו. "עד לשעות האחרונות — הכריז האזה — פעלה הסוציאלי-דמוקראטיה הגרמנית, יחד עם האחים הצרפתים, למען קיום השלום. הננו עומדים בפני עובדת המלחמה. מאיימים עלינו באיומים של פלישות עוינות" — אמר האזה. הוא דלג על סיבת המיפנה — מהתנגדות למלחמה לפני התלקחותה אל תמיכה בה אחר שפרצה — ואמר: "עלינו להכריע היום לא בעד או נגד המלחמה, אלא בשאלת האמצעים הנחוצים להגנת המדינה. הננו מלווים בברכה חמה את אחינו אשר נקראו אל הדגל, ללא הבדל השתייכות מפלגתית. מחשבותינו נתונות לאמהות שלנו, אשר מקריבות את בניהן, לנשים ולילדים, אשר מפרנסיהם נלקחו מהם, שנוסף על הדאגה ליקיריהם, צפויים עתה למצוקת-רעב. בקרוב יהיו רבבות לוחמים פצועים ונכים. מחובתנו להקל על גורלם ועל מצוקתם. בשעת סכנה, אין אנו משאירים את המולדת לאנחות. הננו מרגישים, כי פועלים אנו בהתאם לעקרונות

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

האינטרנציונאל, המכיר בזכות כל עם לעצמאות לאומית ולהגנה עצמית". בחלקה האחרון של הכרזתו אמר האזה:

"מיד עם השגת מטרת הבטחון וכאשר האויבים יהיו נכונים לשלום, נדרוש לשים קץ למלחמה ולכונן שלום, אשר יאפשר ידידות עם העמים השכנים. אנו דורשים זאת לא רק לטובת הסולידאריות הבינלאומית, אלא גם לטובת העם הגרמני. הננו מאמינים — אמר האזה — כי בית-הספר האיום של סבלות המלחמה, אותם יחזו על בשרם מיליונים, יעורר סלידה מן המלחמה וירכוש אותם למען אידיאל הסוציאליזם ושלום-העמים. בהיותנו מודרכים על-ידי עקרונות אלה — מאשרים אנו את תקציב המלחמה". המיפנה הדראמאטי של הרוב בהנהגה הסוציאל-דמוקרטית הגרמנית, בהנהגת המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית ובמפלגות סוציאל-דמוקרטיות שונות נוספות בכיוון של תמיכה במלחמה האימפריאליסטית, שפרצה בקיץ 1914, הביא להתמוטטות האינטרנציונאל השני.

הפסקת הקשר בין המפלגות הסוציאליסטיות עם פרוץ המלחמה היתה לעובדה. שונה היה ההסבר לעובדה זו בתנועת הפועלים. זרם המחשבה הימני גרס, כי זוהי התרופפות זמנית של הקשרים, שאינה נושאת אופי עקרוני. ואילו הזרם השמאלי-המהפכני סבר, כי ניתוק הקשרים הוא בעל אופי עקרוני ויסודי.

קאוטסקי נשאל על-ידי עסקן סוציאל-דמוקראטי הולאנדי, פיטר טראל-סטרא, על תפיסתו בענין מצב האינטרנציונאל השני, בנובמבר 1914. הדו"ח של טראלסטרא משיחה זו פורסם לראשונה בעתון הסוציאל-דמוקראטי באמסטרדאם, "האט פאלק".

האם האינטרנציונאל מת? — שאל טרלסטרא. תשובתו של קאוטסקי היתה — לא. הקשר אמנם התרופף, קיימים ניגודים. אבל — לדעתו של קאוטסקי — הם אינם בעלי אופי עקרוני. אף אחת מן המפלגות הסוציאל-ליסטיות בעולם אינה רוצה לאבד את הקשר שלה עם האינטרנציונאל. שום מפלגה גם לא קבעה עמדה אשר עושה — לדעתו של קאוטסקי — את השארותה באינטרנציונאל לבלתי-אפשרית. האינטרנציונאל הועמד בסכנה בגלל ההסכמה לתקציבי המלחמה. לדעתו של קאוטסקי היתה זו הסכמה להתגוננות ולא לכיבושים. שאיפות-השלום והסברת השלום יחזקו מחדש את היחסים הבינלאומיים. המפלגות הסוציאליסטיות תשתדלנה לסייע לשלום מכריע לכל העמים. אחרי חוזה השלום יוכל האינטרנציונאל לקום מחדש.

מי פילג את האינטרנציונאל השני? — שתי דעות רווחות בעניין זה בתנועת הפועלים. דעה אחת, זו של האגף הימני, גורסת שהבולשביקים,

תמיכת ה.ס.ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי והתמוטטות האינטרנציונאל השני

בראשותו של לנין, פילגו את האינטרנציונאל השני. ואילו הדעה השניה, היא שהמעבר הרשמי של מנהיגי האינטרנציונאל השני אל תמיכה במלחמה האימפריאליסטית, הוא אשר היווה הפרת ההתחייבות, שקיבלו על עצמם לפני המלחמה, להתנגד לה בגלל אפיה החמסני, והוא אשר פילג ומוטט את הסולידאריות בין מפלגות הפועלים.

התמוטטות האינטרנציונאל השני ב-1914, עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה, לא היתה בעיקרה תופעה ארגונית של ניתוק הקשר הבינלאומי בין המפלגות הסוציאליסטיות של הארצות הלוחמות. ביסודו של דבר היתה זו לא שאלה של אי-אפשרות טכנית לכנס ועידה בינלאומית בגלל ניתוק דרכי-התחבורה, אלא תמורה מהותית ביחסים בין מפלגות הפועלים. לניתוח שאלה זו הוקדשו חיבורים ומחקרים של היסטוריונים ומדינאים שונים. בחיבור מיוחד של לנין בנושא זה כתב הוא, כי בשביל פועלים בעלי-הכרה, התמוטטות האינטרנציונאל השני היתה תוצאה של בגידה מצד רוב המפלגות הסוציאלי-דמוקרטיות בעיקרי דעותיהן ובהצהרותיהן החגיגיות, אשר הושמעו בהחלטות של ועידות בינלאומיות בשטוטגארט, בבאזל ועוד. ניתוח תופעה זו מבחינת יחסי המעמדות מראה, כי המפלגות הסוציאלי-דמוקרטיות — וקודם-כל המפלגה הגדולה ורב-תה השפעה ביותר באינטרנציונאל השני, המפלגה ה.ס.ד. הגרמנית — התיצבו בשאלה המכרעת של תמיכה במלחמה תוקפנית לצד הממשלה שלהן, לצד הבורגנות שלהן, נגד מעמד הפועלים. לנין סתר את הטענה של קאוטסקי כאילו בוועידות הבינלאומיות של הסוציאליסטים, לפני המלחמה, לא נדון במידה מספקת ההבדל בין טקטיקה לאומית לבין טקטיקה בינלאומית. כמו-כן דחה לנין את הטענה כאילו אופי הקפיטאליזם לא נחקר באופן מלא ומשום כך אין להגיע למסקנה מוחלטת בדבר האופי התוקפני של האימפריאליזם.

בניתוח של החלטת הוועידה הבינלאומית בבאזל מדגיש לנין, כי החלטה זו מגדירה את המלחמה הצפויה לא כמלחמה לאומית, לא כמלחמת-עם, שדוגמותיהן היו באירופה והיו אף טיפוסיות לתקופת 1871—1789 ולא כמלחמה מהפכנית, בה תומכים הסוציאליסטים, אלא היא מתייחסת למלחמה "הנוכחית" שביסודה אימפריאליזם קפיטאליסטי, אינטרסים דינאסטיים ומדי-ניות של כיבוש משני הצדדים. לנין היה סבור, כי פליכאנוב וקאוטסקי מליכים שולל את העובדים. הם חוזרים על האונאה של הבורגנות העולמית בכל הארצות, השואפת בכל כוחותיה לתאר את המלחמה האימפריאליסטית והקולוניאלית כמלחמת-הגנה ומצדיקים מלחמה זאת מתוך הסתמכות על מלחמות בלתי-אימפריאליסטיות.

תשובתו של לנין לנימוק זה היתה, כי הקפיטאליזם על כל גילויי חמסנותו

ועל כל הסתעפויות של התפתחותו ההיסטורית ושל תכונותיו הלאומיות המיוחדות, לא ייחקר עד הסוף לעולם. המלומדים לא יחדלו להתווכח על הפרטים של שיטה חברתית זו. אך מגוחך יהיה להסתלק "על יסוד זה" ממערכה סוציאליסטית נגד הקפיטאליזם, להסתלק מעמידה בפרץ נגד אלה שהתכחשו למערכה זו.

לעולם אין הממשלה זקוקה כל-כך להסכמת כל המפלגות, להסכמת המעמדות השליטים ולצייתנות "שקטה" של המעמדות המדוכאים, כפי שהיא זקוקה לכך בתקופת מלחמה. רוחחי המלחמה של קבוצות קפיטאליסטיות מסויימות גדלים והולכים למעלה מכל שיעור, עד כדי שערוריה. "כיבוש מושבות, גזילת שטחים זרים, דחיקת רגליו והריסת מעמדו של מתחרה מצליח, היו הציר העיקרי אשר עליו סובבה מדיניותן של שתי הקבוצות הלוחמות היום" — כתב לנין.

לדעתו של קאוטסקי קיימת אפשרות, שהמדיניות האימפריאליסטית תידחק על-ידי מדיניות חדשה אולטרא-אימפריאליסטית. עם תורה זו של קאוטסקי מתווכח לנין בחיבורו על התמוטטות האינטרנציונאל השני.

לנין כותב על תורה זו ואומר: "התיאוריה העדינה ביותר של הסוציאל-שוביניזם, העשויה באמנות גדולה ביותר לשם זיוף המדעיות והבינלאומיות, היא תיאוריה של "אולטרא-אימפריאליזם" שהעלה קאוטסקי."

על עמדתו בענין סיכויי של הקפיטאליזם לזנוח את המלחמה ההדדית ולעבור לשימוש משותף של אוצרות תבל כותב קאוטסקי:

"התרופפות התנועה הפרוטקציוניסטית באנגליה, ירידת שער המכס באמריקה, השאיפה לפירוק נשק, הפחתה מהירה של יצוא ההון מצרפת ומגרמניה בשנים האחרונות שלפני המלחמה, ולאחרונה ההשתלבות הבינ-לאומית הגוברת והולכת של כנופיות שונות בעלות ההון הפיננסי, כל זה עורר אותי לשקול בדעתי, שמא ניתנת הפוליטיקה האימפריאליסטית הנוכחית להידחק על-ידי פוליטיקה חדשה, אולטרא-אימפריאליסטית, אשר במקום מלחמה הדדית של קפיטאלים פיננסיים לאומיים תביא לידי ניצול משותף של אוצרות העולם על-ידי קפיטאל פיננסי בינלאומי."

"המכריע בנדון זה — המשיך קאוטסקי — יכול להיות מהלך המלחמה הנוכחית ותוצאותיה. היא עלולה לרמוס לגמרי את הנבטים הרכים של האולטרא-אימפריאליזם, בלבותה לאין שיעור את אש השנאה הלאומית גם בין הקפיטאליסטים הפיננסיים, בהגבירה את מירון החימוש ואת השאיפה להתחרות הדדית, בעשותה מלחמת-עולם שניה דבר שבהכרח. אז יתגשם בממדים איומים אותו חזון-הבלהות, שניסחתיו בחוברתי: "הדרך אל השל-

תמיכת הס.ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי והתמוטטות האינטרנציונאל השני

סוף, תגבר החמרת הניגודים המעמדיים ויחד עימה הגוועה המוסרית של הקפיטאליזם... בדיוק: פשיטת-רגל.

"אבל — ממשיך קאוטסקי — המלחמה עלולה להיגמר אחרת. היא עשויה להביא לידי הגברת הניצנים הרכים של האולטרא-אימפריאליזם." "לקחיה עשויים להחיש בואה של התפתחות רבה כזו, שבימי שלום היינו צריכים לחכות זמן רב. אם הדברים יגיעו לידי כך, לידי ברית לאומים, לידי שלום ממושך, אֶרְאֶז עשויות להיעלם ולהיבטל הסיבות הגרועות ביותר שהולכו בתוקף גדל והולך לפני המלחמה אל הגוועה המוסרית של הקפיטאליזם. השלב החדש יביא עימו, כמובן, צרות חדשות, אולי קשות יותר... אבל למשך זמן-מה יכול היה האולטרא-אימפריאליזם ליצור תקופה של תקוות וסיכויים חדשים בתחומי הקפיטאליזם." (עמ' 145, שם).

לנין הבחין בין עמדת השמאל והימין בס.ד. הגרמנית וניתח את העימות ביניהם: ובכן, הסוציאלי-דמוקראטים השמאליים בגרמניה אומרים, שהאימפריאליזם והמלחמות שהוא מחולל אינם דברים שבמקרה, אלא תולדה הכרחית של הקפיטאליזם שהביא לידי שלטון ההון הפינגנסי. לכן נחוץ המעבר אל מאבק מהפכני של ההמונים, כי תקופת ההתפתחות בדרך שלווה יחסית הגיעה אל קיצה.

בחוברתו "מדינה לאומית, מדינה אימפריאליסטית וברית מדינות", שהורסיעה בנירנברג בשנת 1915, כתב קאוטסקי: "רוצים להעמיד כנגד האימפריאליזם את הסוציאליזם, כלומר לא רק את התעמולה לסוציאליזם שבמשך חצי יובל שנים אנו מכוונים אותו כנגד כל צורות השלטון הקפיטאליסטי, אלא את הגשמת הסוציאליזם לאלתר. זה נראה כדבר רדיקאלי מאוד, אבל זה עלול רק לדחוף אל מחנה האימפריאליזם את כל מי שאינו מאמין בהגשמה ממשית של הסוציאליזם לאלתר."

בוויכוח עם קאוטסקי מסכם לנין את ביקרתו החריפה על תכנית זו ואומר: "סיכומה של ה"תיאוריה" הוא זה ורק זה, שעל-ידי התקווה לתקופת שלום חדשה של הקפיטאליזם, מצדיק קאוטסקי את הצטרפותם של האופורטוניסטים והמפלגות הס.ד. הרשמיות אל הבורגנות ואת הסתלקותם מן הטקטיקה המהפכנית (כלומר — הפרולטאריה) בתקופת הסער הנוכחית, על אף ההצהרות הפומביות של החלטת-באזל."

קאוטסקי הסביר, כי מפני שהתמוטטות הצאריזם עלולה היתה להביא לידי התפוררות אוסטריה, על המיבנה הלאומי הבלתי-דמוקראטי שלה, על-כן נמצא שהוא העניק למלחמה "הנוכחית" אופי לא-אימפריאליסטי גמור, אלא לאומי במידה מסויימת. לעומת זה הסביר לנין, כי היסוד הלאומי במלחמה הנוכחית מיוצג רק על-ידי מלחמת סרביה נגד אוסטריה. רק

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

בסרביה ובקרוב הסרבים קיימת תנועת שיחרור לאומי רבת-שנים, המקיפה מיליונים של "המונים לאומיים" ו"המשכה" הוא מלחמת סרביה באוסטריה. הדיאלקטיקה של מארכס שוללת בפירוש עיון בנושא בפני עצמו, באורח מבודד, כלומר ניתוח חד-צדדי ומסורס. היסוד הלאומי של המלחמה הסרבית-אוסטרית אין לו ואי-אפשר שיהיה לו ערך רציני כלשהו במלחמת אירופה הכללית.

בוויכוח שלו עם קאוטסקי יצא לנין נגד אלה הטוענים, שמלחמת העולם הראשונה אינה אימפריאליסטית "בלבד". לדעת לנין, האימפריאליסטים מסווים את מטרות השוד החשוף ומליטים את המוני-העם בפרזיאולוגיה "לאומית".

התוכן האובייקטיבי של המלחמה הוא המשך המדיניות של האימפריאליזם, כלומר המשכו של השוד, שהבורגנות המנוונת של "המעצמות הגדולות" (וממשלותיהן) שודדת את הלאומים הזרים, ולעומת זה האידיאולוגיה ה"סובייקטיבית" ברובה אינה אלא מליצות "לאומיות", המופצות לשם אחיזת עיני ההמונים.

השאלה המדעית והמדינית — כותב לנין בחיבורו על "התמוטטות האינטרנציונאל השני" — היא: כיצד יכלו נציגי האינטרנציונאל השני החשובים ביותר לבגוד בסוציאליזם?

שאלה זאת יש להציג לא במובן הביוגרפיה האישית של אישים מסויימים. התנועה הסוציאליסטית מעוניינת בחקירת מוצאו, תנאיו, ערכו וכוחו של הזרם הסוציאלי-שוביניסטי ומנין צץ הסוציאלי-שוביניזם, מנין שאב כוחו, איך להילחם בו?

על כך עונה לנין: יש קשר בין התוכן המדיני של הסוציאלי-שוביניזם לבין זרם קודם בסוציאליזם. במושג סוציאלי-שוביניזם מתכוון הוא לצידוד ברעיון הגנת המולדת במלחמה האימפריאליסטית הנוכחית, להצדקת הברית של הסוציאליסטים עם הבורגנות ועם הממשלות של ארצותיהם הם במלחמה זו, להסתלקות הסוציאליסטים מפעולות מהפכניות-פרולטאריות נגד הבורגנות "שלהם" וכו'.

לדעתו של לנין, עיקר האופורטוניזם מתבטא ברעיון של שיתוף-פעולה בין המעצמות. המלחמה מביאה רעיון זה עד לשיאו. אל הגורמים והמניעים הרגילים מצרפת היא שורה של גורמים בלתי-שכיחים ומאלצת על-די איומים ומעשי-כפייה מיוחדים את ההמון הבעל-ביתי והמפולג לשתף פעולה עם הבורגנות. אופורטוניזם — משמעותו הקרבת האינטרסים העיקריים של המוני-העם לשם אינטרסים זמניים של מיעוט פועלים. במלים אחרות, זוהי ברית של חלק מן הפועלים עם הבורגנות נגד האינטרסים של המוני

תמיכת הס.ד. ברייכסטאג בתקציב הצבאי ותתמוטטות האינטרנציונאל השני

העובדים. את התופעה של האופורטוניזם הצמיחו במשך עשרות שנים תכונות מיוחדות בהתפתחות הקפיטאליזם, בה זכתה שכבת-פועלים מיוחדת לחיים שקטים ותרבותיים בערך. חיים אלה "בירגנו" אותם, נתנו להם פירורים מרווחי ההון הלאומי שלהם, ניתקו אותם מן העוני, מן היסורים והלכידות מהפכניים של ההמון המדולדל ומחוסר-כל.

המלחמה האימפריאליסטית היא המשכו הישיר והשלמתו של מצב דברים זה. זוהי מלחמה למען זכויות-יתר של אומות המעצמות הגדולות. המעצמות הגדולות דורשות חלוקה חדשה של המושבות ביניהן לשם שליטתן על אומות אחרות. השאיפות לקיים ולבצר את מצבם המיוחס כ"שכבה עליונה" של בורגנים ועירים, או של אריסטוקרטיה וביורוקרטיה בתוך מעמד הפועלים — הן ההמשך הטבעי של התקוות האופורטוניסטיות הבורגניות הזעירות ושל הטקטיקה המתאימה להן בשעות מלחמה, זהו היסוד הכלכלי של הסוציאלי-אימפריאליזם, לפי תורת לנין.

כוחם הרב של האופורטוניסטים והלאומנים נבע מן הברית שלהם עם הבורגנות, עם הממשלות והמסות הראשיים. ההשתייכות הרשמית של האופורטוניסטים אל מפלגת הפועלים איננה סותרת כלל את העובדה, שמבחינה אובייקטיבית הם אינם אלא פלוגה פוליטית של הבורגנות, מפיצי השפעתה. בתור דוגמה נתן לנין את עמדתו של מנהיג הימין במפלגה הסוציאלי-דמוקרטית הגרמנית — אלברט זידאקום. הוא היה בעל השפעה לא בגלל עוצמת רעיונותיו, אלא מפני שמאחורי גבו עמדו הבורגנות, הממשלות והמסה הראשי של מעצמה גדולה. הם מסייעים לזידאקום להצלחתו בקרב הציבור באלפי תחבולות. באותו זמן עצמו הם נאבקים נגד המדיניות של מתנגדיו בכל האמצעים האפשריים לרבות מאסרים ופסקי-דין של מיתת-ירייה. קולו של זידאקום נישא על-ידי בתי-הדפוס הבורגניים במיליונים של גליונות עתונים (בדומה לקולם של ואנדרלדה, סאמבא, פליכאנוב). אולם את דבריהם של המתנגדים למדיניות זו אי-אפשר למצוא בספרות הלגאלית, היות והצנזורה הצבאית אוסרת על הופעתם.

לנין כתב על המשמעות של הסוציאלי-שוביניזם. הוא הגדיר אותו כאופורטוניזם, שבגד, נבר והחציף במשך תקופה ארוכה של קפיטאליזם "שקט" באורח יחסי, התגבש מבחינה רעיונית-מדינית, התקרב לבורגנות ולממשלות במידה גדולה כל-כך, עד אשר אי-אפשר עוד להשלים עם מציאותו של זרם כזה בתוך מפלגת פועלים סוציאלי-דמוקרטית.

לנין הדגיש, כי בשעת משבר היוו האופורטוניסטים במפלגת הפועלים את הגרעין של אותם היסודות החברתיים אשר עברו לצד הבורגנות. עובדה זו אין למחוק מן המציאות, מן ההכרה של העובדים וכן לא מן הנסיון של

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

הבורגנות. האופורטוניזם היה במצב של נעורים, כביכול, עד מלחמת-העולם הראשונה. עם פרוץ המלחמה התבגר האופורטוניזם ואין להשיב לו עוד את תום-נעוריו.

התפתחות המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות למפלגות פועלים נציונאל-ליברליות, זוהי לפי הערכת לנין מהות ההתמוטטות של האינטרנציונאל השני, אשר באה לידי ביטוי חיצוני בהתפרקות הקשרים. לנין הדגיש, כי המשבר העמוק שנוצר עם פרוץ מלחמת העולם, הסיר את המסווה, טאטא את המוסכמות, פתח פתח, שהיה מלא מוגלה וחשף את האופורטוניזם בתנועת הפועלים בדמותו האמיתי כבעל-בריתה של הבורגנות.

הסוציאל-דמוקראטיה הרוסית נגד המלחמה

עמדה שלילית החלטית נגד המלחמה נקטה המפלגה הסוציאל-דמוקראטית ברוסיה. היא הגדירה את המלחמה באורח חד-משמעי כאימפריאליסטית ותוקפנית משני הצדדים. גילויי-הדעת של המפלגה ה.ס.ד. הרוסית פורסם ב-1 בנובמבר 1914. זהו מיסמך מיוחד במינו בהתעמקותו בשרשים הכלכליים והמדיניים של המלחמה ובקריאה אל פועלי העולם להפכה למלחמת-אזרחים. גילויי-הדעת פותח בהסבר הסיבות שגרמו למלחמה: הגברת מירוץ-הזיון, החרפה קיצונית של המאבקים על השווקים בשלב האימפריאליסטי של הקאפיטאליזם, האינטרסים הדינאסטיים של המונארכיות המזרח-אירופאיות המפגרות — כל אלה דחפו להתלקחות המלחמה. המעצמות האימפריאליסטיות שואפות לסיפוחים טריטוריאליים, לשיעבוד עמים אחרים כדי להשתלט על ארצותיהם, להסיח את דעת ההמונים העמלים מהמשברים הפנימיים ברוסיה, בגרמניה, בבריטניה ובארצות אחרות, לעורר פירוד בין הפועלים ולהשמיד את חלוצי המהפכני.

קבוצה אחת של מדינות לוחמות מונהגת על-ידי הבורגנות הגרמנית — מסביר גילויי-הדעת. זו מוליכה שולל את המוני-העמלים על-ידי קביעה, שהיא מנהלת מלחמה להגנת המולדת, החופש, התרבות ולמיגור הצאריזם. דווקא בורגנות זו שימשה בת-ברית לצאריזם ואויב לתנועה המהפכנית של פועלי ואיכרי רוסיה.

גילויי-הדעת מנתח את מטרותיה של הבורגנות הגרמנית ומציין, כי היא מנהלת מסע-שוד נגד סרביה, שואפת לשעבדה ולהחניק את המהפכה הלא-

הסוציאליזם מוקראטיה הרוסית נגד המלחמה

מית של הסלאבים הדרומיים. באותו זמן מכוונת היא את מרבית כוחותיה המזוינים נגד בלגיה וצרפת, כדי להתגבר על המתחרים העשירים. הקבוצה השניה של המדינות הלוחמות מונהגת על-ידי הבורגנות הבריטית והצרפתית. גם הן מוליכות שולל את מעמד הפועלים, כאילו מנהלות הן מלחמה להגנת המולדת, החופש והתרבות נגד המיליטאריזם הגרמני והרודנות. מטרת הבורגנות הצרפתית והבריטית היא סיפוח מושבות גרמניות. הארצות הדמוקרטיות הללו מושיטות יד לצאריזם לשם דיכוי מוגבר של פולין ואוקראינה ולבלימת המהפכה הרוסית. הבורגנות של כל ארץ — נאמר בגילוי-הדעת — מהללת את מטרות-המלחמה "שלה" וטוענת שברצונה להכניע את מתנגדיה לא לשם סיפוח שטחים, אלא למטרות של שחרור עמים אחרים.

בתקופת המלחמה הפעילו הממשלות הבורגניות צנזורה חמורה נגד האויב "הפנימי". חובתו של מעמד הפועלים להיאבק נגד השוביניזם המשתולל של הבורגנות, המתכסה באי-צטלה של פטריוטיות ולהגן על אחדות מעמד הפועלים, על האינטרנציונאליזם.

האחריות לבגידה בסוציאליזם מוטלת קודם-כל על הסוציאליזם-דמוקראטים הגרמנים, אשר יצגו באינטרנציונאל השני את המפלגה הגדולה ביותר. אין לסלוח גם לסוציאליסטים הצרפתים, אשר הסכימו שנציגיהם יכהנו בתור שרים בממשלה של הבורגנות שבגדה במולדתה.

מעמד הפועלים הרוסי אינו נרתע מפני שום קרבן, כדי להשתחרר משלטון המונארכיה הצארית. אם מישו מעכב בעד נפילת הצאריזם, הרי זו דווקא המלחמה, שהעמידה לרשותו את שק הזהב של הבורגנות האנגלית, הצרפתית והרוסית.

ברוסיה הופסקה העתונות הליגאלית בימי המלחמה. רוב האיגודים המקצועיים פורקו. רבים מחבריהם נאסרו. למרות זאת, הסיעה הפרלמנטארית של המפלגה ה-ס.ד. הרוסית ב"דומה" ראתה לחובתה להצביע נגד התקציב הצבאי, עזבה את אולם הישיבות של ה"דומה" וגינתה את מדיניות הממשלות הבורגניות-האימפריאליסטיות.

התמוטטות האינטרנציונאל השני — משמעותה התמוטטות האופורטוניזם. הבורגנות מנצלת את ימי המלחמה להפעלת צנזורה חמורה ולמניעת מאבק גלוי נגד המלחמה. מצב זה מחייב את מעמד הפועלים ליצור צורות בלתי-חוקיות של תעמולה וארגון.

המוני העובדים יקימו אינטרנציונאל חדש. הפיכת המלחמה האימפריאליסטית למלחמת-אזרחים היא הדרך הנכונה היחידה, הנובעת מנסיון הקורמונה הפאריסאית ומהחלטת ועידת-באזל של האינטרנציונאל. במילים אלו

נסתיימה ההכרזה של המפלגה הסוציאל-דמוקראטית הרוסית בענין עמדתה למלחמה. זו היתה עמדה מבוססת, אשר היכתה גלים בתנועת-הפועלים הבינלאומית.

הצבעת ליבקנכט נגד תקציב המלחמה ועמדת קאוטסקי על מוגבלות השפעת האינטרנציונאל

ב־2 בדצמבר 1914 הצביע קארל ליבקנכט נגד אישור תקציב המלחמה ברייכסטאג הגרמני. ידיעה זו עשתה כנפיים ברחבי העולם ועוררה חוגים ציבוריים שונים לאי-השלמה עם הטבח שנערך בין עמי אירופה. בדבריי-ההנמקה לצעדו זה כתב ליבקנכט אל נשיא הרייכסטאג:

"מלחמה זו, אשר אף אחד מן העמים המשתתפים לא רצה בה, התלקחה לא למען ריווחתו של העם הגרמני, או איזה שהוא עם אחר. זוהי מלחמה אימפריאליסטית, המתנהלת למען השתלטות קפיטאליסטית על אזורי השקעה חשובים להון הבנקאי והתעשייתי. זוהי מלחמת-מנע, אשר אורגנה על-ידי הממשלות הגרמנית והאוסטרית, ביחד עם האבסולוטיזם — למחצה, בדרכי דיפלומאטיה חשאית. מתחולל מיבצע בונאפארטיסטי לדמוראליזציה של תנועת הפועלים. הסיסמה הגרמנית: "נגד הצאריזם", בדומה לסיסמה האנגלית והצרפתית: "נגד המיליטאריזם", מנצלת את המסורת והתקוות המהפכניות של העם למטרות של שנאת עמים. לגרמניה, השותפה-לאשמה של הצאריזם, אין סמכות להגדיר את עצמה כמשחררת עמים. שחרור העם הרוסי, בדומה לזה של העם הגרמני, יהיה מפעלו שלו עצמו. מלחמה זו אינה מלחמת-הגנה. יש לתבוע שלום ללא כיבושים."

ליבקנכט סיים את הודעתו בהדגשה, כי הוא מצביע נגד אישור התקציב הצבאי כמחאה נגד המלחמה, נגד האחראים לה, נגד מטרותיה, נגד הפרת הנייטראליות של בלגיה ולוקסמבורג, נגד הדיקטאטורה הצבאית.

בספרו על "האינטרנציונאליזם והמלחמה" מנהל קאוטסקי פולמוס עם ההצבעה העצמאית של קארל ליבקנכט ברייכסטאג הגרמני נגד אישור תקציב המלחמה ב־1914. בדבריי ההקדמה לספרו מציין הוא, כי מצער הדבר שליב-קנכט ראה להכרחי להיפרד מסיעתו על ידי ההצבעה נגד תקציב המלחמה. נראה, כי ההצמדות לסיעה הסוציאל-דמוקראטית היתה עדיפה בעיני קאוטסקי על נקיטת עמדה ברורה נגד מלחמת-העולם, שהוגדרה עוד לפני התחלתה

הצבעת ליבקנקט נגד תקציב המלחמה ועמדת קאוטסקי על מוגבלות השפעת האינטר על ידי הכנסים הסוציאליסטיים הבינלאומיים כמנוגדת לאינטרסים של העמים.

קאוטסקי מגלה הבנה לרצון לתת ביטוי לסירוב לקבל אחריות בעד הכניסה למלחמת העולם, אולם יחד עם זאת מביע ספק אם הסירוב לאשר את תקציב המלחמה הוא האמצעי הטוב לכך.

השאלה מסובכת מאוד — אומר קאוטסקי — והא ראייה ששני הוגי־דעות מארכסיסטיים כמו פלכאנוב ולנין נקטו עמדות מנוגדות בשאלה מה עשוי להשפיע השפעה חיובית על הפרולטריון הרוסי: נצחון של רוסיה או תבוסה? על רקע השוני בדעות בענין זה סבור קאוטסקי, כי אין לצפות שתהיה אחדות דעות באינטרנציונל בשאלה כיצד ישפיע נצחון קואליציה זו או אחרת על התפתחותו של העולם. להכרעה עומדת לא שאלה של מה־בכך, אלא ענין הנמצא ברומו של עולם. קאוטסקי סבור, כי המדינות הקטנות המשתתפות במלחמת העולם ולא פחות מזה המדינות הרב־לאומיות נאבקות על עצם הקיום, אולם לא כן הדבר מצד המעצמות הגדולות.

ההכרעה בענין המלחמה צריכה להיות לפי אבן־הבוחן של האינטרסים של פועלי כל העולם. קאוטסקי סבור, כי כאשר יהיו סיכויים למי־מ על שלום, יש לקוות שהאינטרנציונל יוכל להתלכד בענין תנאי השלום. למרות הצמדות המנוגדות בתקופת המלחמה מקווה הוא שהאינטרנציונל יוכל לפעול לאחר המלחמה באורח מלוכד כמו לפניו.

קאוטסקי סבור, כי בין הנימוקים למניעת עמדה חד־משמעית נגד המלחמה יש להביא בחשבון את הפחד של העם מפני פלישה של האויב ואת ההכרח להחזיק את האויב במרחק רב בלי שים לב לכך מה תהיינה תוצאות המלחמה. בראיון שהודפס בעתון הניו־יורקי בתאריך ראשון באוקטובר 1914 הבהיר וואנדרוואלדה את הנימוקים בגללם הסכימה הסוציאלי־דמוקראטיה הגרמנית לתמוך באשראי המלחמה. לדעתו, הגרמנים נקלעו למצב קשה. אילו הנציגים הסוציאלי־דמוקראטים ברייכסטאג לא היו מצביעים בעד אשראי זה היו באים אליהם בטענה שהם עוזרים לפלישה הרוסית. עם זאת הוא סבור, כי כיבוש אלזס ולוקסמבורג על־ידי גרמניה חצי מאה שנה בעבר עורר התמרמרות רבה ונעשה לחלק נכבד של סיבת המלחמה הנוכחית.

קאוטסקי סבור, כי המלחמה אינה מבטלת את האינטרנציונאל, אלא גורמת להבנה יותר מדויקת של גבולות השפעתו בהשוואה להשקפה ששררה בנושא זה לפני המלחמה. לדעתו אפשרויות השפעתו של האינטרנציונאל מוגבלות ומוטב שתחומים מצומצמים אלה יהיו ידועים מלכתחילה.

כשרון התרומה של האדם לדבר מסויים תלוי לא במעט מכך, שהוא לומד לדעת את גבולות יכלתו, איננו מציג לעצמו מטרות אשר הגשמתן

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

היא למעלה מאפשרויותיו ואינו מצפה לדבר שאינו מסוגל להגיע אליו. יחד עם זאת, על-ידי ריכוזו במשימות המתאימות לכוחותיו ישיג הוא את התוצאה האפשרית המקסימלית.

המלחמה הנוכחית מוכיחה את הגבולות המצומצמים של השפעת האינטרנציונאל — כותב קאוטסקי — תוך הדגשה, כי יש לוותר על התקוה בדבר ההשפעה האפשרית של האינטרנציונאל להפסקת המלחמה. טעינו — מסכם קאוטסקי — כאשר ציפינו שיהיה אפשרי להבטיח עמדה אחידה של כל פועלי העולם בזמן המלחמה. הוא קובע את העובדה האובייקטיבית, כי מלחמת העולם פילגה את הסוציאליסטים למחנות שונים, בעיקר למחנות לאומיים שונים. לדעתו, היה בלתי-אפשרי אחרת.

מסקנתו היסודית היא שהאינטרנציונאל איננו מכשיר יעיל במלחמה אלא הינו באורח מהותי מכשיר של שלום. האינטרנציונאל הוא בעל כוח איתן בזמן שלום וחלש ביותר בזמן מלחמה. מסקנתו של קאוטסקי היא קביעת העובדה האובייקטיבית, השלמה עימה והגדרתה כתופעה בלתי-נמנעת. הוא מביע צער על חולשותיו של האינטרנציונאל בתקופת המלחמה ומדגיש, כי עובדה זו אינה ממעיטה את ערכו בזמני שלום, בתנאי התפתחות חברתית תקינה.

משמעות עמדתו של קאוטסקי היא, שתנועת פועלים בארצות שונות אינה יכולה להגיע למסקנה משותפת בדבר אופייה של מלחמת-העולם. על כן הוא מנבא עתיד לחידוש הקשרים הבינלאומיים של תנועת הפועלים רק כאשר ייכון השלום.

כאשר תהיה אפשרות של פעילות שלום — כותב הוא — מוכרח האינטרנציונאל לקום מחדש. אז יגיע שוב הזמן בשביל האינטרנציונאל בתור מכשיר שלום. יש לשאוף, לדעתו, להגיע לתכנית שלום בינלאומית.

נצחונו של העם במלחמה — כותב קאוטסקי — איננו מטרה כשלעצמה, אלא אמצעי למטרה להגיע לשלום משגשג. בתוך כל סבך הטעויות, המבוכות והאסונות של המלחמה יש לשאוף לכך, שבגלל האמצעי לא תישכח המטרה ועם כל עוצמת האינטרס הלאומי יש לדגול ללא ספק בסולידאריות הבינלאומית.

מהפכת־פברואר 1917 ברוסיה

מיגור הצאריזם היה נושא המאבק המשותף של כל תנועת הפועלים וכלל הכוחות הדימוקראטיים ברוסיה. אולם היות והממשלה הבורגנית המשיכה את השתתפות רוסיה במלחמה, הרי השאלה שהתייצבה בכל חריפותה בפני תנועת־הפועלים היתה: האם נשתנה אופי המלחמה מצד רוסיה לאחר מפלת הצאריזם? האם יש צידוק להמשיך במלחמה או חיוני לפתח מערכה ציבורית להפסקתה? לדעתם של המנשביקים אופי המלחמה נשתנה עם ביטול המלוכה וכינון הריפובליקה. על־כן קראו הם להמשיך השתתפות רוסיה במלחמה וכינוה בשם "הגנתיות מהפכנית". לדעתם של הבולשביקים אופי המלחמה מצד רוסיה לא נשתנה גם לאחר מפלת הצאר ואופייה נשאר בעל מטרות כיבושיות.

מלחמת־העולם העמיקה את המשבר הכלכלי והמדיני ברוסיה. בשנת 1916 פרצו ברחבי רוסיה 1,500 שביתות. מספר השובתים הגיע למיליון ומעלה. זה היה מספר כפול בהשוואה להיקף השובתים בשנת 1915. באסיה התיכונית ובקאזאחסטאן פרצה במחצית 1916 התקוממות שהקיפה מיליונים. ממשלת הצאר פיזרה את ה"דומה" והעבירה את השלטון לידי רודן צבאי. בראשית 1917 התרחב היקף השביתות. בינואר 1917 בלבד שבתו 150 אלף עובדים ובפברואר למעלה מ־400 אלף. העובדים הביעו בשביתות אלו את מחאתם נגד תנאי־העבודה הקשים והשכר הירוד וכן נגד המשך המלחמה. ב־17 בפברואר פרצה בבית־החרושת הפוטילובי בפטרוגראד שביתה, שהתפתחה למערכה בעלת אופי מדיני. ב־22 בפברואר סגרו המעבידים את המפעל. למחרת, ב־23 בפברואר (לפי הספירה החדשה 8 במארס), קרא הוועד הפטרוגראדי של מפלגת הבולשביקים לפועלים לשביתה פוליטית. ואמנם ביום זה שבתו כ־90 אלף עובדים. השובתים הפגינו ביחד עם המוניני־שים שעמדו בתורים לקניית מיצרכי־מזון. סיסמת המפגינים היתה: "לחם! הקץ למלחמה! הקץ לשלטון העריצות!"

המשטרה פתחה באש על המוני המפגינים. כתגובה על כך התחילו המפגינים לפרוק את הנשק מידי המשטרה. לקריאת הבולשביקים עברו הפועלים. ב־26 בפברואר 1917, משביתה פוליטית להתקוממות מזויינת. הבולשביקים קראו לחיילים להצטרף למהפכה, שנועדה למגר את שלטון העריצות הצארית. החיילים החלו לעבור לצד המתקוממים. מפלגת הבולשביקים היתה היחידה, שהציגה בפני העם מצע מהפכני

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

מפורט, שקרא למיגור הצאריזם, לכינון ריפובליקה דמוקראטית, ליום-עבודה של 8 שעות, להחרמת האדמות של בעלי-האחוזות לטובת האיכרות ולפעולה מתואמת עם פועלי הארצות האחרות להפסקה מיידית של המלחמה האימפריאליסטית.

מעוצמת התנופה המהפכנית של המוני-העם התמוטטה בפברואר 1917 ממלכת הרומאנובים ברוסיה. ביום הנצחון של ההתקוממות קראו הבולשביקים לעובדים לבחור מועצות של צירי פועלים. המועצות שהוקמו באזורים תעשייתיים רבים הנהיגו יום-עבודה של 8 שעות בבתי-החרושת, פיזרו את המשטרה הצארית, הקימו את הגברדיה האדומה לשמירת המפעלים, פיסרו שופטים צאריים שהיו מעוזתים את הדין ובחרו בשופטים חדשים, עממיים. במקום שיטת הגיהול הישנה של המעבידים הפרטיים נקטו מועצות הפועלים בצעדים ראשונים של פיקוח פועלי, נאבקו נגד הקשיים באספקת המזון והתיצבו לצד העובדים בסיכסוכיהם עם בעלי המפעלים.

עם נצחון המהפכה בפטרוגראד, עיר הבירה, בחרה ה"דומה" הממלכתית ועד זמני והטילה עליו להחזיר את הסדרים הקודמים בעיר. ועד זה שיגר משלחת אל ניקולאי השני, כדי לשכנעו לוותר על כיסא-המלוכה לטובת בנו. מפקדי כל החזיתות הודיעו לצאר ניקולאי השני, כי אין הם ערבים לעמדת הצבא. בלחץ המהפכה חתם הצאר על מינשר, בו ויתר על השלטון, בשמו ובשם בנו, לטובת אחיו מיכאיל.

נסיון הבורגנות לשמור על המלוכה, תוך כדי חילופי הצארים — לא הצליח. נצחון הפועלים והחיילים המתקוממים בפטרוגראד ובערים אחרות הכריע לטובת ביטולו המלא של הצאריזם וכינון ריפובליקה.

על רקע מצב מהפכני זה החליט הוועד הזמני של ה"דומה" לפתוח במ"מ עם מועצת הצירים של הפועלים והחיילים בפטרוגראד. הרוב במועצה היה אז בידי הסוציאל-רבולוציונרים (ס"ר) והמנשביקים. בלי לקיים דיון בישיבת המועצה החליטו מנהיגי הס"רים לתמוך בממשלה הבורגנית שהוקמה על-ידי הוועד הזמני של ה"דומה", אם-כי נמנעו מהשתתפות בה.

על יסוד הסכם זה הוקמה ב-2 במארס 1917 ממשלה בורגנית זמנית בראשותו של הנסיך ג.י. לבוב. השרים השתייכו ברובם למפלגות ה"אוק-טובריסטים" וה"קאדטים". ברוסיה התהווה שלטון כפול: הממשלה הזמנית מחד, ומועצות הפועלים והחיילים מאידך. המוני האיכרים לא השלימו עם המשך המצב האגרארי הקודם. הם לא המתינו עד שהאסיפה המכוננת תתכנס ותחליט להעניק להם קרקע, אלא נטלו לידיהם את היזמה בעניין הפקעת הקרקעות מידי בעלי-האחוזות והעברתם לידי האיכרים.

מהפכת-פברואר 1917 סימנה מיפנה יסודי מן השלטון הצארי השרירותי

מהפכת־פברואר 1917 ברוסיה

אל שיטת ממשל ריפובליקנית. המונייהעם הרחבים, שהיו עד כה מחוץ לכל הכרעות מדיניות נמשכו לפעולה ציבורית שנועדה לבסס את הישגי המהפכה. הממשלה הבורגנית שקמה לאחר מיגור הצאריזם, המשיכה במלחמה מתוך תקווה, שעל־ידי כך תעצור בעד ההתפתחות המהפכנית. מיגור הצאריזם על־ידי התנועה המהפכנית עורר הדים חזקים בשאר הארצות הלוחמות. החיילים הרוסים שהגיעו מחזיתות המלחמה וסרבו לכוון את נשקם לעבר הפועלים המפגינים בפטרוגראד ובערים האחרות, ביטאו בכך את מחאתם נגד טבח־הדמים רב־השנים שהתנהל ללא־תכלית, ביטאו את הכרת השותפות עם הפועלים העירוניים שהפגינו למען מיגור הצאריזם. מהפכת־פברואר השפיעה רבות על דעת־הקהל בבריטניה בכיוון חיוק כוחות השמאל והעלאת התביעה להגדיר את מטרות המלחמה. ב־16 במאי 1917 התקיים בבית־הנבחרים הבריטי, לפי הצעתו של סנאודן, דובר מפלגת העבודה הבלתי־תלויה, הדיון הראשון על מטרות המלחמה. הוא דרש מבית־הנבחרים להכריז על מטרות המלחמה ברוח הסיסמה של הסוציאלי־דמוקראטיה הרוסית: כיבוד זכות ההגדרה העצמית של העמים, שלום דמוקראטי ללא סיפוחים וללא פיצויים. הצעתו זכתה ב־32 קולות. באותה תקופה היה זה מיעוט ראוי לציון.

התזיסים של אפריל 1917

ב־3 באפריל 1917 הגיע לנין לפטרוגראד. הדרך להפסקת המלחמה ולכינון השלום עמדה במרכז ההתעניינות של הציבור. הסורים והרוב המנשביקי בסובייט הפטרוגראדי טענו, כי מיגור שלטון הצאר והקמת ממשלה דמו־קראטית מצדיקים את התמיכה במלחמה. בתזיסים של אפריל הקדיש לנין את הסעיף הראשון לשאלה, אם שונה אופי המלחמה. לדעתו, עלייתה לשלטון של הממשלה הזמנית, הבורגנית, לא שינתה את אופי המלחמה מצד רוסיה כ־מלחמה אימפריאליסטית חמסנית. לנין יצא נגד ההשקפה בדבר "הגנתיות מהפכנית" של מלחמה זו והדגיש את הקשר בינה לבין אינטרס בעלי־ההון. הוא קרא לנהל תעמולה בצבא להתידדות בין החיילים של הצדדים הלוחמים. עוד באוקטובר 1915 פורסמה ב"סוציאלי־דמוקראט" הכרזה של מפלגת הבולשביקים, שכאשר היא תגיע לשלטון תציע לכל המשתתפים במלחמה שלום דמוקראטי, ללא סיפוחים ופיצויים.

לנין דבק בהשקפה, שאי-אפשר לסיים את המלחמה בשלום דמוקראטי ללא מיגור שלטון ההון. הוא קרא למעבר מן המהפכה הבורגנית-דמוקראטית אל המהפכה הסוציאליסטית. עם זאת גמל אצל לנין הרעיון להקים אינטרנציונאל שלישי, קומוניסטי. בראשי-הפרקים שלו קרא לנין ליצור צורה חדשה של שלטון ממלכתי מסוג הקומונה הפאריסאית. על יסוד הנסיון של מהפכות 1905 ופברואר 1917 הגדיר לנין את הריפובליקה של המועצות בתור צורה מדינית של שלטון מעמד הפועלים, הדיקטטורה של הפרולטאט. מנהיגי האינטרנציונאל השני — קאוטסקי, פליכאנוב ואחרים — גרסו, כי ריפובליקה פרלמנטארית תהא הצורה הטובה ביותר של המעבר אל הסוציאליזם. לדעתו של לנין, נסיגה ממועצות צירי הפועלים אל פרלמנט בורגני, תהיה צעד אחורה מנקודת-ראותם של המוני-העובדים.

הקריאה של מפלגת הבולשביקים "כל השלטון למועצות", משמעותה היתה — ביטול המנגנון המדיני הישן והקמת חדש על בסיס מועצות צירי פועלים, איכרים וחיילים.

בראשי-הפרקים של אפריל דרש לנין להפקיע באורח מיידי את קרקעות בעלי האחוות הגדולים ולהלאים את כל הקרקע. הקנין הפיאודאלי היה מיבצרם של בעלי-האחוות ושימש בסיס להחזרה אפשרית של המונארכיה. הבולשביקים דחו את נסיונה של הממשלה הזמנית לדחות את הפתרון של השאלה האגרארית עד לכינוס האסיפה המכוננת ויעצו לאיכרים להקים ועדי-פעולה בכפרים וליטול את הקרקע לידיהם.

כינוס-אפריל של הבולשביקים החליט החלטה בעלת אופי עקרוני נגד מדיניות הדיכוי הלאומי של שלטון הצאר, שנתמכה על-ידי בעלי-האחוות ובעלי-ההון. הדיכוי הלאומי איפשר לספח את זכויות-היתר של בעלי-ההון ולזרוע פירוד בין עובדים, בני לאומים שונים. היסוד העיקרי בהחלטה היתה ההכרה בזכות כל אומה להיפרדות באורח חפשי ולמדינה עצמאית. הכרה בזכות זו תבטיח את הסולידאריות בין פועלי האומות השונות. האינטרסים של מעמד הפועלים מחייבים התארגנות משותפת של העובדים, בני לאומים שונים, בארגונים פרולטאריים אחידים, מדיניים, איגוד-מקצועיים, קואופרטיביים וכו'.

לנין קרא לנתק את הקשרים עם ההתאחדות הצימרואלדית ולבנות אינטרנציונאל חדש. במקרה שהצעה זו לא תתקבל, הציע לנין להישאר בהתאחדות זו לשם מטרות אינפורמטיביות בלבד.

כינוס-אפריל לא קיבל את הצעתו של לנין והחליט, שהבולשביקים חייבים להישאר בגוש הצימרואלדי ולהגן בו על הטקטיקה של אגפו השמאלי. מאפריל עד אוקטובר 1917 רווחה בקרב הבולשביקים הדעה, שסיום

התזיסים של אפריל 1917

המלחמה, כינון השלום והמהפכה הפרולטארית הם שלבים של תהליך אחד, בלתי־מנותק. כינוס־אפריל החליט לשנות את שמה של המפלגה הסוציאל־דמוקרטית של רוסיה ולקראה בשם המפלגה הקומוניסטית. הכינוס הטיל על הוועד המרכזי ליזום צעדים להקמת האינטרנציונאל השלישי. זה היה הכינוס הליגאלי הראשון של מפלגת הבולשביקים שהתקיים ברוסיה.

מהפכת־אוקטובר 1917 ברוסיה

ביוני 1917 נערכו בפטרोगראד ובערים אחרות ברחבי רוסיה הפגנות המוניות, בהן השתתפו כחצי מיליון אנשים. בהפגנות אלו הועלו, בין השאר, התביעות להפסקת המלחמה ולהעברת כל השלטון למועצות של צירי הפועלים, החיילים והאיכרים.

התקפת הצבא הרוסי בחזית נכשלה וכוחות המהפכה־שכנגד התחילו בתעמולה נגד הבולשביקים, בהטילים עליהם את האחריות לתבוסות הצבאיות. השרים ממפלגת הקאדטים דרשו: פירוק הנשק מן הפועלים, הוצאת הצבא המהפכני מפטרוגראד והוצאת המפלגה הבולשביסטית אל מחוץ לחוק.

ביולי 1917 צעדה בפטרוגראד הפגנה אדירה, בה השתתפו למעלה ממחצית מיליון עובדים. אנשי ה"גברדיה האדומה" הופקדו לשמור על ההפגנה. המפגינים בחרו מביניהם 90 נציגים. אלה העבירו לוועד הפועל המרכזי של המועצות, שקיים את ישיבתו בארמון הטאווירי, דרישה שהסובייטים יטלו לידיהם את מלוא השלטון. המנשביקים והס"רים הגיעו להסכם עם הממשלה בדבר פעולה נגד ההפגנות, אם־כי הן היו שלוות. הממשלה הבורגנית החישה כוחות־צבא מן החזית ואלה יחד עם החוגים הנגד־מהפכניים החלו לפרק את הנשק מידי הפועלים והחיילים שהשתתפו בהפגנה.

ב־6 ביולי הותקף ונחרב בית־הדפוס "עמל". העתון "פראבדה" — הדפסתו והפצתו נאסרו. השלטונות הנגד־מהפכניים פתחו במסע מאסרים של פעילי המפלגה הבולשביסטית. הוצאה פקודה לאסור את לנין ולהעמידו לדין באשמת "בגידה" וארגון התקוממות מזוינת. כל העתונות של הקאדטים והס"רים דרשה שלנין יתיצב למשפט. שר־המלחמה קרנסקי הנהיג עונש־מוות בחזית. המנשביקים והס"רים עברו מפשרה עם הבורגנות אל שיתוף־פעולה עם כוחות המהפכה־שכנגד.

הבורגנות, אשר הגיעה לשלטון יחיד, ניסתה להחזיר את המונארכיה ולחסל את התנועה המהפכנית. אחד האמצעים לכך היה שיתוק התעשייה.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

מפורסמת בנדון הכרותו של המיליונר ריבושינסקי, כי ידו הגרומה של הרעב תתפוס את המהפכה בגרונה. בעלי-ההון היו סוגרים את מפעלי-החרושת ומשליכים רבבות פועלים לאבטלה.

המהפכה-שכנגד זממה להשלים דיקטטורה צבאית. תפקיד הדיקטטור הצבאי נועד למפקד העליון של הצבא, הגנרל קורנילוב, תוך תיאום עם ממשלות ארצות-הברית, בריטניה וצרפת. ב-25 באוגוסט 1917 העביר קורנילוב את חטיבת הפרשים השלישית מן החזית אל פטרוגראד.

במצב זה קראה המפלגה הבולשביסטית להמוני-העם לפעולה נמרצת כדי לסכל את מרד-קורנילוב. פלוגות חדשות של הגברדיה האדומה הוקמו במהירות. הקריאה של הבולשביקים עוררה המונים לפעילות מהפכנית. הפועלים, האיכרים והחיילים הסתערו על הכוחות הנגד-מהפכניים. המרד של קורנילוב דוכא, קורנילוב עצמו נאסר.

בהביאו בחשבון את הסכנה הצפויה למהפכה ממרידת-קורנילוב ואת גיאות התנועה ההמונית, הציע לנין לסירים ולמנשביקים, שחלשו על הרוב במועצות, שהן תיטולנה את מלוא השלטון לידיהן. היה זה נסיון אחרון להבטיח התפתחות שלווה של המהפכה. אולם, המנשביקים והסירים, שעמדו בקשר עם הבורגנות, דחו את האפשרות להעביר את השלטון למועצות בדרך שלווה.

מאחורי גבם של הגנרלים הריאקציוניים, שהתרכזו מסביב לקורנילוב, עמדו בעלי-האחוזות, אשר סירבו להעביר את אדמותיהם לידי האיכרים, וכן המעמדות הרכושניים האחרים שדחפו להמשך המלחמה.

ב-31 באוגוסט 1917 החליטה מועצת-פטרוגראד, על-פי הצעתם של הבולשביקים, על מעבר השלטון לידי המועצות. ב-5 בספטמבר נתקבלה החלטה דומה במועצה של מוסקבה. בעקבות המועצות של שתי הערים הגדולות, נתקבלו החלטות דומות במועצות של קייב, חארקוב, קאזאן, אוסקה, מינסק, ראוואל, סאשקנט, סאמארה, בריאנסק, קראסנויארסק.

על רקע האיום מצד כוחות הריאקציה והצורך בהדיפתם ההחלטית והנמרצת, העמידה המפלגה הבולשביסטית על סדר-היום, כענין דחוף ביותר, את ארגונה של התקוממות מזוינת. מאבקי המוני-העם הוחרפו בצורות שונות. הפועלים התחילו בהרחקת אנשי ההנהלות הבורגניות במפעלים, לאסור מעבידים וליטול לידיהם את ניהול הייצור. האיכרים התחילו לגרש את בעלי-האחוזות, לתפוס את הקרקע והציוד החקלאי ולחלקם ביניהם. עם סיכולו של מרד-קורנילוב התחילו החיילים להדיח מפקדים וקצינים ריאקציוניים ובחרו אחרים במקומם.

המעמדות השליטים של רוסיה הסגירו לגרמנים את ריגה והיו מוכנים

להסגיר גם את פטרוגראד וחלק נוסף של רוסיה תמורת עזרה צבאית חיצונית להחנקת המהפכה.

באותו זמן החליטו הסורים והמנשביקים לכנס, במקום ועידת הסובייטים, "התיעצות דמוקראטית כל-רוסית". העיריות, הרשויות של האזורים הכפריים ("זאמסטר") וכן הקואופרטיבים, אשר צגו רק חלק מן האוכלוסיה, קיבלו מספר קולות גדול יותר מאשר מועצות צירי הפועלים והחיילים או ארגוני-הצבא. המפלגה הבולשביסטית, שנציגיה השתתפו ב"התיעצות", כדי לגנות את כוונות הסורים והמנשביקים, העריכה את "ההתיעצות הדמוקראטית הכל-רוסית", שנקראה במקום ועידת הסובייטים, כנסיון להסיח את דעת הפועלים מן הצורך בהתקוממות מהפכנית. לנין הגדיר את ההתיעצות כמלכודת מצד הסורים והמנשביקים. הוא דרש להחרים את "המועצה הזמנית של הרפובליקה", את ה"טרומ-פלרמנט", כפי שהגדירוהו הסורים והמנשביקים, שנבחרה ב"התיעצות הדמוקראטית הכל-רוסית". הוועד המרכזי של המפלגה הבולשביסטית החליט, לפי הצעתו של לנין, לצאת מן הטרומ-פלרמנט ולדרוש את כינוסה של הוועידה ה-2 של המועצות.

הכוחות הנגד-מהפכניים נקטו אמצעים דחופים נגד המהפכה הגואה. אל עיר-הבירה הובאו יחידות של הקוזאקים. קורנילוב ועוזריו עיבדו, בעצה אחת עם שורת גנרלים בחזית תכנית חדשה לארגון מרידה נגד-מהפכנית. הממשלה הזמנית הכינה מהדורה חדשה של מרד-קורנילוב.

ב-25 באוקטובר 1917, בעוד טבח-הדמים של מלחמת-העולם היה עדיין בעיצומו, התחוללה ברוסיה מהפכה סוציאליסטית גדולה וסוערת. היא עוררה הדים חזקים ברחבי תבל בקריאתה הרמה אל עמי העולם לכרות שלום צודק ודמוקראטי.

בליל ה-24 באוקטובר נתפסו כל מוסדות הממשלה. ארמון החורף בפטרו-גראד, אליו נמלטה הממשלה הזמנית — כותר. כל הגישות אל העיר נחסמו על-ידי היחידות המהפכניות, כדי למנוע מעבר תגבורות מן החזית לעזרת הממשלה הזמנית. חיילי הגברדיה האדומה אירגנו את השמירה על בתי-החרושת. פלוגות הגברדיה הפועלית האדומה שימשו ככוח הקרבי העיקרי של ההתקוממות.

עם שחר של יום 25 באוקטובר 1917 (ה-7 בנובמבר לפי הספירה האזרחית) מוגרה הממשלה הזמנית. בשעה 10 בבוקר הופיע קול-קורא "אל אזרחי רוסיה!", שנכתב בידי לנין. בקול-קורא נאמר:

"הממשלה הזמנית מוגרה. השלטון המדיני עבר לידי המוסד של מועצת הצירים של הפועלים והחיילים בפטרוגראד, לידי הוועד המהפכני הצבאי, העומד בראש הפרולטאריון וחיל-המצב בפטרוגראד".

ראוי לציין כי קול-קורא זה קבע כמטרה ראשונה, עליה נלחם העם, את "ההצעה המיידית לשלום דמוקראטי". הוא קשר את הדרישה לשלום בין העמים עם תמורות יסודיות בבעלות על הקרקע ועם פיקוח הפועלים על תהליך הייצור.

ביום המהפכה, ה-25 באוקטובר 1917, התכנסה הוועידה השניה של מועצות הפועלים והחיילים. בוועידה היו מיוצגות למעלה מ-400 מועצות נבחרות ברחבי רוסיה. מכלל 650 צירים — 400 היו בולשביקים. רוב הצירים הנותרים נימנו עם הס"רים השמאליים. מספר המנשביקים והס"רים הימנים היה בוועידה זו — 80.

ביום הראשון לכינוסה, קיבלה הוועידה השניה של המועצות את קול-הקורא, שנכתב על-ידי לנין — "אל הפועלים, החיילים והאיכרים!". בקול-קורא זה נאמר:

"בהסתמכה על רצון הרוב העצום של הפועלים, החיילים והאיכרים ועל ההתקוממות עטורת-הנצחון של הפועלים וחיליהמצב, נוטלת הוועידה את השלטון לידיה. הוועידה מחליטה: כל השלטון במקומות עובר לידי מועצות הצירים של הפועלים, החיילים והאיכרים, אשר צריכות להבטיח סדר מהפכני אמיתי." (לנין — כתבים, כ' 26, עמ' 215).

הוועידה השניה של המועצות החליטה פה-אחד על הצהרת-השלום, המכריזה על ויתור מלא מצד הממשלה הסובייטית על כל הסכמי-הכיבוש שנחתמו על-ידי הממשלות הקודמות. לכל העמים הלוחמים ולממשלותיהם מוצע לפתוח מיד במו"מ על כריתת שלום כללי, דמוקראטי וצודק.

דקרט השלום היה לחוק הראשון של הריפובליקה הסוציאליסטית הרוסית. בעת-יובעונה אחת הוא שימש אתגר גדול לעמים ולממשלות של הארצות, שהשתתפו במלחמה. צעד ראשון זה של מדיניות-החוץ של ממשלת הפועלים והאיכרים הזמנית אושר בוועידה השניה הכל-רוסית של הסובייטים, ב-26 באוקטובר (8 בנובמבר) 1917, יום אחד אחר נצחון המהפכה הסוציאליסטית. הפנייה של השלטון הסובייטי שודרה לכל רחבי העולם. היא קראה לכל העמים הלוחמים ולממשלותיהם לכרות שלום מידי. היא דרשה שלום צודק ודמוקראטי, ללא סיפוחים ופיצויים, שלום המבוסס על זכות ההגדרה העצמית של כל העמים. הדקרט הכריז על ביטול הדיפלומטיה הסודית של השלטון הצארי. הדקרט ביטא את ההחלטה של הממשלה הסוציאליסטית לפרסם ברבים את החוזים הסודיים שנחתמו בעבר ואת החלטיותה לנהל את המו"מ המדיני בעתיד "באורח גלוי לחלוטין לעיני העולם כולו".

הקריאה הופנתה אל פועלי אנגליה, צרפת וגרמניה. הם נקראו לסייע לאחיהם הרוסים להביא את ענין השלום לסיום מנצח וכן לשחרר את ההמונים

מהפכת-אוקטובר 1917 ברוסיה

המנוצלים משיעבוד וניצול, על צורותיהם השונות. כך שילבו הבולשביקים את הפעילות להפסקת המלחמה ולכינון השלום הדמוקרטי עם הקריאה לביטול הניצול המעמדי ולמאבק נגד השיטה הקפיטאליסטית. הם גינו את המלחמה כאמצעי לפתרון שאלות שנויות במחלוקת בין מדינות, וקבעו את השלום הצודק בתור יסוד למדיניות-חוץ של המדינה הסוציאליסטית.

בו ביום (25.10.1917) אישרה הוועידה השניה של המועצות את הדקרט על הקרקע. הוא נתקבל על רקע מצב קשה ביותר של המוני האיכרים ברוסיה. האיכרים היו שקועים בחובות עד צוואר. לבנק-האיכרים בלבד חבו האיכרים כ-1.5 מיליארד רובל בקירוב, פרט לחובות הפרטיים לבעלי-האחוזות, לנושכיי-נשך ולקולאקים (איכרים עשירים). דקרט-הקרקע הכריז על הפקעת כל הקרקעות של בעלי-האחוזות ללא פיצוי, העברתם לבעלות העם ושיחרור האיכרים מנטל החובות על הקרקע.

דקרט-הקרקע שיחרר את האיכרים גם מן העול של תשלום שנתי בעד חכירת האדמה. 150 מיליון הקטאר עברו לידי העם. הבעלות הפרטית על הקרקע, שהיתה בתוקף דוריי-דורות — בוטלה. קרקעות בעלי-האחוזות הופקעו ללא תמורה. דקרט זה הגשים מאוויי-דורות של האיכרות הרוסית העניה.

באותו יום הקימה ועידת-המועצות השניה את מועצת-הקומיסארים העמ' מיים (סובנארקום). ולאדימיר איליץ' לנין נבחר ליו"ר מועצת הקומיסארים. המהפכה הסוציאליסטית הגדולה ברוסיה נתאפשרה כתוצאה מסיבות אחדות בעלות אופי פנימי ובין-לאומי כאחד. הבורגנות הרוסית היתה חלשה באופן יחסי. מעמד הפועלים הרוסי התיצב במערכה כלל-עממית פעילה ומהפכנית נגד העריצות הצארית. הברית בין העובדים השכירים בעיר לבין המוני האיכרים בכפר היתה גורם חשוב בגיבוש התנגדות עממית רחבה למעמדות השליטים. על-ידי הצגת דרישות לשינויים אגרריים מתקדמים, לחלוקת הקרקעות לאיכרים, רכש מעמד הפועלים את תמיכתה המלאה של דלת-הכפר, שהיוותה את רובה המכריע של האוכלוסיה הכפרית ברחבי רוסיה. מועצות צירי הפועלים והאיכרים היו מוסדות שלטון חדשים, אשר ביטאו את הברית בין מעמד הפועלים והאיכרים.

מפלגת הבולשביקים עיבדה את התיאוריה בדבר האפשרות של נצחון הסוציאליזם בארץ אחת. באותו זמן גרסו המנשביקים והס"רים, שרוסיה אינה בשלה עדיין למהפכה וכי טרם הגיע הזמן לחולל תמורות סוציאליסטיות. על-כן הסתפקו הם בתמורות דמוקרטיות, במסגרת המשטר הקפיטאליסטי, ויצאו נגד השלטון הסובייטי.

מפלגת הבולשביקים הצליחה ללכד לזרם מהפכני אחד את התנועה הכלל-

עממית למען השלום, את מאבק האיכרים לקרקע ונגד הדיכוי של בעלי האחוזה, את מאבקו של מעמד הפועלים — כגורם הגמוני בחברה — בעד הסוציאליזם ואת שאיפת השיחרור הלאומי של העמים המדוכאים ברוסיה הצארית. ליכוד כל הכוחות החברתיים האלה למערכה משותפת בעד שלטון הפועלים והאיכרים היה בין הסיבות החשובות ביותר להצלחת המהפכה. גם המצב הבינלאומי סייע להצלחת המהפכה הסוציאליסטית. הגוש האנגלי-צרפתי והן הגוש הגרמני לא יכלו להושיט עזרה צבאית ישירה ומיידית מלאה לבורגנות הרוסית. אמנם, הם העניקו לה עזרה, שהתבטאה באמצעים חמריים ובקשירת קשרים, אולם לא היו מסוגלים להעמיד לרשותה כוחות צבאיים במידה ניכרת. הבורגנות הרוסית לא היתה מסוגלת לעמוד בעצמה מול המאבק המלוכד של המוני-העם שנאבקו לשלטון, אשר העניק להם שלום, קרקע וחופש.

מהפכת אוקטובר נתנה דחיפה לתאוצה יותר גדולה של תהליכים חברתיים רבים. בזירה הבינלאומית הופיעה לראשונה מדינה, שהעלתה את סיסמת השלום, ההתנגדות לסיפוחים טריטוריאליים ושלילת השתלטות עם על עם. המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה עוררה מיליונים רבים של עמלים לפעילות חברתית מודעת, לניהול תהליך הייצור ולשלטון מדיני.

כינון הפיקוח של העובדים על תהליך הייצור ונטילת האדמה על-ידי האיכרים הדגימו אילו אוצרות גדולים של כוח ומרץ מהפכניים-קונסטרוקטיביים טמונים בהמוני-העם, אשר השתחררו מעול בעלי-האחוזה ובעלי-ההון. הדעה הקדומה כאילו רק בעלי-ההון מסוגלים לנהל את המדינה, הוכחה כבלתי-נכונה. העובדים הרחיקו את הבעלים הפרטיים מבתי-החרושת, אירגנו בעצמם את התיכון, החישובים והפיקוח על תהליכי הייצור. האיכרים נטלו מבעלי-האחוזה את הקרקע וקבעו הסדרים חדשים בכפר. במהלך המהפכה התעצמה הברית בין הפועלים לבין האיכרים, אשר הניחה את היסוד החברתי הבסיסי של השלטון הסובייטי.

נצחון המהפכה הסוציאליסטית לא הביא לביטול פעילותם של זרמים אחרים ברוסיה. מפלגת המנשביקים ברוסיה היתה בזמן הראשון של המהפכה אופוזיציה קונסטיטוציונית, במסגרת השיטה הסובייטית. תומכיה בחרו צירים לסובייטים. עד מחצית 1918 היתה למפלגת המנשביקים נציגות בסובייטים ברוב הערים הגדולות. כמו-כן פירסמה היא מספר גדול של כתבי-עת ועיתונים, בהם יצאה בביקורת חריפה נגד הממשלה.

ביוני 1918 חל שינוי במצב זה. השינוי התחולל בפתיחת התקפה צבאית מחדשת של גרמניה על רוסיה הסובייטית והסתערות המהפכה-שכנגד אשר גרמה למלחמת-אזרחים. בעקבות עמדתם העויינת של המנשביקים למשטר

מהפכת-אוקטובר 1917 ברוסיה

הסובייטי בימי ההתקפה של כוחות הריאקציה מבחוץ ומבפנים, החליטה מפלגת הבולשביקים לסגור את העתונים של המנשביקים. נציגיהם הוצאו מן הוועדים של הסובייטים ומעמדות ציבוריות אחרות. בתקופה זו הוצאו המנשביקים והסורים אל מחוץ לחוק.

הברית בין מעמד הפועלים לבין האיכרות העמלה והמרוששת היתה אחד העקרונות בדרך ליצירת משענת ציבורית רחבה לשלטון הסוציאליסטי. בתיאוריה של מפלגת הבולשביקים שביסס לנין, הובלטו האינטרסים המשותפים של העובדים השכירים בעיר ובכפר ברחבי רוסיה במאבק נגד בעלי-ההון הגדולים, בעלי-האחוזות העשירים, הבנקאים ובעלי הטרסטים הגדולים, בעד השלטון הסוציאליסטי. שלטון זה צריך להישען על מועצות נבחרות של פועלים, איכרים וחיילים.

ההיסטוריון האנגלי קאר מסכם בספרו על "המהפכה הבולשביסטית" כי זכרית בין הפועלים והאיכרים והתמיכה במהפכה הפרולטארית באירופה היו שני התנאים ההכרחיים, הפנימי והבינלאומי, שנקבעו על-ידי לנין כתנאים זניניים למעבר למהפכה סוציאליסטית. שני הצעדים הראשונים של הבולשביקים בימי כיבוש השלטון המדיני — דקרט-השלום ודקרט-הקרקע היו נסיונות להביא להגשמת מטרות אלה. (עמ' 21—23).

קאר מתאר את השינוי שחוללה מהפכת-אוקטובר בנובמבר 1917 בתחום הרעיוני, בגישה החדשה למושג מעמד-עובדים מול המושג לאום. במקום המושג הקודם בדבר ניגודים בין עמים, הבליטה המהפכה הסוציאליסטית את הניגודים הבלתי-מתישבים בין המעמדות, כלומר בין בעלי-ההון ובעלי-האחוזות לבין הפועלים והאיכרים המנוצלים.

תוך ציון המשותף בין העמים הרבים ברוסיה הצארית, משווה קאר רעיונות אחדים של המהפכה הסוציאליסטית עם רעיונות דומים שהועלו במהפכה הצרפתית הגדולה ולאחר-מכן בקומונה הפאריסאית. הדקרט של האספה הלאומית הצרפתית מ-20 באפריל 1792 הציע לאספה הלאומית שהעם הצרפתי יתן אזרחות לכל תושבי-חוץ, אשר בנושם את מחנה האויב יתלכז תחת דגל העם הצרפתי ויקדישו מאמצים להגנת החופש. הקומונה הפאריסאית, שקמה במארס 1871, חידשה חידוש חשוב ביחס האחוזה לבני עמים זרים. בהצהרותיה הגדירה את עצמה הקומונה בתור "ריפובליקה אוניברסאלית".

לאחר התקדימים הללו וברוחם הכריזה ממשלת הריפובליקה הסובייטית, כי האזרחות של הריפובליקה הסובייטית תינתן לכל שבויי-המלחמה, שיהיו מוכנים להיות לויאליים לשיטה החברתית החדשה. החוקה של הריפובליקה הרוסית הפדרטיבית הציעה את זכות האזרחות ללא פורמאליות מטרידה

הנושא החברתי של המהפכה הסוציאליסטית

יכולות לבוא על פתרון רק על-ידי מהפכה סוציאליסטית, שתיתן תשובה לדרישות המונייהעם לשלום, לקרקע, לפיקוח העובדים על הייצור ולשחרור משיעבוד לאומי.

ההפגנות ההמוניות בחודשים יוני—יולי 1917 בפטרוגראד, בהן השתתפו מאות אלפי אנשים בתביעה להפסיק את המלחמה, לכונן שלום ולהעביר את כל השלטון למועצות, ביטאו התפתחות מהפכנית, אשר בעידודה מילאו הבולשביקים תפקיד פעיל. המצב המהפכני בא לביטוי בהחרפת כל הצורות של מאבק המונייהעם, ביחסים בין העמלים לבעליההון, בין האיכרים ובעלי-האחוזות, בין החיילים לבין הפיקוד הישן של הצבא. בבתי-החרושת התחילו העובדים לגלות יוזמה, ליטול לידיהם את ניהול הייצור ולהרחיק את אנשי ההנהלות ששירתו את המעבידים הפרטיים. בכפרים רבים התפתחו התקוממויות של איכרים, שהחלו תופסים את הקרקע והציוד, מחלקים אותם ביניהם ומגרשים את בעלי-האחוזות. לאחר מרד קורנילוב התפתחה בצבא הרוסי צורת מאבק חדשה. החיילים סירבו להילחם, החלו להרחיק מפקדים ריאקציוניים ולבחור מפקדים שנהנו מאמונם.

בניגוד לעמדת הבולשביקים, צידדו המנשביקים במדיניות ממשלת הרפובליקה הפרלמנטארית, התנגדו להעברת השלטון למועצות ותמכו בעמדת הממשלה להמשיך במלחמה. העובדה שהממשלה הביאה יחידות צבא מן החזית לשם פיזור הפגנות-פועלים שדרשו לשים קץ למלחמה, עשתה את הממשלה לאחראית לפתיחת מלחמת-אזרחים ולהתפתחות המהפכה בדרך של התקוממות מזוינת.

השביתות וההפגנות לא היו בבחינת אמצאה שרירותית של מהפכנים או מיתוס, אלא ביטוי רב-עוצמה של תביעות לגיטימיות של המונים רחבים לשינוי מדיניות הממשלה. השביתה לא היתה מעשה של אלימות, אלא מערכה המונית של נגד האלימות שבמלחמת-העולם, ביטוי למחאה וזעם נגד מרחץ-הדמים, שהפיל קרבנות רבים וזרע שכול וחורבן.

ההשקפה של הסוציאליזם המדעי המהפכני גרסה, כי מעמד הפועלים הוא הקטר של ההיסטוריה, המניע החברתי המסוגל לחולל מיפנה מן המלחמה אל השלום. הדחף המהפכני ינק את כוחותיו הנפשניים מן התביעה להפסיק את הרצח בשדות-הקרב, לכונן שלום, להעניק קרקע לאיכרים, פיקוח העובדים על תהליך הייצור ושלטון מדיני לכלל העם העובד.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

גם לאזרחי חוץ, העובדים על אדמת הריפובליקה הרוסית, השייכים למעמד הפועלים או לאיכרות העמלה ואינם מעסיקים עבודה שכירה. (קאר: "המהפכה הבולשביסטית", עמ' 27).

הנושא החברתי של המהפכה הסוציאליסטית

מי חולל את המהפכה הסוציאליסטית? מה היה כוח-הדחף שלה? האם היא נכפתה על-ידי חבר מנהיגים בולשביסטיים או התפתחה על-ידי מאבקים פעילים של המוני העובדים, האיכרים והחיילים?

לפי ההלכה של הסוציאליזם המדעי, המהפכה אינה פוטש, אלא תוצאה של מאבק פעיל ומודע של המוני-העם לשינוי יסודי בבעלות על אמצעי-הייצור היסודיים ובשלטון המדינה. היא מתחוללת כתוצאה של תהליך ממושך של מאבקים מעמדיים, המתפתחים לרמה של מאבק מהפכני פוליטי לכיבוש השלטון. הנושא החברתי מחולל התמורה הסוציאליסטית איננו יכול להיות איש בודד, יהיה גאוני כאשר יהיה, אלא המוני-העם המודרכים על-ידי ארגון פוליטי מהפכני. מעמד הפועלים הוא המעמד המתקדם ביותר. בהיותו קשור עם אמצעי-ייצור מתקדמים ביותר בחברה הקפיטאליסטית, נמצא הוא במצב אובייקטיבי, המאפשר לו לרכוש במידה רחבה נסיון מדיני וארגוני ואפשרות הנהגה כלפי כוחות חברתיים מנוצלים אחרים (איכרים, בעלי-מלאכה ועוד) על-ידי שילוב קבוע של מטרותיו עם אלו של כלל השכבות המנוצלות.

בעוד שהקונצפציה של אדוארד ברנשטיין והאגף הרפורמיסטי בכלל ו היתה, שהמפלגות הסוציאליסטיות צריכות לראות עצמן כאגף שמאלי של החזית הלאומית הכללית והדמוקראטיה הבורגנית הפרלמנטארית, כחלק אינטגרלי של האורגניזם המדיני הקפיטאליסטי, גרסו מצדדי הסוציאליזם המהפכני, כי מעמד הפועלים אינו צריך להסתפק בתביעה הכללית, הצודקת כשלעצמה, לחלק גדול יותר בהכנסה הלאומית, אלא עליו להיאבק על המטרה הפוליטית של ביטול השלטון הקפיטאליסטי כדרך להפסקת מלחמת-העולם, שהפילה מיליוני חללים והיתה חסרת תכלית מנקודת-הראות של המוני-העם.

המהפכה התחוללה לא באורח סטיכי, אלא תוך הדרכה מודעת מצד הבולשביקים על יסוד הניתוח המדעי שקבע, כי הסתירות הפנימיות בשיטה הקפיטאליסטית, שהחריפו בשנה הרביעית למלחמה במידה קיצונית ביותר,

האם מהפכה סוציאליסטית זהה עם מלחמת-אזרחים או אפשרית גם בדרך שלווה?

האם הכרחי שהמהפכה הסוציאליסטית תתחולל בדרך של התקוממות מזויינת, או ייתכן שהיא תתחולל בדרך שלווה, ללא שימוש בכוח? האומנם ההתקוממות המזויינת באוקטובר 1917 מקורה ביזמת מפלגת הבולשביקים, או תוכננה בתור תגובה אלימה על ההתקפה האלימה של הממשלה הזמנית נגד הפגנות הפועלים שנערכו ביולי 1917? האם ההלכה המארכסיסטית מזהה באורח אוטומאטי את המהפכה הסוציאליסטית עם מלחמת-אזרחים או מניחה אפשרות עיונית ומעשית להצלחת המהפכה הסוציאליסטית שלא בדרך מלחמת-אזרחים?

על האפשרות העיונית והמעשית של מהפכה סוציאליסטית שלווה, בעיקר בארצות מפותחות, הביעו דעה חיובית קארל מארכס, פרידריך אנגלס במחצית המאה ה-19, ולנין בתקופת המהפכה האוקטוברית. מארכס הניח, כי הדרך לשינוי יסודי בשלטון, לתמורה סוציאליסטית, אינה יכולה להיות זהה בכל הארצות, ולדעתו אין להוציא מכלל חשבון את האפשרות להגיע לסוציאליזם באורח שלווה בארצות, כגון אמריקה, בריטניה ואולי הולאנד. עם זאת הבהיר, כי ברוב ארצות היבשת, המהפכה תהיה קשורה עם מלחמת-אזרחים. אנגלס הניח אפשרות של מעבר שלווה לסוציאליזם באנגליה, בארה"ב וצרפת. מעמד הפועלים יוכל להגיע לשלטון רק בדמות של רפובליקה דמוקרטית וזו תהיה אפילו, לדעתו, הצורה המיוחדת של דיקטטורה של הפרולטאריון. בהתייחסו לאפשרות של מהפכה סוציאליסטית בדרך שלווה, כתב לנין, כי אם-כי דרך זו אפשרית בהחלט ונדירה מאוד, הריהי גם יקרת-ערך במידה גדולה. בתקופה שלפני מהפכת אוקטובר הציע לנין למנשביקים ולס"רים, בעלי הרוב במועצות, ליטול את השלטון בדרך שלווה, אולם הם סירבו.

האם התנאים הפנימיים, החברתיים, והמדיניים, ברוסיה בשלים למהפכה סוציאליסטית? האגף הרפורמיסטי השיב על כך בשלילה, בהסתמך על האופי הנחשל של רוסיה ועל המשקל המכריע של האוכלוסיה הכפרית. המנשביקים שללו את התכנית לפתח את המהפכה הבורגנית-דמוקרטית למהפכה סוציאליסטית ואת הסיכוי להפוך את המועצות מאירגון מעמדי לאירגון כללי-ממלכתי. עמדתם זו התפתחה מהנחה עיונית מנוגדת לזו של הבולשביקים, לתמיכה בהסתערות הממשלה הזמנית על ההפגנות ההמוניות של הפועלים ביולי 1917.

האם מהפכה סוציאליסטית זהה עם מלחמת-אזרחים או אפשרית גם בדרך שלווה?

המהפכה הסוציאליסטית התחוללה בשנה הרביעית למלחמת-העולם בתור מאבק המוני של מחאה רבת-עוצמה נגד המלחמה העקובה מדם, כאשר הממשלות הקפיטאליסטיות של שני המחנות הלוחמים המשיכו את המלחמה ללא כל מוצא. אמנם, המהפכה הסוציאליסטית התחוללה תוך כדי אתגר של צדק חברתי בכל סדרי החברה (האדמה לאיכרים, פיקוח פועלים על הייצור, העברת הבעלות על אמצעי הייצור היסודיים מבעלות פרטית לידי העם), אולם הדחף היסודי שלה היה המאבק להפסקת המלחמה החמסנית ובשורתה המרכזית — שלום לעמים.

עוד במינשר-באזל נכללה האזהרה כלפי הממשלות הקפיטאליסטיות ברחבי תבל, שאם הן יטילו את עמיהם למלחמה אימפריאליסטית, יגיב על כך מעמד הפועלים במהפכה חברתית. האזהרה הסתמכה על הנסיון ההיסטורי, שהמחאה נגד מלחמה בלתי-צודקת התבטאה במהפכה חברתית (הקומונה הפאריסאית ב-1871 לאחר המלחמה הצרפתית-פרוסית ב-1870, ומהפכת 1905 ברוסיה אחרי מלחמת רוסיה-יפאן).

המחשבה, כי שינוי היחס בין העמל לבין ההון ייצור תנאים מוקדמים להשכנת שלום אוניברסאלי, הובעה עוד על-ידי מארכס במחצית המאה ה-19. בהרצאתו בישיבת מועצת האינטרנציונאל הראשון אמר הוא, כי צבאות הקבע נועדו בעיקר לקיים את השלטון המדיני על העובדים והרקע לסכסוכים הבינלאומיים הוא ביסודו של דבר הרצון של החוגים הקפיטאליסטיים לחזק את שלטונם ולהרחיבו. על-ידי הצתת מלחמת-העולם הוכיחו המעמדות הקפיטאליסטיים השליטים את פולחן הכוח והשימוש בו כאמצעי להמשך שלטונם. אם-כי מהפכת-אוקטובר ינקה את כוח-הנופתה מן המחאה הכל-עממית האדירה נגד זוועות-המלחמה, הרי ביסודו-של-דבר היא היוותה נסיון לתת פתרון חברתי חדש לסתירות המעמדיות הפנימיות, שהגיעו לידי החרפה מירבית בשיטה הקפיטאליסטית של רוסיה בשנת 1917.

נקודת-המוצא היתה זהות האינטרסים של המוני-העובדים בעיר ובכפר עם האינטרס של העם כולו. השביתות והפגנות ההמוניות היו ביטוי לתביעות של העם העובד לבעלות על אמצעי-הייצור. ההתקוממות המזויינת של פועלי פטרוגראד היתה מיפנה לעומת דרכי-המאבק השלוות בהן נקטו הפועלים, האיכרים והחיילים עד להתקפת-הדמים של המשטרה על הפגנת-יולי.

כאשר הממשלה הזמנית נוכחה לדעת, שאינה יכולה למנוע בעד התרחבות התסיסה המהפכנית, היא החליטה לנסות למגר את הכוחות המהפכניים בדרכים אלימות והתקיפה קשות את ההפגנות, שדרשו להפסיק את המלחמה. על-ידי ביטול חופש-ההפגנה, חופש-ההתכנסות וחופש המאבק ההמוני, עלתה הממשלה הזמנית במחצית השניה של שנת 1917 על דרך של מלחמת-אזרחים.

ההנחה בדבר האפשרות של מעבר מהפכני שלוו, אין פירושה ודאות של מעבר כזה מקפיטאליזם לסוציאליזם. אולם, עצם התהוות סיכוי כזה היא בעלת חשיבות מבחינה עיונית בימים ההם ומבחינה מעשית בהתפתחויות העתידות כאחד. נצחון המהפכה הסוציאליסטית בהונגריה במארס 1919 בדרך שלווה ללא מלחמת-אזרחים מהווה דוגמה לאפשרות מעבר מהפכני שלוו. ואילו נצחון החזית העממית בצ'ילי ובחירת סלודור איינדה, אישיות בעלת השקפה מארכסיסטית לכהונת נשיא ברוב קולות הפרלמנט הצ'ילאני בספטמבר 1970, מהווה אחת ההדגמות בנות-זמננו לאפשרות המעשית של מעבר לתמורות סוציאליסטיות מהפכניות בדרך שלווה.

מיגורו האלים של המשטר העממי בצ'ילי, רצח הנשיא המארכסיסטי סלואדור איינדה בספטמבר 1973 על ידי הכת הצבאית הריאקציונית וטבח אלפי אנשים חפים מפשע — מדגימים את אופיים האנטידימוקראטי והתוקפני של כוחות-הימין הבורגני, אולם אינם מסוגלים לבטל את חשיבותו המדינית-חברתית מוסרית של נצחון החזית העממית בדרכים דימוקראטיות ושלוות ב-1970. המהפכה-שכנגד הרצחנית בצ'ילי — אינה סוף פסוק במערכות-עם צ'ילי.

התנגדותו של קאוטסקי למהפכת-אוקטובר

קארל קאוטסקי התיצב נגד מהפכת-אוקטובר הסוציאליסטית ברוסיה, שהתחוללה ב-7 בנובמבר 1917. הוא פיתח את ההשקפה, שרוסיה של הימים ההם לא היתה בשלה למהפכה סוציאליסטית והגדיר את הדיקטטורה של הפרולטאריון כמשטר ריאקציוני. בספרו על המהפכה הפרולטארית התווכח קאוטסקי עם רוזה לוקסמבורג ועם לנין. לעומת זאת באפריל 1917 פיתח לנין את תורתו של מארכס על-ידי הביסוס בדבר האפשרות וההכרח לפתח את המהפכה הבורגנית-דמוקראטית למהפכה סוציאליסטית. רוזה לוקסמבורג, בספרה על המהפכה הסוציאליסטית עשתה הכללה מן הנסיון המהפכני הרוסי וסיכמה, כי ההכרח להסתער קדימה במהירות ובהחלטיות הוא חוק החיים ותורת-היסוד של כל מהפכה גדולה. היא גרסה שהמהפכה הסוציאליסטית צריכה להסתער קדימה במהירות ובאורח החלטי ולשים הצידה כל מכשול, או שהיא תיהדף על-ידי המהפכה-שכנגד ותדוכא על-ידיה. כאשר מעמד הפועלים מגיע לשלטון — כתבה רוזה לוקסמבורג — הוא איננו יכול לשמוע בעצתו של קאוטסקי ולהיעצר באמתלה של "חוסר בשלות"...

התנגדותו של קאוטסקי למהפכת-אוקטובר

מעמד הפועלים אינו יכול לעשות זאת בלי לבגוד במהפכה עצמה ובאינטר-נציונאל. הוא צריך לנקוט מיד ובאורח נמרץ אמצעים סוציאליסטיים כדי לבצר את פירות נצחוננו.

נגד דעה זו יצא קאוטסקי, אשר בספרו על המהפכה הפרולטארית כתב, כי ההסתערות קדימה איננה חוק של כל מהפכה, אלא רק של מהפכה בורגנית גדולה. הוא סבור, כי המעמדות החברתיים הם קטגוריה כלכלית ולא מדינית ועל-כן האינטרסים שלהם והניגודים ביניהם תלויים בתנאים כלכליים ולא מדיניים. לפי דעתו של קאוטסקי, המארכסизם משפיע על מעמד הפועלים בכיוון חיזוק הניגודים בתוכו. בניגוד להוגי-דעות סוציאליס-טיים ודמוקראטיים, אשר קידמו בברכה את המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה, סבור קאוטסקי, כי לא היו ברוסיה תנאים כלליים בשלים למהפכה סוצי-אליסטית מוצלחת. באותה תקופה, בה התגייסו חוגים רחבים ביותר בתנועת הפועלים האירופית נגד האינטרבנציה הצבאית האימפריאליסטית ברוסיה הסובייטית, הישווה קאוטסקי את מהפכת אוקטובר למילדת המסייעת באורח מלאכותי לאשה ללדת בטרם מלאו 9 חדשים להריונה. בספרו כותב קאוטסקי, שכאשר מילדת בלתי-סבלנית נוקטת אמצעים של כוח, כדי שאשה הרה תלד בחודש החמישי במקום בחודש התשיעי, תוכל לחשוב זאת להצלחה בקיצור תקופת ההריון, אולם התוצאה של נקיטת אמצעים אלה יהיה מוות לאם. קאוטסקי סבור כי עזרה כזו להריון מבוצעת על-ידי המפלגה הבולש-ביסטית במהפכה הסוציאליסטית ברוסיה. לדעתו הסכנה היא לא בכך, שהמרץ המהפכני של ההמונים יפותח באורח בלתי-מספיק, אלא שהוא יפורק באורח בלתי-תכליתי ויגיע לתוצאות הפוכות מאלו, אליהן שאפו הסוציאליסטים. הוא סבור שיש לנהוג באיפוק מתוך בחינה מה ניתן להשיג ברגע מסוים. איפוק זה אין פירושו ויתור על עצם התמורה הסוציאליסטית, אלא ויתור על כך שהיא תבוצע בתנאים בהם היא בלתי-אפשרית. ההנמקה של קאוטסקי מתב-ססת על הבדל יסודי שבדינאמיקה של המהפכה הבורגנית לבין זו של המהפכה הסוציאליסטית. קאוטסקי מתעלם מן התמורות העמוקה בבעלות על אמצעי הייצור היסודיים, שחוללה מהפכת-אוקטובר ומכנה את המשטר ברוסיה אחרי המהפכה בשם "צאריזם בלי צאר". הוא מדבר בנשימה אחת על ארץ מהפכת-אוקטובר ועל איטליה הפאשיסטית, הנשלטת על-ידי הדוצ'ה. קאוטסקי מנמק עמדתו תוך איזכור דבריו של פרידריך אנגלס בביקורת של תכנית הנהגת ה.ס.ד. הגרמנית. בחיבור זה נאמר: "אם משהו ברור, הרי זה שמפלגתנו ומעמד הפועלים יכולים להגיע לשלטון רק בצורה של רפובליקה דמוקרטית". לדעתו של קאוטסקי זוהי אפילו הצורה המיוחדת לדיקטטורה של הפרולטאריון. לביסוס דעתו מביא קאוטסקי לדוגמה את

המידה הרחבה של הדמוקראטיה של הקומונה הפאריסאית, אם כי הוא מתעלם מכך, שהקומונה הגיעה לשלטון תוך מאבק נגד הממשל הבורגני ונצחון עליו. התופעה הפרולטארית הספציפית בדמוקראטיה של הקומונה הפאריסאית היא, לדעתו של קאוטסקי בכך, שאינה ממירה את זכות ההצבעה הכללית בזכות הצבעה מעמדית. הקומונה לא הגבילה את הזכויות המדיניות למעמד מסוים. דמוקראטיה — פירושה ביטול כל זכויות-היתר הפוליטיות לשכבה מסוימת או למעמד מסוים. הקומונה העניקה זכות הצבעה כללית במחוזות השונים של המועצות העירוניות הנבחרות של פאריס. הן היו אחראיות בפני הקומונה וכל אחת אפשר היה להדיח אם לא מילאה את תפקידה. הקומונה אינה גוף פרלמנטארי, אלא גוף פעיל, מחוקק ומוציא לפועל בעת ובעונה אחת. מאת המשטרה שהיתה עד עתה מכשיר של שלטון המדינה, נשללות כל תכונותיה המדיניות והיא נעשית למכשיר הקומונה: הפקידים, חברי הקומונה, צריכים לעשות עבודתם בעד שכר-עבודה. קאוטסקי התייחס בשלילה מוחלטת למהפכת-אוקטובר הסוציאליסטית ברוסיה וסיכם את דעתו, שאין מדינה המרוחקת כל-כך מדמוקראטיה פרולטא-רית מאשר המדינה הסובייטית המונהגת על-ידי לנין.

ממהפכת-אוקטובר אל שלום ברסט-ליטובסק

ההנהגה של האגף הימני בתנועת הפועלים באירופה השתלבה במלחמה, ואילו האגף השמאלי ניהל מאבק פעיל בתחום הרעיוני והמדיני לסיום מלחמת-העולם, להפסקת-אש ולהתחלת מו"מ לשלום. המעבר מהשתתפות רוסיה במלחמת-העולם הממושכת אל המו"מ לשביתת-הנשק היה תוצאה של מאבקים המוניים נועזים של המוני-עם בערים הגדולות של רוסיה, בעיקר בפטרוגראד ובמוסקבה. מאבקים אלה היו יוזמים ומודרכים על-ידי המפלגה הקומוניסטית של רוסיה הסובייטית. לנין הקדיש מחשבה רבה לארגון פעילות ציבורית-המונית למען סיום המלחמה. הוא קרא לבולש-ביקים לנהל תעמולה רחבה בצבא, לארגן מיפגשי-התידדות (פראטרניזאציה) בין החיילים משני צידי החזית כאמצעי להחיש את הפסקת המלחמה. הסכם שביתת-הנשק הכיל סעיף, המאפשר מגע מאורגן בין הצבאות לטובת התפתחותם וחיוזקם של יחסים ידידותיים בין העמים הנוגעים בדבר. מגע כזה היה בבחינת תופעה חדשה ומהפכנית. המיפגש הוגבל ל-25 חיילים מכל צד. עם זאת הותרו חילופי-דיעות, עתונים, מכתבים ומוצרים שבשימוש

ממהפכת־אוקטובר אל שלום ברסס־ליטובסק

יומימי. שביתת־הנשק נחתמה ל־28 ימים. בפרק־זמן זה צריך היה להתחיל המר"מ לשלום.

שביתת־הנשק צוינה על־ידי הבולשביקים בפנייה נרגשת אל עמי אירופה המדוכאים. נאמר בה, כי רק המאבק המהפכני של ההמונים העמלים נגד ממשלותיהם, מסוגל לקרב את אירופה לשלום. הגשמה מלאה של שלום דמוקרטי תובטח על־ידי מהפכה פרולטארית בארצות הקפיטאליסטיות. עם זאת הבהירו הבולשביקים, שהם מסכימים לנהל מר"מ עם הממשלות הקיימות. בספרו "המהפכה הבולשביקית" כותב ההיסטוריון קאר:

"אם־כי הדבר מצלצל כפאראדוקסי, היתה לבולשביקים אפשרות לראות בשביתת־הנשק בברסס־ליטובסק נצחון. כיבוש אדמה רוסית על־ידי הצבאות הגרמניים, היתה עובדה מוגמרת. אי־העברת הצבאות הגרמניים למערב הוכיחה את הכנות של הבולשביקים וחופש התעמולה — הערובה לנצחון הבולשביסטי". (עמ' 40).

במינשר של המפלגה הקומוניסטית אל פועלי כל הארצות נקראו הם למאבק משותף למען הפסקה מיידית של המלחמה בכל החזיתות ולליכוד שורותיהם תחת דגל השלום והמהפכה החברתית. המר"מ הרשמי בענין השלום נפתח ב־22 בדצמבר 1917. בראש המשלחת הסובייטית עמד א. א. יופה. בראש המשלחת הגרמנית — קילמן. בשיחות אלה השתתפו גם נציגי אוסטריה־הונגריה, בולגריה ותורכיה. חילוקי־הדעות, בראשית המר"מ, היו בענין ההסברה בצבא. ראש המטה הכללי הגרמני, הופמן, התלונן באזני המשלחת הסובייטית על הראדיו־טלגרמות והכרוזים, בעלי האופי המהפכני, המכוונים אל החיילים הגרמנים. תשובתו של טרוצקי היתה, שהמשלחת הסובייטית באה לחתום חוזה עם המשלחת הגרמנית, אולם בתנאי ששביתת־הנשק והדיו־נים על השלום לא יגבילו את חופש ההסברה של אף אחד מן הצדדים המנהלים את המר"מ.

המר"מ התנהל על ישום העקרונות של זכות ההגדרה העצמית של העמים, שלילת סיפוחים והחובה לפנות את הצבאות מן האזורים הכבושים. בראשי־הפרקים בדבר חתימה מיידית על שלום עם גרמניה כתב לנין, כי המצב הבינלאומי אינו מאפשר לקבוע מראש את התאריך המשוער של המהפכה ומיגור איזה שהוא שלטון אימפריאליסטי באירופה. לנין הביע אמון החלטי בנצחון המהפכה הסוציאליסטית. אמון זה היה מבוסס על ניתוח מדעי בדבר משבר חשוך־מרפא של השיטה הקפיטאליסטית והתעוררות כוחות חברתיים, אשר יאבקו למען הסוציאליזם. אולם תהיה זו שגיאה לבסס את הטקטיקה של הממשלה הסוציאליסטית על הנחה, שהמהפכה הסוציאליסטית האירופאית, ובמיוחד הגרמנית, תתחולל במחצית השנה הבאה.

או לא תתחולל כלל. מאז הנצחון של השלטון הסוציאליסטי בארץ אחת יש להציג — לדעתו של לנין — את השאלות מנקודת-ראות של התנאים הטובים ביותר להתפתחותה של המהפכה הסוציאליסטית שכבר התחילה.

יהא המחיר של החתימה על חוזה-שלום אשר יהא, בחשבון אחרון ישמש שלום זה את התעמולה הטובה ביותר למען המהפכה העולמית. לנין הדגיש את החשיבות של הדוגמה שמסוגלת לתת השיטה הסוציאליסטית לעמים אחרים. הריפובליקה הסוציאליסטית הסובייטית ברוסיה תהיה — לדעתו — דוגמה חיה לעמי כל הארצות והשפעתה המהפכנית של השיטה החברתית החדשה תהיה עצומה. המשטר הבורגני קשור במלחמה בין שתי קבוצות של שודדים למען סיפוחים טריטוריאליים, ואילו הריפובליקה הסובייטית מבשרת שלום ודבקה בו — זוהי משמעותו של העימות בין שתי השיטות החברתיות. בענין חתימת חוזה-שלום מידי נחלקו הדעות בוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של רוסיה הסובייטית, בעיקר בין לנין לטרוצקי. טרוצקי גרס, כי אין לחתום על חוזה-שלום על-פי התנאים שהציגה גרמניה. הוא קיווה, שהמהפכה באירופה עומדת להתחולל בזמן הקרוב ביותר. על-כן הציג, שאם המשלחת הגרמנית תוסיף להתעקש על תנאים בלתי-מתקבלים על הדעת, יש להכריז על סיום המלחמה ועם זאת לסרב לחתום על חוזה-שלום. לעומת זאת דרש לנין להחליט על מדיניות של שלום מידי. ההחלטה בענין ההוראות לטרוצקי, שנקבע כראש המשלחת הסובייטית, הוכרעה בישיבת הוועד המרכזי ב-11/24 בינואר 1918. ההצעה על "מלחמה מהפכנית" זכתה לשני תומכים בלבד (בוכארין ודז'יארז'ינסקי). בעד הצעת לנין הצביעו 9 חברי הוועד המרכזי, לעומת 7 שהצביעו בעד הצעתו של טרוצקי.

בזמן שטרוצקי היה בדרכו לברסט-ליטובסק פרצו בברלין שביתות המוניות לפי קריאת ועדי עובדים מהפכניים. השביתות נתלוו, זו הפעם הראשונה, בהפגנות-רחוב נגד המלחמה, שנערכו בברלין ובמרכזים עירוניים אחרים. התפתחות זו הדגימה את נכונות ההנחה, שפתיחת הדיונים על חוזה-שלום תשפיע השפעה מהפכנית באירופה.

שנים אחדות לאחר-מכן חקרה ועדה של הרייכסטאג הגרמני את סיבות התבוסה הגרמנית במלחמת-העולם הראשונה. בסיכומיה ציינה הוועדה, כי משקיפים רבים קשרו את ההתפתחות המהפכנית בגרמניה עם המהפכה הרוסית ובמיוחד עם המו"מ בברסט-ליטובסק.

ב-26 בינואר (8 בפברואר) 1918 חתמו "מעצמות המרכז" על חוזה-שלום עם המשלחת של ה"ראדה" (ה"מועצה") האוקראינית. ב-28 בינואר (10 בפברואר) 1918, כאשר הגרמנים הכינו את האולטימטום שלהם, מסר טרוצקי הודעה, שרוסיה הסובייטית מסרבת לחתום על שלום אַנקסיאניסטי

ממהפכת-אוקטובר אל שלום ברסט-ליטובסק

ומכריזה מצידה על סיום מצב המלחמה עם גרמניה, אוסטריה-הונגריה, תורכיה ובולגריה.

הנציגים הסובייטיים חזרו לפטרוגראד. אולם המטה הגרמני התיחס אל הפסקת המו"מ כאל סיום שביתת-הנשק. ב-17 בפברואר 1918 הודיע הופמן לסובייטים, כי הפעולות הצבאיות עומדות להתחדש למחרת היום. ואמנם, ההסתערות של הצבא הגרמני על אדמת רוסיה הסובייטית חודשה ב-18 בפברואר.

בשבוע שלאחר-מכן התנהלו דיונים סוערים בוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית. זה היה שבוע של מאבק פנימי קשה בהנהגת מפלגת הבולשביקים, ראשון בחריפותו מאז המהפכה. עם קבלת האיגרת הגרמנית על חידוש פעולות-האיבה, הציע לנין לפנות לגרמנים לחדש את המו"מ. בהצעתו זו תמכו סברדלוב, סטאלין, סוקולניקוב וסמילגה. אולם הרוב, שעליו נימנו טרוצקי, בוכארין, יופה, אוריזקי וקרסטינסקי, התנגד. הקולות התחלקו 5 נגד 6. בהצבעה זו היה לנין במיעוט. לנין הציג אז את השאלה העקרונית: אם צריך לעשות שלום גם כאשר הצבא הגרמני מתקדם והמהפכה הסוציאליסטית בגרמניה אינה פורצת עדיין. במהלכו של דיון דרמטי זה עבר טרוצקי לצד עמדתו של לנין, אשר קיבל הפעם רוב של 6 קולות נגד אחד (יופה) ו-4 נמנעים. למחרת, כאשר זינובייב הצטרף לקבוצה התומכת בעמדת לנין וד"ארזינסקי הצטרף לעמדה הנגדית, חזרו ונישנו חילוקי-הדעות. בישיבת-הבוקר חזר טרוצקי על עמדתו, שהכרחי לחכות ולבחון מה תהיה ההשפעה של ההתפתחות החדשה על העם הגרמני. הוא הצביע שוב נגד פנייה מיידית לגרמניה בדבר חידוש המו"מ. יחסי הקולות בהצבעה זו היו 7 מול 6. אולם בערב, כאשר הגיעו ידיעות שהצבאות הגרמניים פתחו בהסתערות, כבשו את דבינסק, מתקדמים לעבר אוקראינה, עבר טרוצקי לצד עמדתו של לנין. ב-7 קולות נגד 5 נתקבלה אז ההצעה של לנין לפנות אל הגרמנים ולהודיע להם על נכונות לחתום על הסכם-שלום על-פי התנאים הגרמניים המקוריים. באותו לילה הועברה ההצעה אל הקומיסאריון העממי הסובייטי ("סובנאר-קום").

ב-23 בפברואר 1918 הגיעו למוסקבה תנאים של גרמניה להפסקת המלחמה ולחזוה-שלום. הוועד המרכזי קיים דיון בתנאים שהציגו הגרמנים. דעתו של לנין היתה, כי יש להסכים לתנאי גרמניה היות והסרוב לחתום על חזוה-שלום כמוהו כגזר-דין מוות על השלטון הסובייטי תוך שלושה שבועות. בגרמניה טרם בשלו התנאים להתקוממות מהפכנית. על-כן הכרחי לקבל את התנאים הגרמניים, אם-כי הם קשים למדי — הסביר לנין.

יחסי הקולות בהצבעה הסופית בדבר הסכמה לחזוה-שלום על יסוד התנאים

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

של גרמניה, על-אף חומרתם, היו: 7 בעד (לנין, זינובייב, סברדלוב, סטאלין, סוקולניקוב, סמילגה, סטאסובה), נגד 4 (בוכארין, לובומוב, בוכנוב ואוריזקי). ב-24 בפברואר 1918 התקיים בשאלה זו דיון בוועד הפועל המרכזי הכל-רוסי של הסובייטים. ההצעה בדבר חתימת חוזה-שלום עם גרמניה התקבלה בשעה 4.30 לפנות בוקר ב-116 קולות נגד 84, לאחר נאום מקיף ומעמיק של לנין. טרוצקי ויופה לא היו מוכנים לנהל בתנאים אלה את המר"מ. בראש המשלחת הסובייטית למו"מ עם גרמניה נקבעו עתה סוקולניקוב וצ'יצ'רין. חוזה ברסט-ליטובסק בין רוסיה הסובייטית לגרמניה נחתם ב-3 במרץ 1918. לפי חוזה זה ויתרה רוסיה הסובייטית על ריגה והאזור שלה, על כל קורלאנד, ליטא וחלק מרוסיה הלבנה. מעמדם העתידי נמסר להכרעה של גרמניה ואוסטריה-הונגריה בהסכם עם האוכלוסיה המקומית.

הוועידה ה-7 של המפלגה הקומוניסטית של רוסיה הסובייטית, שכונסה לשם הכרעה סופית בשאלת השלום, התקיימה ב-6—8 במרץ 1918. הצעת לנין לאשר את ההסכם שנחתם בברסט-ליטובסק, נתקבלה בוועידה ב-30 קולות נגד 12 ו-4 נמנעים. בוועידה השתתפו 46 צירים בעלי דעה מכרעת ו-58 בעלי דעה מיעצת. היתה זו הוועידה הראשונה של המפלגה הקומוניסטית של רוסיה הסובייטית, לאחר שהתיצבה בראש המדינה.

ב-14 במרץ 1918 התכנסה במוסקבה הוועידה הכל-רוסית ה-4 של הסובייטים. בדיונים, שארכו יומיים, הופיעו שש קבוצות אופוזיציוניות, שהעלו הצעות שונות בענין הסכם-השלום. ההחלטה הסופית לאישור חוזה-השלום נתקבלה ברוב של 784 קולות נגד 261.

בחיבורו בענין החתימה המיידית על השלום הנפרד כתב לנין, כי על-ידי כך משחררת רוסיה הסובייטית את עצמה משתי הקבוצות הלוחמות. השימוש בניגודים בתוך מחנה האויב מאפשר לקדם את תהליך הסיום של מלחמת-העולם הראשונה.

ההחלטה לחתום על חוזה-השלום בברסט-ליטובסק היתה, בנסיבות ההיסטוריות דאז, בעיה מורכבת וקשה ביותר. היא ביטאה את השילוב בין השאיפה הנעלה לשלום בין העמים לבין נכונות לויתורים קשים על טריטוריה רוסית למען הצלת המהפכה הסוציאליסטית.

במאמרו "שיעור קשה, אך הכרחי", שפורסם ב"פראבדה", לאחר חתימת החוזה, כתב לנין, כי המשבר של ברסט-ליטובסק יירשם כאחת מנקודות-המיפנה ההיסטוריות בתולדות המהפכה הרוסית והבינלאומית (לנין — כתבים, כרך 22, עמ' 290).

הסכם-השלום פתר את הברירה המסובכת של יחסי רוסיה הסובייטית עם העולם הקפיטאליסטי. הוויכוח היסודי התנהל בין מצדדי מדיניות שדרשה

ממהפכת־אוקטובר אל שלום ברסט־ליטובסק

לדחות את התנאים הקשים של גרמניה ולנהל מלחמה מהפכנית, לבין מצדדיו של לנין, שחתר לביצור השלום כדרך לביסוס השלטון הסובייטי הצעיר ולחיזוק ההשפעה המהפכנית בעולם.

מינשר מיוחד של המפלגה הקומוניסטית הסביר את גימוקי ההחלטה בדבר קבלת התנאים הגרמניים. ההנמקה התבססה על ההנחה, כי אינטרס המהפכה העולמית מחייב ביצור השלטון הסובייטי וכי בכך "תורמים אנו את התרומה הגדולה ביותר לפרוליטאריאט של כל הארצות, במאבקו הקשה ללא־תקדים נגד הבורגנות שלו. אין להעלות על הדעת מהלומה יותר גדולה לענין הסוציאליזם מאשר התמוטטות השלטון הסובייטי ברוסיה".

המוצא ממשבר ברסט־ליטובסק היה בשילוב שני היסודות האיתנים, דהיינו שלום לריפובליקה הסובייטית ועידוד למהפכה הסוציאליסטית בארצות הקפיטאליסטיות על יסוד של מערכה לשלום בין כל המדינות.

מנהיגי הסוציאליזם־מוקראטיה במערב אירופה טענו, כי כשם שמותר היה ללנין להתפשר עם האימפריאליזם הגרמני בענין ברסט־ליטובסק, כך מותר להם בארצות הקפיטאליסטיות להתפשר עם הבורגנות שלהם ולתמוך במלחמת־העולם הראשונה. על כך ענה להם לנין בחריפות בחיבורו "מחלת הילדות של השמאלנות בקומוניזם", (שיצא לאור בפטרבורג בשנת 1920):

"שערו בנפשכם — כתב הוא — שליסטים מזוינים עצרו את מכוניתך אתה מוסר לידיהם את הכסף, האקדח, המכונית. אתה נגאל מן השכנות הבעימה של הליסטים. הפשרה גלויה, בלי ספק. הריני גותן לך את הכסף, הנשק, המכונית, כדי שתיתן לי את האפשרות להסתלק בשלום. קשה למצוא אדם שפוי בדעתו, שיכריז שפשרה כזו היא בלתי־מותרת מבחינה עקרונית, או שיכריז על מי שעושה פשרה כזאת כעל שותפם של הליסטים. ואילו כאשר המנשביקים והסוֹרִים ברוסיה, השיידמאנים (ובמידה רבה גם חסידי קאוטסקי) בגרמניה, אוטו באואר ופרידריך אדלר באוסטריה, נגזל את לונגה ושותפיהם בצרפת, הפאביאנים 'הבלתי־לויים', הלייבוריסטים באנגליה, כל אלה היו מתפשרים בשנים 1914—1918, ו־1918—1920 עם הליסטים של הבורגנות שלהם ולעתים גם של הבורגנות 'בעלת־הבית' כנגד הפרול־טאריאט המהפכני של ארצם הם — הרי האדונים הללו נהגו אז כשותפים לחמסנות".

בוויכוח עם המנשביקים הסביר לנין את הרציפות בין המחשבה המדינית, אשר שללה את המלחמה האימפריאליסטית ב־1914, לבין החתירה לשלום עם גרמניה לאחר מהפכת אוקטובר. הוא הדגיש את אומץ־הלב של המפלגה הבולשביסטית, אשר לא חששה להכריז על תבוסתה של המונארכיה הצארית ולגנות את הרעיון של הגנת המולדת במלחמתם של שני טורפים אימפריא-

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ליסטיים. הצירים הפרלמנטאריים של מפלגה זאת העדיפו ללכת לארץ-גזירה. על פני ישיבה על כיסא-מיניסטר בממשלה בורגנית. המפלגה הבולשביסטית לא התפשרה עם השליטים האימפריאליסטיים "שלה", אלא הכשירה את הקרקע לביטול שלטונם והצליחה בכך.

לאחר שהמפלגה הקומוניסטית נטלה את השלטון בידיה, היא ביטלה את זכות הקנין של בעלי-האחוזות ובעלי-ההון האחרים. היא פירסמה ברבים את תוכן ההסכמים החשאיים של האימפריאליסטים וביטלה אותם, הציעה ילום לכל האומות ולא נכנעה לכפייה של החמסנים.

לנין התפלמס בחריפות עם עמדת המנשביקים והס"רים בהצביעו על הקשר הפנימי הקיים בין דרכם הכללית מתחילתה לבין עמדתם לשלום ברסט-ליטובסק. בדומה למנהיגי האינטרנציונאל השני בארצות האחרות, הצדיקו המנשביקים והס"רים ברוסיה, בשנים 1914—1920, את "הגנת המולדת". משמעותה היתה, בתנאים ההם, הגנה על האינטרסים של הבורגנות שלהם. הם המשיכו בבגידה, בהיכנסם לקואליציה הממשלתית עם הבורגנות של מדינתם והתיצבו למערכה, שכם אחד עם הבורגנות שלהם נגד הפרולטאריון המהפכני בארצם הם. הברית עם קרנסקי והקאדטים ואחר-כך עם קולצ'אק ודניקין ברוסיה, בדומה לברית שכרתו הסוציאלי-דמוקראטים הימנים בארצות-המערב עם הבורגנות של ארצותיהם משמעותה — מעבר לצד הבורגנות נגד הפרולטאריון. בהתפשרם עם הליסטים האימפריאליסטיים — ציין לנין — קבעו הם את מעמדם כשותפים מרצון של האימפריאליזם.

העימות בין שלטון המועצות לבין האסיפה המייסדת בינואר 1918

ספרות עשירה נכתבה על הפרובלמטיקה של ההבדלים בין השלטון הפרלמנטרי לפי הדפוסים המקובלים בשיטה הקפיטאליסטית לבין שלטון המועצות, כנסיון לצקת דפוסי שלטון חדשים בתקופת המהפכה הסוציאליסטית.

ההבדלים בין האינטרנציונאל השני המשוקם בראשית 1919 לבין האינטרנציונאל השלישי שנוסד במרץ 1919 בדבר היחס לשיטת המועצות הנבחרות ולפרלמנט הבורגני עוצבו על יסוד השוני שהתפתח למעשה בין עמדת השמאל לבין זו של הימין בתנועת הפועלים, בעיקר ברוסיה במהפכת אוקטובר בשנת 1917 ובגרמניה במהפכת 1918.

העימות בין שלטון המועצות לבין האסיפה המייסדת בינואר 1918

חיבורו של לנין הוקדש להסבר היתרונות והצורך האובייקטיבי בשיטת-המועצות של הפועלים, החיילים והאיכרים בשביל שלטון המייצג את המוני העם. לעומתו יצא קאוטסקי בהבהרה עיונית על היתרונות שיש, לדעתו, לשיטה הפרלמנטרית, המקובלת גם כמוסד מחוקק במשטר סוציאליסטי. זה היה עימות רעיוני בין שתי השקפות חברתיות על רקע הוויכוח החריף, שהתחולל למעשה בין מצדדי שתי השיטות הללו בינואר 1918 ברוסיה הסובייטית. כתוצאה ממהפכת-אוקטובר עברו לבעלותו של העם המפעלים שהיו שייכים לבעלי-הון פרטיים, אולם בזמן הראשון נשאר עדיין רוב אמצעי הייצור בידי הבורגנות.

מעמד הפועלים, לאחר שכבש את השלטון הממלכתי, החל להפקיע מידי הבורגנות את הבנקים, מסילות-הברזל, בתי-החרושת, המיכרות וכו' ולהפכם לקנין כלל-עממי.

במחצית חודש נובמבר 1917, נטל לידי השלטון הסובייטי את ניהול הבנק הממלכתי. לאחר-מכן ביצע הוא את הלאמת הבנקים הפרטיים והכריז על ענף הבנקאות כמונופול ממלכתי. באותו הזמן ביטל השלטון הסובייטי את כל מלוות-החוך הממלכתיים, שנחתמו על-ידי הצאר והממשלה הזמנית. חובה של רוסיה למדינות חוץ הגיע ל-16 מיליארד רובל זהב בקירוב. על-ידי ביטול מלוות-החוך שיחרר השלטון הסובייטי את תושבי ארצו מן השיעבוד הפינאנסי להון הבינלאומי. המעבר מן הקנין הקפיטאליסטי לקנין סוציאליסטי בוצע תוך קשיים. בעלי-ההון השביתו את העבודה בבתי-החרושת, החביאו את מלאי הגלם והתוצרת המוכנה, עיכבו את תשלום שכר-העבודה לפועלים. למעמד הפועלים שהגיע לשלטון לא היה בזמן הראשון נסיון בניהול המשק ולא היו מוסדות כלכליים המסוגלים ליטול מיד לידיהם את ניהול החיים הכלכליים של הארץ. לכן לא הכריז השלטון הסובייטי מיד על הלאמת כל התעשייה, אלא הנהיג בכל המפעלים השייכים לבעלי ההון, פיקוח פועלי. ב-14 בנובמבר 1917 פירסמה הממשלה הסובייטית את "התקנה על הפיקוח הפועלי" לפיה הונהג פיקוח פועלי בכל מפעלי התעשייה, המסחר, החקלאות, התובלה והקואופרציה. הביצוע של פיקוח זה הוטל במקומות העבודה על הוועדים, ובכך פותחה יזמתם של המוני-העובדים. בראשית 1918 הונהג פיקוח הפועלים כמעט בכל מפעלי-התעשייה. הוא איפשר להתגבר על החבלה של בעלי ההון הפרטי, ולסכל את נסיונותיהם להפוך את בתי-החרושת למשענת למהפכה-שכנגד. העובדים רכשו בהדרגה דע כיצד לנהל את הייצור. ועדי בתי-החרושת, אשר היו מופקדים על הפיקוח הפועלי, התערבו יותר ויותר בפעילותם האדמיניסטרטיבית והמשקית של המעבידים ונטלו לידיהם את ניהול הייצור.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

עד לאמצע שנת 1918 הולאם חלק ניכר של התעשייה הקאפיטאליסטית הגדולה: תעשיית הפחם, הנפט, הטקסטיל, המתכת, התעשייה הכימית, בנין מכונות וכל תעשיית הסוכר. הולאמו התובלה, הצי המסחרי וסחר-החוץ. הבחירות לאסיפה המיסדת התקיימו בנובמבר 1917 לפי הרשימות המפג-לגתיות, שהוכנו לפני מהפכת-אוקטובר. במחוזות המרוחקים ממרכזי התעשייה זכו הספרים הימניים ברוב הקולות.

הוועד הפועל המרכזי (ווצי"ק) ניסח, ערב פתיחת האסיפה המיסדת, את הצהרת-הזכויות של העם העובד והמנוצל. ההצהרה הכריזה, כי מלוא השלטון ברוסיה שייך למועצות. היא אישרה את הדקרטים על השלום, הקרקע והאחרים, ואת מדיניות-החוץ המבוצעת על-ידי הממשלה הסובייטית. הווצי"ק הציע לאסיפה המיסדת, שנפתחה ב-5 בינואר 1918, להביע תמיכה בהצהרה. אולם הרוב של האסיפה המיסדת לא הסכים לדון על ההצהרה, סרב להכיר בממשלה הסובייטית ובדקרטים שלה. בזה האופן העמידה עצמה האסיפה המיסדת נגד השלטון הסובייטי. ב-6 בינואר 1918 פוזרה האסיפה המיסדת על-ידי דקרט מטעם הווצי"ק. ב-10 בינואר התכנסה הוועידה הכל-רוסית ה-3 של מועצות צירי הפועלים והחיילים. היא הביעה תמיכה במדיניות המפלגה הקומוניסטית של הריפובליקה הרוסית בסכסוך בין שלטון-המועצות לבין האסיפה המיסדת. לתמיכה זו הצטרפה, במלוא הרכבה, הוועידה הכל-רוסית ה-3 של מועצות צירי האיכרים. הוועידה הכל-רוסית המאוחדת של המועצות אישרה את מדיניות הממשלה הסובייטית וקיבלה את "הצהרת הזכויות של העם העובד והמנוצל".

בהצהרה זאת נאמר: "רוסיה מוכרזת כריפובליקה של מועצות צירי הפועלים, החיילים והאיכרים."

מיגור האינטרבנציה ברוסיה

התקפת הריאקציה העולמית על רוסיה הסובייטית היתה בעלת אופי מתוכנן בהיקף בינלאומי.

שר המלחמה הבריטי התפאר, כי הוא יזם ואירגן "מסע של 14 מדינות נגד רוסיה הסובייטית".

ב־1 באוגוסט 1918 פירסם ה"סובנארקום" (הקומיסריון העממי הסובייטי) קריאה להמונים העמלים של צרפת, אנגליה, אמריקה, איטליה ויפאן. הקריאה הסתיימה במלים הבאות:

אנו נאלצים להיאבק. המאבק ניכפה עלינו על־ידי ההון של בנות־הברית, השואף לכבול אותנו בכבלים חדשים, נוסף על הכבלים שהטיל עלינו האימפריאליזם הגרמני. אנו פונים אליכם בקריאה: תחי הסולידאריות של פועלי כל העולם! תחי הסולידאריות של הפרולטאריון הצרפתי, האנגלי, האמריקאי, האיטלקי והיפאני עם הפרולטאריון הרוסי! הלאה השודדים של האימפריאליזם הבינלאומי! תחי המהפכה הבינלאומית! יחי השלום בין העמים!

ההתערבות הצבאית של 14 המדינות נגד הריפובליקה הסובייטית הצעירה הדגימה, כי הכוחות הריאקציוניים בארצות הקפיטאליסטיות לא השלימו עם כינון השלטון החדש, אשר שם קץ לבעלות הפרטית על אמצעי־הייצור. הם חששו מפני השפעת מהפכת־אוקטובר על המוני־העובדים בארצותיהם שלהם. בעלי־האחוזות ובעלי־ההון הרוסיים לא נכנעו, בלי למצות את כל האפשרויות, כדי למנוע בעד הנצחון המלא של שלטון מעמד־הפועלים. בעלי־האחוזות והבורגנות הגדולה אחזו בכל האמצעים — כגון אמצעי טרור אכזרי, מעשי חבלה, רצח ממארב, מרידות עקובות מדם וכר' — כדי לנסות ולהחזיר את שלטונם האבוד. כוחות המהפכה־שכנגד הרוסיים לא נרתעו מפני הזמנת צבא זר, מפני חלוקת המולדת ומכירה כללית של שטחיה.

במשך שלוש שנים הציפו הצבאות הזרים ואנשי הגברדיה הלבנה את רוסיה, לאורכה ולרוחבה. הם הרסו את התעשייה, החריבו ערים וכפרים, שמו מצור־רעב, אולם למרות כל אלה לא היו מסוגלים להתגבר על ההתנגדות הנמרצת של המוני־העם להתקפתם.

על־אף התנאים הקשים שנוצרו עם הפלישה הצבאית מבחוץ ומלחמת־האזרחים בפנים כונסו באורח סדיר מליאות הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית, התקיימו כינוסים ועידות. בעצם ימיה־המלחמה כונסו שתי

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ועידות המפלגה, בהן הוכרעו שאלות חשובות ביותר, כגון קבלת התכנית הכלכלית החדשה ושיתוף המוני העובדים בבניה הסוציאליסטית.

הפולשים הגרמנים והאוסטרים-הונגרים זרעו הרס וחורבן ברחבי רוסיה והמיטו אסונות כבדים על עמלי אוקראינה, רוסיה הלבנה, האזורים הבאלטיים ועבר-הקאוקאז. באכזריות רבה עשו הכובשים שפטים באנשים הסובייטים, שקמו להגן על מולדתם. הם מחו כפרים שלמים מעל פני האדמה והמיתו ביריות את כל האנשים שנחשדו בהשתתפות בתנועת הפרטיזאנים.

האינטרבנציה הצבאית נגד ברית-המועצות נפתחה במחצית הראשונה של 1918 בזמן שהתנהלו עדיין הקרבות של מלחמת-העולם הראשונה. בסוף 1918 הצליחו צבאות אנגליה, צרפת וארצות-הברית לשבור את התנגדות הצבא הגרמני. כוחו נידלדל במלחמה ממושכת וכן נחלש הוא מאוד מעצמתן של מהלומות הפרטיזאנים שפעלו באזורים הכבושים. על הצבא הגרמני, שהגיע להתמוטטות בשדה-הקרב, החלה להשפיע המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה וההתפתחויות המהפכניות בארצות-אירופה האחרות.

בספטמבר 1918 פרץ מרד החיילים הגרמנים בבולגריה. באוקטובר 1918 פרצה המהפכה באוסטריה-הונגריה. בנובמבר 1918 פרצה המהפכה בגרמניה. אם-כי המהפכה בגרמניה לא נסתיימה בנצחון, הרי עצם התסיסה המהפכנית ברחבי גרמניה הקלה באורח אוביקטיבי על מצבה של רוסיה הסובייטית, שהיתה נתונה להתקפת הפולשים הזרים.

הצבא האדום עבר להתקפה בחזית המזרחית. הוא הביס את הכוחות המאוחדים של הצ'כוסלובקים והגברדיה הלבנה. בספטמבר 1918 שוחררו קאזאן, סימבירסק ובתחילת אוקטובר שוחררה סאמארה. בחזית המכרעת, המזרחית, התחולל מיפנה.

ב-13 בנובמבר 1918 הכריז הוועד הפועל המרכזי הכל-סובייטי (וצייק) על ביטול תקפו של חוזה ברסט-ליטובסק, שכפה למעשה על השלטון הסובייטי ויתורים טריטוריאליים ותשלום פיצויים.

כשלון ההתקפה של האימפריאליסטים הגרמנים וביטול חוזה ברסט-ליטובסק גרמו לגיאות חדשה של מאבק המוני-העמלים באוקראינה, ברוסיה הלבנה ובאזורים הבאלטיים נגד הפולשים ונגד הכוחות הריאקציוניים הפנימיים, ששיתפו-פעולה עם הפולשים.

מעצמת המהלומות של הצבא הסובייטי והפרטיזאנים פתחו הפולשים הגרמנים בבריחה חפוזה מאוקראינה, רוסיה הלבנה ומהאזורים הבאלטיים. הצבא הסובייטי הביס גם את הפלוגות הנגד-מהפכניות האוקראיניות אשר הקימו הפולשים.

באוקראינה, אסטוניה, לטביה, ליטא ורוסיה הלבנה הוקמו ממשלות

מיגור האינטרבנציה ברוסיה

סובייטיות. הקומיסאריין הסובייטי העממי של הריפובליקה הסובייטית הסוצ' יאליסטית הרוסית הכיר בעצמאותן של הריפובליקות הסובייטיות הלאומיות החדשות והושיט להן עזרה.

האימפריאליזם הגרמני נחל כשלון מדיני וצבאי כאחד. יחד עם התוצאות החיוביות העצומות בעקבות כשלון זה לגבי רוסיה הסובייטית, היו לכך גם התפתחויות מורכבות נוספות. מצב זה הקל על ממשלות אנגליה, צרפת, ארצות-הברית, יפאן וארצות אחרות להשתמש בכוחות צבאיים מוגברים נגד רוסיה הסובייטית. הם הגיעו דרך המיצרים אל הים השחור והתחילו להוריד צבאות-נחיתה רבים בדרומה של רוסיה. צבאות צרפתים, יוונים, רומנים ואחרים נחתו באודיסה, חרסון, סבסטופול ונובורוסק. צבאות האנטנטה הגדילו את כוחותיהם המזוינים, שהסתערו גם בצפונה של רוסיה הסובייטית. במורמאנסק ובארחאנגלסק נחתו יותר מ-40 אלף חיילים אנגלים ואמריקאים. ממשלות יפאן וארצות-הברית חתמו על הסכם, לפיו הנחיתו כל אחת מהן במזרח הרחוק 10 אלפים חיילים, אך למעשה הנחיתו היפאנים כמאה אלף חיילים. בו בזמן הציעה האנטנטה לממשלת גרמניה להשאיר באזורים הכבוי- שים של רוסיה את צבאה, כדי שאזורים אלה לא יפלו בידי הבולשביקים. וכך התפתח מצב חדש. לפני שנפסקה מלחמת-העולם הראשונה בין שני המחנות האויבים, החלו הם למעשה לשתף פעולה ביניהם בנסיון למגר בכוח את השלטון המהפכני ברוסיה.

הכוחות הצבאיים הפולשים הגבירו את עזרתם למהפכה-שכנגד הפנימית. בנובמבר 1918 מינו הכוחות הצבאיים האנגלים הפולשים את האדמירל קולצ'אק בתור "מושל עליון" ברוסיה. בדרום הצליחו הכוחות המזוינים של האנטנטה לאחד את "צבא הדון" ואת "צבא המתנדבים" הלבן, בפיקודו הכללי של הגנרל הריאקציוני דניקין. הפולשים סיפקו לו ציוד צבאי ותחמו- שות, יועצים צבאיים וכל עזרה אחרת.

הממשלה הסובייטית הביעה לא אחת את מחאתה הנמרצת נגד ההתערבות הצבאית הזרה וקראה למעצמות האנטנטה לכרות שלום עם רוסיה הסובייטית. הוועידה השישית הכל-רוסית של המועצות שלא-מן-המנין, שהתקיימה ברא- שית נובמבר 1918, שוב פנתה אל הממשלות שלחומו נגד רוסיה הסובייטית, בהצעה לפתוח במר"מ לשלום. אולם, ממשלותיהן של ארצות האנטנטה התעלמו מהצעות אלו.

כדי להעמיד את כל מקורות המדינה החדשה לצרכי המאבק נגד האינטר- בנציה וה"גברדיה הלבנה", הוקמה ב-30 בנובמבר 1918 מועצת-ההגנה של הפועלים והאיכרים, בראשותו של לנין. המועצה נטלה על עצמה את התפקיד לגייס את התעשייה ואת כל שאר מקורות הארץ למאבק נגד הפולשים הזרים

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

וכוחות המהפכה-שכנגד, לארגן את עבודת התובלה, להרחיב באורח כל-צדדי את התעשייה הצבאית.

הריפובליקה הסובייטית ניהלה את מלחמת-ההגנה לבדה, בהיותה מוקפת ומכותרת מכל עבריה בכוחות צבאיים אויבים. מקורותיה דולדלו במידה רבה. מצב זה אילץ לחולל שינויים במדיניות הכלכלית של המשטר הסובייטי.

צעד אחר צעד הלאימה הממשלה הסובייטית לא רק את התעשייה הכבדה, אלא גם את הבינונית ואף את הקלה. ניהול התעשייה היה מרוכז ריכוז קפדני, כדי לספק מהר ככל האפשר את דרישות החזית. אספקת מזון תקינה היתה לשאלה החשובה ביותר בזמן מלחמת-האזרחים. באוקטובר 1918 אושר החוק בדבר הנהגת מס טבעי מעובדי האדמה. כן הונהג מונופולין על לחם, נאסר המסחר הפרטי והוחרמו עודפי-התבואה. בינואר 1919 נתקבל דקרט בדבר "קביעת החלוקה של כמויות דגנים ומספוא, המיועדים להפקעה לרשות המדינה בין הפלכים המיצרים". לפי דקרט זה קבע השלטון הסובייטי את כמות התבואה והמספוא הדרושה לסיפוק צרכי המדינה. כל הכמות של התבואה והמספוא נתחלקה בין הפלכים המיצרים לשם הפקעתה מידי האיכרים במחירים קבועים.

"בהיותנו במיבצר הנתון במצור — כתב לנין — לא יכולנו להחזיק מעמד, אלא עלי-די שימוש בחלוקת מזון, כלומר עלי-די נטילת כל העודפים מידי האיכרים ולעתים לא רק את העודפים, אלא גם משהו מן ההכרחי לאיכר ובלבד לשמור על כושר מאבקו של הצבא ולמנוע את חורבנה המלא של התעשייה" (כתבים, כ' 32, עמ' 266).

בימי מלחמת-האזרחים הונהגה חובת-עבודה כללית. סיסמת השלטון הסובייטי היתה: "מי שאינו עובד, אינו אוכל". הטלת עמל-חובה גופני על הבורגנות איפשרה להעסיק את הפרולטאריין בעבודות חשובות יותר לחזית. "הקומוניזם הצבאי" הופעל בהדרגה מקיץ 1918 עד אביב 1919. הוא התגבש כשיטה מותאמת לתנאים מיוחדים של רוסיה, בעקבות האינטרנציה הצבאית הזרה וחורבן המשק. לנין הדגיש, כי יהיה זה לא נכון לחשוב, כי הקומוניזם הצבאי — זוהי הדרך לסוציאליזם. הקומוניזם הצבאי — כתב לנין — ניכפה עלינו עלי-די המלחמה והחורבן. הוא לא היה ולא יכול היה להיות מדיניות התואמת את המשימות הכלכליות של הפרולטאריין. הוא היה אמצעי זמני.

הסברת הבולשביקים בעורף האויב, כי ברוסיה הסובייטית נמצא השלטון בידי העם וכי הפועלים והאיכרים בונים תברה חדשה — נשאה פרי. בצי הצרפתי בים השחור פרץ מרד. בצבאות הזרים התפשטה תסיסה. החיילים החלו לדרוש להחזירם הביתה. באביב 1919 נאלצו האינטרנציונלים

מיגור האינטרבנציה ברוסיה

לעזוב אזורים שונים של הריפובליקה הסובייטית. הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית שלח כ־30 אלף קומוניסטים לחזית. תנועת הנוער הקומוניסטי הכריזה על גיוס כל־רוסי של חברי התנועה.

דניקין איים על תושבי רוסיה הסובייטית בפיזור המועצות ובתליית קומר־ניסטים, ואילו תגובתם של המוני־העם היתה — התגייסות להגנה על מהפכת־אוקטובר, שהעניקה לאיכרים קרקע והפכה את מעמד־הפועלים לבעל אמצעי־הייצור היסודיים. "פנקס־החבר של המפלגה — כתב הוועד המרכזי של המפלגה הבולשביסטית בדו"ח שלו — משמעו היה, במידה מסוימת, מעין מועצות לתליה דניקנית".

בעקבות הנצחונות של העם הסובייטי על צבאות דניקין פנה לנין, בסוף דצמבר 1919, במכתב אל הפועלים והאיכרים של אוקראינה. בהזכירו את לקח המאבק נגד קולצ'אק ציין לנין, כי נצחונות השלטון הסובייטי נתאפשרו תודות לברית בין העמים. מי שמפר את האחדות ואת הברית ההדוקה בין הפועלים והאיכרים הוליקורוסים והאוקראינים — כתב לנין — עוזר לקול־צ'אקים, לדניקנים, לכל החמסנים הקפיטאליסטיים מכל הארצות" (כתבים, כ' 30, עמ' 2—271).

באימוץ רב של כל הכוחות האנושיים, הביסו העמים הסובייטיים את הצבאות הפולשים ואת כוחות "הגברדיה הלבנה".

בדצמבר 1919 התקיימה הוועידה ה־7 של המפלגה הקומוניסטית. ההחלטה שנתקבלה על המדיניות הסובייטית באוקראינה הצהירה על הכרה בעצמאות אוקראינה הסובייטית. הוועידה הדגישה את ההכרח בברית הדוקה של כל הריפובליקות הסובייטיות במאבקן נגד האימפריאליזם. ההכרעה בענין הצורה שתלבש ברית זו תופקד בידי הפועלים והאיכרים העמלים האוקראינים עצמם. עתה נקבעו היחסים בין הריפובליקה הסובייטית הסוציאליסטית הרוסית לבין הריפובליקה הסובייטית הסוציאליסטית האוקראינית על־ידי קשר פדרטיבי. היות ודניקין החזיר את הקנין הקרקעי לבעלי־האחוזות, החליטה ועידת המפלגה הקומוניסטית לבטל מחדש את הבעלות של בעלי־האחוזות על הקרקע, למסור את האדמות לאיכרים חסרי־קרקע ומיעוטי־קרקע, להקים סובחוזים (משקים ממלכתיים) במידה שיהא הכרח בכך, תוך התחשבות באינטרסים של האיכרות, ללא שימוש באמצעי־כפייה לגבי התארגנות האיכרים בקומנות, בארטלים וכד'.

בדצמבר 1919 התקיימה הוועידה ה־7 של המועצות. הוועידה פנתה שוב לממשלות אנגליה, צרפת, ארצות־הברית, איטליה ויפאן בהצעה לפתוח מייד במר"מ על שלום — עם כולן ביחד או עם כל אחת מהן לחוד. מייד עם גירוש הפולשים הזרים החלה עבודת־הבניה המתוכננת לחישמול

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ולתיעוש. התפתחות זו היתה בעלת השפעה מרשימה על עמלי הארצות הקפיטאליסטיות. מיגורו של צבא דניקין איפשר לחסל את החוליות האחרות של הכוח הנגד-מהפכני, שהתקיף את הריפובליקה הסובייטית הצעירה. הממשלה הסובייטית הציעה לארצות הקטנות, הגובלות עם רוסיה, מו"מ לכריתת שלום על יסוד הכרה בעצמאותן. אסטוניה ולאחר-מכן לטביה ופינ-לאנד הסכימו לנהל מו"מ כזה לחתימת חוזה-שלום. התכנית להביס את השלטון הסובייטי בשדה-הקרב נכשלה. עמדה ריאליסטית יותר בדבר קשירת קשרים תקינים בין המדינות הקפיטאליסטיות לבין המדינה הסוציאליסטית הראשונה, סללה לאט-לאט את דרכה במגעים בין המדינות.

בינואר 1920 הכירה המועצה העליונה של האנטנטה בצורך להתיר חילופי-סחורות עם רוסיה הסובייטית.

המפלגה הקומוניסטית של הריפובליקה הרוסית הסוציאליסטית חתרה לפתח את ההפוגה הזמנית לדד-קיום בשלום קבוע עם הארצות הקפיטאליסטיות. לנין הקדיש מאמץ הסברתי רב לרעיון, שבתנאי שלום תוכל המדינה הסוציאליסטית הראשונה להפגין את יתרונותיה, לעומת הקפיטאליזם, במידה יותר גדולה וכן להשפיע השפעה מהפכנית על המוני-העמלים בארצות אחרות.

שבדיה היתה הארץ הקפיטאליסטית הראשונה, אשר בעקבות דברי-השיכנוע של הנציג הסובייטי קראסין, שברה את "חרם הזהב" ונטלה על עצמה את הסיכון לקבל זהב סובייטי. ממשלת-שבדיה ניהלה מו"מ עם הממשלה הסובייטית וההסכם המסחרי הבלתי-רשמי הראשון נחתם ב-15 במאי 1920.

למרות עייפותם ותשישותם ממלחמת-העולם שארכה למעלה מארבע שנים, למרות תנאי-המצור-והרעב, הגנו המוני-עם של רוסיה הסובייטית במסירות-נפש ובהצלחה על מהפכת-אוקטובר. מיגור כוחות האינטרבנציה היה מאורע לא רק בעל חשיבות צבאית, אלא לא פחות מזה בעל חשיבות מדינית גדולה לתנועת-הפועלים הבינלאומית.

תנועת הפועלים הבינלאומית הגישה עזרה רבה לריפובליקה הסובייטית מבחינה מוסרית, חמרית וכללית. ארגון תנועה ציבורית להפסקת האינטר-בנציה הצבאית ברחבי אנגליה, צרפת וארצות רבות אחרות, סירוב פועלים בגמלי אירופה להטעין נשק למלחמה ברוסיה, התקוממות המלחים הצרפתים בים השחור — היו ביטויים חשובים לסולידאריות זו.

המחלוקת בין מועצת הצירים לבין האסיפה המכוננת ברוסיה

בחיבורו על "הדיקטטורה של הפרולטאריון" מתפלמס קארל קאוטסקי עם העמדה השוללת מן הבורגנות את זכות הבחירה, בתקופה שלאחר מהפכת אוקטובר ברוסיה. לנין עונה על כך בהדגשה מיוחדת ומנומקת, כי לדעתו "השלילה של זכות הבחירה מן המנצלים, היא שאלה רוסית פהורה ולא שאלה כללית של הדיקטטורה של הפרולטאריון".

על יסוד הנסיון של הקומונה הפאריסאית משנת 1871 ניתח לנין בחיבורו על "המדינה והמהפכה" את שאלת הדמוקראטיה והדיקטטורה. חיבור זה נכתב לפני מהפכת אוקטובר ולא נאמר בו דבר על הגבלת זכות הבחירה של הבורגנות. החלטת הבולשביקים על הגבלת זכות הבחירה של הבורגנות נתקבלה על יסוד התנאים המיוחדים של המהפכה הרוסית — כתב לנין. הוא הדגיש, כי תהיה זו שגיאה להניח, שהמהפכות הפרולטאריות העתידות באירופה יגבילו, כולן או רובן, את זכות הבחירה של הבורגנות. התנאי המחייב של הדיקטטורה של הפרולטאריון — הדגיש לנין — הוא להכניע באמצעי כפייה את המנצלים כמעמד. יש בכך משום הפרת הדמוקראטיה הטהורה ביחס למעמד בעלי ההון. אולם, הפרולטאריון אינו יכול לנצח בלי לשבור את התנגדות הבורגנות ולהכניע בכוח כפייה את מתנגדיו.

האם נכון היה להעניק למועצות הפועלים והאיכרים סמכויות של גוף ממלכתי? על שאלה זו היתה נטושה מחלוקת בין האגף הימני לבין השמאלי בתנועת הפועלים. קאוטסקי ניהל ויכוח חריף עם לנין בשאלה זו. ההיסטוריה של הארגון הסובייטי — כתב קאוטסקי לאחר מהפכת אוקטובר — גדולה, רבת-ההילה וצפויה לה התפתחות רבת-עצמה לא לבד ברוסיה. כדי להתגבר על הכוחות העצומים העומדים לרשות ההון הפינאנסי, מבחינה כלכלית ומדינית, אין די בשיטות הקודמות של מאבק הפרולטאריון. אין לוותר עליהן, אך לעתים ניצבות בפניהן משימות, אשר אין ביכולתן לבצע כאשר ההצלחה מובטחת רק בדרך של הפעלת כל אמצעי הכוח המדיניים והכלכליים של מעמד הפועלים. הארגון הסובייטי הוא אחת התופעות החשובות ביותר של זמננו ועשוי להיות בעל חשיבות מכרעת בקרבות הגדולים בין ההון והעבודה. השאלה שהציג קאוטסקי היא: האם רשאים אנו לדרוש מהמועצות משהו גדול יותר? אחרי מהפכת אוקטובר 1917 השיגו הבולשביקים יחד עם הסורים השמאליים רוב במועצות של צירי הפועלים. עם פיוזר האסיפה המכוננת הם החליטו להעניק למועצות, אשר היו עד עתה ארגון קרבי של מעמד אחד.

סמכויות של ארגון ממלכתי. לדעתו של קאוטסקי, הבולשביקים חיסלו את הדמוקראטיה, שהעם הרוסי כבש במהפכת-פברואר. לפיכך חדלו הם לכנות את עצמם סוציאל-דמוקראטים וקוראים לעצמם קומוניסטים.

בחיבורו "המהפכה הפרולטארית והרנגאט קאוטסקי" עונה לנין על השאלה: האם חייבות המועצות ליהפך לארגונים ממלכתיים?

המדינה אינה אלא מכונה להכנעת מעמד אחד בידי מעמד אחר. ובכן, המעמד המדוכא, חיל-החלוץ של כל העמלים והמנוצלים בחברה של ימינו, חייב לשאוף ל"קרבות מכריעים בין ההון והעבודה", אך האומנם אין הוא חייב לנגוע במכונה, אשר בעזרתה מכניע ההון את העבודה? קאוטסקי מכיר במאבק המעמדי, כשם שמכירים בו כל הליבראליים, כלומר בלי מיגור הבורגנות. כאן — אומר לנין — מתגלה הניתוק הגמור של קאוטסקי מהמארכ-סיוז, מהסוציאליזם. זהו, למעשה — ממשיך לנין — מעבר לצד הבורגנות, המוכנה להתיר הכל, פרט להפיכת ארגוניו של המעמד, המדוכא על-ידיה לארגונים ממלכתיים. או שקאוטסקי שולל כל מעבר של השלטון הממלכתי לידי מעמד הפועלים, או שהוא מניח, כי מעמד הפועלים יטול לידיו את המכונה הבורגנית, הממלכתית הישנה, אך אינו מסכים בשום אופן, שמעמד הפועלים ישבור אותה, יחליפה במכונה חדשה, פרולטארית.

לנין מזכיר את דברי מארכס ב"מניפסט הקומוניסטי": "המדינה, כלומר, פרולטאריון מאורגן כמעמד שליט". ועתה מופיע אדם בטענה יומרנית, כי ממשיך להיות מארכסיסט והוא מכריז, כי הפרולטאריון, המאורגן כאיש אחד ומנהל מאבק מכריע נגד ההון, אינו חייב להפוך את ארגונו המעמדי לממלכתי. מי שמצטרף ברצינות להשקפה המארכסיסטית, כי מדינה אינה אלא מכונה להדברת מעמד אחד בידי מעמד אחר, מי שבמידה כלשהי התעמק באמת זו, לעולם לא יכול היה להגיע לשטות כזאת, שהארגונים הפרולטאריים המסוגלים לנצח את ההון הפינאנסי, אינם צריכים ליהפך לארגונים ממלכתיים". ואמנם, לנין מסכם בעיה זו ואומר, כי "בנקודה זו נתגלה הבורגני הזעיר, הרואה 'בכל זאת' במדינה משהו לא-מעמדי או על-מעמדי. מדוע, באמת, יורשה לפרולטאריון, ל'מעמד אחד', לנהל מלחמה מכרעת נגד ההון המשתלט לא רק על הפרולטאריון, אלא על העם כולו, על כל הבורגנות הזעירה, על האיכרות כולה — ולא יורשה לו, לפרולטאריון ל'מעמד אחד' להפוך את ארגונו לממלכתי? מכיוון, שהבורגני הזעיר מפחד מפני מאבק מעמדי ואין הוא מביאו עד הסוף, עד העיקרי ביותר". "הדמוקראטיה הבורגנית — מדגיש לנין — היתה מתקדמת ביחס לימי הביניים, והכרחי היה להשתמש בה. אך עתה אין היא עוד מספיקה למעמד הפועלים. עתה יש להביט לא אחורה, אלא קדימה, אל החלפת הדמוקראטיה הבורגנית בדמו-

המחלוקת בין מועצת הצירים לבין האסיפה המכוננת ברוסיה

קראטיה פרולטארית. קאוטסקי — אומר לנין — חוזר על נימוקו של מארטוב, בלי להבחין, שנימוקו זה של מארטוב נשען על נימוק אחר, הנעדר אצל קאוטסקי! מארטוב אומר (וקאוטסקי משנן אחריו), כי רוסיה עדיין לא בגרה לסוציאליזם, ומכאן בדרך הטבע נובע: מוקדם עדיין להפוך את המועצות ממכשירי-מאבק לארגונים ממלכתיים (קרי: הכנעה של הפועלים לבורגנות האימפריאליסטית)". לנין מזכיר, כי עוד ב-1909 כתב קאוטסקי, כי אין לפחד עתה מפני מהפכה בטרם-עת, כי בוגד יהיה מי שיוותר על המהפכה מחשש תבוסה. מצד אחר, אירופה בגרה לסוציאליזם וצועדת לקרבות מכריעים בין העבודה וההון, ומצד אחר — את הארגון הקרבי, כלומר הארגון המתגבש, הגדל, המתחזק במאבק, את הארגון של הפרולטאריון, של החלוץ והמארגן, של מנהיג המדוכאים, אין להפוך לארגון ממלכתי! הפועלים יודעים ומרגישים, כי הפרלאמנט הבורגני חסום למעשה בפני המוני-העובדים באלפי מחיצות. הוא מחוקק חוקים, ברובם לטובת בעלי-ההון ונגד העובדים. לעומת זאת, מדגיש לנין את אפיין החדש של המועצות כארגון בלתי-אמצעי של המוני-העובדים עצמם, המקל עליהם לנהל את המדינה.

השלטון הסובייטי — כותב לנין — נטל מידי המנצלים אלפים רבים של בנינים טובים ביותר. בתי-הדפוס ומחסני הנגיר נלקחו מידי הקפיטאליסטים. זכויות-היתר של הבורגנות בוטלו עם הקמת הארגון המועצתי של המדינה. זכות האסיפה להמוני-העם הובטחה. בלעדי זכות זו, הדמוקרטיה אינה אלא מירמה. הדמוקרטיה הפרולטארית — היא פי-מיליון יותר דמוקרטית מכל דמוקרטיה בורגנית. השלטון הסובייטי דמוקרטי פי-מיליון מכל ריפובליקה בורגנית דמוקרטית ביותר — כתב לנין בוויכוח עם קאוטסקי.

בהתנגדותו להפיכת המועצות לגורם שלטוני, מדבר קאוטסקי על דמו-קראטיה "טהורה", בלתי-מעמדית, על השוויון הכללי של האזרחים. לנין טוען לעומתו, כי קאוטסקי נגמל מלהציג את השאלה: דמוקרטיה בשביל איזה מעמד? המנצלים היו תמיד מיעוט באוכלוסיה, אולם — אומר לנין — הם הופכים באורח בלתי-נמנע את המדינה למכשיר שליטתו של מעמד המנצלים על המנוצלים. לכן גם במדינה דמוקרטית קפיטאליסטית, בה המנצלים שולטים על המנוצלים, שהינם רוב, הדמוקרטיה היא בשביל המנצלים. לדעתו של לנין, מדינת המנוצלים צריכה להיות שונה מעיקרה ממדינת המנצלים, היות והיא צריכה להעניק דמוקרטיה למנוצלים ולדכא את המנצלים.

קאוטסקי מגדיר את המיבנה המועצתי של המדינה לאחר המהפכה כבלתי-מתישב עם הדמוקרטיה. משטר היודע, כי ההמונים תומכים בו, ישתמש באלימות רק לשם הגנה על הדמוקרטיה ולא לשם חיסולה. הוא היה פשוט

מאבד עצמו לדעת, אילו רצה לבטל את היסוד הבטוח ביותר, את זכות הבחירה הכללית, המקור העמוק של סמכות מוסרית, רבת-עצמה. כך כותב קאוטסקי בספרו "על הדמוקראטיה והדיקטאטורה הפרולטארית" (עמ' 22). על כך עונה לנין: קאוטסקי עושה שגיאה, דומה לזו של כל הדמוקראטים הבורגנים. את השוויון הפורמאלי, הכוזב והצבוע, מתאר הוא באורח מוטעה כשוויון עובדתי. אולם, כל עוד לא תבטל לחלוטין אפשרות כלשהי של ניצול מעמד בידי מעמד, בלתי-אפשרי שוויון ממשי. פרט למקרים מיוחדים ונדירים ביותר, אי-אפשר לנשל את כל בעלי-האחוזה ובעלי-ההון האחרים בארץ גדולה כלשהי בבת-אחת. הפקעה אחת כמעשה משפטי או מדיני, אינה מכריעה, משום שצריך למעשה לסלק ממקומם את בעלי-האחוזה ובעלי-ההון ולהמיר את ניהולם בניהול פועלי של בתי-החרושת והאחוזה. בלתי-אפשרי שוויון בין מנצלים, אשר הצטיינו במשך דורות בנסיון, בהשכלה ובחיי עושר — לבין מנוצלים, אשר המונייהם היו מדוכאים, חשוכים, נבערים מדעת ומפורדים אף בריפובליקות הבורגניות המתקדמות והדמוקראטיות. המנצלים, אף לאחר הפיכה, ישמרו הלכה למעשה, במשך זמן רב, על שורת יתרונות עצומים: נשאר בידיהם הכסף (כי אין לבטל מיד את הכסף), דלא-גידי כלשהם, ולעתים תכופות נשארים הקשרים, הרגלי ארגון וניהול, ידיעת כל "הסודות" (מנהגים, תכסיסים, אמצעים, אפשרויות) של ניהול, השכלה גבוהה יותר, קירבה לצוות הטכני הגבוה (החי והוגה כבורגנות עצמה), הרגל גדול לאינ-שיעור יותר במקצוע הצבאי (זה חשוב מאוד) וכר' וכר'. אם המנצלים הובסו בארץ אחת בלבד — והרי זה מקרה טיפוסי, שכן מהפכה בעת-ובעונה אחת בשורת ארצות היא מקרה יוצא-מן-הכלל נדיר — נשארים הם בכל זאת חזקים יותר מהמנוצלים, מפני שקשריהם הבינלאומיים של המנצלים הם עצומים. חלק מן האיכרים הבינוניים ובעלי-המלאכה הפחות-מפותחים נמשך ומסוגל להימשך אחרי המנצלים. זאת הוכיחו כל המהפכות, בכללן גם הקומונה (כי בקרב צבא-יורסיי היו גם פרולטארים, וזאת "שוכח" קאוטסקי). להלן מסביר לנין, כי "המעבר מן הקפיטאליזם אל הקומוניזם מתחולל בתקופה היסטורית שלמה. כל עוד לא נסתיימה תקופה זאת, הרי בהכרח נשארת למנצלים התקוה לרסטאורציה של משטרם. תקוה זאת מביאה לנסיגות-רסטאורציה". קאוטסקי מדבר על זכות-בחירה כללית כמקור עמוק של סמכות מוסרית רבת-עצמה ואילו לנין מסתמך על דברי אנגלס בענין סמכות העם המזוין נגד הבורגנות בימי הקומונה הפריסאית.

רוזה לוקסמבורג על פיזור האסיפה המכוננת

בחיבורה על "המהפכה הרוסית" הקדישה רוזה לוקסמבורג מחשבה רבה לשאלת הדיקטטורה הפרולטארית תוך כדי ויכוח עם צעדים מדיניים מסוימים של מפלגת הבולשביקים, שהגבילו את הדמוקרטיה. חיבור זה נכתב על-ידה בשנת 1918 בבית-הסוהר בברסלאו ופורסם לראשונה בגרמניה בשנת 1922 בהוצאת "חברה וחינוך" "Gesellschaft und Erziehung". דברי הקדמה לחיבור כתב פאול לוי.

הניתוח הביקורתי של רוזה לוקסמבורג הוא רב-ענין היות ונעשה על רקע עמדה יסודית חיובית למהפכה הסוציאליסטית ברוסיה. היא קידמה בברכה את התמורות החברתיות המהפכניות הגדולות ברוסיה וציינה את החידוש הגדול שחוללה מהפכת-אוקטובר. היא מודעת לקשיים עליהם צריכה היתה המהפכה הסוציאליסטית המנצחת הראשונה להתגבר במהלך ההגשמה של חזונה בתנאים של קשר נגד-מהפכני מבפנים והתקפה צבאית מבחוץ. אין ספק — כותבת רוזה לוקסמבורג — שהאישים הנבונים הניצבים ליד תגה המהפכה הרוסית, לנין וטרוצקי, החליטו על צעדים גורליים בדרכם רבת-היסורים והתחתיתים רק לאחר לבטים ומאבק פנימי קשה; יותר מכולם היו הם רחוקים מלראות בכל פעולותיהם, אשר נעשו בסערת המאורעות ובלחץ של ההכרח המכאיב, דגם למדיניות סוציאליסטית ומופת לאינטר-נציונאל כולו, שיש לחקתו בהתלהבות או להעלותו על נס באורח בלתי-ביקורתי.

רוזה לוקסמבורג סבורה, כי יש סכנה בנסיון לבסס באורח עיוני צעדים שנעשו בלחץ של הכרח ובתנאים מיוחדים נוראים. היא גרסה, שאין להמליץ בפני מעמד הפועלים הבינלאומי על צעדים שנקטו בנסיבות מסוימות כעל מופת של טקטיקה סוציאליסטית.

האם ביקורת פומבית על צעדים מסוימים של מנהיגי המהפכה עשויה להזיק או להועיל? זוהי שאלה עקרונית חשובה. רוזה לוקסמבורג חלקה על הדעה כאילו ביקורת עלולה להזיק לענין הסוציאליזם, להחליש את הכוחות המהפכניים או להפחית את האהדה העמוקה של מעמד הפועלים הבינלאומי לרעיון הסוציאליזם. רוזה לוקסמבורג יוצקת למעשה תוכן חדשני, רציונאלי לעצם המושג של ביקורת מצד מחייבי המהפכה הסוציאליסטית על תופעות שליליות, המתלוצת למפעל המהפכני הגדול של המוני-העם.

למקומה של הדמוקרטיה בשיטה החברתית של הדיקטטורה הפרולטא-

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

רית מיחדת רוזה לוקסמבורג תשומת-לב גדולה. היא חולקת על עמדתו של לנין בדבר ההכרח להגביל את הדמוקראטיה בתקופת הדיקטטורה של הפרולטאריאון. חופש הוויכוח והעימות המדיני הוא, לדעתה, אמצעי חשוב המקרב את המוני-העם לפעילות ציבורית.

ביקורתה של רוזה לוקסמבורג היא ביקורת אחרת לחלוטין מזו של האגף הימני ב.ס.ד., שהרי היא מתיצבת על בסיס מהפכני, על בסיס המהפכה הסוציאליסטית, בעוד שהאגף הימני ב.ס.ד. גרס, כי המהפכה הסוציאליסטית היא דרך בלתי-נכונה להגיע לסוציאליזם.

הבולשביקים — קבעה רוזה לוקסמבורג — הגבילו את הדמוקראטיה וגרסו שרק מעמד הפועלים רשאי ליהנות ממנה ולאמיתו של דבר רק חסידיה של מדיניות הבולשביקים. הם הטילו הגבלות מרחיקות-לכת על הדמוקראטיה לגבי כל שאר המעמדות, השכבות, המפלגות והקבוצות הפוליטיות, אפילו כאשר אלה לא עסקו בפעילות נגד-מהפכנית.

חופש הוא תמיד חופש לאלה החושבים אחרת — כתבה רוזה לוקסמבורג. ואין הכוונה בכך להבנה פאנאטית של מושג ה"צדק", אלא לכך שכל הערכים המעצבים, המרפאים והמטהרים, אותם נושאת עימה החירות הפוליטית, סמרי נים דחוקא בתכונתה זו והם חדלים לפעול, כאשר ה"חופש" נעשה לפריבילגיה.

רוזה לוקסמבורג התייחסה באורח ביקרתי לפיזור האסיפה המכוננת ברוסיה (בראשית 1918). לנין וטרוצקי הסבירו צעד זה בכך, שיחסי הכוחות הפוליטיים באסיפה המכוננת לא ביטאו את יחסי הכוחות המעמדיים שנתהוו בציבור לאחר מהפכת-אוקטובר. גם רוזה לוקסמבורג סבורה, שלא צריך היה להפקיר את גורל המהפכה בידי מצדדי הבורגנות. ברם, אם הבולשביקים לא רצו ולא היו צריכים להפקיד את עתיד המהפכה בידיה של האסיפה המכוננת אשר יצגה את רוסיה של העבר, זו של קרנסקי, של תקופת הקואליציה עם הבורגנות, הרי לדעתה של רוזה לוקסמבורג, אפשר היה לכנס אסיפה מכוננת, שתיצג את רוסיה החדשה, אולם לא צריך היה לבטל כליל את האסיפה המכוננת בתור מוסד של נציגות פרלמנטרית.

מוסד הנציגות הדמוקראטית התפתח ועוצב בשיטה החברתית הקפיטאליסטית בתוקף מאבק ציבורי פעיל וממושך של שכבות-עם רחבות. אם בכוחם של המוני-העם להשפיע על פעילותו של פרלמנט בורגני, יהיה זה בלתי-יטבעי שבתקופת המהפכה, אותה חוללו ההמונים, לא יטביעו הם את חותמם על המוסדות הייצוגיים. דחוקא משום שמעמד הפועלים נאבק משך דורות רבים למען יסוד המוסד הייצוגי של העם, אין הוא צריך לבטל מוסד זה לאחר שהוא מגיע לשלטון. רוזה לוקסמבורג סבורה, כי עם כיבוש השלטון

רוזה לוקסמבורג על פיזור האסיפה המכוננת

על-ידי מעמד הפועלים, ראוי שתוענק לפרלמנט אפשרות מירבית ליזמה ולפעילות לאור התנועה החיה של ההמונים ומאבקם המהפכני.

בחיבורה "המהפכה הרוסית" מבחינה רוזה לוקסמבורג אבחנה ברורה בין דמוקראטיה פורמאלית לבין שוויון וחופש למעשה. היא כותבת: לא היינו אף פעם ממעריציה של הדמוקראטיה הפורמאלית, אך משמעות הדבר היתה רק זאת, שידענו להבחין בין התוכן החברתי לבין התצורה הפוליטית של הדמוקראטיה הבורגנית. חשפנו תמיד את הגרעין המריר של אי-השוויון והעבדות החברתיים, העטוף בקליפה מתוקה של חופש ושוויון פורמאליים. עשינו זאת לא כדי לזרוק את הקליפה, אלא לשם גיוסו של מעמד הפועלים והמרצתו שלא יסתפק בקליפה, אלא יאבק לכיבוש השלטון המדיני וליציקת תוכן חברתי חדש בקליפה זאת.

תפקידו ההיסטורי של הפרולטאריון עם כיבוש השלטון — הסבירה רוזה לוקסמבורג בחיבורה — להמיר את הדמוקראטיה הבורגנית בדמוקראטיה סוציאליסטית. הדמוקראטיה הסוציאליסטית אינה מיועדת ל"ארץ המובטחת", כאשר הושלם כבר הבסיס הסוציאליסטי; דמוקרטיה סוציאליסטית מתחילה לפעול מייד עם הפלת שלטונה המעמדי של הבורגנות, בד בבד עם תהליך בנין הסוציאליזם. אמנם אין היא אלא דיקטאטורה של הפרולטריון, כן דיקטאטורה, אולם זוהי דיקטאטורה שתוכנה הם אמצעים למימוש הדמו-קראטיה ולא לחיסולה.

בהסבירה את מהות הדיקטאטורה של הפרולטריון כותבת רוזה לוקסמ-בורג, כי משמעותה היא התערבות נמרצת בזכויות וביחסים כלכליים של החברה הרכושנית, אשר בלעדיה בלתי-אפשרי לחולל תמורות סוציאליסטיות. הדיקטאטורה היא מפעלו של מעמד ולא של מיעוט זעיר מתקדם, המופיע בשמו של המעמד, כלומר דיקטאטורה עולה צעד אחר צעד בהשתתפות פעילה של ההמונים, מצויה תחת שבט ביקורתה של החברה כולה ועולה וצומחת עם צמיחת הנסיון הפוליטי של ההמונים.

רוזה לוקסמבורג מתיצבת באורח ברור על בסיס הדיקטאטורה הפרולטא-רית כשלטון מעמד הפועלים, אולם היא חוזרת ומדגישה, כי שלטון מעמד הפועלים קשור באורח בלתי-ניתק בקיום הדמוקראטיה ולא בשיטת מימשל המבטל את הדמוקראטיה. היא מכירה בהכרח לנקוט, בשעת-חירום — אמצעי-אלימות נגד הבורגנות, כאשר זו מארגנת התנגדות אלימה למהפכה הסוצ-יאליסטית. היא שוללת את אמצעי החבלה, שנקטו בעלי-ההון ותומכיהם וכותבת, כי "לאחר מהפכת-אוקטובר, הבורגנות והאינטליגנציה הזעיר-בורגנית תחרימו במשך חדשים את הממשלה הסובייטית, שיתקו את שירותי הדואר והטלגרף, את בתי-הספר והמנגנון המינהלי והתיצבו נגד ממשלת הפועלים.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

היה הכרח להשתמש נגדם בכל אמצעי הלחץ, לבטל את זכויותיהם הפוליטיות ולמנוע מהם אמצעי-מחיה כלכליים, כדי לשבור את התנגדותם ביד-ברזל. זה היה ביטוי של הדיקטטורה הסוציאליסטית, אשר אינה צריכה להירתע משימוש באמצעים קשים להגנת האינטרסים של העם, כדי למנוע מעשים מסוימים או לכפות מעשים מסוימים.

עם זאת חלקה רוזה לוקסמבורג על עמדתה של מפלגת הבולשביקים בנוגע לפרלמנט (האסיפה המכוננת) בזמן מהפכה סוציאליסטית ובדבר כינון מועצות הפועלים כמוסד ממלכתי במקומו של הפרלמנט. בחיבורה "המהפכה הרוסית" היא יצאה נגד העדפת המועצות על הפרלמנט.

לנין וטרוצקי — כתבה היא — העמידו את המועצות במקום המוסדות המיצגים, הנבחרים בבחירות כלליות. הם ראו במועצות את הנציגות האמיתית של המוני-העמלים, אולם בעקבות דיכוי החיים הפוליטיים בארץ כולה, ישותקו גם החיים במועצות עצמן. בלי בחירות כלליות, בלי חופש מלא של העתונות והאסיפות, בלי עימות חפשי בין הדעות, נידונים החיים בכל המוסדות הציבוריים לשיתוק, הופכים לחיים של אשליה ורק הביורוקרטיה נשארת פעילה. לגבי חוק זה אין יוצא מן הכלל.

רוזה לוקסמבורג מביעה את התקוה, כי הנצחון המהיר של המהפכה הסוציאליסטית באירופה המערבית יעצור את התהליך המבוקר עלי-ידה. היא סבורה, כי הגשמתה של המהפכה הסוציאליסטית באירופה המערבית לא זו בלבד שהיא מטרה חשובה של מעמד הפועלים בארצות אלו, אלא גם חובתו של הפרולטאריון המערב-אירופי כלפי המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה הסובייטית.

רוזה לוקסמבורג סבורה, כי הדיקטטורה של הפרולטאריון מהווה ביטוי לשלטון המעמדי של מעמד הפועלים ומהווה את שלטון העם במלוא מובן המלה. זהו טיפוס חדש של מדינה, אשר צריכה לאפשר להמוני העם הרחבים לשלוט באורח בלתי-אמצעי.

מיגור השלטון הישן הוא מעשי ידיהם של ההמונים, על-כן התהוותו של שלטון העם צריכה להתחיל מייד עם הפלת השלטון הקודם. המוני העם ילמדו את אמנות השלטון תוך כדי השתתפותם בו. הדמוקרטיה המלאה אינה משהו הניתן לדחיה, אלא תנאי יסודי להתהוות שלטונו של העם. הדמוקרטיה כוללת גם את זכות ההצבעה הכללית והשווה, את חופש הדיבור, העתונות והארגון לכל האזרחים ולאלה "החושבים אחרת".

יש השפעת-גומלין בין קיום מלוא הדמוקרטיה לבין פיתוח פעילותם של המוני העובדים. רק בתנאים של דמוקרטיה כזאת מתרחבת התענינותם

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

הגשמת הדיקטאטורה הפרולטארית כשלטון של מעמד הפועלים, אינם מאפשרים את תהליך הקמתו וביסוסו של שלטון העם. לדעתה מתפתחות שתי מגמות מנוגדות בתהליך של התהוות מדינת הדיקטאטורה של הפרולטא-ריון. המגמה האחת היא — ליצור שלטון-עם אמיתי, אשר יכול להתגשם אך ורק בתנאי דמוקרטיה מלאה. ואילו המגמה האחרת מביאה לבירוקרטי-וציה בתנאים של חוסר דמוקרטיה. רוזה לוקסמבורג סבורה, שלגבי חוק זה אין יוצאים-מן-הכלל. סיכומה הוא, כי בנינו של הסוציאליזם האמיתי אפשרי כהגשמת המגמה הראשונה.

רוזה לוקסמבורג מביעה את אמונתה האיתנה, כי הסוציאליזם האמיתי יביא לשחרורו המלא של האדם ולגחיעתו ההדרגתית של כל שלטון מדיני.

היחס החדש לעמים המשועבדים

הכרה מלאה בזכות ההגדרה העצמית של העמים עד להיפרדות — זו היתה העמדה של מהפכת אוקטובר וכן של כל האגף השמאלי בתנועת הפועלים הבינלאומית.

בספרו "האימפריאליזם כשלב עליון של הקפיטאליזם" תיאר לנין את רכישתן וניצולן של הקולוניות על-ידי תהליך של השקעה נושאת רווחים כתמצית הקפיטאליזם בשלבו האחרון. הקפיטאליזם מנסה להציל את עצמו מסתירותיו הפנימיות על-ידי השתלטות על השווקים וחמרי-גלם של הקולוניות.

בהחלטה של כנס-אפריל 1917 נאמר, כי "על-ידי חיווק שיעבוד העמים החלשים מהווה האימפריאליזם בן-זמננו גורם חדש בהגברת הדיכוי הלאומי". ההיסטוריון אדוארד קאר מדגיש את ההשפעה הגדולה של העובדה, שהריפובליקה הסוציאליסטית הרוסית הכירה בזכות ההיפרדות של העמים התלויים. הענקת זכות ההגדרה העצמית לעמים המשועבדים עוררה הד לא רק בקרב העמים המדוכאים, אלא גם בקרב דעת-הקהל הדמוקרטית בעולם הבורגני.

בספרו על "הדמוקרטיה והקומוניזם" מתאר ההיסטוריון האנגלי קול את השפעת מהפכת-אוקטובר על העמים המשועבדים ואת השינוי אשר חל במחשבה של הסוציאל-דמוקראטיה ביחס לעמי הקולוניות בעקבות המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה. הוא כותב:

"כאשר המדיניות הקולוניאלית עמדה לדיון, היו הסוציאליסטים בדעה

רוזה לוקסמבורג על פיזור האסיפה המכוננת

של המוני העמלים בפעילות ציבורית, מתחולל תהליך של התבגרותם ומתפתחים חיים מדיניים אינטנסיביים שלהם.

הדמוקראטיה הבורגנית היא פרי התפתחותם ההיסטורית של מאבקים פוליטיים רבי-היקף ורבי-חשיבות של מעמד הפועלים וחוגים דמוקראטיים רחבים.

רוזה לוקסמבורג סבורה, כי משמעות הדיקטטורה הפרולטארית אינה ביטול ההישגים של הדמוקראטיה הבורגנית, אלא יציקת תוכן חדש, מעמדי, דמוקראטי רחב לחוקים ולמוסדות הדמוקראטיים, שעוצבו בתקופת שלטונה של הבורגנות. יציקת תוכן חדש כזה למוסדות הדמוקראטיים הבורגניים תגרום לשינוי אפיים ולפיתוחם לנכס של החברה כולה. התמורה הסוציאליסטית תאפשר לכל בני החברה לזכות בכל הזכויות וליהנות מהן.

תוך כדי פולמוס עם פיזור האסיפה המכוננת ברוסיה הסובייטית גורסת רוזה לוקסמבורג, כי במדינת הדיקטטורה הפרולטארית יש לקיים שיטה רב-מפלגתית ומוסד פרלמנטארי, המייצג את האינטרסים ואת ההשקפות של השכבות הרחבות ביותר.

המועצות, אשר הוקמו בתקופת המהפכה בתור צורה חדשה של שלטונו הבלתי-אמצעי של העם, חייבות למלא תפקיד חשוב. עליהן להיות לחוט-השדרה של מדינת הדיקטטורה הפרולטארית, ואילו הפרלמנט צריך להמשיך להתקיים ולהוות את הריקמה סביב חוט-שדרה זה. רוזה לוקסמבורג גורסת, כי יש לקיים הן את המועצות והן את הפרלמנט. שני המוסדות צריכים לשתף-פעולה ביניהם. פעילותן של המועצות וחיוק ההשפעה של ההמונים על המוסדות המיצגים יבטיחו, שהפרלמנט יוכל להיות גורם משתף-פעולה עם המועצות, יטפח בציבור הרחב עירנות ופעילות פוליטית.

רוזה לוקסמבורג מציינת, כי אמצעי אלימות והגבלת הדמוקראטיה הם לפעמים צעדים לא רק מותרים, אלא אף הכרחיים, כדי להגן על המדינה הפרולטארית החדשה, המגשימה תמורות מהפכניות חברתיות עמוקות ביותר בתולדות האנושות.

האפייני לרוזה לוקסמבורג בחיבורה "המהפכה הרוסית" היא האבחנה בין שימוש באלימות כאמצעי-חירום לבין הגבלת הדימוקראטיה ושימוש באלימות כשיטה. היא מדגישה, כי השימוש באלימות יהא סביר ומועיל אך ורק אם יינקט כאמצעי לשעת-חירום, במגמה להשיג מטרה מוגדרת, כגון הלאמת אמצעי-היצור, הפסקת מעשי-חבלה, מיגור קשר נגד-מהפכני וכיו"ב.

לעומת זה, שימוש באלימות ובהגבלת הדמוקראטיה בתור שיטה כללית בתקופה ממושכת, אינם מאפשרים — לדעתה של רוזה לוקסמבורג — את

היחס החדש לעמים המשועבדים

אחת בהדגשה, שכל מעצמה קולוניאלית חייבת לשלוט בקולוניות שלה לטובת התושבים, להימנע מניצול אכזרי או דיכוי של העמים הילידים ולכוון את תשומת-הלב לצעדים לשיפור רמת-חייהם. הם גרסו שהשקעות-חוץ צריכות להיות מכוונות בצורה שתגן על האינטרסים של הילידים, תבטא מחאה נגד העול שבעבודת-כפיה. שלטון עצמי — לדעתם — הוא המטרה ועליכן הביעו תמיכה כללית בתנועת השחרור בארצות, שם היו הן קיימות, כמו בהודו או במצרים. המהפכה הסוציאליסטית ברוסיה שינתה באופן יסודי את כל המצב. רוסיה היתה אימפריה גדולה, מאוכלסת עמים משועבדים רבים, בעלי רמה חברתית וכלכלית שונה. חלק בלתי-נפרד מן התכנית של כל המפלגות הסוציאליסטיות הרוסיות היתה הדרישה לשלטון עצמי ושוויון מלא בין כל העמים של האימפריה הצארית, לרבות הזכות להיפרדות ולכינון מדינות עצמאיות.

העקרונות המהפכניים מצאו את ביטויים בפנייה של ה"סובנאָרקום" (הקוֹ-מיסריון העממי הסובייטי) "אל כל העמלים המוסלמים של רוסיה והמזרח", שפורסמה ב-24 בנובמבר (7 בדצמבר) 1917. בקריאה נאמר, כי עמי המזרח, וביניהם הפרסים והתורכים, הערבים וההודים, קיבלו עידוד למגר את המשעבדים של ארצותיהם. החוזים החשאיים, שנועדו לכיבוש קונסטנטינופול על-ידי רוסיה, נקרעו לגזרים.

כמורכן בוטל החוזה לחלוקת פרס. הצבאות יסוגו מפרס מייד עם סיום הפעולות הצבאיות. בוטל החוזה לחלוקת תורכיה ולשוד ארמניה. המינשר מסתיים במלים: אנו צועדים בהחלטיות ובאורח איתן לקראת שלום דמוקרטי ומכובד. על דגלנו מביאים אנו שחרור לעמים המדוכאים בעולם.

הכרזת הזכויות של העמלים והעמים המנוצלים הבטיחה את הביטול של מדיניותה האכזרית של הבורגנות, אשר קידמה את התעשרות המנצלים בקרב העמים בעלי זכויות-יתר, על חשבון שיעבודם של מאות מיליונים של עמלים באסיה, בקולוניות אחרות ובארצות קטנות שונות.

לאחר מהפכת-אוקטובר רכשו את הריבונות והוכרזו כמדינות עצמאיות פינלאנד, פולין, אסטוניה, לטביה וליטא. הקמת המדינה הסובייטית השפיעה השפעה גדולה על התעוררות תנועות השחרור הלאומיות בארצות הקולוֹ-ניאליות ברחבי אסיה ועודדה את מאבק העמים המשועבדים לעצמאות לאומית. התמיכה של המפלגה הקומוניסטית בעצמאות העמים המדוכאים, חבור מאבק התנועות לשחרור לאומי עם התנועות המהפכניות הנאבקות לתמורות חברתיות יסודיות ולביטול הניצול הקולוניאלי, עוררו כוחות חדשים רבים למאבק מהפכני.

מהפכת נובמבר 1918 בגרמניה

במשך ארבע שנות מלחמת-העולם הראשונה הוחרפו בגרמניה כל הניגודים שהיו אופייניים לשיטה החברתית האימפריאליסטית היונקרית. מפלתה הצבאית של גרמניה במלחמת-העולם הביאה למשבר מדיני כלכלי וחברתי עמוק וממושך. על רקע זה התפתחה התעוררות מהפכנית בתנועת הפועלים הגרמנית.

הקרבות הרבים, המספר הגדול של ההרוגים, הפצועים והנכים, הרס נכסים רבים וזעזוע יסודי בכלכלה, העלו על סדר-היום את התביעה של חוגים ציבוריים נרחבים לשים קץ למלחמה.

אחד הלקחים החשובים של האגף השמאלי בתנועת-הפועלים הגרמנית היה, כי לגרמניה לא תצמח טובה מהמשך המלחמה ומשלטונו של האימפריאליזם היונקרי. אולם לקח זה לא הסיק עדיין בתקופה ההיא תנועת-הפועלים כולה. המנהיגים הסוציאליסטים המרכזיים הימנים הצטרפו לממשלה הגרמנית, שהוסיפה לנהל את המלחמה. ההצטרפות לממשלת-המלחמה של הקיסר הגרמני היוותה המשך צעדס המדיני מן ה-4 באוגוסט 1914.

במאבק מהפכני, שביתות עובדים והפגנות-רחוב סוערות של המוני-עם בריכוזים התעשייתיים הגדולים של גרמניה, כפו המוני-העמלים והחיילים את הפסקת השתתפותה של גרמניה במלחמה. בו בזמן נכנסו המנהיגים הסוציאליסטים הימנים בברית עם כוחות צבאיים ריאקציוניים, כדי לבלום את ההתפתחות המהפכנית ולהעניש את הפועלים והחיילים המהפכניים. האם המהפכה תחולל שינוי יסודי של השיטה החברתית, או תצטמצם בהורדת הקיסר הגרמני מכס-מלכותו ובריפורמה בתחומי השיטה החברתית הקיימת? שאלה זו היתה בעלת אקטואליות עיונית ומעשית ממדרגה ראשונה. לכן, השאלה התיצבה בכל חריפותה בפני תנועת-הפועלים הגרמנית, בתקופת סיום מלחמת-העולם הראשונה.

באותם הימים התפתחו הבדלים רעיוניים יסודיים בתנועת-הפועלים הגרמנית בין אלה שגרסו שינויים סטרוקטוראליים יסודיים ומהפכניים בגרמניה, כדי לחלצה ממשבר המלחמה, לבין אלה שגרסו שינויים מצומצמים במסגרת השיטה הקפיטאליסטית ובאמצעות האסיפה המכוננת. האגף השמאלי בתנועת הפועלים וכן חלק מועדי הפועלים המהפכנים שאפו להקים מוסדות-שלטון חדשים לחלוטין, דהיינו להכריז על המועצות הנבחרות כעל הנציגות

מהפכת נובמבר 1918 בגרמניה

האמתית של הדמוקראטיה הגרמנית, כדי שבדרך זו יטול מעמד הפועלים את השלטון לידיו.

שלושה זרמים היו אופייניים למחשבה הסוציאליסטית בעת ההיא בגרמניה, אם-כי אף אחד מן הזרמים הרעיוניים הללו לא היה מזוהה באורח מלא עם מפלגה מסוימת. הסוציאליסטים הימנים, ובעיקר המנהיגים הסוציאליסטיים הימנים, תמכו בהשארת מנגנון-המדינה הישן, זה של היונקרים והקונצרנים הגדולים, והסתפקו בנשיא סוציאליסטי במקומו של הקיסר. רוב הסוציאליסטים הבלתי-תלויים תמכו בכינוס האסיפה המכוננת, אולם הטילו ספק אם הדבר ניתן למימוש בתנאים של המשך קיומו של המנגנון הישן של גרמניה. על-פי גירסתם, השלטון היה צריך לעבור לידי מוסדות חדשים לחלוטין, לידי מועצות פועלים וחיילים.

לפי השקפה זו, המועצות היו אמורות להתכנס לוועידה כל-ארצית, ובפניה צריכה להיות אחראית הממשלה החדשה. זרם זה גרס שינויים חברתיים ומדיניים מעמיקים. מצדדיהם של הזרם השלישי נימנו, בחלקם, עם הסוציאליסטים הבלתי-תלויים וכן עם חברים התומכים ב"ברית ספרטקוס". אלה גרסו, כי חיוני להמשיך ולפתח את המהפכה הבורגנית-דמוקראטית, שהתחוללה בנובמבר 1918 בגרמניה, למהפכה סוציאליסטית. האגף השמאלי גרס, שהממשלה הזמנית צריכה לחולל שינויים חברתיים יסודיים, לעקור את שרשי המיליטאריזם והיונקרים, לבטל את האחוזות הגדולות, לבצע דמוקראטיזציה של השירותים הציבוריים, לצייד בנשק יחידות של פועלים מהפכנים, לקבוע באורח מפורש בחוקה את הלאמת התעשייה הגדולה והבנקים הגדולים. בספרו על הקומוניזם והדמוקראטיה מגדיר ההיסטוריון האנגלי ג.ד. קול את מהפכת-נובמבר 1918 בגרמניה כשלב ראשון של המהפכה. שוות-ערך למהפכת-פברואר 1917 ברוסיה, שהורידה את הצאר מכס-מלכותו. לאחר מהפכה זו לא היו בגרמניה תנאים כלליים למעבר למהפכה סוציאליסטית, כפי שזה אירע ברוסיה. ההיסטוריון קול מעריך את הלך-הרוח בגרמניה בנובמבר 1918 ומציין, כי לא רק חברי "ברית ספרטקוס" שאפו למהפכה סוציאליסטית, אלא גם חברי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה העריכו, כי יש לחולל מהפכה על-ידי הסתערות על המשטר הישן והעברת סמכויותיו בכל הדרגות לשלטון סוציאליסטי.

המהפכה החברתית בגרמניה בנובמבר 1918 התפתחה על רקע המחאה הציבורית הסוערת נגד השתתפותה של גרמניה במלחמה. פקודת השלטונות לצי הגרמני ב-29 באוקטובר לצאת נגד הצי הבריטי, עוררה בקרב המלחים מחאה חריפה. המחאה התפתחה למרד. הממשלה פתחה במאסרים המוניים. נאסרו כאלף מלחים. מאסרים אלה לא דיכאו את פעילות המלחים, אלא

הרחיבו וחזקו את ההתעוררות המהפכנית של המלחים בקיל, הנמל הצבאי הגרמני החשוב ביותר. המלחים הקימו מועצה נבחרת והציגו את התביעות: לחסל את הדיקטטורה הצבאית, להכיר במועצות הנבחרות של החיילים, להפסיק את המלחמה ולשפר את מצב המלחים. למחרת התנוססו דגלים אדומים כמעט מעל כל האניות של הצי המלכותי בנמל קיל. העיר היתה כולה בידי מועצות הפועלים והחיילים. המועצות נשענו על 40 אלף מלחים וחיילים מזוינים. הממשלה המרכזית שלחה צבא נגד המלחים המהפכנים, אולם הוא עבר לצד המהפכה.

ב-5 בנובמבר 1918 התקיימה שביתה כללית של כל פועלי נמל-קיל. ההנהגה הימנית של ה.ס.ד. נקטה עמדה שלילית להתפתחות המהפכנית בגרמניה. היא שאפה לדכא בכוח את המהפכה. לפי הצעתו של אחד ממנהיגי הראשיים של ה.ס.ד. הגרמנית, פיליפ שיידמן, שיגרה ממשלת-גרמניה אל העיר המתקוממת קיל את המנהיג ה.ס.ד. הימני גוסטב נוסקה, כדי להחניק את הפעילות המהפכנית של המלחים. נוסקה תיכנן לדכא את ההתקוממות המהפכנית שלבים-שלבים. תחילה ניסה לרכוש את אמונם של המתקוממים והציג עצמו לבחירה בתור יורר מועצת החיילים. הוא תיכנן להתיצב בראש ההתקוממות, לקבל את מלוא הסמכויות, כדי ברגע מתאים להנחית על המתקוממים מכה ניצחת. במטרה זו נטל על עצמו תפקיד נוסף, את תפקיד המושל. המלחים והחיילים בקיל התקוממו נגד המשך המלחמה, אולם לא הבחינו בזמן המתאים בכך, כי המנהיג שנשלח אליהם, תיכנן פעולה להפסקת ההתפתחות המהפכנית. גוסטב נוסקה השתמש בשני תואריו, תואר מושל ותואר יורר מועצת החיילים, כדי לכפות את הסדר הישן, את המשך המלחמה והגבלת הפעילות המהפכנית של המלחים. למרות זאת הוא לא היה מסוגל למנוע בעד התהוות מועצות בשורה שלמה של ערים נוספות, כגון ליבק, ברונסביטל, וילחלמסהאפן, קוקסהאפן בתמיכתם של מלחי-קיל. עם כינון מועצות החיילים והמלחים פורק נשקם של הקצינים הגרמנים הריאקציוניים והם נאסרו.

אם כי הצנזורה הצבאית מנעה בעד פירסום ידיעות על ההתפתחות המהפכנית בגרמניה, לא היתה ממשלת-הקיסר מסוגלת למנוע בעד המשך ההתפתחות המהפכנית בחלקים אחרים של המדינה. ב-6 בנובמבר 1918 התקיימה שביתה כללית של פועלי האמבורג. מועצות של פועלים וחיילים התארגנו גם בבנמן, רוסטוק וערים אחרות.

ב-7 בנובמבר 1918, יום-השנה למהפכה הסוציאליסטית ברוסיה, התנוססו דגלים אדומים מעל לערים רבות, בהן הוקמו מועצות-פועלים נבחרות. בברלין פירסם המפקד הראשי הודעה, בה הכריז כי הוא אוסר להקים

מהפכת נובמבר 1918 בגרמניה

מועצות נבחרות. אולם, פקודה זו לא מנעה בעד פועלי עיר-הבירה להשתתף בשביתות ובהפגנות למיגור שלטונו של הקיסר הגרמני. נוכח גיאות זו של ההתפתחות המהפכנית, פנו המנהיגים הסוציאל-דמוקראטים אל הרייכס-קאנצלר בדרישה שיפעל להתפטרות הקיסר. "אם הקיסר לא יתפטר — המהפכה הסוציאליסטית תהיה בלתי-נמנעת. אולם, אינני רוצה בה. הנני שונא אותה כמו את החטאים" — אמר פרידריך אָכרט, יו"ר המפלגה הסוציאל-דמוקראטית.

ב-8 בנובמבר 1918 הקיפה תנועת המועצות חלקים גדולים של הרייך הגרמני. במרכזים חשובים רבים הסתערו פועלים חמושים, בתמיכת חיילים, על המפקדה הצבאית הכללית. מפקדה זו היתה שנואה בגלל מלחמת-העולם, שהתמשכה שנים ללא תכלית. הפועלים תפסו את הבניינים הציבוריים ושיחררו את האסירים המדיניים. במקומות, בהם עמדו בראש הפעילות המהפכנית אנשים מן האגף השמאלי של הסוציאל-דמוקראטיה, החלו מועצות הפועלים הנבחרות להרחיק אלמנטים ריאקציוניים ממוסדות שונים של מנגנון המדינה.

האפייני מבחינה חברתית-מדינית באותם הימים של נובמבר 1918 היה, שהמוני פועלים בעורף וחיילים ומלחים, שחזרו מן החזית, פיתחו במשותף, ללא הבדל השתייכות מפלגתית, פעילות ציבורית-מהפכנית נגד המשך המלחמה. האגף השמאלי, כלומר חברי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה וחברי „ברית ספרטקוס" היו מבחינה כמותית מיעוט, אולם התביעות שהעלו, בקראם להפגנות בעד ביטול המלוכה, כינון ריפובליקה, הפסקת השתתפות גרמניה במלחמה ושינויים דמוקראטיים במשטר החברתי הפנימי — עוררו הדים חזקים בקרב חלקים ניכרים של העובדים. רוב-רובו של הציבור ראה בתביעות אלו מטרה חיונית למוצא מן המשבר, שהחריף עם המשכת המלחמה. יציאתם של מאות אלפי עובדים, אזרחים וחיילים במדים, אל הרחוב להפגנות ממושכות ותביעתם הנמרצת לשים קץ למלחמה, יצרה מצב חדש בגרמניה. נוכח מצב חדש זה, חוללו הסוציאל-דמוקראטים הימנים שינוי במדיניותם, בכיוון התקרבות אל דרישות המוני-העם. אולם, ההתפתחויות החברתיות הדינאמיות שבאו כעבור זמן מה הוכיחו, כי שינוי זה לא היה מהותי, אלא טקטי וחולף בלבד.

במה התבטא השינוי? הוא התבטא בכך, שההנהגה הסוציאל-דמוקראטית הכריזה על פרישתה מממשלת הנסיך מאקס. ממשלה זו לא זכתה לאמונם של המוני-העם. המנהיגים הסוציאל-דמוקראטיים הימנים הצטרפו לדרישה בדבר התפטרות מיידית של הקיסר וילהלם.

כאשר כל גלגלי המשק עמדו מלכת והשביתה הכללית היתה לעובדה, הוקמה בלשכת המפלגה הסוציאלידמוקראטית מועצת פועלים ואיכרים, אשר קראה לשביתה כללית "למען רפובליקה סוציאלית".

ביום ה-9 בנובמבר 1918, בשעה 11, הודיע הקיסר וילהלם לרייכסקאנצלר, הנסיך מאקס, על החלטתו להתפטר. שעה לאחר-מכן הכריז הנסיך מאקס, שהקיסר וילהלם ויתר על כתר המלכות. הוא העביר את תפקיד הרייכס-קאנצלר — לידיו של יו"ר המפלגה הסוציאלידמוקראטית הגרמנים פריד-ריך אָרַט.

בד-בד עם קריאתה של המפלגה הסוציאלידמוקראטית לשביתה כללית, הצביעו מנהיגיה הראשיים על הצורך לשמור על השקט והסדר. בתפקיד כרייכסקאנצלר, פנה אָרַט בקריאה לעם, בה אמר כי זה עתה הוקמה "ממשלת העם" וכי הוא רואה את תפקידה בכינון מהיר של השלום וביצור החופש שהושג. "אזרחים, אני מבקש מכם באורח דחוף: התרחקו מן הרחובות! דאגו לשקט ולסדר" — נאמר בקריאה.

הנהגת הסוציאלידמוקראטית התחילה להשתלב מעתה במהפכה, שהיתה לעובדה, במטרה לפקח על התפתחותה ולבלום את תנופתה. אם-כי בלימת המהפכה היתה תוכניתם הברורה של המנהיגים הסוציאלידמוקראטיים, המוני חברי השורה הסוציאלידמוקראטיים שהשתתפו בהפגנות ובשביתות בהכרה מלאה, נפגשו בפעילותם המהפכנית עם חברי השורה, מצדדי הסוציאליזם המהפכני. מיפגש זה חל ברגע היסטורי גדול, כאשר הפעילות הציבורית המהפכנית המשותפת והנמרצת של הפועלים, החיילים והמלחים בגרמניה, הביאה להתפטרותו של הקיסר וילהלם וסללה בכך את הדרך להפסקת המלחמה. הסוציאלידמוקראטים הימניים נבחרו למוסדות שהקימו הפועלים. מן העיון המדויק במאורעות ה-8 וה-9 בנובמבר 1918 אפשר ללמוד כי מיגור שלטון המונארכיה, ששלט דורות רבים והוצאת גרמניה מן המלחמה, באו בשל הפעילות הציבורית-המונית-המהפכנית. פעילות זו התפתחה על יסוד שיתוף-פעולה בין מצדדי האגף השמאלי והימני, על רקע הנכונות של המונים רחבים להטיל את משקלם ולהשפיע על תמורות בכיוון השלום ומוצא מן המשבר הכלכלי החריף.

שיתוף-הפעולה בין כל חלקי תנועת הפועלים עוצב על-ידי המוני העובדים עצמם. אם-כי שיתוף-פעולה זה היה ארעי בלבד השפיע הוא באורח מכריע על המאורעות של הימים ההם והיה בעל חשיבות היסטורית. האופי הזמני של שיתוף-הפעולה נבע מן ההבדלים במטרות לטווח ארוך בין מצדדי האגף הימני והשמאלי. מנהיגי האגף הימני שאפו לעלות על הגל המהפכני, לרכוש את הפיקוח עליו, כדי לעצרו לאחר מיגור המלוכה וכינון הריפובליקה. ואילו

מתכנת נובמבר 1918 בגרמניה

האגף השמאלי שאף לקדם את ההתפתחות המהפכנית ולחולל שינויים יסודיים בבעלות על אמצעי-היצור היסודיים ובאופי השלטון. לאחר מיגור המלוכה נמשכו ההפגנות של הפועלים, החיילים והמלחים בברלין. מכונות משוריינות עם דגלים אדומים עברו ברחובות עיר-הבירה. על רקע רחשי הרוחות בקרב הציבור הרחב וההפגנות הבלתי-פוסקות נגד המונארכיה, חש שיידמן, כי כינון הריפובליקה עשוי להשתרש בתודעת הציבור כמפעלם של המוני-העם ויזמתם של כוחות השמאל. על-כן הוא הכריז בצהרי אותו יום על "הריפובליקה הגרמנית החפשית". במרוצת-הזמן הצהיר גם אָברט, כי שוב אין חזרה למונארכיה. באותו יום תפסו הפועלים את בנין הטלגרף, מערכות העתונים וכן את בנין הדפוס, בו הופיע הגליון הראשון של בטאון „ברית ספרטקוס” שנקרא "הדגל האדום". באותו יום הופיע קארל ליבקנכט בפני המוני-העובדים המפגינים ברחובות וקרא להעביר את הסמכות המחוקקת, המוציאה לפועל והשיפוטית אל המוני העובדים. התוצאות הבלתי-אמצעיות של מאבק ההמונים היו סיום המלחמה, ביטול המונארכיה, הרחקת שלטון הנסיכים במדינות הנפרדות, כינון הריפובליקה הבורגנית-פרלמנטרית, הקמת מועצות וכיבוש זכויות דימקראטיות כלליות. ליבקנכט נאם בשעה 4 אחה"צ ממרפסת הארמון, קרא להמשיך במאבק המהפכני והיתווה את הדרך לתמורה מהפכנית סוציאליסטית — כינון ריפובליקה סוציאליסטית.

ב-10 בנובמבר 1918 התקיימו בחירות במפעלים ובקסרקטינים של ברלין. הנהגת המפלגה הסוציאל-דימוקראטית של גרמניה השתלבה בהכנת הבחירות. היא הבטיחה להגשים את התכנית הסוציאליסטית והעלתה את הסיסמה של "אחדות כל הסוציאליסטים". סיסמה זו ביטאה את רצונם העמוק והעז של המוני-העובדים לאחדות-פעולה. האסיפה הגדולה של מועצות הפועלים בברלין אחרי-הצהרים ב-10 בנובמבר 1918, ניסחה דרישות לשלום מידי, להלאמה מהירה ועקבית של אמצעי-היצור הקפיטליסטיים, לכינון מידי של קשרים דיפלומטיים עם ברית-המועצות. כמו-כן קראה האסיפה להקמת הריפובליקה הסוציאליסטית. האסיפה אישרה את "המועצה של נציגי העם". מועצה זו היתה מורכבת מ-3 נציגים של המפלגה הסוציאל-דימוקראטית (אברט, שיידמן, אוטו לאנדסברג) ו-3 נציגים של או.ס.פ.ד. (הָאָזֶה, דיטמן, אָמיל בָּאָרט).

באותו יום פירסמה הממשלה גילוי-ידעת. צויין בו ביטול השלטון האבסור-לוי-למחצה, אשר היה בתוקף מאות שנים והודגש כיבוש החירויות על-ידי הפועלים (ביטול הצנזורה, הבטחת חופש ההתאגדות והאסיפה, חופש הבעת דעה, קביעת יום-עבודה של 8 שעות וכו').

האם היו אלה הישגים בעלי אופי סוציאליסטי או דמוקראטי ?
מנהיגי הסוציאל-דמוקראטיה סברו, שאלה הם הישגים סוציאליסטיים,
אם-כי באותו זמן עצמו הם הבטיחו לשמור על הבעלות הפרטית על אמצעי-
היצור היסודיים, כלומר לשמור על השיטה החברתית הבורגנית.
יומיים לאחר כינונה של "מועצת נציגי העם", החזירה היא את סמכות
הפיקוד לקצינים הריאקציוניים. ששה ימים לאחר-מכן אסרה "מועצת נציגי
העם" זו על מועצות הפועלים והאיכרים לשמש בסמכות של כוח שיפוטי.
בימי המהפכה התגייסו פועלים מהפכניים רבים להגנת הריפובליקה ואילו
מפקד הגדוד בברלין היה הסוציאליסט הימני אמיל אייכהורן.
הדיוויזיה הימית המהפכנית כבשה את הארמון. מספר גדוד חיילים, שחזרו
מן החזית, חנו ליד ברלין. הם לא היו מוכנים לבצע את הפקודות להילחם נגד
השמאל. המנהיגים הסוציאל-דמוקראטים הימנים דרשו מאת ה"דיביזיה
הימית" לפרק את הנשק. אולם הדיביזיה הימית התנגדה לכך ודרשה
בתקיפות את התשלום שהממשלה סירבה לשלם.
סכסוך זה התפתח לצעדים מהפכניים מצד הדיביזיה הימית. היא אסרה
את אוטו וולס במשרדו. כאשר אברט סירב לקבל משלחת של הדיביזיה
הימית, תפסה היא את משרדי הקנצלר. אברט התקשר עם ראש משרד
המלחמה, הגנרל ג'נר, כדי לפתוח בהתקפה על הכוחות המהפכניים, על
הימאים המתמרדים. המעבר להתקפה-שכנגד מצד הקונטרבולוציה החל
בדצמבר 1918.
ב-3 באוקטובר 1918 הגדיר וולדימיר לנין את המצב שהתפתח בגרמניה
כמהפכני. אולם, כאשר מצב חדש זה התפתח, לא היתה בגרמניה מפלגה
מהפכנית חזקה, בעלת נסיון וכן לא התחשל שיתוף-פעולה קבוע בין כל
הכוחות הסוציאליסטיים האופוזיציוניים לממשלת-המלחמה.

קווי-דמיון בין מהפכת-פברואר 1917 ברוסיה לבין מהפכת-נובמבר 1918 בגרמניה

בספרו "המהפכה" הבולשביסטית מותח ההיסטוריון הבריטי קאר קוהשוואה בין מהפכת-פברואר 1917 ברוסיה הצארית לבין מהפכת-נובמבר 1918 בגרמניה נגד הקיסר וילהלם. אין פירושו של דבר, שהתנאים דומים בשתי ארצות אלו וכן אין פירושו של דבר, ששתי מהפכות חברתיות דמוקרטיות מתפתחות לפי דגם אחד. על-כל-פנים, מאורעות-נובמבר 1918 בגרמניה, היו דומים למהפכת-פברואר על אדמת רוסיה. לאָבֶרט ולשיינמן היה דמיון מסוים לקרנסקי ולצאָראַטְסְאָלי במציאות הרוסית.

קארל ליבקנכט, המנהיג המהפכני של גרמניה, היה מבחינה מוסרית מעין לנין. הוועידה הכל-גרמנית הראשונה של מועצות הפועלים והחיילים (דצמבר 1918), נראה כמאורע מקביל לוועידה הכל-רוסית הראשונה של הסובייטים ביולי 1917, בה היה מיעוט של נציגים בולשביסטיים מול רוב של נציגים סִרִיִּים ומנשביקיים.

ההתנקשויות של המהפכה-שכנגד, בינואר 1919, בפועלים בעלי-הכרה, שהשתתפו בהפגנות, מקבילות במידה מסוימת ל"ימי יולי" 1917 ברוסיה. הבולשביקים היו יותר מנוסים מאשר חברי המפלגה הקומוניסטית של גרמניה הצעירים ומשוללי הגסיון. אולם, המאורעות הפוליטיים הכלליים היו בשלב דומה של התפתחות המהפכה. השוואה זו עשה לב טרופקי, במאמרו שפורסם באפריל 1919.

ההפיכה של קבוצת הגנרלים בראשותם של ליטביץ וקאפ בגרמניה ב-13 במארס 1920, היתה ביטוי להסתערות של הריאקציה, על רקע החולשה של כלל כוחות השמאל. זמן-מה לאחר-מכן, עשה לנין הקבלה בין הפיכתו הנגד-מהפכנית הצבאית של קאפ בגרמניה, לבין גסיון הקשר הנגד-מהפכני של קורנילוב ברוסיה. לנין כינה את הפיכת-קאפ בשם "פרשת קורנילוב הגרמנית". בסוף ינואר 1920 נימק לנין את החשיבות לחתום על חוזה-שלום בין הממשלה הסובייטית לבין ממשלת-אסטוניה הבורגנית. החשת חוזה-השלום נומקה, בין השאר בכך, שעל אסטוניה עוברת תקופה דומה לזו של קרנסקי ברוסיה ויש סיכוי, שפועלי אסטוניה ימגרז בקרוב שלטון זה ויקימו שלטון פועלים, אשר יכרות שלום עם השלטון הסובייטי ברוסיה. ההשוואה בין הפיכת-קאפ בגרמניה לבין מרד-קורנילוב ברוסיה נעשתה בוועידת ק.פ.ד. (אפריל 1920) על-ידי וילהלם פיק ופאול לוי.

בספטמבר 1920 ביטא לנין את התקוה, שמועצות הפועלים, אשר הוקמו בבריטניה הגדולה לשם ארגון התנגדות להתערבות הצבאית נגד ברית-המועצות, יהיו מוסד דומה לסובייטים ברוסיה. לנין האמין, כי בריטניה נכנסה לתקופת מהפכת-פברואר, לשלב של השלטון הכפול וכי הפועלים המהפכנים הבריטיים סוללים את הדרך למהפכה קומוניסטית.

הסתערות המהפכה-שכנגד בגרמניה

שני תהליכים מנוגדים התפתחו בחברה הגרמנית לאחר מהפכת נובמבר 1918. מצד אחד התרחבה תנועת מועצות הפועלים הנבחרות ונעשו הכנות לשביתה כללית למען הלאמת אמצעי-הייצור היסודיים. כוחות השמאל ראו במעבר ממהפכה דימוקראטית לסוציאליסטית את הדרך להתגבר על שיתוק המשק ועל הרעב שנגרמו על ידי מלחמת העולם. לעומת זאת יצאו המנהיגים הימניים של ה.ס.ד. בקריאה רשמית חריפה נגד שביתה פוליטית, דרשו להפסיק את המאבק לתמורות חברתיות והבטיחו להתגבר על המחסור במצרכי-מזון ועל שיתוק השירותים באמצעות עבודת חקיקה בלבד.

ימים אחדים לאחר מיגור המונארכיה בגרמניה, פנתה ההנהגה הסוציאל-דמוקראטית הימנית עורף למהפכה, התחברה עם הכוחות הצבאיים של המיליטאריזם הגרמני, כדי לעצור בעד המהפכה ולהביס את מחולליה.

ב-10 בנובמבר 1918 בלילה חתמו פרידריך אָברט והגנרל וילהלם גרנר על הסכם לשיתוף-פעולה בין הממשלה לבין קורפוס הקצינים הריאקציוניים. מטרת שיתוף-הפעולה נועדה לשמור על "קיום הסדר הציבורי". ההסכם הפקיר למעשה את הריפובליקה הבורגנית הדמוקראטית, שהוקמה זה עתה לשבטם ולחסדם של הגנרלים הריאקציוניים.

ב-24 בדצמבר 1918 פתחו כוחות הריאקציה, בשיתוף עם המנהיגים הסוציאל-דמוקראטים הימנים, במהפכה-שכנגד. ההסתערות נפתחה בגלוי, כאשר צבאותיו של גנרל גרנר הריאקציוני, החלו להפציץ את הבניינים, בהם התמקמה הדיכויזיה הימית המהפכנית. היסטוריונים שונים מנתחים את המצב. בו חלשה עדיין ה"דיכויזיה הימית" על הבניינים הראשיים בברלין מתוך שיקול, שמא זה הרגע, אשר ניצולו המלא והנכון היה אולי מאפשר לכוחות המהפכניים להשיג עזרה מחלקיה האחרים של ברלין ומערי-גרמניה אחרות.

הסתערות המהפכה-שכנגד בגרמניה

בספרו „קומוניזם ודמוקראטיה“ מביע ג.ד.ה. קול את הדעה, כי ייתכן שברגע היסטורי זה אפשר היה אולי להציל את המהפכה, אולם כוחות השמאל לא היו ערוכים לכך. המנהיגים הימנים של הסוציאל-דמוקראטיה נכנסו בברית הדוקה עם הכוחות הריאקציוניים לשם דיכוי המהפכה. זו היתה התפתחות טראגית בתנועת הפועלים הגרמנית. התקפת הכוחות המזוינים של הממשלה על „הדיביזיה הימית“ המהפכנית זיעזעה את המוני-הפועלים, לרבות חברי השורה של המפלגה הסוציאל-דמוקראטית. הכוח הצבאי שנקרא בשם ה„קורפוס החפשי“, הורכב על-ידי המנהיגים הימנים של הסוציאל-דמוקראטיה וגויס בעיקר מבין הצבא הישן. קורפוס זה נעשה לפלוגת-מחץ של הקונטר-מהפכה נגד כוחות השמאל. גוסטאב נוסקה, אשר פקד על דיכויים של המלחים המתמרדים בנמל קיל, נתמנה אחראי לפעולת הדיכוי בתור שר ההגנה בממשלה הזמנית החדשה. הוא הצדיק בפומבי את ההתקפה הצבאית הגלויה האכזרית על הפועלים.

בספרו של קול „קומוניזם ודמוקראטיה“ מובעת הדעה, כי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה עשתה שגיאה גדולה, כאשר עזבה את הממשלה באותה תקופה, אם-כי המחבר עצמו מציין, כי לא קל לנבא מה יכלו הסוציאליסטים הבלתי-תלויים לעשות בתור מיעוט, אילו נשארו בממשלה. הוא אפילו מנית, שייתכן והם היו אז, בעקיפין נוטלים על עצמם את האחריות לכשלון.

בסוף דצמבר 1918 דרשה הממשלה מאת תושבי גרמניה למסור לה את כל הנשק. היא איימה בעונש של חמש שנות-מאסר על מי שלא יעשה את מבוקשה. הממשלה הסוציאל-דמוקראטית תמכה גם בהקמת „דיביזיית הברזל“ הריאקציונית בלאטביה. במהלך המו"מ על הארכת שביתת-הנשק של גרמניה עם „בנות-הברית“ תמכה הממשלה שבהנהגת הסוציאל-דמוקראטים בתכנית „מאבק משותף נגד הבולשביזם במזרח“. שיתוף-הפעולה בין ההנהגה הסוציאל-דמוקראטית לבין כוחות המהפכה-שכנגד עמד בזמן שהוא במרכז המדיניות של צמרת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית. מצב זה עורר תמהון, מבוכה ומורת-רוח בקרב המוני-העובדים, אשר תמכו בעבר במדיניותה והאמינו שתהיה להם למגן.

למרות שהמהפכה הובסה, היו לה תוצאות חלקיות חיוביות. כתוצאה מן המהפכה קמה ריפובליקה בורגנית דמוקראטית. הושגו חירויות דמוקראטיות, זכות בחירה כללית, חופש-האסיפה-ההעתונות, זכות לכונן מועצות מפעלים, יום-עבודה של 8 שעות, הכרה בהסכמי-שכר. אולם, המהפכה-שכנגד פתחה, כעבור זמן קצר, בהסתערות על הישגים חשובים אלה.

ב־6 בינואר 1919 פרצה שביתה כללית, שזכתה לתמיכה המונית ניכרת. שביתה פוליטית חשובה זו ביטאה את ההכרה של חלקים ניכרים בתנועת הפועלים בגרמניה, כי יש להיאבק על התמורה בבעלות על הקרקע ואמצעי-הייצור היסודיים האחרים.

למחרת, כלומר ב־7 בינואר, החליט נוסקה, בתור שר-ממשלה, לדכא את המהפכה. כוחות השמאל גמרו אומר להתגונן על-ידי מאבק תקיף. הם הקימו ועד צבאי מהפכני, מורכב משלושה נשיאים: גיאורג לנדור (מן הבלתי-תלויים) קארל ליבקנכט ופאול שולצה. ה"קורפוס החפשי", שגויס על-ידי גוסטאב נוסקה, הרס את הבנינים שתפסו המתקוממים. נוסקה הכריז, כי נחושה החלטתו לדכא את ההתקוממות המהפכנית. ביטוי הנודע לשימצה היה: "מישהו מוכרח להיות כלב-דמים. אינני נרתע מפני האחריות". ב־11 בינואר 1919 חדרו גדודי הצבא, לפי פקודת נוסקה, אל "רובע העתונים". ב־12 בינואר כבשו גדודים לבנים את מרכז המשטרה. ב־13 בינואר דוכאו הכוחות המהפכניים והקרבות נסתיימו.

ב־15 בינואר 1919 נרצחו שני המנהיגים המרכזיים של תנועת הפועלים המהפכנית בגרמניה, קארל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג. זמן קצר לאחר-מכן נרצח ליאו יוגיכאס, ידיד הקרוב של רוזה לוקסמבורג. רצח רוזה לוקסמבורג וקארל ליבקנכט בוצע ארבעה ימים לפני הבחירות לאסיפה הלאומית, שהתקיימו ב־19 בינואר 1919.

באותה תקופה של פרשת-דרכים — מציין ההיסטוריון קול בספרו "קומוניזם ודמוקראטיה", עמדה המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה בפני דילמה. חלק מחבריה צידד במעבר לשיתוף-פעולה קבוע עם השמאל העיקבי ובצורך לנהל מאבק נגד הממשלה לא רק בוויכוח רעיוני, אלא גם בארגון מאבקים ציבוריים. אחדים מן המנהיגים המרכזיים של המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה, כמו למשל גיאורג לנדור ואחרים היו מוכנים לכך. אולם הרוב במפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה נרתע מצעד זה.

מבין 30 מיליון מצביעים, שהשתתפו בבחירות לאסיפה הלאומית (בראשית 1919), קיבלו הסוציאליסטים הימניים — 11.5 מיליון קולות, המפלגה הקאתולית — 6 מיליון, הדמוקראטים למעלה מ-5.5 מיליון, השמרנים הקיצוניים — 3 מיליון ואילו המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה 2.25 מיליון.

ההשתלטות הצבאית של כוחות הריאקציה והכשלון בבחירות לאסיפה הלאומית לא שמו קץ לקיום האופוזיציה השמאלית. מועצות-הפועלים, בעלות ההרכב השמאלי העקבי יותר, ביטאו עמדתם האופוזיציונית. האיום הגלוי של גדודי הצבא, שנשלחו על-ידי נוסקה, לא הרתיע את כוחות השמאל.

הסתערות המהפכה-שכנגד בגרמניה

בתגובה על הסתערות הריאקציה, תוך ברית עם ההנהגה הימנית של הסוציאלי-דמוקראטיה, חלה השמאלה בקרב חלק מן הסוציאליסטים הבלתי-תלויים. במארס 1919 הכריז כנס של המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה על תמיכתו במועצות, בניגוד לשלטון הפרלמנטרי הבורגני, והתייצב בחלקו המכריע לצד המהפכה.

בחלקים שונים של גרמניה עדיין נמשכו קרבות קשים. בפנמן, שהיתה מיבצר חזק של הכוחות המהפכניים, מוגרה הממשלה הסוציאליסטית השמאלית בראשית פברואר 1919.

בבאוואריה, שהיתה בעבר מיבצר הקאטוליציון והריאקציה, הוקמו במהלכה של מהפכת-נובמבר 1918, מועצות נבחרות של פועלים, חיילים ואיכרים בקנה-מידה רחב. ב-8 בנובמבר הוקמה, בראשותו של קורט אייזנר, מנהיג המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה, מועצת צירי הפועלים, החיילים והאיכרים, שהכריזה על הקמת הריפובליקה הדמוקראטית של באוואריה. המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה והמפלגה הס.ד. הרכיבו במשותף ממשלה. קורט אייזנר נתמנה ראש הממשלה. ב-21 בפברואר 1919 נרצח אייזנר על-ידי קצין-צבא ריאקציוני. הרצח זיעזע את עמלי באוואריה. הפגנות-זעם המוניות נערכו במינכן ובערי-באוואריה האחרות. ב-7 באפריל 1919 הכריז נציגי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה, האנארכיסטים, ברית-האיכרים הבאווארית וחלק המפלגה הס.ד. על כינון ריפובליקה של המועצות. אס-כי הממשלה שהוקמה בראשותו של אדולף הופמן לא פגעה במנגנון הממלכתי-הבורגני, ועל כך בוקרה על-ידי המפלגה הקומוניסטית של גרמניה (קפ"ד), השתדלו הכוחות הנגד-מהפכניים למגרה בכוח. הם נסתייעו במנהיגי הימין הס.ד., אשר התנגדו לריפובליקת-המועצות. יוהאנס הופמן, ראש הממשלה הסוציאלי-דמוקראטי של באוואריה, ניהל את המסע נגד כוחות המהפכה מן העיר באמברג, לשם נמלט.

ב-13 באפריל 1919 ארגנו יחידות אחדות של הצבא פוטש נגד-מהפכני, אך הובסו. מייד לאחר-מכן בחרה אסיפת מועצות הפועלים והחיילים של העיר מינכן, בועד-פעולה משותף מורכב מחברי קפ"ד, המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה והשמאל הס.ד. הוקמה ממשלה בראשותו של המנהיג הקומוניסטי אויגן לוין. ממשלת-המועצות פירקה ממשקו את הצבא הישן, אשר שירת את הנגד-מהפכה, והקימה במקומו צבא אדום. הייצור הועמד תחת פיקוח מועצות-המפעלים. הבנקים הולאמו. הכוחות המהפכניים החזיקו מעמד והתגוננו עד ה-30 באפריל בפרברי-מינכן. שלושה ימים נוספים התגוננו הם ברובע-הפועלים, מול הכוחות הנגד-מהפכניים המזוינים. ב-3 במאי גברו כוחות הריאקציה על הפועלים המהפכניים. ריפובליקת-המועצות הבאווארית

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

חוסלה. הריאקציה פתחה במסע טרור אכזרי נגד מתנגדיה. ראשי המהפכנים הועמדו לדין ונשפטו למוות, וביניהם אויגן לוין, רודולף אַנגלהוֹפּר וגוסטאב לנדאוואר.

המערכה על שיטת מועצות-הפועלים בגרמניה

אם-כי הכוחות המהפכניים דוכאו באורח צבאי על-ידי ממשלת אברט-שיידמן, הרי הרעיון של השתתפות מעמד הפועלים בהכרעה בתהליך הייצור ובחיים המדיניים בכללותם לא ירד מסדר היום, אלא הוסיף למצוא ביטוי בהתפתחות תנועת המועצות.

הקמת שיטת מועצות-הפועלים כנציגות חדשה, שתבטא את המוני העובדים, הייתה נושא למאבק ציבורי מצד מפלגות הפועלים המהפכניות בגרמניה — המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה והמפלגה הקומוניסטית בשנים 1919-1920.

בוועידה שלא-מן-המנין של המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה של גרמניה, נתקבלה בדצמבר 1919, החלטה על תמיכה חד-משמעית בשיטת המועצות. הוועידה חייבה את הרעיון בדבר כינון ארגון מועצות עוד לפני כיבוש השלטון המדיני על-ידי מעמד הפועלים. הקמת ארגון מועצות-הפועלים נועד להיות מכשיר לארגון כל עובדי הכפיים והרוח למען הסוציאליזם, להכשירם לדיקטטורה של הפרולטאריאט. מועצות-הפועלים נועדו לשמש יסוד לשלטון מעמד הפועלים. סמכויותיהן היו — יזמה תחקיקתית ופיקוח על ניהול הייצור. מטרתן היה שינוי מנגנון המדינה וארגון מחדש. מטרת המועצות היתה הגשמת זכות ההגדרה העצמית של מעמד הפועלים לעומת המעמדות המנצלים וליכוד העובדים במסגרת חדשה, שנועדה לנהל את המאבק לביטול הניצול המעמדי. המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה תיארה וביססה את שיטת המועצות כשיטה חדשה, המבטאת את השלטון הפרולטארי מול הארגון האפייני לשלטון המדינה הקפיטאליסטית.

הפרלמנט הבורגני הוגדר על-ידי הוועידה כביטוי לשאיפת השלטון של הבורגנות. מול הפרלמנט הבורגני קראה המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה של גרמניה לוועידה של מועצות מהפכניות. את האנרכיה המשקית הקפיטאליסטית ניתן להמיר במשק סוציאליסטי מתוכנן, באמצעות שיטת מועצות.

המערכה על שיטת מועצות-הפועלים בגרמניה

ביטול הקפיטאליזם וכינון החברה הסוציאליסטית מחייבים לבטל את הצבא הנגד-מהפכני, לבטל את יחידות-המשטרה הישנות, להקים צבא מהפכני, לבטל את הקנין הפרטי על אמצעי-הייצור ולהפקידם לבעלות חברתית. את הסוציאליזציה יש להגשים בתחום הבנקאות, האשראי, המכרות, הכוח החשמלי, הפחם, המים, ייצור הברזל והפלדה, התחבורה והלאמת תעשיות מפותחות אחרות. את הקנין הפרטי על הקרקע יש להפוך לקנין משותף. שירותי הבריאות, החינוך וההשכלה צריכים לעבור לבעלות המדינה. את המדינה יש להפריד מן הכנסיה. את הקהילה הכנסייתית והדתית יש להפוך להתאגדות פרטית, המסדירה את עניניה באורח עצמאי. מסייעקיפין ומכסים יבוטלו. כל הצעדים הכלכליים-משקיים לרעת האינטרסים של הפרולטאריון ולטובת האינטרסים של מעטים בעלי זכויות-יתר יאבדו את תקפם. כל החוקים המפלים לרעה את האשה לעומת הגבר יבוטלו.

יחסי-ידידות ייכוננו עם כל העמים. קשרים מידיים ייקשרו עם הריפוב-ליקות הסוציאליסטיות. הדיקטאטורה של הפרולטאריון נקבעה כאמצעי מהפכני לשם ביטול שלטון הניצול המעמדי ולקראת כינון דמוקראטיה סוציאליסטית. ראוייה לציון ההחלטה בדבר הארעיות של הדיקטאטורה הפרולטארית. השלב של הדיקטאטורה של הפרולטאריון הוגדר באורח מפורש כתופעה זמנית. עם הגשמת החברה הסוציאליסטית תתבטל הדיקטאטורה של הפרולטאריון והדמוקראטיה הסוציאליסטית תפותח במלואה.

המשמעות העמוקה של רעיון מועצות-הפועלים היא בכך, שהעובדים יוצרי הנכסים החברתיים, מקדמי התרבות, חייבים להיות גם הקובעים את תהליך הייצור, הנושאים המכריעים בהסדרים החוקיים ובשלטון המדיני. האמצעי למאבק זהו פעילות ההמונים. כדי להגיע אל המטרה מקיימת המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה באורח שיטתי התיעצות עם האיגודים המקצועיים המהפכניים ועם ארגון המועצות בענין כל דרכי המאבק הכלכלי, הפרלמנטארי והמדיני הכללי.

ב-12 בינואר 1920 פורסמה קריאה משותפת של מרכז מועצות המפעלים בגרמניה עם המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה של גרמניה והמפלגה הקומוניסטית של גרמניה. מיסמך משותף זה קרא לפעולות ציבוריות מהפכניות של העובדים נגד החוק הממשלתי כדבר מועצות הפועלים, היות וחוק זה מבטל את סמכויות המועצות ומרוקן אותן מתכנון. מיסמך זה מופנה אל כלל העובדים, מסביר את מהותן של מועצות-פועלים וקורא למאבק ציבורי לכינון מועצות פועלים בעלות סמכות להכריע בכל השאלות החשובות הנוגעות לתהליך הייצור.

קאוטסקי על האסיפה הלאומית ואסיפת המועצות

האם האסיפה הלאומית מהווה את המוסד המחוקק המתאים גם לתקופת בנין הסוציאליזם? האם יש יתרונות למועצות הפועלים הנבחרות? מה עדיף על מה? האסיפה הלאומית או מועצות הפועלים? האם האסיפה הלאומית יכולה להיות משולבת בשיטת מועצות הפועלים? בשאלות אלה היו הבדלים חריפים בתנועת הפועלים, בין האגף הימני לבין השמאלי.

קארל קאוטסקי ניהל פולמוס חריף עם עמדת השמאל בתנועת הפועלים ובמיוחד עם "ברית ספארטקוס". העמדה המחייבת את שיטת המועצות הנבחרות באה לביטוי בולט בעתון "די רוטצ פאנהנצ" ("הדגל האדום") מן ה-29 בנובמבר 1918. "האסיפה הלאומית היא אמצעי להונות את העם — נכתב שם — אמצעי לשחק את מרצו המהפכני. כדי להעניק את כל השלטון לידי הפרולטאריאט, לפתח את המהפכה מן השלב ההתחלתי למאבק מעמדי רבי-עצמה, יש לכונן את השלטון המדיני של המוני-העובדים, את הדיקטטורה של העובדים והחיילים. הברירה היא — בעד או נגד הסוציאליזם, נגד או בעד האסיפה הלאומית. דרך אחרת אין".

קאוטסקי שלל את העמדה, שמועצות החיילים הן בעלות אופי מעמדי פרוליטארי. היות ולמועצות החיילים זכאי לבחור כל חייל, על-כן בתנאים של גיוס-חובה זכאים לבחור למועצות החיילים בני כל המעמדות. מסקנתו היא, כי במועצות אלו תכריע לא ההשתייכות המעמדית, אלא השירות הצבאי. בענין מועצות הפועלים מבקר קאוטסקי את העובדה, כי הייצוג בהן ניתן לא לעובדים השכירים בלבד. לפי שיטת הבחירות למועצות הפועלים של ברלין-רבותי, יהיו גם בעלי המקצועות החפשיים בעלי זכות-בחירה (כגון עורכי-דין, סופרים, אמנים, בעלי-מלאכה עצמאיים וכו').

קאוטסקי סבור, כי דעה קדומה היא להניח, שבעלי-ההון וחלשים על שלטון כלשהו בזמן הבחירות וכי שיטת הבחירות הכללית והישירה מעניקה יתרונות להון השליט. באסיפה הלאומית רואה קאוטסקי חיוב רב. היא נבחרת על יסוד זכות בחירה כללית של האזרחים. בזה האופן אין היא מוציאה מן הכלל שום אזרח ואינה מעמידה בספק את זכות הבחירה של מישהו. כל בעלי זכות-הבחירה בוחרים את נציגיהם באורח שווה. מאבק הבחירות לאסיפה הלאומית הוא מאבק בין המעמדות על השלטון. זוהי גם מערכה של מועמדים בודדים ומפלגותיהם על נפש הבוחרים. ואילו בניגוד

קאוטסקי על האסיפה הלאומית ואסיפת המועצות

לכך, זכות הבחירות למועצות מבוססות על בחירות לא לפי מעמד, אלא לפי מקצוע.

לדעתו של קאוטסקי, המגרעת של שיטת המועצות בתור שיטה בלעדית, תתבטא בכך, שמערכת הבחירות תתנהל לא בין מועמדים סוציאליסטיים ובורגניים, אלא בין נציגי סיעות סוציאליסטיות, ביניהם לבין עצמם. זה לא יתרום לליכוד פועלי, אלא לפיצול כיתתי. הנמוק העיקרי של קאוטסקי נגד קביעת שיטת המועצות, במקום האסיפה הלאומית הוא, שזכות ההצבעה למועצות הפועלים והחיילים אינה כה ברורה כמו זכות ההצבעה הכללית. תוצאות הבחירות על יסוד של זכות ההצבעה למועצות, לא יעניקו למוסדות שייבחרו אותה סמכות מוסרית ולא יביאו לייצוב שלטון המונייהעם, כפי שעשויות להביא הבחירות על יסוד זכות הצבעה כללית לאסיפה הלאומית. אמנם, שיטת ההצבעה למועצות ברורה ופשוטה, אולם היא מעוררת ספקות, כאשר דנים בזכות הבחירה של החיילים בצבא, העומד בפני דמוביליזציה וכאשר מביאים בחשבון את קיומן של שכבות עממיות נוספות.

בסיכום מביע קאוטסקי את דעתו, כי מועצות הפועלים עשויות למלא תפקידים מדיניים חשובים כשהן תפעלנה לא במקום האסיפה הלאומית, אלא לצידה. על יסוד הגסיון הרב-גוני של ההתפתחות המהפכנית בגרמניה, בשנים 1918-1919, מסיק קאוטסקי את המסקנה, שהברירה איננה: או אסיפה לאומית, או מועצות פועלים, אלא גם זו וגם אלה, כלומר קיום שני המוסדות, זה בצד זה. מועצות הפועלים נועדו להגן על האינטרס המעמדי הפרולטארי, בעיקר כל זמן שהסוציאליזם דמוקראטיה מפולגת ואין אפשרות לגבש חזית פרולטארית אחידה. מועצות החיילים יכולות להיות מוסד זמני, היות ועם שיחרור החיילים מן הצבא, מפסיקות הן להתקיים. ואילו מועצות האיכרים, מועצות בעלי המלאכה, של סוחרים ועירים או של עובדות משק בית, הן, לדעתו של קאוטסקי, מיותרות ואין צורך שתשפענה על האסיפה הלאומית. קאוטסקי שלל את ההערכה של חברי „ברית ספארטאקוס“, שבתנאים של גאות מהפכנית קיומה של האסיפה הלאומית נוח מבחינה אובייקטיבית לכוחות המהפכה-שכנגד. לביסוס עמדתו מבחין קאוטסקי בין התמורות בשלטון, המתבטאות בכינון ריפובליקה, לבין שינויים מעמיקים בשיטה החברתית המתבטאים בבנין הסוציאליזם. את הריפובליקה — אמר הוא — אפשר לכונן בתנאים מסויימים, תוך שעות אחדות, ואילו בנין הסוציאליזם מתגשם במשך עשרות שנים. הריפובליקה והמונארכיה אינן יכולות לדור בכפיפה אחת. לעומת זאת, אופן-ייצור אחד יכול לדור בכפיפה אחת עם אופן ייצור שני, ולמעשה אין אופן-ייצור בעל שליטה בלעדית במשק המדינה. קאוטסקי סבור, כי הסוציאליזם יתפתח באורח הדרגתי. כשם שהקפיטליזם

התפתח, במאה הקודמת, באורח הדרגתי וכבש לאט-לאט ענף תעשייתי אחד אחרי השני, כך גם יתקיימו תקופה ממושכת, זה בצד זה, יחסי-יצור קאפיטליסטיים וסוציאליסטיים כאחד. המהפכה החברתית — משמעותה תהליך שונה לחלוטין מן המהפכה המדינית. היא גם זקוקה לשיטות הגשמה אחרות לחלוטין.

שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת-קאפ

ההפיכה הצבאית של הגנרלים הריאקציוניים בראשותם של קאפ וליטביץ ב-13 במארס 1920, עוררה בקרב חלקיה השונים של תנועת-הפועלים בגרמניה חרדה גדולה ותחושה עמוקה בדבר שותפות האינטרסים של כלל העובדים בהגנה על החירויות הדמוקרטיות, על הריפובליקה, על הישגי העובדים שנרכשו במהפכת-נובמבר 1918.

מיפנה חיובי זה התחולל לאחר שבמהפכת-נובמבר 1918 היו השמאל והימין בתנועת הפועלים במצב של עימות חריף בתחום המדיני והרעיוני בנוגע לדרכי המאבק על הקידמה החברתית. עימות זה החריף ובשלב מסוים התבטא במעשי התקפה מזוינים מצד ממשלת נוסקה-שיידמן על אלפים פועלים מהפכנים. באותם ימים נרצחו קארל ליפקנכט ורוזה לוקסמבורג.

תחושת הסכנה הגדולה, הצפויה לכל הישגי תנועת הפועלים בתחום האיגוד המקצוע והחברתי הכללי, הביאה לחזית מאוחדת של תנועת הפועלים הגרמנית, באביב 1920, נגד הדיקטטורה הצבאית המונארכיסטית.

ב-13 במארס 1920 פרצה שביתה כללית בגרמניה. היא נמשכה כמערכה כללית בעלת יעילות, סולידאריות ועוצמה עד ל-20 במארס. זה היה מאורע רב-השראה ועזי-כיוון, אשר מיגר את הכת הדיקטטורית הצבאית והפגין באורח מוחשי את כוחו הגדול של העם העובד לא רק ביצירת כל נכסי החברה, אלא גם בהשפעה על דמותה המתקדמת. לשביתה זו קראו גורמים ציבוריים המייצגים את רוב העם. היו אלה שלוש מפלגות הפועלים, דהיינו — המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית של גרמניה (ס.פ.ד.), המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה (א.ס.פ.ד.) והמפלגה הקומוניסטית של גרמניה (ק.פ.ד.). הברית הכללית של האיגודים המקצועיים של גרמניה והאיגוד החפשי של הפקידים פירסמו ב-13 במארס גילוי-דעת, הקורא לשביתה כללית נגד פיוור האסיפה הלאומית ורמיסת הישגי מהפכת-נובמבר 1918. ההכרה בדבר הסכנה הגדולה, הטמונה בדיקטטורה המונארכיסטית-צבאית, הביאה להחלטה של כל חלקי

שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת-קאפ

תנועת הפועלים בדבר מאבק ציבורי משותף, נמרץ, וחזיתי נגד הפיכה זו. הברית הכללית של האיגודים המקצועיים הגרמניים (Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund וכן האיגוד של הפקידים (Arbeitsgemein-schaft freier Angestelltenverbände) פירסמו ב־13 במארס כרוז אל פועלי גרמניה, אשר קרא לשביתה כללית לשם הגנה על הריפובליקה הוויימאריה. הקריאה פתחה בציון העובדה, כי הריאקציה הצבאית הרימה מחדש את ראשה בברלין ומסתערת אל השלטון. בקריאה נאמר, כי בהדרכתם של קצינים מורדים חדר לברלין צבא, שהקים שלטון בלתי-חוקי, לצד הממשלה שנבחרה על-ידי העם. כת-הקושרים הריאקציוניים הכריזה, כי האסיפה הלאומית המרכזית וכן האסיפה האזורית הפרוסית פוזרו. כוחות המהפכה-שכנגד חותרים לביטול ההישגים של מהפכת-נובמבר 1918.

קריאת האיגודים המקצועיים כללה את הזעקה: הריפובליקה הגרמנית — בסכנה! שלטון אבסולוטי מאיים מבחינה מרכזית ברחבי המדינה וכן בתוך המפעלים. חופש הדיבור נרמס. חוזרים הכוחות והמצבים הריאקציוניים, אשר נגדם נאבקו המוני-העם הגרמני בנובמבר 1918. צפויה סכנה להישג שנכבש בדבר יום-עבודה של 8 שעות, לנציגות הפועלים החוקית של המפעלים, לביטוח של הפועלים והפקידים, לתעריפי השכר, לזכויות העובדים, להשתתפות בהכרעה על בעיות חברתיות וכלכליות. האיגודים המקצועיים קראו לפועלים ולפקידים ברחבי גרמניה להביע מחאה נגד ההשתלטות האלימה של הריאקציה ולפתוח מיד בשביתה כללית. כל המפעלים נקראים להפסיק את העבודה — נאמר בגילוי-הדעת. יוצאים מן הכלל רק מפעלי המים, בתי-חולים וקופות-החולים. נציגויות הפועלים המקומיות מוסמכות להכריע באילו מפעלים חיוניים יש להמשיך את העבודה למרות השביתה הכללית. מאבק ההתגוננות של תנועת הפועלים נגד הריאקציה חייב להיות תקיף ומוחץ. שום ענף ושום קבוצת עובדים אינם רשאים להישאר מחוץ לתחום מאבק זה. גילוי-הדעת של ברית האיגודים המקצועיים הסתיים בהבעת בטחון, שההתנגדות המלוכדת של העם העובד תצליח להביס את הריאקציה.

ב־13 במארס 1920 פורסם בגרמניה גילוי-הדעת משותף של השרים הס.ד. בממשלת הרייך, וכן של הנהגת המפלגה הסוציאל-דמוקראטית. גילוי-הדעת קרא לשביתה כללית נגד ההפיכה הצבאית של קאפ (Kapp-Putsch). בקריאה דראמאטית זו נאמר, כי ההפיכה הצבאית היא עובדה. הלאנדס-קנכטים של הארצות הבאלטיות מנסים לבטל את הריפובליקה ולכונן ממשלה דיקטטורית, בראשותם של ליטביץ וקאפ. להלן נאמר עוד בקריאה: "אזרחי הריפובליקה, פועלים, חברים! חוללנו את המהפכה לא כדי להיכנע היום

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לגדוד של לאנדסקנכטים צמאידם. אין אנו עושים הסכם עם הפושעים מן הפאלטיקום. החופש שנרכש במאבקים קשים נתון בסכנה. על-כן הכרחי לנקוט אמצעי-הגנה חריפים ביותר. שום מפעל בל יעבוד כל עוד שלטת הדיקטאטורה הצבאית של לודנדורף. הניחו את כלי-העבודה! שיבתו! חסמו את הדרך לכנופיה הריאקציונית! סלקו הצידה את המחלוקת ביניכם! האמצעי היחיד המסוגל למנוע את שובו של וילהלם השני — הוא שיתוק החיים המשקיים הכלליים! כל תרומם שום יד לעבוד! אף עובד אחד אינו רשאי לסייע לדיקטאטורה הצבאית! השביתה הכללית צריכה להיות בכל תחומי החיים! פרולטארים, התלכדו! הלאה המהפכה-שכנגד!"

הקריאה הדראמאטית נסתיימה בחתימה בלתי-שגרתית. החותמים היו חברי הממשלה: אברט, באואר, נוסקה, שליכה, שמידט, דאויד, מילר. בשם הנהגת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית של גרמניה חתם אוטו ואָלס.

בגילוי-הדעת של המפלגה הקומוניסטית הגרמנית (ק.פ.ד.), שפורסם ב-14 במארס 1920 וקרא למיגור הכנופיה של קאפליטביץ, היו קווים משותפים עם הקריאה של האיגודים המקצועיים וכן עם גילוי-הדעת של המפלגה הס.ד. של גרמניה. יחד עם זה היה בו גם שוני. המשותף היה ב"נגד", ואילו בניסוח ה"בעד" היו הבדלים. תמימות-הדעים היתה בהגדרת הסתירה שבין האינטרסים של תנועת הפועלים לבין שלטון הדיקטאטורה של הגנרלים והיונקרים, וכן במסקנה, שהפרולטאריון הגרמני איתן בדעתו לא לשאת את הדיקטאטורה הצבאית. ואילו השוני היה בניסוח המטרה החיובית של המאבק: בעד החזרת הריפובליקה הבורגנית או בעד תמורה מהפכנית וכינון מועצות-פועלים.

עוד בדצמבר 1919 פירסמה המפלגה הקומוניסטית הגרמנית קריאה למאבק נגד סכנת הפיכה מיליטאריסטית, שהחלה להסתמן באופק. בגילוי-הדעת הוסבר, כי הכוחות הצבאיים הנגד-מהפכניים, שפתחו באיומים על הריפובליקה, טופחו על-ידי מפלגת-שיידמן. כמו-כן הזכירה ק.פ.ד., כי ממשלת נוסקה-אברט-שיידמן שפכה את דמם של פועלים ב-6 בדצמבר 1918, בינואר ובמארס 1919 ברחובות ברלין, בקרבות הדמים באזור הרוהר, בהאלה ובמינכן. קריאת ק.פ.ד. ציינה, כי עם השוני שבעמדתה למהות המאבק בעד הריפוב-ליקה של אברט, שהיא רפובליקה קפיטאליסטית, אין לעמוד בשום-פנים ואופן בחיבוק-ידיים, כאשר מפלגת-לודנדורף, כלומר המהפכה-שכנגד המיליטאריסטית-מונארכיסטית מסתערת לא רק על השיידמנים, לא רק על הריפובליקה הבורגנית, אלא בעת-זו בעונה אחת גם על כלל הפרולטאריון.

בקריאת הוועד המרכזי של ק.פ.ד. מן ה-13 במארס 1920 נאמר, בין השאר, כי ממשלת-אברט-באואר קיבלה כבר 14 ימים קודם-לכן מידע על מזימות

שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת-קאפ

ההפיכה של הלודנדורפים. ימים אחדים לפני ההפיכה הציג גנרל ליטביץ אולטימאטום לממשלה לכלול בהרכבה "שרים מקצועיים", ואילו הממשלה לא מצאה לנחוץ להודיע להמוני העובדים על סכנת ההפיכה.

ברור לכולם נגד מי יש להאבק, אולם יש להבהיר גם באורח מדויק בעד מי ובעד מה צריך להתנהל מאבק זה. ק.פ.ד. הגדירה כטעות של העבר את האמון שהמוני העובדים נתנו בדמוקראטיה הבורגנית, היות והתברר שמשטר זה הכשיר את הקרקע לכת הצבאית להגיע לשלטון. הקריאה של ק.פ.ד. ציינה, כי את תמרורי הדרך של ממשלת-נוסקה-שיידמאן ציינו: 15,000 גוויות פועלים ובתוכם רוזה לוכסמבורג וקארל ליבקנכט, בתי-סוהר מלאי אסירים, הפרת שביתות באורח רשמי, התקפת-דמים של ממשלת-אפרט-נוסקה נגד פועלי המכרות, דיכוי עתונים מהפכניים, מלחמה נגד רוסיה הסובייטית וסולידאריות עם הטבח ההמוני בשנות מלחמת העולם.

המפלגה הקומוניסטית של גרמניה קראה למאבק נגד הדיקטאטורה הצבאית המונארכיסטית, בד-בבד עם המאבק בעד הדיקטאטורה הפרולטרית. היא הגדירה את השביתה הכללית כמובילה אל ראשית מערכה זו. יש לסלק את הקצינים הקונטר-רברולוציוניים ולמנוע מהם את האפשרות לגרום נזק לרפובליקה — נאמר בקריאת ק.פ.ד. בענין ניהול המערכה מבחינה הגנתית כל צדדית יצאה המפלגה הקומוניסטית של גרמניה ב-18 במארס 1920 בקריאה לצייד את העובדים בנשק ולגייס להגנה פועלית.

המאבק המוצלח והמשותף של הפועלים נגד ההפיכה הריאקציונית עוררה כיסופים לאחדות פעולה בתנועת הפועלים לטווח ארוך. על הפרק עלתה השאלה באילו מסגרות יכול להצליח שיתוף-הפעולה בין חלקיה השונים של תנועת הפועלים? האם עלידי שיתוף פעולה בין ההנהגות המסורתיות או עלידי יזמות אחרות? בענין זה הביעה המפלגה הקומוניסטית של גרמניה בגילוי דעת מן ה-14 במארס 1920 התנגדות לשיתוף פעולה בין ההנהגות של מפלגות הפועלים וחייבה שיתוף-פעולה בין חברי השורה במסגרת פועלית כללית, במועצות נבחרות. היא קראה לתת ביטוי לרצון הליכוד של העובדים ולאינטרס האובייקטיבי שלהם בליכוד עלידי כינון מועצות במפעלים וכן עלידי בחירת מועצות פועלים בקנה-מידה עירוני ואזורי. צורה זו של ליכוד נומקה עלידי מצדדיה במפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה ובמפלגה הקומוניסטית כמאפשרת שיתוף-פעולה של העובדים ללא הבדל השקפה פוליטית. מועצות הפועלים הנבחרות נועדו להיות גורם פעיל, הממלא תפקיד מדיני ומשקי במערכה נגד הדיקטטורה הצבאית. הן היו אמורות להתוות את המטרות המדיניות האקטואליות ובעת-זבעונה-אחת לשמש גם מכשיר לפיקוח ציבורי יעיל על הייצור.

שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת-קאפ

המחבלים באספקת המזון לאוכלוסיה, נתגשמה. וכך יצא, ששמונה נקודות של מיסמך זה היו את הרקע להסכם ביליפלד.

בבנין הממשלה הפרוסית התנהל ב־19 וב־20 במארס מו"מ בין נציגי ברית האגודות המקצועיות הכללית, איגוד הפקידים ועובדי הציבור לבין נציגי הממשלה ונציגי שלוש מפלגות הפועלים שהשתתפו בממשלה. ההסכם הקיף את הדברים הבאים: נציגי מפלגות הפועלים הנוכחים יפעלו בסיעור תיהם הפרלמנטריות שבעת כינון הממשלות ברייך ובפרוסיה ייקבע הרפב השרים תוך כדי הבנה עם הארגונים האיגוד־מקצועיים של העובדים והפקידים שהשתתפו בשביתה הכללית. לארגונים אלה תהיה השפעה מכרעת על עיבוד הצעות חוקים בשאלות הכלכליות והחברתיות, תוך כדי שמירת זכויות נציגות העם.

שנית, כל אלה שהשתתפו במיגור הממשלות החוקיות ובהפיכה הצבאית יפורקו מנשקם.

שלישית, יבוצע טיהור יסודי של כל המוסדות הציבוריים והנהלות המפעלים מאישים נגד־מהפכניים, במיוחד של אישים בעמדות הנהגה. רביעית, תבוצע במהירות ריפורמת מינהל על יסוד דמוקרטי, בה ישותפו בהכרעה גם אירגונים כלכליים של העובדים והפקידים. חמישית, יעובדו חוקים סוציאליים חדשים המבטיחים לעובדים ולפקידים שוין זכויות מלא.

שישית, תבוצע סוציאליזציה מיידית של ענפי המשק הבשלים לכך. שביעית, תפורקנה כל היחידות הצבאיות הנגד־מהפכניות שאינן נאמנות לחוקה.

שמינית, ינוהל מאבק בספרטות. תובטח אספקת־מזון לאוכלוסיה על־ידי הקמת איגודי אספקה והענשתם של מפירי התחייבות זו.

העם העובד של גרמניה, ובמיוחד פועלי ברלין מיגרו על־ידי השביתה הכללית את ההפיכה המונארכיסטית והבטיחו את החופש הריפובליקני. השביתה הכללית הרחיקה את ממשלת ההפיכה של קאפ־ליטביץ. לאחר מיגור ההפיכה התעוררה, ביתר תוקף השאלה מהי מידת ההשפעה של מעמד הפועלים בעיצוב השלטון המדיני. ההסכם הנ"ל נועד לפי הצהרת הצדדים המשתתפים בו, להבטיח את השפעת תנועת הפועלים המאורגנת על היחסים המדיניים והכלכליים וליצור ערובה נגד נסיונות קונטר־מהפכניים. נציגי מפלגות הממשלה התחייבו להגשים את שמונה התביעות האיגוד־מקצועיות. השביתה נפסקה. כדי לחולל שינוי חיובי בתהליך הייצור במובן הסוציאליסטי, חיוני היה לפעול לשיתוף הפועלים והפקידים בהכרעות.

מרכז מועצות המפעלים יצא בקריאה לעובדים לתבוע זכות ביקורת מלאה

מתפקידן של המועצות היה גם לארגן ולגייס את העובדים החקלאים במועצות כפריות.

השביתה הכללית הטביעה את חותמה על כל חיי המדינה. כל גלגלי המשק פסקו להתנועע. מערכה סולידארית כל-ארצית זו הביאה לתוצאה המצופה. הכת הצבאית הריאקציונית גורשה מן השלטון והסתלקה כעבור חמישה ימים. ב-18 במארס 1920 פירסמו הברית הכללית הגרמנית של האיגודים המקצועיים וכן האיגודים של הפקידים בגרמניה קריאה להמשך השביתה. בקריאה הודגש, כי השביתה הכללית הוכתרה בנצחון היות וראשי הקושרים, קאפ וליטביץ, הורחקו מן השלטון. אולם הצבא הנגד-הפכני עדיין נמצא ברחובות ברלין ועל-כן השביתה טרם נסתיימה. דרישתם ההחלטית של האיגודים המקצועיים היתה להרחיק באורח מלא את כל הגדודים הצבאיים שבהדרכת קצינים קושרים ופירוק נשקם.

תביעת האיגודים המקצועיים היתה לארגן את הצבא מחדש באופן שתימנע הפיכה צבאית בעתיד. העמדה המלוכדת של העובדים היתה להמשיך את השביתה הכללית עד שתביעותיהם של האיגודים המקצועיים תבואנה על סיפוקן.

בלילה בין ה-17 במארס, לאחר הסתלקות מבצעי ההפיכה של קאפ, קרא סגן הקאנצלר אויגן שיפאר לסיים את השביתה הכללית. אולם, בניגוד לעמדתו ענו האיגודים המקצועיים בקריאה להמשך השביתה. ב-18 במארס החל משאומתן על יסוד תשע הנקודות. ב-20 במארס התקיים בברלין כינוס כל-ארצי של נציגי הארגונים האיגוד-מקצועיים של העובדים, הפקידים ועובדי הציבור לדיון בענין תביעות העובדים לשינויים חברתיים. הכנס ביטא אי-שביעות רצון מן ההסכמים שהושגו בדיונים עם נציגי הסיעות של מפלגות הממשלה, אולם הוא השלים עימם והכריז בסיכומו של דבר על סיום השביתה הכללית. המשאומתן התנהל בביליפלד על יסוד תשע הנקודות מן ה-18 במארס.

הסעיף הראשון של התכנית התיחס לאופן הרכבת הממשלה וכלל את התביעה להשפעה מכרעת של האיגודים המקצועיים על הרכב ממשלת הרייך המרכזית והממשלות האזוריות ברחבי הרייך.

הדרישה שהובעה בסעיף השלישי בדבר התפטרות מיידית של השר גוסטב נוסקה (ס.פ.ד.), של השר הפרוסי רודולף אור (ד.ד.פ.) וכן של וולפגאנג היינה (ס.פ.ד.) נתמלאה. שני המנהיגים הסוציאלי-דמוקראטים הימניים, נוסקה והיינה, הודיעו על התפטרותם. התפטרות זו באה על רקע מחאות של המוני-עובדים נגד מדיניותם.

הדרישה, שנכללה בסעיף 8, לחוק חוק-הפקעה של אדמת בעלי-האחוזות,

שביתה כללית בגרמניה נגד הפיכת קאפ

אל הסוציאליזם. האפשרות השניה היתה להתחבר עם כוחות הבורגנות ולחזור אל המשטר הישן, על כל סכנותיו. ההנהגה הסוציאל-דמוקרטית העדיפה את השותפות עם המרכז הקאתולי. הרמאן מילר בא במקום גוסטאב באואר בתור קאנצלר. במקום להטיל על מנהיגי ההפיכה ענשים רציניים, העניקה להם הממשלה החדשה עם המרכז הקאתולי חופש מלא והשאירה את מנהיגיה הצבאיים של ההפיכה המונארכיסטית בתפקידיהם. שבוע בלבד לאחר שהרמן מילר נטל על עצמו את תפקיד הקאנצלר, נכנס צבא-הרייך אל אזור-הרזהר לשם דיכוי הפועלים אשר התנגדו להפיכה ומיגרו אותה.

השפעת כוחות השמאל בחלק זה של גרמניה היתה ניכרת. אזורים אחדים, כולל אסן ודואיסבורג היו בידי כוחות השמאל. ממשלת-מילר פנתה אל הפועלים, שהקימו כוחות צבאיים כדי להתגונן בפני ההפיכה הריאקציונית, בקריאה שניחו את נשקם. לאחר דיונים פנימיים הסכימו הסוציאליסטים הבלתי-תלויים לפרק את נשקם בתמורה להבטחה, שלא תהיינה רדיפות נגד הפועלים שהגנו על הריפובליקה בפני הקמים עליה.

היסטוריון האנגלי ג.ד.ה. קול מסכם את תיאור מהלך הארועים בגרמניה, כאשר תנועת הפועלים הדפה את הפיכה הצבאית של קאפ במלים הבאות: סיכום זה מדגים את עוצמת התנופה, בה הדפה תנועת הפועלים כולה את הסתערות הכוחות הריאקציוניים ואת הסיכויים הרבים שהיו טמונים בה.

המהפכה והמהפכה-שכנגד בהונגריה

תהליכים סוערים וסתירתיים ביותר בתנועת הפועלים התחוללו בימי המהפכה הסוציאליסטית בהונגריה (באביב 1919) אשר החזיקה מעמד חדשים אחדים בלבד.

שיתוף-הפעולה בין המפלגה הקומוניסטית לבין המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הביא לאיחוד בין שתי המפלגות. בתוקף המאבק של המוני העמלים התפתחו בהונגריה תמורות חברתיות ומדיניות מהפכניות. אולם, זמן קצר לאחר האיחוד התחילו הכוחות הימניים בהנהגת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית לשתף-פעולה עם הכוחות הנגד-מהפכניים, למיגור השלטון המהפכני ארבעה חדשים בלבד לאחר כינונו.

ערב התלקחות המלחמה הביעה המפלגה הסוציאל-דמוקרטית האוסטרית מחאה חריפה נגד תנאי האולטימאטום האוסטרי לסרביה. הסוציאל-דמוקראטים קראו לאיתור הסכסוך ולתיווך בין הצדדים כדי למנוע מלחמה. ואילו

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לעובדים על ניהול המפעל. המיסמך המשותף פירט את הנושאים בהם צריכה להיות לעובדים סמכות-הכרעה. בהנמקת דרישה זו נאמר, כי האנשים היוצרים, הפועלים והפקידים חייבים לקבוע באמצעות נציגיהם אם מוצדק שהמפעל יפסיק את הייצור או לא, כמה ליצר מכל תוצר, איזה מחיר לקבוע, כיצד לחלק את הפחם, חמרי-הגלם האחרים וכו'.

מרכז המועצות הביע את בטחונו כי אפשר להשיג פיקוח מלא של העובדים במפעלים. הדרך לרכישת סמכות הפיקוח היא מאבק נגד המעבידים בכל מפעל וכן באורח מרכזי נגד השלטון המדיני. רק במאבק ישיג הפרו-לטריון את זכויותיו, לרבות זכות ההשתתפות בהכרעה בכל השאלות של תהליך הייצור במפעל.

נציגי האיגודים המקצועיים ומפלגות הפועלים שחתמו על ההסכם הת-חייבו, שאם תביעותיהם לא תוגשמנה והממשלה החדשה תפר את הבטחותיה, ייפגשו הם מחדש ויחליטו על חידוש השביתה הכללית.

במהלך השביתה הכללית העלתה גם מפלגת הפועלים הסוציאליסטית הבלתי-תלויה את הסיסמה של ק.פ.ד. בדבר בחירת מועצות פועלים. נציגי המפלגה הסוציאלי-דמוקראטית, נציגי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה ונציגי המפלגה הקומוניסטית השתתפו בהנהגת השביתה הכללית. אולם התביעה לבחירות מועצות פועלים לא מצאה הד רחב בקרב הפועלים. מועצות פועלים נבחרו רק בחלק קטן של המפעלים ואילו ברוב המפעלים לא התקיימו כלל בחירות ומועצות-המפעלים הקודמות הוסמכו לייצג את העובדים גם בענין השביתה הכללית. נציגיהם של האיגודים המקצועיים דרשו, שהשרים באואר ונוסקה לא יחזרו לממשלה. הם ניהלו שיחות עם או.ס.פ.ד. בדבר כינון ממשלה סוציאליסטית.

המטרה מרחיקת הלכת שהותוותה באותו זמן על-ידי המפלגה הקומו-ניסטית של גרמניה להקים ריפובליקת-מועצות לאחר מיגור ההפיכה הריאקציונית של קאפ הוגדרה זמן קצר לאחר סיום השביתה על-ידי ק.פ.ד. עצמה כבלתי-יבשלה בתנאים ההם. המוני העובדים היו אז נכונים להתגייסות כללית למיגור ההפיכה הריאקציונית, לחסימת הדרך לדיקטטורה המונאר-כיסטית ולהבטחת החירות הדמוקראטית, אך טרם היו מוכנים להיאבק על שיטה סוציאליסטית.

השביתה הכללית שהתנהלה בין ה-13 ל-20 במארס היוותה מהלומה נגדית של תנועת הפועלים ללא הבדל השתייכות מפלגתית נגד מזימת היונקרים והמיליטאריסטים לכבוש את השלטון.

שתי אפשרויות עמדו בפני הסוציאליסטים. האפשרות האחת היתה להקים ממשלה, המיצגת את כל הגורמים הסוציאליסטיים ולפעול במשותף למיפנה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתנוות הקומאינטרן

כאשר פתחה אוסטריה במלחמה נגד סרביה דיווח ויקטור אדלר ללשכה הסוציאליסטית הבינלאומית בבריסל, שהרגשות הלאומיים באוסטריה מוד-לקים יתר על המידה, דבר שאינו מאפשר לסוציאליסטים האוסטרים להתנגד באורח נמרץ למלחמה נגד סרביה. לעומת זה, חלק של סוציאליסטים צעירים וביניהם פרידריך אדלר, בנו של ויקטור אדלר, יצאו נגד החלטת המפלגה בענין זה. ההתנגדות למלחמת העולם התפתחה בהונגריה בהדרגה והגיעה לפעילות המונית בתחילת 1918.

בינואר 1918 התקיימה באוסטריה-הונגריה שביתת-מחאה של שני מיליון עובדים. השובתים דרשו שלום מידי, ביטול המצור, הטבת תנאי-החיים של העובדים. השביתה הפגינה את הכוח המהפכני הרב של המוני-העם. המור-נארכיה האוסטרית-הונגרית החלה להתפורר בסתיו 1918. התפתחה והלכה תנועה מהפכנית, הוקמו מועצות של צירי הפועלים, כנציגים של השלטון המהפכני החדש.

כתוצאה מן ההתפתחויות המהפכניות קמו, בחלק זה של אירופה, במקום המונארכיה האוסטרית-הונגרית הישנה, מדינות חדשות (אוסטריה, הונגריה, צ'כוסלובקיה, פולין, סרביה, קרואטיה וסלובניה).

עד שנת 1918 היו בהונגריה המיעוטים הלאומיים מדוכאים ביותר. בפרלמנט ההונגרי היה רוב לנציגי האריסטוקרטיה. רוב זה נקט בקו מדיני לאומני. היתה בו גם קבוצה מצומצמת של הבורגנות העירונית וכן שני נציגים סוציאליסטיים. בין נציגי האריסטוקרטיה היו גם בעלי-אחויות גדולים. רוב האיכרים והעובדים החקלאים השכירים חי בתנאי עוני גדול, ניצול קשה והשפלה. באזורים שונים היו במרוצת-השנים התקוממויות של איכרים, אשר דוכאו באכזריות.

בתוך המפלגה שנקראה "המפלגה העצמאית" התפתח, עוד לפני 1914, אגף שמאלי ובראשו הנסיך קארולי. הוא ביטא אהדה לאיכרים המנוצלים, התיצב לצד החוגים הרדיקאליים והסוציאלי-דמוקראטיים ונגד הקבוצות האריסטוקרטיות המאג'ריות השולטות. בקרב ההמונים גברה אי-שביעות רצון ממצב המלחמה ומן השלטון האחראי לניהולה.

סמוך לסיום המלחמה, בקיץ 1918, כאשר המפלה הצבאית היתה קרובה, סרב הפרלמנט ההונגרי להסכים לרפורמה דמוקראטית כלשהי. בין פועלי התעשייה הצבאית בהונגריה ובאוסטריה פרצו שביתות גדולות (בינואר). במארס 1918, לאחר חתימת חוזה ברסט-ליטובסק, החלו לחזור שבווי-המלחמה ההונגרים מרוסיה הסובייטית. הם היו מושפעים מרעיונות המהפכה הסוציא-ליסטית של רוסיה.

בשנת 1918 החלו לקום בבודפשט מועצות פועלים ואיכרים, בעיקר בהנהגה

המהפכה והמהפכה-שכנגד בהונגריה

סוציאליסטית. ב-4 באוקטובר ביקשו גרמניה והמונארכיה האוסטרית-הונגרית שביתת-נשק מאת הנשיא וילסון. בזמן המו"מ על שביתת-הנשק, שהתנהל ב-25 באוקטובר 1918, הוקמה מועצה לאומית בהנהגת הנסיך קארולי. בימים אלה התרבו בערים ההפגנות למען השלום וכן גברה התסיסה בצבא ההונגרי. ב-30 באוקטובר 1918 התמרדו גדודים שונים בבודפשט. הם הצטרפו אל המוני הפועלים המפגינים, אשר מילאו את הרחובות וכבשו את המפקדה הצבאית, הדואר הכללי ובנינים ציבוריים אחרים.

למחרת היום היתה בודפשט כולה בידי הכוחות המהפכניים. בלחץ ההתפתחויות המהפכניות והמחאה החריפה נגד השלטון המונארכי, התפטרה הממשלה הישנה. המלך הטיל על קארולי את התפקיד להרכיב ממשלה חדשה ולעמוד בראשה.

ב-16 בנובמבר 1918 הכריז קארולי על ריפובליקה. הפרלמנט ההונגרי פוזר. הובטח לקיים בחירות חדשות כאשר התנאים יאפשרו זאת. באורח זמני המשיכה המועצה הלאומית לפעול, אם כי לא היתה בעלת אופי מצג כללי. האגף השמאלי החל להגביר את פעילותו בעד הטבת תנאי העובדים, עבודה למובטלים וכו'.

במארס 1919 קמה ברית בין הקומוניסטים והסוציאליסטים לפעולות משותפות של מעמד הפועלים. בספר זכרונותיו כתב הנסיך קארולי כי הוא יעץ לסוציאליסטים לבוא בברית עם הקומוניסטים. המנהיג המהפכני בלה קון היה אז כלוא בבית-הסוהר לאחר שנאסר באחת ההפגנות הסוערות בבודפשט. קבוצת מנהיגים סוציאליסטים, ובראשם זיגמונד קונפי, שהיה אישיות בולטת במפלגה ה.ס.ד. ההונגרית ביקרה בכלא ולאחר שיחה עם בלה קון הסכימו שני הצדדים למזג את שתי מפלגות הפועלים, הסוציאל-דמוקראטית והקומוניסטית למפלגה אחת וליטול במשותף את השלטון תחת פיקוח מועצת הפועלים והאיכרים.

ב-21 במארס 1919 הורכבה ממשלה חדשה. מנהיג האיגודים המקצועיים, אלכסנדר גרבאי, נבחר לראשות הממשלה. בלה קון נתמנה כשר-חוצ, יוזף פוגאני — כיו"ר מועצת החיילים, הכלכלן א. וארגה נקבע כקומיסר אחראי להלאמה, מתיאש ראקושי נתמנה כשר המסחר. באותו יום הוכרז על כינון הריפובליקה ההונגרית הסובייטית. היא התקיימה 4½ חדשים בלבד. אך לקח ההתפתחויות שהתחוללו בימים ההם הוא בעל ערך רב.

ביום בו התחוללה המהפכה הסוציאליסטית, התאחדה המפלגה הקומוניסטית ההונגרית הצעירה עם המפלגה הסוציאל-דמוקראטית הוותיקה. המפלגה המאוחדת היוותה את הבסיס של הממשלה המהפכנית. ממשלת-הפועלים נקטה צעדים מהפכניים מידיים בתחום החברתי הפנימי.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

היא חוקקה חוק בדבר ביטול הבעלות הפרטית על אמצעי-הייצור וחוק בדבר ביטול הקנין הפרטי על הקרקע. אולם היא לא חילקה את האדמות בין האיכרים, חסרי הקרקע ולא לעובדים החקלאיים. במקום לחלק את האדמות בין האיכרים העניים פקדה הממשלה על האיכרים לעבד את האדמה הבלתי-מחולקת בהשגחת מנהלים שנקבעו על-ידה. צעד זה מנע בעד תמיכה אפשרית של המוני האיכרים העניים בממשלה המהפכנית.

בתקופה הקצרה של קיום השלטון הסוציאליסטי בהונגריה התנהלו קרבות אכזריים עם כוחות ההתערבות הצבאית של המעצמות האימפריאליסטיות וכן נגד עושי דברם מבית. הכוחות החזקים פייכמה של המעצמות האימפריאליסטיות החניקו את הריפובליקה הסוציאליסטית ההונגרית הראשונה.

ההתערבות המזויינת בהונגריה אורגנה על-ידי ממשלות ארבע המעצמות: ארצות-הברית, אנגליה, צרפת ואיטליה, תוך סיוע פעיל מצד השלטונות הרומניים, הצ'כיים והסרביים. הממשלה הסוציאל-דמוקרטית של אוסטריה הצטרפה למחנה המתערבים הזרים נגד הריפובליקה הסוציאליסטית ההונגרית. המעצמות האימפריאליסטיות אירגנו במשותף את ההתערבות המזויינת נגד שתי הריפובליקות הסוציאליסטיות, הסובייטיות וההונגריות. אולם בר-בזמן נמשכה ביניהן ההתחרות על הבטחת השפעה בתוך הונגריה.

במחצית אפריל 1919 פתחו הצבאות הצ'כיים והרומניים בהתקפה נגד הריפובליקה הסובייטית וההונגרית. כדי להתגונן בפני הפולשים הוקם בהונגריה צבא הונגרי אדום.

ב-4 במאי 1919 התגייסו לשורות הצבא 90 אלפים פועלים ואיכרים. במחצית מאי עבר הצבא האדום להתקפת-נגד במטרה להדוף את כוחות-האינטרבנציה הזרים. התקפת-נגד זו הבקיעה את החזית הצ'כית-רומנית ואיפשרה את הקמת הריפובליקה הסובייטית הסלובקית ב-16 ביוני 1919. ב-12 ביוני 1919 התקיים כנס המפלגה המאוחדת, בו הופיע האגף הימני של הסוציאל-דמוקראטים כגורם נגד-מהפכני מאורגן. אחד הצעדים שנועד להקל על פעולת הכוחות הנגד-מהפכניים היה הנסיון להרחיק את הקומוניסטים מן ההנהגה של המפלגה המאוחדת.

בספרו על תולדות האיגודים המקצועיים בהונגריה כותב שאמו יאשאי, כי המנהיגים הסוציאל-דמוקראטים של האיגודים המקצועיים קיימו באורח שיטתי התייעצויות עם גורמים זרים. באחת ההתייעצויות הללו סוכמה בין הצדדים החלטה על שיגור משלחת אל אחד הנציגים של השגרירות האנגלית, אל מר פרימן. ובכן, בעצם הימים בהם התקיימה בבודפשט ועידת המפלגה, ניהל נציג השגרירות האנגלית שיחות עם הקושרים הסוציאל-דמוקראטיים. נוסף לכך המונארכיסטים הכינו באותו זמן הפיכה צבאית.

המהפכה והמהפכה-שכנגד בהונגריה

בפנותו אל פועלי הונגריה, במאי 1919, כתב לנין: עומד בפניכם תפקיד קשה ביותר — להחזיק מעמד במאבק הקשה נגד האנטנטה. במידה שמופיעה בשורותיכם הסכנות, התגברו עליה, דכאו אותה!

ריפובליקת המועצות הסוציאליסטיות הפדרטיבית החזיקה מעמד 133 ימים, מן ה-21 במארס עד 1 באוגוסט 1919.

בזמן קצר זה הוקם בהונגריה צבא אדום של פועלים ואיכרים. צבא זה עצר במשך תקופה קצרה את ההתקפות של גדודי הגברדיה הלבנה של רומניה וצ'כוסלובקיה, אשר מאחוריהן עמדה האנטנטה. שלטון המועצות הלמים את התעשייה והבנקים. הוא הנהיג יום-עבודה של 8 שעות; הכנסיה הופרדה מן המדינה; הונהג לימוד ללא-תשלום בבתי-הספר היסודיים; ארמונות, חזילות ובתי-הבראה הועמדו לשירות העובדים.

באפריל 1919 התקיימו לראשונה בתולדות הונגריה בחירות כלליות, בהן השתתפו כל האזרחים אשר עברו את גיל 18.

במקומות שונים באירופה התפתחה תנועת סולידאריות עם המהפכות הסוציאליסטיות ברוסיה ובהונגריה. אחד הביטויים המרשימים לכך היתה השביתה הכללית בווינה, שהתקיימה ב-21 ביולי 1919 לאות סולידאריות עם הריפובליקות הסובייטיות, הרוסית וההונגרית. באותו זמן הפיצו החוגים הנגד-מהפכניים שמועות, שאם תחזור הונגריה מדרך הדיקטטורה הפרו-לטארית אל הדמוקרטיה הבורגנית, תספק לה האנטנטה מזון וכן תגיש עזרה אחרת.

בסוף יולי אירגנו ממשלות רוסיה והונגריה הסתערות נגד הצבא הרומני וצבא האנטנטה. אולם, ה.ס.ד. הימניים העבירו לאויב את תכנית ההסתערות. המפקד של צבא האנטנטה, הגנרל הצרפתי פראנשה דאספרי, הודיע טלגרפית ב-23 ביולי למרשל הצרפתי פוש, שהקושרים ההונגרים מסרו לו לוח-זמנים של הכנות להסתערות מצד הצבא האדום.

הקצינים הנגד-מהפכניים ההונגרים, בעזרת מנהיגים ס.ד. ימניים, הביסו את הסתערות הצבא האדום והראו את הדרך לצבאות הרומנים.

ב-1 באוגוסט 1919 התפטרה ממשלת המועצות של הריפובליקה ההונגרית. על יסוד הסכם בין באם עם האנטנטה הוקמה הממשלה הנגד-מהפכנית של ה.ס.ד. בראשותו של פיידל, שהכריזה על עצמה כעל "ממשלה איגוד מקצועית". אולם תיכף ומיד לאחר שהחלה לצעוד את צעדיה הראשונים התברר, שכינוי זה היה נועד להונות את העובדים ולטשטש את אפיה האנטי-מהפכני האמיתי. בששת ימי שלטונה, מן ה-1 באוגוסט עד ה-6 בו, עשתה היא יום-יום צעדים מדיניים בכיוון נגד-מהפכני.

ב-2 באוגוסט פורסמה הוראה בדבר שיחרור כל האסירים הנגד-מהפכניים

ומאסר "הקומוניסטים הבורחים". ב־2 באוגוסט הוחלט גם על ביטול בית־הדין המהפכני שהוקם על־ידי שלטון המועצות. ב־3 באוגוסט פורסמה החלטה על ביטול המיליציה האדומה והחזרת מוסדות המשטרה הישנים מזמן המונארכיה ההאבסבורגית. צעדים אלה נועדו להחיות את מוסדות השלטון הבורגני ולהכין דיקטאטורה גלויה של המהפכה־שכנגד.

שר הפנים, קארי פאיאר, החזיר לתפקידו את ראש המשטרה קרוי גיצה ואת סגניו הקצינים של משטרת המונארכיה שמוגרה. ב־4 באוגוסט החזירה ממשלת פיידל לבעלי־הבתים את הבתים המולאמים וביטלה את החלטת הממשלה הסובייטית בדבר הורדת שכר־הדירה. לבעלי־הבתים הותר להעלות את שכר־הדירה ואילו שכר־העבודה שהועלה בזמן הריפובליקה המועצתית הורד ב־5 באוגוסט אל הרמה שלפני 21 במארס. הכובשים הרומנים נכנסו לבודפשט ב־3 באוגוסט. ממשלת פיידל שאפה להבטיח לעצמה את תמיכתם של פולשים אלה. היחידות המזוינות של הפרולטאריון פורקו. ב־6 באוגוסט החליטה ממשלת פיידל על החזרת המפעלים התעשייתיים והמסחריים המול־אמים לקפיטאליסטים.

במשך ימים אחדים של עבודה אינטנסיבית ביותר להחזרת הסדרים מלפני המהפכה נעשתה הממשלה הסוציאלי־דמוקרטית הטהורה לבלתי נחוזה למעצמות האנטנטה. על כן היא הורחקה כעבור זמן קצר מאוד. באותו זמן ניהלו צבאות האנטנטה הסתערות שניה נגד ברית־המועצות.

הממשלה הסוציאלי־דמוקרטית הנגד־מהפכנית הרחיקה לכת עד כדי כך שב־5 באוגוסט היא פירסמה הוראה על הרחקת האיגודים המקצועיים מן הבנין, שנמסר להם אחר כינון הריפובליקה הסובייטית.

למרות העובדה שהמנהיגים הסוציאלי־דמוקרטים ההונגרים עשו למען החזרת הקאפיטאליזם, בכל זאת בעלי־ההון ובעלי האחוזות הגדולות התיחסו אליהם במידה מסויימת של אי־אמון ודרשו בתוקף שינוי השלטון.

ב־6 באוגוסט אילצה הכת של פרידריך את ממשלת־פיידל להתפטר בעקבות הפיכה צבאית.

הקמת ריפובליקות מועצות ב־1919 בהונגריה, באוזאריה וסלובקיה הדגימה שהמהפכה הסוציאליסטית איננה תופעה רוסית בלבד כפי שגרסו הריפור־מיסטים, אלא זוהי מטרה בה תמכו חלקים גדולים של תנועת הפועלים גם בארצות אחרות. הקו האפייני של המהפכה הסוציאליסטית בהונגריה התבטא בכך, שמעמד הפועלים הגיע לשלטון בדרך שלוחה ללא התקוממות מזוינת. התפתחות זו סתרה את הגירסה של האגף הימני כאילו הקמת שלטון מועצות קשורה באורח בלתי־נמנע עם שפיכת דמים.

ההערכה של האגף השמאלי על סיבות הכשלון של המהפכה ב־1919 היתה,

המהפכה והמהפכה-שכנגד בהונגריה

שהעדר מפלגה קומוניסטית עצמאית לא איפשר לכוחות המהפכניים לארגן את ההתנגדות היעילה לצבאות המהפכה-שכנגד הפנימיים ולבני-בריתם החיצוניים. מלחמת-ההתגוננות של הפועלים והאיכרים ההונגרים היתה מערכה עסוקה גבורה, אולם התנהלה תוך כדי בידוד של חלקים שונים של הלוחמים, שלא היו מנוסים ובלתי מצוידים כהלכה.

אחת השגיאות שממשלת המועצות בהונגריה שגתה היתה קשורה בדרך פתרון של שאלות האיכרים. הממשלה הלאימה את כל המפעלים החקלאיים הגדולים והפכה אותם לנכסי המדינה ולחברות חקלאיות. בזה האופן היא סיפקה את הצורך הדחוף של האיכרים העניים חסרי-קרקע. מעמד הפועלים ההונגרי בתור מעמד שליט לא הצליח למשוך את המוני האיכרים הזעירים, בני-בריתו האוביקטיביים לתמיכה פעילה ולמאבק משותף נגד הבורגנות. לנין כתב בענין זה, כי שלטון המועצות חייב בהחלט לספק את תביעות האיכרים הזעירים לקרקע על חשבון בעלי האחוזה הגדולות. "בלעדי זה — כתב לנין — האיכר הזעיר לא יראה שום הבדל בין מה שהיה קודם-לכן לבין שלטון המועצות".

האחדות בין הקומוניסטים ההונגרים לבין הסוציאלי-דמוקראטים תרמה תרומה חשובה ביותר להקמת ריפובליקת המועצות ב-21 במאס 1919. אחדות מעמד הפועלים אשר התגבשה תוך כדי המאבק על שלטון המועצות הבטיחה את נצחונו ללא שפיכות דמים. אולם התחברות האגף הימני של הסוציאלי-דמוקראטיה עם הכוחות החברתיים הקונטר-מהפכניים פגעה באחדות זו, בריפובליקה ובשלטון הפועלים.

השמאל הצימרואלי והתפתחות הקומאינטרן

הארגון הבינלאומי החדש, האינטרנציונאל השלישי, הקומוניסטי ב-1919 קם על רקע ההתפתחויות המהפכניות הסוערות נגד מלחמת-העולם ונגד המונארכיות הבורגניות שהולידה ברוסיה (1917), בגרמניה (1918) ובהונגריה (1919).

המחשבה על יסוד אינטרנציונאל שלישי התגבשה באורח מהותי עם הבהרת העמדה של הסוציאליסטים למלחמת העולם. בתנועת הפועלים הבינלאומית התהוו בשאלה זו שלושה זרמים עיקריים. האגף הימני ב.ס.ד., שתמך במדיניות המלחמה של החוגים השליטים הבורגניים בארצו, נשאר נאמן לאינטרנציונאל השני ושאף לשיקומו אחר המלחמה. האגף השמאלי, שבראשו

עמדו לנין ברוסיה וליבקנכט בגרמניה, דחה את מדיניות האינטרנציונאל השני בשאלת המלחמה וקרא ליסד אינטרנציונאל חדש. האגף השלישי, הצנטריסטי, נקט עמדת-ביניים בין שני האגפים הנ"ל וציפה לאינטרנציונאל מתוקן ומשוקם.

הטיוטה של המינשר, שהוצע על-ידי השמאל הצימרוואלדי, נסתיימה בקריאה לאינטרנציונאל לשים קץ לכל המלחמות ולמשטר הקפיטאליסטי. בכנס-קיאנטאל, (אפריל 1916) התחזק השמאל הצימרוואלדי בעקבות השתתפותם הפעילה של נציגי קבוצת ספרטקוס הגרמנית. בהצעת-ההחלטה, שהוגשה לכנס-קיאנטל על-ידי קבוצה זו נאמר, כי "האינטרנציונאל החדש אשר מוכרח לקום לאחר התמוטטותו של הישן ב-4 באוגוסט 1914, יכול להינלד רק במאבק המעמדי המהפכני של ההמונים הפרולטאריים ברוב הארצות הקפיטאליסטיות".

הקבוצות השמאליות התהוו בארצות-אירופה שונות במסגרות של המפלגות הסוציאל-דמוקראטיות השונות. הן פעלו בתקופה הראשונה בתוך מפלגות הפועלים המסורתיות, מבלי להינתק מהן מבחינה ארגונית. באוקטובר 1918 כתב לנין על הצורך במפלגות מהפכניות עצמאיות. הוא הדגיש כי האסון הגדול בתנועת הפועלים והסכנה הגדולה ביותר לאירופה היא בכך, שאין בה עדיין מפלגות מהפכניות מחוץ לרוסיה הסובייטית.

ועידת-היסוד של הבולשביקים היתה למעשה ב-1903. היתה זו המפלגה המארכסיסטית שהתגבשה תוך כדי המאבק נגד ה"אקונומיסטים", ששללו את הצורך במפלגה פוליטית מיוחדת של מעמד הפועלים הרוסי. בספרו "מה לעשות"? משנת 1902 פיתח לנין את הרעיון בדבר הכרח במפלגה מארכסיסטית בתור כוח חברתי מהפכני שיהיה מסוגל להדריך את הפועלים, האיכרים העניים והאינטליגנציה העובדת למערכות מדיניות דמוקראטיות מיידיות ולאחר מכן למהפכה סוציאליסטית. האידאל של הסוציאל-דמוקראט הראוי לשמו, הדגיש לנין, צריך להיות לא מזכיר איגוד-מקצועי, אלא פריבון העם, היודע להכליל את כל הגילויים של העוול הנגרמים בשיטה הנוכחית, במסגרת אחת של הניצול הקפיטאליסטי. ההבדל בין הבולשביקים לבין המנשביקים, שהצטמצם תחילה בהגדרת מהות החברות במפלגה ומהות הארגון המפלגתי התפתח במרוצת הזמן לשתי תפיסות מדיניות מנוגדות בדבר עמדתם של הכוחות החברתיים השונים במהפכה הדמוקראטית. בדבר העמדה למלחמת העולם הראשונה ולמהפכות שהתחוללו בסיומה.

המשבר הכלכלי, המדיני והמוסרי בו קדחה השיטה הקפיטאליסטית בשנה החמישית למלחמה, החיש את ההתגבשות הרעיונית וההתארגנות הנפרדת של קבוצות אינטרנציונאליסטיות ויסודן של מפלגות קומוניסטיות עצמאיות.

השמאל הצימרוואלדי והתפתחות הקומאינסטרן

ב־1918 נוסדה המפלגה הסוציאליסטית הבינלאומית של ארגנטינה. בסוף 1920 היא החלה לכנות את עצמה כמפלגה קומוניסטית של ארגנטינה. במחצית השנייה של 1918 נוסדו מפלגות קומוניסטיות בפינלאנד, אוסטרליה, הולאנד, הונגריה וגרמניה. בפולין קמה המפלגה הקומוניסטית הפולנית מתוך האיחוד של שתי מפלגות פועלים מהפכניות — המפלגה הסוציאל־דמוקראטית של פולין והמפלגה הסוציאליסטית הפולנית (פ.ס.ס.). עמדות מהפכניות נקטו באותו פרק־זמן מפלגת הפועלים הסוציאל־דמוקראטית של בולגריה, המפלגה הסוציאל־דמוקראטית השמאלית השבדית, המפלגה הסוציאל־דמוקראטית הסרבית, הקרואטית, הסלובנית, מפלגת העבודה הנורבגית, מפלגת העבודה הסוציאליסטית של יוון ומפלגת הפועלים הסוציאליסטית של מלזיה. בשנים 1918-19 קמו קבוצות וחוגים קומוניסטיים בצ'כוסלובקיה, רומניה, איטליה, צרפת, בריטניה, דניה, שווייץ, ארצות־הברית, קנדה, בראזיל, סין, קוריאה, אוסטרליה, דרום־אפריקה ועוד. בינואר 1919 קמה המפלגה הקומוניסטית בגרמניה.

לדעתו של לנין, יסוד אינטרנציונאל חדש לא היה בעיקרו ענין ארגוני וכן לא הסכם בין קבוצה מצומצמת של אישים, נציגי האופוזיציה של העובדים, אלא הוא יקום על־ידי תנועה המונית של פועלי כל הארצות. עוד בסוף 1916 היה לנין סבור שהגיע הזמן לנתק את הקשרים עם האינטרנציונאל השני, עם הלשכה של האינטרנציונאל הסוציאליסטי, עם קאוטסקי ושותפיו ולהתחיל לבנות את האינטרנציונאל השלישי של השמאל הצימרוואלדי. מהפכת־פברואר 1917 ברוסיה, ביטול המונארכיה על־ידי הגל המהפכני הגדול של המוני העמלים, פיתוח המאבקים המעמדיים והפוליטיים ההמוניים להפסקת המלחמה ושובם של מנהיגים קומוניסטיים בולטים לפטרבורג, עוררו את הדיון במפלגה הבולשביסטית בנושא זה.

הוועד הסוציאליסטי הבינלאומי, שהוקם בצימרוואלד, עבר מבארן לשטוק־הולם. בקיץ 1917 שלח לנין נציגים אל הכנס הצימרוואלדי השלישי שהתכנס בשטוקהולם. כנס המפלגה הבולשביסטית קיבל באפריל 1917 החלטה מקיפה, אשר גינתה את ה"צנטריסטים" וקראה ליסוד האינטרנציונאל השלישי. יחד עם זאת החליט הכנס להישאר בינתיים בארגון הצימרוואלדי.

בסוף מאי 1917 כתב לנין לקארל ראדק בשטוקהולם, כי הכרחי לנתק את הקשרים עם הארגון הצימרוואלדי:

אנו צריכים להפסיק את קשרינו עם הארגון הצימרוואלדי הרקוב ולִיסד אינטרנציונאל שלישי אמתי, שיהא מורכב מכוחות השמאל בלבד. אם נצליח לכנס במהירות כנס של השמאל, יהווה יסודו של האינטרנציונאל השלישי עובדה קובעת.

הכנס הצימרוואלדי השלישי התכנס לאחרונה בשטוקהולם בספטמבר 1918. הנציגים הבולשביסטיים בכנס זה היו ורובסקי וסמאשקו. הטיוטה של המינשר, שהוגש לעיון למשתתפי הכנס ולאישורם לפני פרסומו ברבים, קראה לפועלי העולם להפסקת המלחמה ולכינון השלום. הצלחתו של מאבק זה תציל את המהפכה הרוסית — נאמר במינשר. אולם מהפכת־אוקטובר השאירה, למעשה, את הכנס הצימרוואלדי בצל. הוועדה הסוציאליסטית הבינלאומית פירסמה גילוי־דעת, שקידם בברכה את מהפכת־אוקטובר.

במארס 1919 קיבל האינטרנציונאל השלישי בוועידת־היסוד שלו דו"ח מאנג'ליקה בלאבאנוב, ששימשה כמזכירה של ועדת־צימרוואלד. כן פורסם גילוי־דעת החתום על־ידי רקובסקי, לנין, זינובייב, טרוצקי ופלאטון בתור משתתפים בארגון הצימרוואלדי. בגילוי־דעת זה נאמר, כי ארגון זה מיצה את עצמו. הדברים התפתחו כך, שוועידת האינטרנציונאל השלישי פירקה באורח רשמי את ברית־צימרוואלד והכריזה על עצמה כיורשה של הרצון הטוב שגילם וביטא הכנס הצימרוואלדי.

ההזמנה לוועידת־מוסקבה, ינואר 1919

ב־24 בינואר 1919 שודרה ברדיו־מוסקבה פנייה של מספר מפלגות קומו־ניסטיות וארגונים מהפכניים אחרים אל כל החוגים והארגונים המהפכניים בעולם להשתתף בוועידת־יסוד של האינטרנציונאל השלישי. בקריאה נאמר, שלדעת המפלגות והארגונים החתומים עליה כינוס הוועידה הראשונה של האינטרנציונאל המהפכני החדש חיוני בהחלט. במשך המלחמה והמהפכה הוכח סופית הכשלון המלא של המפלגות הסוציאליסטיות, הסוציאלי־דמוקראטיות הוותיקות ושל האינטרנציונאל השני בכללותו. כן הוכח הכשלון של חוגי־הביניים ב־ס.ד. הישנה, שהופיעו כאנשי "מרכז". הסכנה שהמהפכה תהיה מכותרת על־ידי מדינות קפיטאליסטיות, ההסכמים של מנהיגי המפלגות הסוציאליסטיות עם הממשלות והבורגנות שלהם, הנסיון המהפכני אשר נצבר והתקדמות המהפכה בקנה־מידה בינלאומי — כל השיקולים הללו מביאים אותנו ליטול יזמה לקיום ועידה בינלאומית של המפלגות הפרולטאריות־המהפכניות — נאמר בקריאה. צויין, כי ההצעות נוסחו בהתאם למצע של "ברית ספרטאקוס" בגרמניה ושל המפלגה הקומו־ניסטית (בולשביקים) ברוסיה.

ההזמנה לוועידת-מוסקבה, ינואר 1919

בפרק על המטרות והטקטיקה נאמר, כי האפני לתקופתנו הוא המשבר של השיטה הקפיטאליסטית העולמית. אם שיטה זו, בעלת ניגודים בלתי-מתישבים, לא תבוטל, פירושו של דבר חיסול התרבות האירופית. התפקיד הנוכחי של מעמד הפועלים הוא כיבוש השלטון, מייד. משמעותו של כיבוש השלטון הוא — חיסול מנגנון המדינה הבורגנית וכינון מנגנון ממשלתי פרולטארי. מנגנון הממשלה החדש יגלם את הדיקטאטורה של מעמד הפועלים (במקומות מסוימים הוא יגלם את הדיקטאטורה של הפרולטארים-למחצה בכפר, האיכרים העניים) ויהיה למכשיר ביצוע של הפקעת הקנין של המעמדות המנצלים.

המדינה הפרולטארית תתבסס על דמוקרטיה פרולטארית, אשר תאפשר להעניק את החופש להמוני העובדים. הכוונה היא לא לפרלמנטאריזם במובן הישן, אלא לשלטון עצמי של ההמונים באמצעות מוסדותיהם הנבחרים. לא ביורוקרטיה קפיטאליסטית, אלא מוסדות שלטון מוקמים על-ידי ההמונים עצמם והמאפשרים להם השתתפות אמיתית בשלטון.

התפקיד המהותי ביותר של ימינו הוא — סוציאליזציה של התעשייה והבנקים בהיקף רחב, החרמת קנינם של בעלי האחוזות והסוציאליזציה של היצור הקפיטאליסטי החקלאי, כולל הסוציאליזציה של הקנין הפרטי וביטולו בדרך זו, העברת הקנין הפרטי לידי המדינה הפרולטארית וכינון אדמיניסטרציה סוציאליסטית על-ידי מעמד הפועלים, סוציאליזציה של המסחר הגדול ושל הבתים הגדולים בערים ובמרכזים הכפריים, גיהול הפעולות הכלכליות בידי הדיקטאטורה הפרולטארית.

כדי להבטיח את הגנת המהפכה הסוציאליסטית בפני אויביה מבית ומחוץ ולעזור לחוגים אחרים של הפרולטאריון הנמצאים בקרב, הכרחי לפרק כליל את הבורגנות וסוכניה מנשקם, ויחד עם זה לצייד את מעמד הפועלים בנשק.

המצב הבינלאומי דורש קיום מגעים הדוקים ונרחבים בין החלקים השונים של הפרולטאריון המהפכני. כמו-כן דורש המצב הבינלאומי ליכוד כל הארצות בהן ניצחה המהפכה הסוציאליסטית.

השיטה העיקרית של המאבק מבוססת על פעולות של המוני הפרולטארים, כולל פתיחת מאבק מזוין נגד ממשלתה של המדינה הקפיטאליסטית. חשוב ללכד את כל החוגים והארגונים המהפכניים, אשר למרות אי-הצטרפותם באורח רשמי לתנועה השמאלית המהפכנית הם בעלי מגמה לשמאל.

אנו מציעים — נאמר בשידור — שנציגי המפלגות, החוגים והמגמות הנ"ל

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ישתתפו באינטרנציונאל השלישי בזכויות שוות. 39 מפלגות וארגונים קיבלו נקודת-ראות זו.

הבסיס של האינטרנציונאל השלישי נוצר על-ידי העובדה שבחלקים שונים של אירופה התהוו קבוצות וארגונים בעלי מצע זהה ושימוש בשיטות פוליטיות דומות. כאלה היו חברי ברית ספרטקוס בגרמניה והמפלגות הקומו-ניסטיות במספר ארצות אחרות.

בשידור רדיו-מוסקבה הוסבר, שהוועידה תיצור מכשיר לוחם אשר יקים מוסד קבוע ויכוון את התנועה באורח שיטתי, באמצעות מרכז של האינטרנציונאל הקומוניסטי, תוך כפיפות האינטרסים של כלל התנועה בכל ארץ וארץ לאינטרסים הכלליים של המהפכה הבינלאומית בתור שלמות. הצורות הממשיות של הארגון והיצוג בו יועמדו לדיון ולהחלטה בוועידה. הוועידה תיקרא בשם "הוועידה הראשונה של האינטרנציונאל הקומו-ניסטי". המפלגות השונות תהוינה סניפים של האינטרנציונאל. ההזמנה הופנתה למפלגות ידידותיות ולארגונים בבקשה לדון בשאלת כנס הוועידה.

כגרעין היסודי של התנועה הגדולה שימשו מפלגות אחדות אשר קיבלו את שם המפלגה הקומוניסטית.

על הפנייה ששודרה ברדיו-מוסקבה, חתמו:

1. בשם הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הרוסית — לנין וטרוצקי ;
2. בשם לשכת החוץ של מפלגת העבודה הקומוניסטית הפולנית — קארסקי ;
3. בשם לשכת החוץ של המפלגה הקומוניסטית ההונגרית — רודיאנסקי ;
4. בשם לשכת החוץ של המפלגה הקומוניסטית הגרמנית-אוסטרית — דודא ;
5. בשם הלשכה הרוסית של הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הלטבית — רוזינא ;
6. בשם הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הפינית — סירולה ;
7. בשם הוועד הפועל של הפדרציה הדמוקראטית הסוציאל-מהפכנית הבלקנית — רקובסקי ;
8. בשם מפלגת העבודה הסוציאליסטית של אמריקה — ריינשטיין.

שיקום האינטרנציונאל השני

הוועידה הבינלאומית בברן, שהתכנסה בפברואר 1919, החלה לשקם מחדש את האינטרנציונאל שהתמוטט עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה. הקריאה לכינוס הוועידה יצאה מוועדה מצומצמת שנקבעה במיפגש סוציאליסטי, במארס 1918. ועדה זו פעלה ביחד עם קאמיל הויזמאנס, המזכיר הבלגי של הלשכה הסוציאליסטית הבינלאומית. חברי ועדה זו היו אמיל ואנדר-וולדה, אשר שימש גם בתפקיד נשיא הלשכה הסוציאליסטית הבינלאומית, ארתור הנדרסון ואלברט תומאס. היו אלה נציגים סוציאליסטיים (בלגי, אנגלי וצרפתי) שניהנו בתור שרים בארצותיהם בתקופת מלחמת-העולם הראשונה.

השאלות שהסעירו את תנועת הפועלים בארצות שהשתתפו במלחמה היו: מי אחראי לפרוץ המלחמה? האם לקבוע באורח מפורש את האחריות של האימפריאליזם הגרמני להתלקחות מלחמה זו? האם להאשים גם חלק מתנועת הפועלים הגרמנית באחריות לאי-מניעתה של התבערה העולמית הראשונה ולהעדר מאבק להפסקתה לאחר שפרצה? מה צריך להיות היחס של תנועת הפועלים הבינלאומית למהפכות הסוציאליסטיות שפרצו ברוסיה, בגרמניה ובהונגריה? מהו טיבו של יחס-הגומלין בין תיקונים חברתיים בתוך השיטה החברתית הקפיטאליסטית לבין חזון הסוציאליזם?

ועידת-ברן הציבה לה מטרה לקיים התכנסות נציגים סוציאליסטיים במק-ביל לוועידת השלום כדי להעביר אליה את משאלותיה של התנועה הסוציאליסטית הבינלאומית ושל כלל תנועת הפועלים בענין המיבנה העתידי של היחסים הבינלאומיים והסדרי השלום.

בעוד שוועידות האינטרנציונאל מלפני מלחמת העולם היו פתוחות למפלגות יריבות שונות מארץ אחת, ההזמנה לוועידת-ברן פנתה ברוב המקרים למפלגה אחת בלבד בכל ארץ וכן למרכז איגוד מקצועי אחד.

המפלגות הסוציאליסטיות מאיטליה ומשווייץ, אשר היו פעילות בתנועת-צימרואלד, התנגדו לוועידה שנקראה בהשראת הסוציאליסטים, שנקטו עמדה לאומנית בארצות בנות הברית במלחמה. המפלגות הסוציאליסטיות הסרבית והרומנית לא השתתפו מאותן סיבות גופא. בבולגריה — הסוציאליסטים ה"רחבים" בהנהגת יאנקו סאקוסוף החליטו לקבל את ההזמנה, ואילו הסוציאליסטים ה"צרפים", שהיו באגף השמאלי ובהמשך הזמן התפתחו למפלגה הקומוניסטית הבולגרית, סרבו. מאיטליה היו מיוצגים בוועידה אנשי המיעוט

שיקום האינטרנציונאל השני

הראשונה. הוסכם כי על ועידה בינלאומית עתידה, שתתכנס בתנאים תקינים, יוטל התפקיד של ניסוח חוות-דעתו של האינטרנציונאל בשאלה ההיסטורית הגדולה: על מי מוטלת האחריות בעד פרוץ מלחמת-העולם הראשונה. לאחר-מכן פנתה ועידת-ברן לשאלת "הדמוקראטיה מול הדיקטאטורה". בועדת-הניסוח, אליה הועברה שאלה זו, נוסחו שתי החלטות מנוגדות. "החלטת בראנטינג" זכתה בתמיכת הרוב, ואילו "החלטת אדלר-לונגה" נתמכה על-ידי המיעוט.

"החלטת-בראנטינג" הצהירה, כי אי-אפשר להפריד בין סוציאליזם לבין דמוקראטיה, גינתה את הדיקטאטורה ואת כלל מדיניותה של המפלגה הבולש-ביסטית. הדמוקראטיה נוסחה על-ידיה בתור שלטון פרלמנטארי בזה הלשון: ערכי-הדמוקראטיה כגון חופש הדיבור, חופש העתונות, זכות ההתכנסות, הצבעה כללית, אחריות הממשלה בפני הפרלמנט, הסדרים המבטיחים שיתוף-פעולה עממי וכיבוד משאלות העם, זכות ההתאגדות וכר' מסייעים גם למעמדות העובדים לנהל את מערכותיהם המעמדיות. חברה חדשה, סוציאליסטית, לא תתואר אלא אם תתבסס על נצחון הדמוקראטיה ותהא מעוגנת בעקרונות החופש.

הוועידה קידמה בברכה את המהפכות אשר מיגרו את המשטרים הישנים של האימפריאליזם והמיליטאריזם ברוסיה, אוסטריה-הונגריה וגרמניה. עם זאת הצהירה הוועידה, שבהתאמה מלאה עם כל הוועידות הקודמות של האינטרנציונאל, ועידת-ברן רואה עצמה צמודה צמידות איתנה לעקרונות הדמוקראטיה.

הכנס קיבל את הצעת הנציגים הרוסים (כלומר של המנשביקים והס"רים), שוועדה מורכבת מנציגי כל המגמות הסוציאליסטיות תישלח לרוסיה "כדי לדחוק לאינטרנציונאל על המצב המדיני והחברתי שם". כמִרְכֵּן הוחלט ששאלת הבולשביזם תועמד לדיון בכנס הבא, אליו יובא דו"ח הוועדה. בניגוד להחלטה הראשונה, אשר גינתה את הבולשביזם, הובאה לוועידת-ברן הצעה אחרת מטעם אדלר ולונגה. הצעה זו הביעה מחאה ואזהרה נגד "כל צורה של הכתמת הריפובליקה הסובייטית הרוסית". ההחלטה קבעה כי "לנו (כלומר לסוציאליסטים של ארצות אחרות) אין די חומר כדי לשפוט את המהפכה הרוסית". עוד נאמר בהחלטה: "אין אנו רוצים להיות קרבנות של תככים ורכילויות של ממשלות בורגניות על-ידי קבלת החלטות על שיטות פוליטיות בטרם זמן".

מנסחי ההחלטה הכריזו כי אינם יכולים לסמוך אך ורק על מה שנאמר על-ידי השליחים הרוסים, "המייצגים רק מיעוט של מעמד הפועלים הרוסי". ההחלטה היפנתה את תשומת-הלב של ועידת-ברן, שאינה בעלת אופי ייצוגי

במפלגה הסוציאליסטית — ליאונידה ביסולאטי ובנומי, אשר הורחק מן המפלגה ב־1912 ותמך בהשתתפות איטליה במלחמה בצד בנות הברית. בוועידת־ברן השתתפו משלחות מ־26 ארצות. מספר זה אינו מביא בחשבון שתי משלחות מאוסטרליה ומאוקראינה, אשר הגיעו מאוחר מדי כדי שיוכלו ליטול בה חלק. הארצות שיוצגו בוועידה על־ידי משלחות מלאות כללו את בריטניה, צרפת, גרמניה, אוסטריה, בוהמיה, הולאנד, דניה, נורבגיה, שבדיה, פינלאנד, ספרד וארגנטינה. השתתפו גם משלחות מרוסיה, פולין, גיאורגיה, ארמניה, אסטוניה, לטביה, בולגריה, הונגריה, יוון, איטליה, ארץ־ישראל, אירלאנד, קנדה ואלזאס־לוטרינגיה. זו האחרונה היתה בתהליך המעבר מריבונות גרמנית לצרפתית.

המשלחת הרוסית היתה מיוצגת על־ידי המנשביקים והסוציאל־רבולוציו־נרים. בוועידת־ברן לא השתתפו הבולשביקים וכן לא השתתפו הס־רים השמאליים. המשלחות — הגיאורגית, הארמנית, הלטבית והאסטונית היו בעלות הרכב דומה. הנציגים הפולנים יצגו את המפלגה הסוציאליסטית הפולנית שבהנהגת פילסודסקי ולא את הסוציאל־דמוקראטים הפולנים. למעשה לא היה בוועידת־ברן שום יצוג למפלגות קומוניסטיות, או למפלגות קרובות לקומוניזם, פרט לנורבגים, אשר האגף השמאלי שלהם רכש רוב במפלגה. ועידת־ברן נפתחה ב־3 בפברואר 1919 ובחרה בתור נשיאה את המנהיג השבדי היאלמאר בראנטינג (1870—1925), אשר שימש בתור יר־ר של הוועדה השטוקהולמית הדנית־סקאנדינאבית. אלברט תומאס (1878—1923) מן האגף הימני של המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית, אשר איבד את עמדת הרוב שלו במפלגתו חדשים אחדים קודם־לכן, הציע לתת עדיפות לוויכוח על האחריות של המפלגות הסוציאליסטיות למלחמה, כלומר בעיקר לשאלת אשמת המלחמה של הרוב בהנהגת הסוציאליסטים הגרמנים, שחבריו היו עתה בשלטון. בתור נושא שני של סדר־היום הציע תומאס את הדיון על מקומה של הדמוקראטיה במאבק לסוציאליזם. הוא הציג את הדמוקראטיה הפרלמנטארית בניגוד לדיקטטורה פרולטארית. הצעותיו נתקבלו.

בדיון הממושך על אחריות הסוציאליסטים למלחמה דרשו חברי משלחות שונות בתוקף לקבוע את האחריות הגרמנית למלחמה. אולם, הרוב הגרמני לא היה מוכן לכלול במנין הגורמים האחראים למלחמה גם את ההנהגה הסוציאל־דמוקראטית, אם כי היה מוכן ליחס אשמה זו למשטר האימפריאליסטי הגרמני אותו הם סייעו למגר.

בסיומו של דיון זה נמצאה פשרה. נקבעה ועדה מיוחדת, אשר ניסחה בהסכמת הנציגים הגרמנים הכרזה, המפרידה הפרדה ברורה בין גרמניה המהפכנית לבין המשטר הקיסרי הישן, שהיה אחראי לפרוץ מלחמת־העולם

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

בשל העדרן של מפלגות סוציאליסטיות שונות כגון האיטלקית, השווייצאית, הסרבית והרומנית. היא הזהירה את הכנס נגד נקיטת צעד, אשר יקשה להביא למיפגש נציגים של המעמדות העמלים מכל ארצות תבל.

אנו שואפים — נאמר בהחלטה זו — לשמור על כניסה חפשית לאינטרנציונאל למפלגות הסוציאליסטיות והמהפכניות של כל הארצות. התוצאה של החלטת בראנטינג היתה למעשה קרע בין הסוציאליסטים לבין האגף השמאלי בתנועת הפועלים, האגף הקומוניסטי. אם-כי כנס-ברן החליט לשמוע דו"ח על המצב ברוסיה הסובייטית ולקיים דיון מפורט בשאלת הבולשביזם לעתיד לבוא, סרב הוא לדחות את הגינוי של שלטון הדיקטטורה הפרולטא-רית עד לאחר שמיעת דו"ח הוועדה.

על רקע זה הכריז המיעוט בכנס-ברן, שהוא מסרב להיות קשור לתנאים של החלטת בראנטינג בתור שלמות. החלטת המיעוט נתמכה על-ידי הרוב של הנציגים הצרפתים, על-ידי המשלחות הנורבגית, הדנית, הספרדית, האירלאנדית, על-ידי מחצית המשלחת האוסטרית וכן על-ידי נציג יחני אחד. לעומת זה, בהחלטת בראנטינג תמכו הנציגים הבריטים, הגרמנים, השבדים, הדנים, הפינים, ההונגרים, הרוסים, הלטבים, האסטונים, הגיאוגרים, הארמנים, הבולגרים ה"רחבים", הקנדים, הארגנטינים, הנציגים מאלזאס-לוטרינגיה, המיעוט הצרפתי, הריפורמיסטים האיטלקים ומחצית המשלחת האוסטרית.

לאחר-מכן עבר כנס-ברן לניסוח הדרישות החברתיות והאיגודיות-מקצועיות לשם יצוגן בוועידת-השלום הרשמית. הוא קבע שלוש ועדות: בענין חברה-עמים המוצע, בבעיות הסריטוריאליות ובעניין צ'ארטר-העבודה הבינלאומי המוצע.

בשאלת חברה-עמים המדוכאים החליט הכנס על עיקרון של זכות ההגדרה העצמית, אולם את ישומו המפורט של עיקרון כללי זה השאירה הוועידה לכנס הבינלאומי הבא וכן לוועדה המתמדת אשר נבחרה בוועידה.

בענין חברה-לאומים הכריזה ועידת-ברן על תמיכתה בהקמת גוף בינלאומי קבוע, שיהא מבוסס על חוזה-שלום, פתרון צודק ושחיון לכל העמים על יסוד זכות ההגדרה העצמית הלאומית ושלטון עצמאי.

חברה-לאומים שהומלץ על-ידי ועידת-ברן היה שונה מזה שהוקם על-ידי ועידת-השלום בפאריס. לפי חות-דעתה של ועידת-ברן, חברה-לאומים צריך היה להיות מורכב מפרלאמנטים של ארצות-חברות ולא מנציגי ממשלות. משלחות פרלאמנטאריות אלו נועדו ליצג את כל המפלגות בכל פרלאמנט בהתאם לכוחו המספרי. ועידת-ברן דרשה, שחברה-לאומים יהיה מורכב לא מנציגי ממשלות, אלא יהיה בחינת אסיפה בינלאומית מיצגת של דעת-

שיקום האינטרנציונאל השני

הקהל בכל הארצות הדמוקראטיות, בהן קיימים מוסדות פרלאמנטאריים. הוועדה השלישית של ועידת-ברן החליטה על קווי-יסוד של מגילת-העבודה הבינלאומית, כדי לכלול אותה בחוזה-שלום. הוועידה החליטה להציע לכנס ועדה בינלאומית קבועה בענין תחיקת עבודה. בהרכבה יש לכלול לא רק נציגים של מדינות השייכות לחבר הלאומים, אלא גם מספר שווה של נציגי המרכזים האיגודיים-מקצועיים של ארצות אלו. רמת-חיים מינימאלית לציבור העובדים, לרבות הכרה בזכות העבודה, היה בין העקרונות הכלולים בצ'ארטר ונועד להוות עיקרון מחייב את הממשלות של כל המדינות-החברות. ועידת-ברן לא השכילה ליסד מייד אינטרנציונאל סוציאליסטי חדש. בכל זאת ניסתה היא להניח יסודות לארגון כזה על-ידי בחירת ועדה מתמדת, המורכבת משני נציגים מכל גוף לאומי.

המטרה היתה כפולה. האחת — להמשיך את עבודת הוועידה על-ידי עיבוד מפורט של המסקנות והצגתן בפני ועידת-השלום; והמטרה האחרת — הכשרת הקרקע לוועידה נוספת, בה יוקם באורח רשמי אינטרנציונאל חדש. ועדה מתמדת זו קבעה מסגרת מוציאה לפועל מורכבת משלושה חברים — בראנטינג, הנדרסון, הויזמאנס — שהיו אחראים לביצוע העבודה היומיומית בין הפגישות של הוועדה.

בספרו "המהפכה הבולשביסטית" מביע ההיסטוריון קאר את הדעה, כי האינטרנציונאל השני נחל כשלונות בוועידת-ברן ולוצרן ב-1919 והצליח באורח רשמי לשקם עצמו רק בכנס-ג'נבה ביולי 1920, סמוך למועד כינוסה של הוועידה השניה של הקומאינטרן.

נקודת-המוצא הרעיונית של המנהיגים הימניים של הס.ד. היתה הספה להשלמה בין המעמדות החברתיים המנוגדים במסגרת השיטה הקפיטאליסטית. משמעותה של עמדה זו היתה השלמה עם השלטון הכלכלי והמדיני של בעלי-ההון הגדולים, תוך כדי צעדים לקדם תיקונים חברתיים. גירסתם הרעיונית היתה, שהקפיטאליזם יתפתח באורח שלוו ואיטי לסוציאליזם ועל-כן אין צורך, שמעמד הפועלים יתארגן למען שינוי מהפכני של המשטר החברתי והעברתם של אמצעי-הייצור היסודיים מידי הבעלות הפרטית לבעלות העם.

הם הסבירו כי לאחר סיום מלחמת העולם נפתחה בפני מעמד הפועלים הדרך אל הסוציאליזם על-ידי הדמוקראטיה הפרלמנטארית, בלי מהפכה חברתית. על-כן התפקיד העיקרי של המפלגות הסוציאליסטיות הוא — לדעתם — לנצח במערכות הבחירות הפרלמנטאריות.

המנהיגים הריפורמיסטיים בלמו במידה ניכרת את המאבק המעמדי נגד ההון והשלטון ונאבקו בחריפות נגד האגף המהפכני. עם זאת זקפו הם על

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

חשבונם את ההישגים של המאבק המעמדי של העובדים נגד בעלי-ההון ונגד הממשלות הקפיטליסטיות.

שגיאות שונות של הקומוניסטים, כגון עמדתם הכיתתית בתקופה מסוימת בגרמניה בענין האיגודים המקצועיים, פיגור-מה בראייתם את ההכרח בליכוד כוחות מקסימלי להדיפת הריאקציה הקיצונית ביותר, נוצלו על-ידי האגף הימני בהנהגה הסוציאל-דמוקרטית כעילה לפעולות של פילוג האיגודים המקצועיים ולהחרפת הקרע בתנועת הפועלים.

לנין הגדיר את הכנס של הסוציאל-דמוקראטים הימניים בברן לא כהתארגנות למטרות הנוגעות לתנועת הפועלים, אלא בעיקר מנקודת-הראות של האינטרס האובייקטיבי שיש בכך לבעלי-ההון. לדעתו של לנין, כנס זה שימש ל"ארגון של סוכני האימפריאליזם הבינלאומי, הפעיל בתוך תנועת הפועלים ומפיץ בתוכו את הרעיונות הבורגניים, את השקרים הבורגניים ואת הדמורא-ליזציה הבורגנית". (כרך 29, עמ' 494).

בין מניחי היסוד של ועידת השיקום של האינטרנציונאל השני היו אישים שלא העלימו את מטרתו לפעול נגד הקומוניזם, כגון המנהיג הסוציאל-דמוקראטי האנגלי ראמוזי מאקדונאלד. ההיסטוריון קאר מפרסם את דבריו של ראמוזי מאקדונאלד על מהות ההתארגנות המחודשת של מנהיגי הס.ד. הימנית בזו הלשון: "האינטרנציונאל השני הוא אינטרנציונאל אנטי-בולש-ביסטי. הוא משמש, למעשה, כמחסום ממשי יחיד נגד הבולשביזם, פרט ללחץ הצבאי המופעל עליו".

קווי היסוד של האינטרנציונאל הקומוניסטי

קווי היסוד של האינטרנציונאל הקומוניסטי נוסחו בהרחבה בוועידת היסוד שלו במארס 1919. לפי קווים אלה, הניגודים של השיטה הקפיטאליסטית העולמית שהיו חבויים בקירבה, באו לביטוי בכוח רב ובהתפרצות רבת עצמה במלחמת-העולם האימפריאליסטית. הקפיטאליזם ניסה להתגבר על האנארכיה שלו על-ידי ארגון היצור על יסוד התפיסה שבמקום מעבידים בודדים המתחרים ביניהם נוצרו איגודים קפיטאליסטיים חזקים (סינדיקטים, קרטלים, טרוסטים). ההון הבנקאי התאחד עם ההון התעשייתי. על כל החיים המשקיים השתלטה האוליגארכיה הקפיטאליסטית-פינאנסית, אשר רכשה באמצעות ארגונה שלטון בלעדי. במקום התחרות החפשית קם המונופול. הקפיטאליסטים הבודדים יצרו איגוד של קפיטאליסטים.

האינטרנציונאל הקומוניסטי

להוציא את ההמונים הזעיר-בורגניים העניים מתחום ההשפעה של בעלי-האחוזות הגדולים ולעשותם לשותפים לבניית החברה הסוציאליסטית. בפרק על הפקעת הרכוש מידי הבורגנות וסוציאליזציה של היצור נאמר, כי ביטול השיטה הקפיטאליסטית ומשמעת-העבודה הקפיטאליסטית עושה לבלתי-אפשרי את שיקום היצור על הבסיס הקודם. מאבקי העובדים להעלאת שכרם, גם אם הם מסתיימים בהצלחה, אינם מביאים לעליה המקווה בתנאי רמת-החיים, היות ועליית המחירים הקפיצתית של כל המצרכים בשיטה הקפיטאליסטית שמה לאל את ההצלחה הנ"ל. את תנאי החיים של הפועלים אפשר יהיה לשפר כאשר השליטה על היצור תהיה לא בידי הבורגנות, אלא בידי הפרולטאריון.

כדי להעלות את הפרודוקטיביות של המשק, כדי למגר את התנגדות הבורגנות, המאריכה את מותה של החברה הישנה ומביאה לסכנת חורבן מלא של החיים המשקיים, מוכרחה הדיקטאטורה הפרולטארית לשלול את אמצעי היצור מהבורגנות הגדולה ומבעלי האחוזות ולהפוך את אמצעי היצור והתחבורה לקנין משותף של המדינה הסוציאליסטית.

הקומוניזם נולד על חורבותיו של הקפיטאליזם. ההיסטוריה אינה נותנת לאנושות שום מוצא אחר. האופורטוניסטים מציגים את התביעה האוטופית לשיקום המשק הקפיטאליסטי, כדי לדחות את הסוציאליזציה, להאריך את תהליך ההתפרקות, להביא לשקיעה כללית. ואילו המהפכה הקומוניסטית היא באותו זמן עצמו האמצעי היחיד והטוב ביותר המאפשר לכוח-היצור החברתי החשוב ביותר, לפרולטאריון ועימו לחברה כולה — להתפתח. בתור צעדים ראשונים של הסוציאליזציה של המשק בכללו יש להזכיר את הסוציאליזציה של הבנקים הגדולים המכוונים עתה את היצור, המפעלים המוניציפאליים, ענפי-היצור המאורגנים בסינדיקאטים ובטרוסטים וכן ענפי-היצור בהם הריי-כוז של ההון מאפשר זאת. כמו-כן יש לחולל סוציאליזציה בקנין הקרקעי ולהקים משקים חקלאיים מנוהלים באורח חברתי. בנוגע למפעלים קטנים יותר, חייב הפרולטאריון לאחדם בהדרגה בהתאם לגדלם. עם זה יש להדגיש שאין לשלול את הרכוש הזעיר. בעלי-הרכוש שאינם מנצלים עבודה שכירה לא יהיו נתונים לתקנות כפיה. שכבה זו תיגרף בהדרגה לאירגון הכלכלי הסוציאליסטי על-ידי הנסיון אשר יוכיח את היתרון של השיטה החדשה. בתחום החלוקה חייבת הדיקטאטורה הפרולטארית להמיר את המסחר בחלוקה נכונה של היצור. כדרך לכך יש להזכיר אמצעים מסוימים, כגון הסוציאליזציה של חנויות המסחר הגדול, העברת כל מנגנון החלוקה העירוני והמדיני לידי הפרולטאריון, פיקוח על התאגדויות גדולות של צרכנים, שארגוניהם ממלאים בתקופת המעבר תפקיד משקי חשוב.

האינטרנציונאל הקומוניסטי

המאבק בין מדינות השוד החזקות ביותר הביא למלחמת העולם. תאוות הריח דחפה את הקפיטאל העולמי למאבק על שווקים, אזורי השקעה חדשים של הקפיטאל, מקורות חדשים של חמרי-גלם, עבודה זולה של העבדים הקולוניאליים.

הקפיטאליזם ניסה להתגבר על הסתירות במיבנה החברתי שלו באמצעות מלחמה. על-חשבון העמים הקולוניאליים השדודים שיחד הקפיטאל את העובדים, יצר שותפות אינטרסים בין המנוצלים לבין המנצלים. ההון קשר את תנועת הפועלים האירופאית והאמריקאית ל"מולדת" האימפריאליסטית מול העמים הקולוניאליים המשועבדים הצהובים, השחורים והאדומים.

המלחמה האימפריאליסטית הפכה למלחמת אזרחים.

נולדה תקופה חדשה: זוהי תקופת פירוק הקפיטאליזם, התפוררותו הפנימית, תקופת המהפכה הקומוניסטית של הפרולטאריון. ההערכה של הקומוניסטן היתה כי השיטה האימפריאליסטית מתמוטטת. הערכה זו גובשה בעקבות התסיסה בקולוניות, במדינות התלויות הקטנות, התקוממות הפרולטאריון, מהפכה מנצחת בארצות אחרות, אי-כשרון מוחלט של המעמדות השולטים לנהל את גורל העמים. הפרולטאריון הוא הכוח היחיד המסוגל להציל את האנושות. השיטה הקפיטאליסטית הישנה אינה קיימת עוד. התוצאה של אופן היצור הקפיטאליסטי — זוהי אנדרלמוסיה. על תוהו-ובוהו זה יכול להתגבר רק המעמד הפרודוקטיבי הגדול ביותר — מעמד הפועלים. הוא מוכרח לקבוע סדר אמיתי, סדר קומוניסטי. הוא מוכרח למגר את שלטון ההון, למנוע פריצת מלחמות, לבטל את גבולות המדינות, להפוך את כל העולם לקהיליה עובדת על יסוד של אחווה ושיחרור העמים. לעומת זאת עוסק ההון העולמי בחימוש למאבק האחרון.

תגובתו של הפרולטאריון צריכה להיות כיבוש השלטון הפוליטי מידי אויביו המעמדיים לשם מנוף לתמורות כלכליות וחברתיות יסודיות. הנצחון הסופי של הפרולטאריון ברחבי העולם יהווה תחילת ההיסטוריה האמיתית של האנושות המשוחררת.

קווי-היסוד של הקומוניסטן מדגישים את ההכרח בכיבוש השלטון. כיבוש השלטון הפוליטי על-ידי הפרולטאריון משמעותו כיבוש השלטון מידי הבורגנות. אמצעי השלטון החזק ביותר של הבורגנות הם מנגנון המדינה הבורגנית, הצבא, המשטרה, השופטים, אמצעי-הייצור היסודיים. כיבוש השלטון המדיני בידי מעמד הפועלים פירושו לא רק חילופים אישיים של שרים אלא הרס המנגנון המדיני העוין, כיבוש הכוח הממשי, פירוק הנשק מידי הבורגנות, הקצונה האנטי-מהפכנית, הגברדיה הלבנה וחימוש הפרולטאריון, החיילים

המהפכנים, המשמר הפועלי האדום, ביטול בתי-המשפט הבורגניים, והבירור-קראטיה הריאקציונית וכינון מוסדות-שלטון חדשים של הפרולטאריאון. רק לאחר שהפרולטאריאון ינחל את נצחונו וימגר את התנגדות הבורגנות יוכל הוא להיעזר באלה שנימנו בעבר עם אויביו, בתנאי שיטיל עליהם פיקוח ויגרוף אותם בהדרגה לעבודת הבניה הקומוניסטית.

בפרק על הדימוקראטיה והדיקטאטורה הגדירו קווי-היסוד של הקומאינטרן את הדיקטאטורה של הפרולטאריאון בתור מוסד זמני. במידה שתמוגר התנגדות הבורגנות, יישלל ממנה הרכוש והיא תתפתח בהדרגה לשכבה עמלה, תיעלם הדיקטאטורה הפרולטאריאית, המדינה תיגווע וייעלמו המעמדות עצמם. הדימוקראטיה הבורגנית אינה אלא דיקטאטורה מוסווית של הבורגנות. היות והבורגנות היא מיעוט קטן בעם, הריהי נזקקת לאחיזת-עיניים של "רצון העם" כדי במסווה של מליצות לחזק את שלטונה על המעמדות העובדים ולכפות עליהם את רצונה המעמדי. ואילו הפרולטאריאון המהווה רוב מכריע בעם משתמש בשלטונו המעמדי, בשיטת המועצות, כדי לבטל את זכויות-היתר של הבורגנות ולהבטיח את בניית החברה הקומוניסטית משוללת המעמדות.

שיטת המועצות בתור טיפוס חדש של שלטון מדיני שמה את הדגש על מתן האפשרות לפרולטאריאון לממש את זכויותיו. שלטון המועצות מעמיד לצרכי העם את הארמונות, הבניינים הטובים ביותר, בתי-הדפוס וכו'. ואילו בדימוקראטיה הבורגנית שותפים ההמונים בשלטון רק מן השפה אל החוץ. למעשה, ההמונים וארגוניהם מוחזקים במרחק רב מן השלטון. אולם בשלטון המועצות הארגונים ההמוניים ובאמצעותם ההמונים עצמם הם השולטים, היות והם משתפים במידה גדלה והולכת את הפועלים בניהול המדינה. רק עליידי כך ישתתף כל העם העובד הלכה למעשה בשלטון המדינה.

הדמוקראטיה הבורגנית והשיטה הפרלאמנטאריאית מגבירים את ההפרדה בין ההמונים לבין המדינה עליידי החלוקה לשלטון מחוקק ומוציא לפועל. הזכות לקרוא בחזרה כל נציג בשיטת המועצות, האיחוד של השלטון המחוקק והמוציא לפועל קובע את המועצות בתור קולקטיב עובד, מקשר את ההמונים עם הארגונים של הניהול. בשיטת המועצות הבחירות מתקיימות לא לפי אזורים טריטוריאליים מלאכותיים אלא לפי יחידות-יצור.

בזה האופן מעניקה שיטת המועצות את הדמוקראטיה האמיתית לפרולטאריאון והיא מכוונת נגד הבורגנות. הפרולטאריאון התעשייתי זוכה בשיטה זו לזכויות-יתר בתור מעמד מבוגר ביותר, מאורגן ביותר אשר בהנהגתו צועדים הפרולטאריא-למחצה והאיכרים הזעירים.

זכויות-היתר הזמניות של הפרולטאריאון התעשייתי חיוניות כאמצעי

כמו בתחום התוצרת כך גם בתחום השיווק יש להשתמש בכל המומחים המעולים לאחר מיגור ההתנגדות הפוליטית של המעמדות המנצלים ולאחר שהם יהיו מוכנים להעמיד את עצמם לשירות שיטת היצור החדשה.

בצד רכישת בתי-החרושת, המיכרות והנכסים האחרים, מוכרח הפרול-טאריזן לבטל את הניצול של האוכלוסיה על-ידי בעלי-הבתים הקפיטאליסטים, להעביר את הבתים הגדולים לידי מועצות הפועלים המקומיות, לאפשר לפועלים לגור בבתי הבורגנים. בתקופת השינויים הגדולים הללו נאלץ שלטון המועצות לבנות את כל המנגנון המינהלי באורח צנטראליסטי. מצד שני יש לשלב במישרין בשלטון שכבות יותר ויותר רחבות.

בפרק על הדרך אל הנצחון מציינים קווי-היסוד, כי התקופה המהפכנית דורשת מאת הפרולטאריזן להשתמש באמצעי-מאבק כאלה אשר ירכזו את כל המרץ, את שיטת הפעילות ההמונית ותוצאתה ההגיונית — התנקשות ישירה במנגנון-המדינה הבורגני, במאבק גלוי.

למטרה זו ראוי שתהיינה כפופות כל השיטות האחרות כמו, למשל, שימוש מהפכני בפרלמנטאריזם הבורגני.

צמיחת התנועה המהפכנית בכל הארצות, סכנת החנקת המהפכה על-ידי ברית של המדינות הקפיטאליסטיות, נסיוןן של המפלגות הסוציאל-דמוקראטיות להקים מחדש את האינטרנציונאל השני וכן הצורך החיוני בתיאום פעולותיהן של התנועות המהפכניות — כל אלה מחייבים ליסד אינטרנציונאל מהפכני אמיתי ופרולטארי.

האינטרנציונאל — נאמר בקווי-היסוד — מעלה את אינטרס המהפכה הבינלאומית על פני האינטרסים הלאומיים ויגשים את העזרה ההדדית של הפרולטאריזן, היות ובלי זאת לא יהיה בכוחו של הפרולטאריזן להקים את החברה החדשה. בניגוד לאינטרנציונאל השני הסוציאל-פטריוטי — קובעים קווי-היסוד — יתמוך האינטרנציונאל הפרולטארי הקומוניסטי בעמים הקולר-ניאליים במאבקם נגד האימפריאליזם, כדי להחיש את ההתמוטטות המלאה של השיטה האימפריאליסטית העולמית.

הפושעים הקפיטאליסטיים הדגישו בראשית מלחמת העולם שהם מגינים רק על המולדת המשותפת. אולם על-ידי מעשי-הדמים שלו ברוסיה, אוקראינה ופינלאנד הוכיח האימפריאליזם הגרמני את אפיו השודד האמיתי. עתה חוש-פות עצמן מדינות האנטנטה בפני השכבות הנחשלות של החברה כשודדים ורוצחים של הפרולטאריזן. ביחד עם הבורגנות הגרמנית והסוציאל-דמוקראטים רומסים הם במליצות צבועות על השלום את המהפכה של הפרולטאריזן האירופי. קשה לתאר את אכזריות הטרור הלבן של הקניבלים הבורגניים.

האינטרנציונאל הקומוניסטי

רבים לאינספור הם קרבנותיו של מעמד הפועלים. את הטובים ביותר — ליבקנכט, לוקסמבורג — הם איבדו.

קווי-היסוד של הקומאינטרן קוראים לפרולטאריון להתגונן, להתגונן בכל מחיר. האינטרנציונאל הקומוניסטי קורא את הפרולטאריון העולמי לקרב אחרון זה. "נשק מול נשק! כוח מול כוח! הלאה הקשר האימפריאליסטי של הקפיטל! תחי הריפובליקה הבינלאומית של המועצות הפרולטאריות!" — אלה דברי הסיום של המצע הפרוגרמטי שעובד בוועידת-היסוד של הקומאינטרן במארס 1919.

מניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות

המניפסט של האינטרנציונאל הקומוניסטי, שפורסם במארס 1919, פותח באיזכור חגיגי של המניפסט הקומוניסטי משנת 1848. במשך תקופה זו התפתח הקומוניזם תוך סערות של גיאות ותקופות שפל, אולם מבחינה יסודית התפתחו תולדות האנושות כפי שהמניפסט הקומוניסטי חזה מראש.

המינשר הכריז כי הקומוניסטים, שהתכנסו במוסקבה הסובייטית במארס 1919, רואים עצמם כיורשים וממשיכים של החזון אותו בישר המניפסט הקומוניסטי לפני 72 שנים. התפקיד שהוצג על-ידם הוא לצבור את הנסיון המהפכני של מעמד הפועלים, לשחרר את התנועה מאופורטוניזם וסוציאלי-פטריוטיזם, ללכד את הכוחות של כל המפלגות המהפכניות ובדרך זו להחיש את נצחון המהפכה הסוציאליסטית ברחבי העולם.

כאשר אירופה מכוסה חורבות מעלות עשן, עסוקים מציתי המלחמה בחיפוש אחר האשמים במלחמה. המינשר מזכיר כי משך שנים ארוכות חזה הסוציאליזם את אי-הנימנעות של המלחמה האימפריאליסטית והסביר את סיבת המלחמה בתיאבון הגדול של המעמדות השליטים. מצד שני התיצבו שליטי שני המחנות הלוחמים בכל הארצות הקפיטאליסטיות נגד האינטרסים של הפרולטאריון.

המינשר מטיל את האחריות למלחמה הן על ממשלת הקיסר הגרמני וילהלם והן על המנהיגים הסוציאליסטיים. הסוציאלי-דמוקראטים הגרמנים העלו באוגוסט 1914 את הספר-הלבן הדיפלומאטי של ההנהצות־לרנים לדרגת אבנגליון קדוש ביותר של העמים — נאמר במינשר. עתה מטילים הם את

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

האחריות הראשית למלחמה על המונארכיה המובסת, אותה הם שרתו קודם בהכנעה. בדרך זו הם מקווים להשכיח את אשמתם הם בעד התלקחות המלחמה. על רקע הגילויים הדיפלומאטיים והמאורעות השוטפים מופיעות הדינאסטיות המובסות של הרומאנובים, ההוהנצולרנים, הקאבסבורגים והחוגים הקפיטאליסטיים השליטים של אותן הארצות בצד הממשלות של צרפת, אנגליה, איטליה וארצות-הברית — בשפלותם הגדולה.

המינשר מבהיר כי הניגודים בשיטה הקפיטאליסטית גרמו בימי המלחמה זועות נוראות, רעב, מגיפות ופראות מבחינה מוסרית. הנסיונות התיאוריטיים להוכיח שהקפיטאליזם מבשר כיוון יסודי של הגדלת הרווחה נכשלו, היות וההתרוששות של חלקים ניכרים של העובדים התפתחה לא רק בתחום החברתי, אלא גם בתחום הפיסיולוגי והביולוגי בכל מערומיה. הקומאינטרן הביע במאניפסט של 1919 את הדעה, כי האסון של המלחמה האימפריאליסטית ביטל את כל ההישגים של המאבק האיגודי-מקצועי והפרלמנטארי.

הכפיפות המלאה של שלטון המדינה לשלטון ההון הפינאנסי הביאה את האנושות אל הטבח האימפריאליסטי. תוך כדי הכנת הטבח ההמוני גרר ההון הפינאנסי למיליטאריזציה לא רק את המדינה, אלא גם את עצמו, ועל-כן אינו מוכשר עוד למלא את התפקידים הכלכליים המהותיים שלו. המינשר מתפלמס עם האופורטוניסטים אשר קראו לפועלים, לפני מלחמת העולם, לגלות מתינות בשם המעבר ההדרגתי לסוציאליזם ובזמן המלחמה הטיפו לשלום מעמדי עם בעלי ההון ולהגנת המולדת. ואילו לאחר המלחמה הם דורשים התכחשות עצמית מן העובדים לשם התגברות על תוצאותיה של אותה מלחמת-עולם.

המינשר מציין כי התערבות המדינה בחיים הכלכליים היתה לעובדה. אין דרך חזרה לא רק להתחרות החפשית, אלא גם לא לשלטון הטרואיסטים והסינדיקטים. הבעיה — לפי הגדרת מינשר הקומאינטרן — היא: מי יהיה בעתיד הנושא של תהליך היצור — המדינה האימפריאליסטית או המדינה של הפרולטאריאון המנצח? לקצר את תקופת המשבר אפשר רק עלידי כינון דיקטאטורה פרולטאריאית, היוצאת מנקודת-ראות ההמונים הרעבים ומטילה חובת עבודה כללית.

המינשר מבהיר את הפרספקטיבה שפתח הסוציאליזם לעמים וקובע, כי רק מהפכה פרולטאריאית מסוגלת להבטיח קיום לעמים הקטנים. המהפכה תשחרר את כוחות היצור של כל הארצות מן התחומים של המדינות הלאומיות, תאחד את העמים על יסוד התכנית הכלכלית הכללית ותתן גם לעם הקטן ביותר החלש ביותר את האפשרות לעצב את תרבותו הלאומית באורח חפשי

מניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות

ובלתי-תלוי, בלי להזיק למשק המאוחד והמרוכז של אירופה והעולם כולו. המלחמה האחרונה שהתנהלה, לא בחשבון אחרון, למען הקולוניות, היתה בעת ובעונה אחת מלחמה בעזרת הקולוניות. אוכלוסיית הקולוניות נגרפה למלחמה בממדים ללא תקדים. המינשר מציין כי הודים, כושים, ערבים, מדאגאסקארים וכר נלחמו — על מה? לא על זכויותיהם שלהם, אלא על המשך השיעבוד לאנגליה וצרפת. מעולם לא נתגלתה השליטה הקפיטאליסטית חסרת-בושה כל-כך ומעולם לא היתה שאלת הקולוניות כל כך חריפה. מכאן, התסיסה המהפכנית וההתקוממות הגלויה בכל הקולוניות. בהודו פרצה בזמן האחרון שביתת פועלים הגדולה באסיה. ממשלת בריטניה ענתה על שביתה זו בשיגור מכוניות משורינות לבומביי. השאלה הקולוניאלית התיצבה במלוא היקפה לא רק ליד ועידת הדיפלומאטים בפאריס, אלא גם בקולוניות.

המינשר הסביר את קשר-הגומלין בין מאבקם של העמים הקולוניאליים לבין מעמד הפועלים וקבע, כי שחרור הקולוניות ייתכן רק עם שיחרור מעמד הפועלים של המטרופוליות. לפועלים ולאיכרים של אלג'יריה, בנגאל, פרס וארמניה יובטח קיום עצמאי רק כאשר אנגליה וצרפת ימגרו את שלטונם של לויז ג'ורג' וקלמאנסו ויטלו לידם את שלטון המדינה. בקולוניות האחרות מתנהל המאבק לא רק תחת דגל השחרור הלאומי, אלא מקבל גם אופי של מאבק חברתי מובהק.

המינשר מותח קריהשוואה בין היחס של הקפיטאליזם לבין זה של הסוצי-אליזם לקולוניות וקובע, כי כאשר אירופה הקפיטאליסטית גרפה, בדרך של כפייה, את העמים לסערת המלחמה, אירופה הסוציאליסטית תבוא לעזרת הקולוניות המשוחררות בטכניקה, בארגון, בהשפעה רוחנית, כדי להקל עליהן את המעבר אל המשק הסוציאליסטי המתוכנן.

בקריאה נרגשת פנה המינשר אל העמים המשוועבדים: עבדים קולוניאליים של אפריקה ואסיה! שעתה של הדיקטטורה הפרולטארית באירופה תהא גם שעת שיחרורכם!

מקום נרחב מקדיש המינשר לשאלת הדמוקראטיה הפרולטארית. נאמר בו כי מעמד הפועלים בהגיעו לשלטון אינו יכול להשתמש בשיטות הדמו-קראטיה הבורגנית, ועל-כן יוצר הוא תנאים וצורות של דמוקראטיה פועלית מעולה יותר. כל מהלך ההתפתחות הקפיטאליסטית חותר תחת הדמוקראטיה המדינית לא רק בכך שהוא מפלג את העם לשני מעמדות בלתי-מתפשרים, אלא גם בכך, שהוא דן שכבות זעיר-בורגניות רחבות, פרולטאריות למחצה ותת-פרולטאריות, למצוקה כלכלית ולהעדר השפעה מדינית. מעמד הפועלים השתמש במשטר של הדמוקראטיה המדינית לארגון המאבק נגד ההון בארצות בהן ההתפתחות ההיסטורית איפשרה זאת. אולם, שכבות-הביניים הרחבות

בכפרים ובערים נעצרות בהתפתחותן על-ידי הקפיטאליזם ונקלעות למצב של נחשלות משך תקופה שלמה. למעשה, כל השאלות החשובות מוכרעות על-ידי האוליגרכיה הפינאנסית, מאחורי הגב של הדמוקרטיה הפרלמנטרית. כך היה בשאלת המלחמה וכך מתרחש עתה בשאלת השלום. כאשר זה מועיל לאוליגרכיה הפינאנסית להסוות את מעשי-האלימות שלה על-ידי הצבעות פרלמנטאריות, או-אז עומדים לרשות המדינה הבורגנית כל האמצעים שעברו בירושה מן השלטון המעמדי של המאות הקודמות, שקרים, דמאגוגיה, הסתה, שוחד ואלימות. מי שדורש מן הפרולטאריון לציית לדרישות הדמוקראטיה הבורגנית, דומה כאילו דרש מאדם, המגן על חייו מפני שודד, להקפיד על כללים של מאבק, שנקבעו על-ידי אויבו, כאשר אויבו אינו מקפיד עליהם כלל ועיקר.

בממלכת ההרס, בה נחרבו לא רק אמצעי-הייצור והתחבורה, אלא גם מוסדות הדמוקראטיה המדינית, מוכרח הפרולטאריון ליצור מנגנון מדיני משלו, אשר יבטיח לו אפשרות התקדמות מהפכנית אל ההתפתחות העתידה. המפלגות הישנות וכן האיגודים המקצועיים הישנים התגלו, בדמות מנהיגיהם, כבלתי-מוכשרים להבין את השאלות המוצגות על-ידי התקופה החדשה, וקל וחומר שהם אינם מסוגלים לפתור אותן.

הפרולטאריון יצר צורה חדשה של מנגנון המקיף את כלל מעמד הפועלים, בלתי-תלוי במקצוע, בעל בגרות פוליטית, מנגנון גמיש המסוגל להתרענן, להתחדש, להתרחב, לגרוף שכבות עמלות נוספות, הקרובות לפרולטאריון ומהווה את נשקו העצום בתקופה בת זמננו.

באמצעות המועצות מסוגל מעמד הפועלים להציל עצמו מהתפוררות אשר החלה על-ידי המלחמה, הרעב, האלימות של המעמדות הרכושניים והבגידה של המנהיגים לשעבר. בעזרתן של המועצות יגיע מעמד הפועלים אל השלטון בכל הארצות באורח הבטוח ביותר והקל ביותר כאשר המועצות תלכדנה את מרבית האוכלוסיה העמלה.

המניפסט צופה נצחון קרוב של הסוציאליזם וקובע, כי התמוטטות המדינה האימפריאליסטית, החל מן המדינה הצארית ועד למדינה הדמוקראטית, מתחוללת בעקבות המפולת של השיטה המיליטאריסטית של האימפריאליזם. צבאות המיליונים המגויסים על-ידי האימפריאליזם יכלו להחזיק מעמד כל עוד הפרולטאריון ציית לעולם של בעלי-ההון.

התפוררות האחדות הלאומית — מציין המינשר — משמעותה גם התפוררות הצבא. כך ארע הדבר ברוסיה ולאחר-מכן באוסטריה, הונגריה וגרמניה. לתהליך דומה יש לצפות במדינות אימפריאליסטיות אחרות. התקוממות האיכרים נגד בעלי האחוזות, התקוממות הפועלים נגד הקפי-

מניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות

טאליסטים ושל שניהם נגד הביורוקרטיה המונארכיסטית או ה"דמוקראטית" (המינשר מציין אותה במרכאות) מביא בהכרח להתקוממות של החיילים נגד המפקדה ובהמשך הזמן לפילוג חריף בין האלמנטים הפרולטאריים והבורגניים של הצבא. המלחמה האימפריאליסטית המעמידה עם אחד מול משנהו מתפתחת למלחמת אזרחים בה מתיצב מעמד אחד מול מעמד שני.

המינשר מציין בחריפות, כי זעקתו של העולם הבורגני נגד מלחמת האזרחים והטירור האדום היא צביעות גדולה ביותר שההיסטוריה יודעת. מלחמת האזרחים לא היתה פורצת אילו המנצלים שהביאו את האנושות אל סף ההשחתה לא היו נאבקים נגד המוני העובדים, אילו לא היו מארגנים הפיכות, רציחות והתערבות מזוינת מבחוץ למען טיפוח זכויות-היתר שלהם, או להחזיר בכוח. מלחמת האזרחים נכפתה על מעמד הפועלים, על כן נאלץ הוא להשיב במהלומה נגדית אם אינו מוכן לוותר על עתידו, שהוא בעת-ובעונה אחת עתיד האנושות.

המינשר מבהיר, כי המפלגות הקומוניסטיות לא כפו את מלחמת האזרחים באורח מלאכותי. לאחר שמלחמת האזרחים נעשתה להכרח בלתי-נמנע, המפלגות הקומוניסטיות שואפות לקצר תקופה זאת במידת האפשר, לצמצם את מספר הקרבנות ולהבטיח את נצחון הפרולטאריון. מכאן מסביר המינשר את ההכרח בפירוק הנשק מן הבורגנות, חימוש העובדים, יצירת צבא קומוניסטי ככוח מגן על שלטון הפרולטאריון.

ההכרה בדבר האופי ההיסטורי הכל-עולמי של תפקידי מעמד הפועלים עוררה את השאיפה לליכודם הבינלאומי עוד בתקופת הצעדים הראשונים של תנועתם הסוציאלית המאורגנת.

בסקירה היסטורית על תקופת האינטרנציונל הראשון והשני מציין המינשר, כי נקודת הכובד של תנועת הפועלים היתה באותה תקופה על הקרקע הלאומי במסגרת המדינה הלאומית, על רקע התעשייה הלאומית והפרלמנטאריזם הלאומי.

עשרות שנים של עבודה ארגונית וריפורמטורית הקימו דור של מנהיגים, שברובם הכירו במצעם במהפכה החברתית באורח מילולי בלבד ואילו למעשה התכחשו לה, ושקעו בריפורמיזם ובהסתגלות למדינה הבורגנית. כשם שהמלחמה של שנת 1870 הנחיתה מהלומה על האינטרנציונאל הראשון כאשר התברר שמאחורי התכנית המהפכנית אין כוח מלוכד של המונים, כך מוטטה מלחמת-העולם של 1914 את האינטרנציונאל השני. המלחמה הוכיחה כי מפלגות הפועלים ההמוניות הפכו מכשירים צייתניים של המדינה הבורגנית. הגדרה זו מיחס המינשר של הקומאינטרן לא רק לסוציאל-פטריוטים שעברו בגלוי אל מחנה הבורגנות, אלא גם לאגף המרכזי (הצנטרום הסוציאליסטי)

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

המשתדל עתה לחדש את האינטרנציונאל השני, כלומר את המיגבלות, האופורטוניזם וחוסר האונים של צמרתו.

המפלגות הרשמיות הוותיקות של האינטרנציונאל השני מלפני המלחמה המעלות את רעיון הפשרה והליכוד משתקים את המרץ של הפרולטאריה, מאריכים את תקופת המשבר ומגדילים את מצוקתה של אירופה. המערכה נגד האגף המרכזי בתנועה הסוציאליסטית היא לדעת המאניפסט התנאי ההכרחי להצלחת המאבק נגד האימפריאליזם.

הקומוניסטים שהתאחדו באינטרנציונאל שלישי מרגישים עצמם בתור ממשיכים של המאמצים עטורי הגבורה והסבל של דורות מהפכניים רבים מבאָפֶּף ועד קארל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג. המניפסט משווה את הצדדים החיוביים של האינטרנציונאלים הקודמים וקובע, כי האינטרנציונאל הראשון חזה מראש את ההתפתחות העתידה והיתווה את דרכה. האינטרנציונאל השני ליכד מיליונים פרולטארים ואירגנם ואילו האינטרנציונאל השלישי מהווה ארגון בינלאומי לפעולות המוניות גלויות, אינטרנציונאל ההגשמה המהפכנית, אינטרנציונאל המעשה.

תפקידה של המפלגה הקומוניסטית הבינלאומית הוא למגר את השיטה הקפיטאליסטית ולכונן במקומה את הבנין של השיטה הסוציאליסטית. המשפט האחרון של מניפסט הקומאינטרן פונה אל פועלי כל הארצות בקריאה להתלכד במאבק נגד הבארבאריה האימפריאליסטית, נגד המלוכה, נגד המעמדות בעלי זכויות-היתר, נגד המדינה הבורגנית, הרכוש הבורגני ונגד כל הסוגים והצורות של דיכוי חברתי ולאומי. חזורת ונישנית הקריאה להתלכד תחת דגל מועצות הפועלים והמאבק המהפכני, בעד שלטון הדיקטאטורה של הפרולטאריה, תחת דגל האינטרנציונאל השלישי.

המניפסט נחתם ב־6 במארס 1919 במוסקבה על־ידי הנציגים הבאים: גרמניה — מאקס אלברט, רוסיה — ו. לנין, אוסטריה-גרמניה — ק. גרובר, הונגריה — א. רודיאנסקי, שבדיה — אוטו גרימלונד, שווייצריה — פריץ פלאטן, ארצות-הברית של צפון אמריקה — ב. ריינשטיין, פדרציה בלקאנית — צ. רקובסקי, פולין — י. אנשליכט (יורובסקי), פינלנד — אריו סירולה, אוקראינה — סקיפניק, לטביה — גאיליס, אסטוניה — פגלמאן, ארמניה — האיקוני.

בספרו "קומוניזם ודימוקרטיה" מתעכב ההיסטוריון האנגלי קול על המשמעות המהפכנית של מינוש האינטרנציונאל השלישי. הוא מציין, בין השאר, את האופי הבינלאומי של תפקידי המפלגות הקומוניסטיות. הוא מדגיש כי הסעיף היחיד בו מוזכר תפקיד המפלגה הקומוניסטית במהפכה הסוציאליסטית העתידה, מתיחס לא למפלגות קומוניסטיות במספר רבים, אלא

מניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות

ל"מפלגה הקומוניסטית הבינלאומית", אשר תפקידה לארגן את המוני העובדים למיגור השלטון הקפיטאליסטי ו"להקים במקומו את המיבנה של השיטה הסוציאליסטית העולמית". בזה האופן היתה כלולה במינשר קריאה למהפכה סוציאליסטית עולמית בתור תנועה רחבה החורגת מן התחום של גבולות לאומיים, שתתפתח באורח טבעי בכל ארץ וארץ. ההשקפה שפותחה במניפסט היא שהמדינה הלאומית, אשר ההתפתחות הקפיטאליסטית נתנה לה דחף עצום נעשתה צרה מדי בשביל ההתפתחות של כוחות היצור. עצמאותם של העמים הקטנים אינה מובטחת בשיטה הקפיטאליסטית. תכניתו של וילסון הוגדרה במינשר כבעלת אופי צבוע. מינשר האינטרנציונאל השלישי קשר את עתיד העמים הקטנים במהפכה הסוציאליסטית והסביר כי רק היא יכולה להבטיח את קיומם. מהפכה כזו תשחרר את כוחות היצור של כל הארצות מן ההגבלות של מדינות לאומיות. היא תפעל לליכוד כל העמים בשיתוף-פעולה כלכלי הדוק על בסיס תכנית כלכלית אוניברסאלית ותאפשר לעמים הקטנים והחלשים לפתח באורח חפשי ועצמאי את תרבותם הלאומית.

עם הדגשת האופי הבינלאומי של המהפכה הסוציאליסטית וההכרח לחרוג בפעילות מהפכנית מן הגבולות הלאומיים, ציין המינשר את ההכרח בפעילות הציבורית במסגרת המדינה הקפיטאליסטית הנתונה כחיונית לכינון סדר חדש בכל ארץ באורח נפרד.

להלן מבהיר המינשר את המעבר שהתחולל בשיטה הקפיטאליסטית אל עבר יצור מלחמה ואספקה מלחמתית. לשאלות היסודיות של הכלכלה העולמית מחפש הקפיטאליזם פתרון על-ידי שימוש בכוח. הכפיפות המלאה של שלטון המדינה למטרות ההון הפינאנסי גורמת למיליטאריזציה לא רק של המדינה אלא גם של ההון הפינאנסי. הון זה אינו יכול לבצע את פעולותיו הכלכליות היסודיות אלא רק תוך הסתייעות במלחמה, במעשי הרס וחורבן. המינשר מתווכח עם הזרם הסוציאלי-דמוקראטי וקובע, כי המנהיגים האופורטוניסטיים בתנועת הפועלים, אשר הטיפו למעבר הדרגתי אל הסוציאליזם, עברו לעמדה של תמיכה במלחמת-העולם, אם כי אפיה היה אימפריאליסטי.

המינשר הכריז כי שחרור הקולוניות יכול להתחולל תוך כדי שיתוף-פעולה בין העמים המשועבדים לבין מעמד הפועלים של העמים המדכאים. אירופה הסוציאליסטית תבוא לעזרתן של הקולוניות המשוחררות בטכניקה, בארגון, בהשפעה רוחנית, כדי להקל את המעבר לשיטה של כלכלה סוציאליסטית.

פרק מיוחד הקדיש המינשר ליחס הגומלין בין הקומוניזם לבין הדמוקראטיה. הוא קובע, שהפרולטאריאט, אשר הגיע לשלטון ברוסיה, נוכח לדעת

כי אין אפשרות להשתמש באורח מוחלט בשיטות של הדמוקראטיה הבורגנית ויצר תנאים וצורות של דמוקראטיה פועלית גבוהה יותר. נאמר שם כי במלכות של הרס, כאשר לא רק אמצעי-היצור והתחבורה, אלא גם מוסדות הדמוקראטיה הקפיטאליסטיים מתמוטטים ושרויים במשבר, חייב מעמד הפועלים לעצב וליצור צורות שלטון חדשות, אשר תשרתנה את אחדותם של העובדים ותאפשרנה להשלים את תהליך ההתקדמות המהפכנית. צורה חדשה זאת הן מועצות הפועלים, ה"סובייטים". זהו מוסד בעל אופי חדש, נבחר במישרין על-ידי העובדים ומסוגל להקיף את כלל העובדים.

המלחמה האימפריאליסטית, אשר העמידה את העמים זה מול זה, התפתחה למלחמת אזרחים, אשר תוחמת תחום של מעמד מול מעמד. מלחמת האזרחים נכפתה על המעמדות העמלים על-ידי אויביהם המעמדיים. תפקידם של הקומוניסטים — קובע המינשר — הוא להבטיח נצחון לפרולטאריון ולהפחית את מספר הקרבנות הצפויים במערכה זו. דבר זה מחייב לפרק את הבורגנות מנשקה וליצור צבא קומוניסטי כדי להגן על שלטון הפרולטאריון.

המינשר האשים את החוגים הסוציאליסטיים שנקטו עמדה צנטריסטית, את הסוציאליסטים הבלתי-תלויים בגרמניה, את הרוב במפלגה הסוציאליסטית בצרפת, את הקבוצה המנשביסטית ברוסיה, את המפלגה הבלתי-תלוייה באנגליה וקבוצות דומות בארצות אחרות, כי על-ידי הצעות-פשרה והתפייסות הם משתקים את המרץ המהפכני של הפרולטאריון.

המינשר הקדיש את תשומת-לבו לכיבוש השלטון המדיני על-ידי מעמד הפועלים, לשיטות של מיגור שלטון הבורגנות, סוציאליזציה של אמצעי-היצור והדרך אל הנצחון. המינשר הדגיש את החובה "לתמוך בעמים הקולוניאליים במאבקם נגד האימפריאליזם, כדי להחיש את התמוטטות השיטה האימפריאליסטית העולמית".

"פרולטארים מכל הארצות, התאחדו!" היא קריאתו של האינטרנציונאל הקומוניסטי, אשר הדגיש כי התפקיד של המפלגה הקומוניסטית הבינלאומית הוא למגר את המשטר הקפיטאליסטי ולכונן במקומו את השיטה הסוציאליסטית העולמית.

בניגוד לעמדת האינטרנציונאל השני, הבונה את חזון העתיד על התפתחות שלווה של השיטה הקפיטאליסטית, קובע האינטרנציונאל השלישי במינשרו, כי התקופה המהפכנית מאלצת את הפרולטאריון להשתמש באמצעי-מאבק אשר ירכוז את המרץ למאבק מהפכני, כלומר לפעילות המונית, אשר מובילה לתוצאה הגיונית ובלתי-נמנעת — להתנגשות ישירה ולקרב גלוי עם המנגנון הממלכתי של הבורגנות. המינשר מוסיף כי השיטות האחרות, כמו למשל השימוש המהפכני בפרלמנטאריזם הבורגני יהיה בעל חשיבות משנית בלבד.

מניפסט האינטרנציונאל הקומוניסטי אל פועלי כל הארצות

בספרו על הקומוניזם והדמוקראטיה כותב ההיסטוריון האנגלי קול, כי מינשר זה היה אתגר ישיר לשיטה הקפיטאליסטית בזמן שהמדינאים של ארצות האנטנטה נפגשו בפאריס כדי לנסח את תנאי השלום וכאשר הסוציאליסטים הפרלמנטאריים מצרפת ואנגליה נפגשו עם הרוב של הסוצי-יאליסטים הגרמנים בכנס בארן ונקטו צעד ראשון ליסוד האינטרנציונאל פרלמנטארי ורפורמיסטי. קול מעריך כי מיסמך פרוגרמאטי זה של האינטר-נציונאל השלישי עורר ויזם מאבק רב-עצמה של תנועת הפועלים הסוציאליס-טית ברחבי העולם. עם זאת מותח הוא ביקורת על התפיסה במניפסט זה, המפחיתה את ערך כושר השיקום של הקפיטאליזם ומפריזה בפוטנציאל המהפכני המידי של המעמדות העמלים בארצות הקפיטאליסטיות במערב אירופה.

בספרו הנ"ל, בפרק "האינטרנציונאלים המתחרים 1919—1921" מציין קול את העדר ההתייחסות המפורשת לתפקיד המפלגה הקומוניסטית בביצוע המהפכה בכל ארץ. השמטה זו קשורה בהדגשת האופי הבינלאומי של המהפכה ותפקידו של האינטרנציונאל בתור מרכז מדריך את מאבקי של הפרולטאריאט המהפכני. ההיסטוריון קול מעמיד זה מול זה את האינטרנציונאל השלישי והאינטרנציונאל השני, שאותו הוא מגדיר כמארגן מפלגות לאומיות עצמאיות.

המניפסט הקומוניסטי פורסם ב-10 במארס 1919, ארבעה ימים לאחר סיום ועידת-היסוד של הקומאינטרן. על המינשר חתמו: לנין, טרוצקי, זינובייב (מברית-המועצות), קריסטיאן רקובסקי (הפדרציה הבלקאנית), פריץ פלאטן (שווייץ). אלה הם חמשת האנשים אשר חתמו על ההכרזה של כנס-צימר-וואלד. חמישה מנהיגים אלה היו למנהיגים האחראים של האינטרנציונאל השלישי ועם כינון הקומאינטרן הם הצהירו על ביטולו של האיגוד הצימרואלדי.

השאלה הלאומית בדיוני הקומאינטרן

הוועידה השניה של האינטרנציונאל הקומוניסטי הקדישה תשומת-לב רבה לניסוח עמדה פרוגרמאטית לשאלה הלאומית. לפני פתיחת הוועידה הוגשה לצירים טיוטה של לנין לשאלה הלאומית והקולוניאלית. הקומוניסט היהודי רוי כתב ראשי-פרקים משלימים.

נקודת-המוצא של הנחות לנין היתה הגדרת הסתירה בין האימפריאליזם לבין הסוציאליזם בתור סתירה מכרעת של התקופה החדשה.

להכרה הלאומית המתעוררת בקרב העמים שבארצות המושעבדות יש תפקיד מתקדם. אין להעמיד זה מול זה את המאבק לשחרור לאומי מול המהפכה הסוציאליסטית במערב. כמרכז אין לשוות צביון קומוניסטי לזרם בורגני-דמוקראטי בתנועה הלאומית בארצות נחשלות.

באילו תנאים צריך האינטרנציונאל הקומוניסטי לתמוך בתנועות שחרור לאומי, אשר אפיים המעמדי הוא בורגני-דמוקראטי?

תשובתו של לנין אשר נתקבלה על-ידי ועידת הקומאינטרן היא, שהקומוניסטים חייבים לתמוך בתנועות שחרור לאומי במידה שהיא מכוננת נגד האימפריאליזם. היחס בין הקומוניסטים לבין התנועה הבורגנית-דמוקראטית בקולוניות הוגדר באורח מדויק. יש לתמוך בכוחות הציבוריים הבורגניים-דמוקראטיים המהפכניים בארצות התלויות בתנאי של שמירת עצמאות ארגונית ורעיונית. סביר הוא לכרות ברית זמנית עם הכוחות הבורגניים-דמוקראטיים בקולוניות, אולם אין להתמזג עימם. הכרחי לשמור על עצמאות התנועה הפרולטארית.

בשאלת ההשפעה של הבורגנות בתוך התנועות הלאומיות בקולוניות באו לידי ביטוי דעות שונות. סראטי מאיטליה וסולטנסאדה מפרס גרסו, כי תנועות לאומיות בהן משתתפת הבורגנות אינן מהפכניות. לדעתו של סראטי, התמיכה בבורגנות הלאומית בתנועת השחרור הלאומי יכולה להביא להחלשת ההכרה המעמדית הפרולטארית.

הוועידה השניה של הקומאינטרן נתנה דעתה על הצורך להתאים את העקרונות הכלליים של המהפכה הסוציאליסטית העולמית לתנאים המיוחדים ששררו בארצות הקולוניאליות, לבסס ולפתח את התיאוריה על המאבק המשותף של כל הכוחות המתקדמים נגד האימפריאליזם.

רוי פיתח את ההנחה, שהבורגנות בארצות הקפיטאליסטיות היתה מסוגלת לדחות את המהפכה הפרולטארית רק על-ידי מתן תמיכה לפועלים על חשבון

השאלה הלאומית בדיוני הקומאינטרן

הרווחים שהפיקה מן הניצול הקולוניאלי. לדעתו, המהפכה באירופה תהא בלתי-ניתנת לביצוע עד אשר הארצות האסיאתיות תשתחררנה מן העול של האימפריאליזם האירופי. הרוב בוועדה קרא לתיאום בין שתי העמדות, בין זו של רוי לבין זו של לנין.

הבדל נוסף נגע לטקטיקה, אולם היה בעל חשיבות עיונית ומעשית גדולה. נקודת-המוצא של לנין היתה — הצורך החיוני בברית בין הפרולטארים בארצות השולטות על עמים אחרים לבין המוני-העם של העמים המשועבדים במאבק מהפכני מקביל למיגור בעלי-האחוזות והבורגנות, כלומר למיגור הפיאודליזם בארצות המפגרות ולמיגור הקפיטאליזם בארצות המפותחות. לנין קרא לברית הדוקה בין התנועה הקומוניסטית לבין כל התנועות הקולור-ניאליות וכן בין רוסיה הסובייטית כמדינה סוציאליסטית לבין העמים הקולור-ניאליים, הנאבקים לשחרור לאומי מעול השיעבוד האימפריאליסטי.

לדעתו של לנין, הקומוניסטים בארצות הנחשלות צריכים לתמוך בתנועה הבורגנית-דמוקראטית לשחרור לאומי ובמיוחד לתמוך באיכרות נגד בעלי-האחוזות הגדולים ונגד כל השרידים של הפיאודליזם. יחד עם זה גרס הקומאינטרן עמדה עצמאית כאשר יש הכרח להיכנס לברית עם התנועה הלאומית המונהגת עדיין על-ידי הבורגנות הלאומית. האינטרנציונאל הקומר-ניסטי צריך לעודד בברית זמנית עם הבורגנות הדמוקראטית-לאומית בקולור-ניות ובארצות הנחשלות, אסור לו להתמזג עימה, אלא עליו לשמור באופן החלטי על עצמאות התנועה הקומוניסטית, אפילו בצורתה העוברית ביותר. אם כי ראשי-הפרקים של רוי ושל לנין הוכנו על-ידי כל אחד מהם באופן נפרד ועצמאי והיו הבדלים בין עמדותיהם, הרי לא היתה ביניהן סתירה. רוי הבחין באורח מחודד בין שני טיפוסים של תנועות לאומיות בארצות הקולוניאליות. הטיפוס האחד זוהי תנועה לאומית בורגנית-דמוקראטית השואפת לעצמאות מדינית בתחומי השיטה הקפיטאליסטית. הטיפוס השני הוא "מאבק האיכרים חסרי-קרקע נגד כל צורה של ניצול". הקומר-אינטרן צריך להתנגד לכל נסיון לכפוף את הטיפוס השני של התנועה לטיפוס הראשון. התפקיד הדחוף, לדעתו של רוי, הוא ליצור ארגונים קומוניסטיים של פועלים ואיכרים, שאפשר יהיה לרוכשם לענין הקומוניזם "לא על-ידי התפתחות קפיטאליסטית, אלא על-ידי פיתוח הכרתם המעמדית". הכוח האמיתי, היסוד של תנועת השחרור, אינו יכול להצטמצם למסגרת הצרה של תנועה לאומית בורגנית-דמוקראטית. אם כי המפלגות הקומוניסטיות בהן מאורגנים העובדים בעלי-ההכרה חייבות להנהיג את המהפכה, הרי המהפכה בארצות הקולוניאליות לא תהיה קודם-כל מהפכה קומוניסטית. למשל, המדיניות האגרארית של הקומאינטרן תהיה לא במסגרת עקרונות

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

קומוניסטיים, אלא דמוקראטיים כלליים, כלומר מטרתה צריכה להיות חלוקת האדמה של בעלי האחוות בין האיכרים.

הטיוטה של לנין הציעה לקומוניסטים בארצות הקולוניאליות לתמוך בתנועות בורגניות-דמוקראטיות לשחרור לאומי. ההגדרה "בורגני-דמוקראטי" שונתה על-ידי "דמוקראטי-מהפכני". הגדרה זו יכולה להיות מותאמת לתנועה בורגנית-דמוקראטית-מהפכנית, אולם יש לה אופי יותר כללי.

התוספת השניה נגעה למאבק נגד ההשפעה הריאקציונית והשפעת ימין-הביניים של הכמורה. וכן נגד תנועה ומגמה פן-מוסלמית ופן-אסיאתית. תוספת זו באה על-פי הצעת נציג טורקי.

לנין היה סבור כי החלוקה היסודית בעולם בתקופה זו היא בין העמים המדכאים לבין העמים המדוכאים. מהלך המאורעות נקבע על-ידי מאבק של קבוצות ארצות אימפריאליסטיות נגד התנועה המהפכנית.

תמיכתו המלאה של לנין בתנועות השחרור הלאומי אפילו בעלות אופי בורגני, נתקבלה בהתלהבות על-ידי הנציג האירי קונולי, בנו של מנהיג לאומי אשר הוצא להורג בדבלין, בשנת 1916. בין הנציגים הסובייטיים לבין נציגי הריפובליקה האירית התנהל משא-ומתן ביוני 1920 בדבלין. בשנת 1921 פירסם כתב-העת הרשמי של הקומאינטרן ברכה ששוגרה מטעם הצבא האדום האירי והריפובליקה של הפועלים אל הצבא האדום הרוסי.

מארינג הכריז כי אין סתירה בין ראשי הפרקים של לנין ואלה של רוי ויש לראותם כמשלימים זה את זה. לאחר דיונים מפורטים נתקבל סיכום, הממזג את העמדות של שניהם. המתנגד היחיד היה הנציג האיטלקי סראטי, אשר גרס, כי הן לנין והן רוי נקטו עמדת פשרה בלתי-הכרחית. הוא טען כי השחרור האמיתי של העמים המשוועבדים יכול להתגשם רק על-ידי מהפכה פרולטארית וכינון משטר סובייטי ולא על-ידי ברית זמנית בין התנועה הקומוניסטית לבין התנועות הבורגניות-דמוקראטיות.

הקו אשר נתקבל על-ידי ועידת הקומאינטרן עובד על-ידי לנין עוד בשנת 1905 בדבר ברית בין הפרולטאריון והאיכרות הזעירה כדי להגיע אל השלב הראשון של המהפכה. בספרו על המהפכה הבולשביסטית כותב אדוארד קאר, כי לנין ביצע תכנית זו בהצלחה מזהירה בשנת 1917 (עמ' 259). תכניתו של לנין, אשר אושרה בוועידת המפלגה ב-1919, הכירה ללא-תנאי בזכות ההיפרדות של העמים הקולוניאליים והתלויים. ברם, את התשובה לשאלה — איזה מעמד — הבורגנות או מעמד הפועלים יהיו נושא המאבק למען זכות זו, היתנה לנין בנקודת-המוצא ההיסטורית-מעמדית. קו זה היה קשור עם ההשקפה בדבר בריתות עם חוגי הבורגנות הלאומית בארצות משועבדות או משועבדות למחצה תוך הנחה, כי תופעה זו יכולה להיות זמנית בהחלט.

השאלה הלאומית בדיוני הקומאינטרן

החלטות הוועידה השניה של הקומאינטרן נתקבלו תוך אמונה בקירבת המועד של נצחון המהפכה הפרולטארית בעולם כולו. הדיון הממושך בוועידה על השאלה הלאומית והקולוניאלית היה ביטוי לריכוז תשומת-לב רבה בשאלות המזרח, בעקבות התעוררות עמי המזרח למאבק לשחרור לאומי מעול האימפריאליזם, מהפכת-אוקטובר הסוציאליסטית ברוסיה, והתגברות השלטון הסובייטי הצעיר על צבאות דניקין וקולצ'אק במלחמת-האזרחים. לראשונה נעשה נסיון לשלב את המדיניות הלאומית של הריפובליקה הסובייטית הרוסית בגבולותיה היא עם מדיניות-חוץ של תמיכה בתנועות לאומיות המתקוממות נגד השליטה האימפריאליסטית בארצות קולוניאליות וקולוניאליות-למחצה.

הוועידה הכל-קלמקית הראשונה של הסובייטים, ביולי 1920, פירסמה קריאה אל עמי הודו, טיבט, מונגוליה, סין וסיאם ואל כל העמים האחרים הנמקים תחת עול האימפריאליזם העולמי.

כתב-העת הרשמי של הקומאינטרן "האינטרנציונאל הקומוניסטי", אשר הופיע ביום פתיחת הוועידה השניה, כלל הזמנה אל המוני-העם המשועבדים בפרס, ארמניה וטורקיה לשגר נציגים לוועידה שנועדה להתקיים בבאקו ב-15 באוגוסט 1920. הפנייה אל האיכרים והעמלים של פרס גינתה את ממשלת-טהראן, המבצעת דיכוי קשה באמצעות שיטת המיסים ושעבוד פרס לבעלי-הון בריטיים. בפנייה של הקומאינטרן אל האיכרים של אנטוליה הובע סיפוק על נסיונם לארגן מפלגת איכרים עצמאית. בכתב-העת של הקומאינטרן מס' 12 מן ה-20 ביולי 1920 נאמר, כי "בעבר נוהגים לעבור את המדבר כדי לבקר מקומות קדושים; עתה, עברו-נא מדבריות, הרים ונהרות כדי להתכנס ביחד ולחזן כיצד לשחרר את עצמכם מן השרשראות של העבדות ולהתלכד בברית-אחים כדי לחיות חיים של שוויון, חופש ואחווה".

הקומאינטרן על הדימוקראטיה הבורגנית והפרוליטארית

החלטות ועידת-היסוד קובעות, שאין להסכים למושג "דמוקראטיה בדרך כלל" ו"דיקטאטורה בדרך כלל" בלי לבדוק איזה מעמד נמצא בשלטון בתקופת הנידונה. נקיטת עמדה בלתי-מעמדית נוגדת את התורה על המאבק המעמדי המתחולל בחברה הקפיטאליסטית. באף אחת מן הארצות הקפיטאליסטיות התרבותיות אין דמוקראטיה בדרך כלל, אלא דמוקראטיה בורגנית. כמרכן לא יהיה זה מדעי להתייחס "לדיקטאטורה בכלל" אלא יש להביא בחשבון שדיקטאטורה פרולטארית היא זו של המעמד המדוכא אשר משתמש בדיקטאטורה, כדי להתגבר על התנגדות הבורגנות לכיבוש השלטון על-ידי מעמד הפועלים.

ועידת הקומאינטרן ציינה, כי שום מעמד מנוצל לא הגיע לשלטון ואינו יכול להגיע אליו ללא תקופה זמנית של דיקטאטורה, כלומר כיבוש השלטון הפוליטי ודיכוי ההתנגדות של המעמדות המנוצלים.

החלטת ועידת-היסוד של הקומאינטרן מזכירה כיצד נהגו מעמדות שונים שכבשו בעבר את השלטון. למשל, הבורגנות כבשה את השלטון מאת השליטים הפיאודלים על-ידי התקוממות, מלחמת אזרחים ודיכוי אלים של נסיונות ריסטאורציה מצד שלטון המלוכה, הפיאודלים ובעלי העבדים.

הקומונה הפאריסאית הוכיחה את הערך המוגבל של פרלמנטאריזם בורגני. הדמוקראטיה הבורגנית היתה גורם מתקדם בהשוואה לימי הביניים, אולם נעשתה גורם בולם את ההתקדמות החברתית בתקופת הקפיטאליזם המפותח. בניתוח של האופי המנוצל של הפרלמנטאריזם הבורגני הראה מארקס, כי בתקופת שלטון פרלמנטאריזם זה יש למעמד המדוכא הזכות להכריע אחת במספר שנים איזה נציג של המעמדות הרכושניים ייצג את העם וירמוס אותו. הקומונה היתה מוסד לא פרלמנטארי. זה היה נסיון חברתי להרוס את מנגנון המדינה הקפיטאליסטית, את מנגנון המלחמה, המשטרה, המשפט והפקידות ולהמיר מנגנון ישן זה בחדש, כלומר בארגונים המוניים של פועלים השולטים בעצמם ואינם נוקטים הפרדה בין השלטון המחוקק והמוציא לפועל.

לעומת זאת כל הריפובליקות הדמוקראטיות הבורגניות של זמננו וביניהן הגרמנית המכנה עצמה בשם סוציאליסטית מקיימות את מנגנון המדינה הבורגני.

כאשר הבורגנות היתה גורם חברתי מהפכני, למשל באנגליה בשנת 1649

הקומאינטרן על הדימוקראטיה הבורגנית והפרוליתאריה

ובצרפת בשנת 1793, לא הבטיחה היא למונארכיסטים ולאצולה את חופש ההתכנסות, כאשר הם קראו גדודי-צבא זרים ו"התכנסו" כדי להגשים את נסיון הריסטאורציה.

עתה, בזמן שהבורגנות התפתחה לגורם ציבורי ריאקציוני, דורש האגף הימני בתנועת הפועלים, בדומה לחסידי הקפיטאליזם הישירים, להבטיח מראש "חופש התכנסות" למנצלים מבלי שים-לב לארגון ההתנגדות של הקפיטאליסטים להעברת אמצעי היצור היסודיים מבעלותם הפרטית לבעלות הכלל.

כדי להגשים דמוקראטיה של ממש בשביל העמלים הכרחי להוציא מבעלותם של המנצלים את כל אמצעי הייצור היסודיים וכן חיוני הוא שחופש ההתכנסות יובטח ויוגן על-ידי פועלים חמושים.

ועידת הקומאינטרן ציינה, כי למרות העובדה שחופש העתונות הוא גם כן אחת הסימאות היסודיות של הדמוקראטיה הטהורה, הרי הפועלים הסוציאליסטים יודעים כי כל זמן שבת-יהדפוס ומחסני-הנייר נמצאים בידי הקפיטאליסטים וכל זמן שעל העתונות שולט הקפיטאל, סיסמה זו בפי בעלי-ההון אינה אלא הונאה. הקפיטאליסטים מגדירים כחופש העתונות את חופש השיחוד מצד העשירים, את חופש השימוש בעושר לשם סילוף הביטוי של דעת הקהל. חופש ושוויון אמיתיים יהיו לדעתו של הקומאינטרן כאשר לאנשים פרטיים לא תהיה אפשרות להתעשר על חשבון ניצול הזולת, כאשר תוגשם זכות שווה להשתמש בבתי הדפוס ובנייר השייכים לחברה.

פרשת דרייפוס בצרפת הריפובליקאית, השפטים שעשו בעלי-ההון בפועל-לים השובתים בריפובליקה הדמוקרטית האמריקאית — אלה דוגמות החושפות את האמת אותה מנסה הבורגנות להעלים. המלחמה האימפריאליסטית של 18-1914 חשפה גם בפני הפועלים הנחשלים את האופי האמיתי של הדמו-קראטיה הבורגנית בתור דיקטאטורה של הבורגנות. הפועלים נוכחו לדעת, כי תריסרי מליונים אנשים נרצחו בגלל תאווה ההתעשרות של קבוצות מליונרים ומיליארדרים בארצות הקפיטאליסטיות. בריפובליקות שנחשבו לחפשיות ביותר הוקמה דיקטאטורה צבאית גלויה. המלחמה פקחה את עיניהם של האנשים העובדים יותר מאשר כל מאורע אחר, עירטלה את הצעיף המסולף מן הדמוקראטיה הבורגנית. הבורגנות ניהלה את המלחמה בשם החופש והשוויון, כאשר בשם החופש והשוויון התעשרו ספקי נשק במידה שלא תשוער.

העובדה שהרוצחים של קארל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג לא נענשו על פשעם מעידה שהריפובליקה הדימוקראטית, בה התרחש פשע זה, היא למעשה דיקטאטורה של הבורגנות.

טועים אותם הסוציאליסטים הסבורים, כי צורות הדמוקרטיה אינן משתנות במהלך אלפי שנים. בריפובליקה של יוון העתיקה, בערים של ימי הביניים, במדינות הקפיטאליסטיות המתקדמות, לאורך כל דברי ימי העמים היו לדמוקראטיה צורות שונות. טעות היא לחשוב שהמהפכה הסוציאליסטית, שהיא המעבר הראשון של השלטון מידי המיעוט של מנצלים לידי רוב של מנוצלים, יכולה להתגשם במסגרת הדמוקראטיה הפרלמנטארית הבורגנית ללא שינויים גדולים ביותר, ללא יצירת צורות חדשות של דמוקראטיה, ללא מוסדות חדשים ותנאים חדשים של הגשמה וכר.

יש קווי דמיון וקווי שוני בין הדיקטאטורה של הפרולטאריון לבין זו של הבורגנות. קווי הדמיון מתבטאים בצורך החיוני לדכא בכוח את התנגדות המעמד המאבד את שלטונו המדיני, ואילו ההבדל בין הדיקטאטורה של הפרולטאריון לבין זו של המעמדות האחרים, כגון בעלי האחוזות בימי הביניים והבורגנות בארצות הקפיטאליסטיות התרבותיות הוא בכך, שהדיקטאטורה של בעלי האחוזות ושל הבורגנות היא דיכוי רוב האוכלוסיה על-ידי המיעוט. לעומת זה, הדיקטאטורה של הפרולטאריון מהווה דיכוי אלים של המיעוט המנצל על-ידי הרוב המכריע של העם.

הדיקטאטורה של הפרולטאריון ברוסיה הסובייטית, שיטת המועצות בגרמניה, ועדי העובדים באנגליה — הן צורות חדשות של דמוקראטיה הנשענת על המוני העובדים.

מהות השלטון הסובייטי מתבטאת בכך, שהארגונים ההמוניים של המעמדות שנוצלו על-ידי הקפיטאליסטים, כלומר של העובדים והפרולטארים — למחצה, מהווים את הבסיס הקבוע והיחיד של שלטון המדינה.

השוויון בין האזרחים ללא הבדל מין, דת, גזע ולאום, שהובטח על-ידי הדמוקראטיה הבורגנית, אולם לא הוגשמה בקפיטאליזם, שוויון זה הגשים השלטון הסובייטי. רק שלטון שאינו מעוניין בבעלות פרטית על אמצעי-היצור ובמאבק על חלוקתם מחדש, מסוגל להגשים שוויון זה הלכה למעשה.

הדמוקראטיה הבורגנית מהווה שלטון בו מעמדות העובדים מורחקים ממנגנון השלטון, ואילו השלטון של מעמד הפועלים מאורגן בצורה המקרבת את ההמונים העובדים למנגנון השלטון.

הצבא שימש בתור מכשיר לדיכוי לא רק בתקופת המונארכיה, אלא גם בתקופת הריפובליקות הדמוקראטיות. לעומת זה, שלטון הפועלים מסוגל לספח אי-תלות של הצבא בפיקוד הבורגני, למזג את הפרולטאריון עם הצבא, הלכה למעשה, לחמש את הפרולטאריון ולפרק את הבורגנות מנשקה.

בהתייחסה לטענות המנשביקים הרוסים והסוציאל-רבולוציונרים בדבר הרדיפות מצד הבולשביקים, הדגישה ועידת-היסוד של הקומאינטרן, כי בעלי

הקומאינטרן על הדימוקראטיה הבורגנית והפרולטאריה

הטענות הללו מעלימים את העובדה, שרדיפות אלו החלו בעקבות השתתפות המנשביקים והסורים במלחמת-האזרחים לצידה של הבורגנות נגד הפרולטאריאון. באורח דומה השתתפו בגרמניה שיידמאן, אנשיו ומפלגתו במלחמת-האזרחים לצד הבורגנות נגד העובדים. במצב זה הגנת האינטר-נציונאל של ברן על "הדימוקראטיה הטהורה", משמעותה למעשה היא הגנה על חוג אנשים היודעים, שבמלחמת-האזרחים הם התיצבו לצד הבורגנות נגד הפרולטאריאון.

ועידת הקומאינטרן הדגישה כי הפרולטאריאון בתור מעמד שהינו מגובש ביותר בגלל שיטת-היצור הקפיטאליסטית ובעל הכרה מעמדית גדולה ביותר, רק הוא מסוגל ליהפך גורם מנהיג במדינה. נסיון התנועה הסוציאליסטית מלמד, כי רק הפרולטאריאון מסוגל ללכד את השכבות המפוזרות והנחשלות של האוכלוסיה העמלה ולהנהיגה עימו, לכיבוש השלטון המדיני ולהגשמת דמוקראטיזם אמיתי.

מהות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות

בעיה מיוחדת במינה היתה מהות היחסים ההדדיים בין המפלגות הקומוניסטיות בארצות השונות לבין ההנהגה המרכזית של הקומאינטרן. למערכת-קשרים זו היבטים מדיניים ורעיוניים. במרוצת-הזמן חלו ביחסים אלה תמורות גדולות תוך כדי התהוות חילוקי-דעות, סתירות ומשברים ונסיגות ליישב אותם בדרך של הטלת חובת משמעת להחלטות המרכזיות של הוועד הפועל של האינטרנציונאל השלישי.

נקודת-המוצא הרעיונית שימשה ההנחה בדבר זהות בין האינטרסים המעמדיים והלאומיים היומיומיים וההיסטוריים של עמלי כל הארצות. חובת המשמעת הקפדנית של כל מפלגה קומוניסטית להחלטות הקומאינטרן היתה ביטוי חיצוני להנחה יסודית זו.

ההתערבות הצבאית שערכו הממשלות הקפיטאליסטיות נגד רוסיה הסובייטית במטרה למגר בכוח מזוין את שלטון הפועלים והאיכרים השפיעה במידה רבה גם על הנהגת צנטראליזם קפדני בפעולת הקומאינטרן. "ההתערבות של הקומאינטרן בבעיות המפלגות המסונפות" — זו היתה הכותרת של פרק מיוחד בדו"ח של הוועד הפועל של הקומאינטרן, שנמסר על-ידי זינובייב, היושב-ראש שלו בתקופת קיומו הראשונה של האינטר-

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתנוות הקומאינטרן

נציונאל הקומוניסטי. דו"ח זה פורסם בברלין, ב־6 ביולי 1920, לקראת תועידה השניה של הקומאינטרן.

האגף הימני של המפלגות הסוציאלי־דמוקראטיות הגדיר את התערבות הקומאינטרן בענינים פוליטיים פנימיים של המפלגות המסונפות כמדיניות שנועדה לשעבד את המפלגות הקומוניסטיות לאינטרסים הממלכתיים של המדינה הסובייטית.

לעומת זה, ההשקפה של הקומאינטרן היתה, כי ההחרפה הבלתי־רגילה של מלחמת האזרחים בארצות אחדות של אירופה, מאפשרת להסיק את המסקנה, שהמהפכה הסוציאליסטית העולמית עומדת בשער ועל־כן חובה על ההנהגה המרכזית להתערב בעבודת המפלגות המסונפות ובדרך זו לקדם את המהפכה העומדת להתחולל. הוועד הפועל של הקומאינטרן ראה בהתערבות בענינים שונים של המפלגות הקומוניסטיות סיוע חיוני וטבעי מצד קולקטיב מנהיג מרכזי ובעל נסיון רב יותר לסניפים שלו, שהיו עדיין בראשית דרכן והתפתחותן ומשוללי נסיון מול הריאקציה החברתית המסתערת בכל עצמתה.

בדו"ח שמסר בוועידה השניה של הקומאינטרן בשנת 1920 הסביר זינובייב, כי ביחסים בין ההנהגה המרכזית לבין המפלגה המקומית מבחין האינטרנציונאל השלישי בין שאלות מקומיות לבין שאלות בינלאומיות ועקרוניות. חובתו להדריך את המפלגות הקומוניסטיות ולהתוות בפניהן את קו־הפעולה הפוליטיים במידה שהדבר נגע לשאלות בינלאומיות חשובות ועקרוניות.

כאשר בארצות־הברית התהוו שתי מפלגות קומוניסטיות — המפלגה הקומוניסטית של אמריקה ומפלגת־העבודה האמריקנית הקומוניסטית — ראה לנכון הוועד הפועל של הקומאינטרן לנסות ליישב את חילוקי־הדעות ביניהן. הקומאינטרן נקט עמדה פעילה בבעיות השנויות במחלוקת בין הקומוניסטים בגרמניה. הוא יצא נגד העמדה השלילית שהתפתחה במפלגה הקומוניסטית בגרמניה להשתתפות באיגודים המקצועיים. הוא ביקר את העמדה של הוועד המרכזי של "ברית ספרטאקוס" ביום הראשון להפיכת הריאקציונית של חבורת הגנרלים בראשותו של קאפ (הכרזת המרכז של ברית ספרטאקוס בדבר הצורך ב"ממשלת פועלים טהורה"). הקו עליו המליץ הקומאינטרן היה — שיתוף־פעולה עם הסוציאלי־דמוקראטיה כדי להדוף במלוא כד את הסתערות חבורת הגנרלים הריאקציוניים. זינובייב כותב, כי את ההצעה הזאת לא העביר הקומאינטרן לקומוניסטים הגרמנים מתוך חשש, שמא לא ידועים לחברי ההנהגה המרכזית כל הפרטים. ההוראות אותן הכין הקומאינטרן נועדו לצייד את הפועלים בנשק, להמשיך בשביתה הכללית

מהות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות

בכל הכוחות, לדחוף שמאלה את הסוציאליסטים הבלתי-לויים, לקרוא להמורים למאבק. זינובייב מציין בדו"ח שלו, שאילו היו מעבירים את הצעות הקומאינטרן לקומוניסטים הגרמנים, ייתכן שהיו מונעים שגיאות באותם הימים הקשים לתנועת הפועלים בגרמניה.

בעקבות הרדיפות מצד הממשלה הבורגנית, בתמיכת הס.ד. נגד הקומוניסטים, נאלצה המפלגה הקומוניסטית של פינלאנד לרדת למחתרת. בדו"ח שלו כותב זינובייב, כי נוכח המאסרים וארועים אחרים פנתה היא לוועד הפועל של הקומאינטרן בהצעה למנות ועד מרכזי זמני. הוועד הפועל של הקומאינטרן — כותב זינובייב — היה מודע לגבי מידת האחריות שמקבל על עצמו בכך, שהוא ממנה ועד מרכזי של מפלגה שלמה. על דרכי המינוי כותב זינובייב, כי הוועד הפועל של הקומאינטרן קיים כנס-מיעץ עם המנהיגים הבולטים של התנועה הקומוניסטית הפינית, ולאחר-מכן מינה ועד מרכזי זמני. בועידה הקרובה צריך היה להמירו בוועד מרכזי נבחר.

בדו"ח שלו מספר זינובייב, כי לצד המפלגה הקומוניסטית של אוקראינה נוצרה מפלגה שכינתה עצמה בשם הבורוטביסטים, אשר התיחסה באהדה לקומוניזם והיתה בעלת השפעה בקרב האיכרים. היא פנתה אל הוועד הפועל בהצעה לקבלה לאינטרנציונאל הקומוניסטי. הקומאינטרן גרס, כי יש לפעול למען קיום מפלגה קומוניסטית אחת בכל ארץ וארץ. לאחר עיון בחומר הגיע הקומאינטרן למסקנה: לפנות למפלגת הבורוטביסטים בהצעה להצטרף למפלגה הקומוניסטית של אוקראינה ובזה האופן להיות מסונפת לקומאינטרן.

בהתאם להחלטת ועידת-היסוד פנה הקומאינטרן גם לארגונים מהפכניים שלא הצטרפו לאינטרנציונאל השלישי, אם כי אהדו את רעיונות הקומוניזם (ועדי העובדים באנגליה (Shop Stewards Committees), הסינדיקאליסטים המהפכניים וכו'). הקומאינטרן ניהל מערכה רעיונית נגד הדעה של קבוצת "שמאלנים", אשר קראו להחרים את האיגודים המקצועיים. הוועד הפועל של הקומאינטרן היה סבור, שהקומוניסטים אינם צריכים לעזוב את האיגודים המקצועיים, אלא להיפך — לחזק את עבודתם בארגונים המוניים אלה. הסברה רעיונית ופעילות ממשית בכיוון חיזוק אחדות-הפעולה של העובדים במסגרת האיגודים המקצועיים היתה אחת המטרות המוצהרות המרכזיות של האינטרנציונאל השלישי.

במערכת היחסים בין ההנהגה המרכזית של הקומאינטרן לבין המפלגות הקומוניסטיות השונות היה משקל רב לאלמנט ההדרכה על יסוד הנסיון המהפכני העצום, שנצטבר אצל מנהיגי הקומוניסטים הרוסים עם נצחון המהפכה הסוציאליסטית בארצם.

העצות המפורטות שהעביר לנין למנהיגי הריפובליקה הסובייטית הבאואר-רית באפריל 1919 מדגימות את טיב ההדרכה, שנעשתה גם בצורת ברכה, מכתב עידוד ואיחולים להמשך הפעילות המהפכנית. ההדרכה התייחסה בענין שלילת עמדות הכוח הכלכלי והפוליטי מבעלי-ההון, שיפור מידי של תנאי-החיים של העובדים והפעלת יוזמתם המירבית לפיתוח המהפכה הסוציאליסטית. באפריל 1919 הכריזו פועלי מינכן על ריפובליקה סובייטית באוארית. מנהיגי ההתקוממות היו חדורים רוח מהפכנית, אולם משוללים נסיון מעשי במידה מספקת. הגנרלים של הרייכסווהר הכינו הסתערות על הכוחות המהפכניים. באותם הימים הקשים היה הרבה תלוי בכך, אם הקומוניסטים הבאוארים יצליחו להוציא מידי הבורגנות את עמדותיה הכלכליות ולגייס את מלוא הכוח של המוני העובדים.

ב-27 באפריל 1919 שיגר לנין ברכה לריפובליקה הסובייטית הבאוארית. בגלל התנאים ששררו אז הגיע מכתבו מאוחר מדי, אולם הוא מהווה דוגמה לאופי ההדרכה מצד לנין למהפכנים הבאואריים. לנין כתב:

"הננו מבקשים מכם אינפורמציה אילו אמצעים נקטתם כדי להיאבק נגד הבורגנות, נגד השיידמאנים וכר'. האם הוקמו מועצות פועלים ופקידים באיזורים שונים של העיר? האם צוידו הפועלים בנשק? האם פורק הנשק מידי הבורגנות? האם השתמשתם במחסני הבגדים ובמחסנים אחרים לעזרה מיידית ונרחבת לפועלים ובמיוחד לפועלים החקלאים? האם החרמתם את בתי-החרושת של הקפיטאליסטים במינכן ואת החוות החקלאיות הקפיטאליסטיות בסביבה? האם בוטלו התשלומים של החובות המוטלים על האיכרים הזעירים? האם שכרם של העובדים החקלאים הבלתי-מקצועיים הוכפל או הושלש? האם כל מחסני הנייר וכל בתי-הדפוס הוחרמו כדי לאפשר לפרסם כרוזים פופולאריים ועיתונים להמונים? האם נקבע יום-עבודה של 6 שעות? האם נדרשה הבורגנות למסור את הדירות המיותרות כדי שהפועלים יוכלו להשתכן מייד בדירות מתאימות? האם נטלתם לידיכם את הבנקים? האם קבעתם מנות יותר גדולות לפועלים מאשר לבורגנות? האם גוייסו כל הפועלים להגנה ולהסברה רעיונית בכפרים הסמוכים?" בסיום המכתב כתב לנין: "ההגשמה המיידית של אמצעים אלה ודומים להם, יחד עם יזמת הפועלים והחקלאים וכן פעילות המועצות, יחזקו את מעמדכם. יש להטיל מס-חירום על הבורגנות. שיפור מידי של תנאי החיים של העובדים, הפועלים החקלאים והאיכרים הזעירים מוכרח לחול בכל מחיר" (כ' 29, עמ' 325—326).

זוהי, כאמור, אחת הדוגמות כיצד ראו המנהיגים המרכזיים של הקומאינטרן לחובתם להעניק לקומוניסטים בארצות אחרות, העומדים במבחנים מכריעים, מן הנסיון המהפכני שלהם.

מהות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות

החלטות הוועידה השלישית של הקומאינטרן (1921) הדגישו, כי המפלגות הקומוניסטיות, כשלמות, נתונות להדרכת האינטרנציונאל הקומוניסטי. ההוראות וההחלטות של האינטרנציונאל מחייבות כל מפלגה, ומובן מאליו כל חבר מפלגה. ההנהגה המרכזית של המפלגה (ועד מרכזי, מועצה או נשיאות) אחראית בפני ועידת הקומאינטרן ובפני הנהגת הקומאינטרן. אשר לחילוקי-דעות בהנהגה של מפלגה קומוניסטית — נאמר בהחלטות — יש לאפשר ביטוי לנציגי הדעות. ברם, ההנהגה המצומצמת צריכה להיות אחידה בתפיסותיה ונשענת על רוב ברור.

בסעיף 49 נאמר כי ההנהגה המרכזית של המפלגה מוסמכת לקבל אינפורמציה ממצה מכל הארגונים הקומוניסטיים, ממוסדותיהם ומחבריהם הבודדים. את החלטות האינטרנציונאל הקומוניסטי יש לבצע ללא דיחוי. על ארגון האינטרנציונאל נאמר כי המפלגות הקומוניסטיות המסונפות חייבות להקפיד לקיים קשר קבוע והדוק ביותר עם הוועד הפועל של האינטרנציונאל. הוועד הפועל חייב לקדם את המזיגה ההכרחית של כל הסקציות הלאומיות למפלגה בינלאומית אחידה. מושב הוועד הפועל הוא רוסיה, המדינה הסוציאליסטית הראשונה. הוועד הפועל צריך להרחיב את חוג ההשפעה על-ידי ועידות מחוץ לרוסיה.

החלטות הוועידה השלישית דוחות את ההאשמה על כך שהריכוז הגדול האפייני למפלגה הקומוניסטית משמעותו השתלטות על חברי המפלגה או כלל הפרולטאריון. כמורכב דוחות החלטות הוועידה את הדעה שמתנהל במפלגה מאבק על השלטון, הבלתי-מתמשך עם העקרונות שנתקבלו על-ידי האינטרנציונאל הקומוניסטי בענין צנטראליזם דמוקראטי. הדמוקראטיה הפורמאלית בלבד — נאמר בהחלטה — אין ביכלתה להתגבר על מגמות הביורוקראטיזם בתחום הארגון. חיוניים יחסי-גומלין בתוך המפלגה בין המוסדות המנהלים שלה לבין כלל-החברים וכן בין המפלגה וההמונים של הפרולטאריון.

בוועידה הרביעית של הקומאינטרן צויין כי בין התפקידים של הלשכה הארגונית העולמית היה פיקוח ויעוץ בדבר השיטה של בחירת אנשים לתפקידים חשובים במפלגות המקומיות. צוין כי רצוי שהמפלגות הקומוניסטיות המקומיות תקיימנה את ועידותיהן לא לפני אלא אחרי הוועידות העולמיות של הקומאינטרן. הסדר זה נועד לאפשר העברה מהירה וישירה של החלטות והתכנסויות בינלאומיות אל המפלגות המסונפות והדגיש את התפקיד המכונן של הארגון העולמי.

השתתפות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות הקומוניסטיות המקומיות על בסיס משמעת להחלטות הארגון המרכזי וכפיפות להן נראתה בהתחלה

כתופעה טבעית על רקע הנסיון המהפכני המועט של מפלגות קומוניסטיות צעירות, ובעיקר נוכח ההכרח במאמצים מלוכדים וסולידאריות כדי לפצול נגד ההתקפה האימפריאליסטית הצבאית על הריפובליקה הסוציאליסטית הרוסית. אולם בהמשך הזמן עוררה מערכת יחסים זו משברים, כאשר ההחלטות של המפלגות המקומיות היו מנוגדות לאלו של ההחלטות הבינלאומיות המרכזיות.

בסיכום :

מהות היחסים ההדדיים בין המפלגות הקומוניסטיות בארצות שונות לבין ההנהגה המרכזית של הקומאינטרן היתה שונה לחלוטין מזו של יחסי המפלגות הסוציאליסטיות לבין ההנהגה המרכזית של האינטרנציונאל הסוציאליסטי המשוקם. הבדלים אלה נבעו במידה רבה משתי קונצפציות שונות בנוגע לקשר-הגומלין בין הלאומי לבין הבינלאומי במדיניות הכללית. בעוד שהקומאינטרן ביסס את קשריו עם הארגונים המקומיים על יסוד חובת המשמעת הקפדנית של כל מפלגה להחלטות ההנהגה המרכזית הבינלאומית של התנועה הקומוניסטית, הרי בחוקת האינטרנציונאל הסוציאליסטי לאחר שיקומו נקבעה שיטת יחסים אחרת. בחוקה זו נאמר, שהאינטרנציונאל הסוציאליסטי מהווה פדרציה של סקציות לאומיות וכי הוועידה מכירה בזכותן של הסקציות הלאומיות לאוטונומיה ולעצמאות.

חובת המשמעת הקפדנית של המפלגות הקומוניסטיות המקומיות להחלטות הוועד הפועל של הקומאינטרן עוצבה על רקע ריכוז המאמצים להדוף את ההתערבות הצבאית של 14 המדינות הקפיטאליסטיות נגד הריפובליקה הסובייטית, המדינה הסוציאליסטית הראשונה בעולם. אולם, ביסודו של דבר, התערבות הקומאינטרן בבעיות שונות של המפלגות הקומוניסטיות המסונפות, היתה ביטוי להשקפה בדבר כפיפותו של האינטרס הלאומי לאינטרס הבינלאומי של קידום המהפכה הסוציאליסטית. השקפה זו גרסה כי יש זהות מלאה בין האינטרס הלאומי של כל עם ועם לבין האינטרס הבינלאומי של כל עמי העולם, באורח קבוע, אוטומטי וללא יוצא מן הכלל.

נקודת-המוצא של הקומאינטרן היתה, כי לאחר שהשיטה הקפיטאליסטית הטילה את העמים לטבח עולמי שגרם להרג מיליונים וחורבן גדול, המהפכה הסוציאליסטית ממשמשת וקרבה בקנה מידה עולמי וכי המאבק המעמדי מתפתח בארצות הקפיטאליסטיות למלחמת-אזרחים. התפתחויות מכריעות אלה, אותן חזה הקומאינטרן לתקופה הקרובה ביותר, זקוקות היו לפי הקונצפציה שלו לתיכנון ולהדרכה של גורם בינלאומי מהפכני. מכאן המסקנה

מהות היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות

של הוועד הפועל של האינטרנציונאל השלישי, שהוא מהווה מפקדה בינלאומית מהפכנית שנועדה להדריך את המאבק של פועלי העולם להמרת השיטה הקפיטאליסטית לשיטה סוציאליסטית.

הפרוגנוזה של הקומאינטרן, שהמהפכה הסוציאליסטית העולמית עומדת בשער, הביאה גם למסקנה בדבר התערבות מרכזית בעבודת המפלגות המסונפות והגדרתה כעזרה חיונית מצד קולקטיב בעל נסיון מרכזי לסניפים מקומיים, שהיו עדיין בראשית דרכם, משוללי נסיון מספיק נוכח הריאקציה החברתית המסתערת באורח מלוכד ובמלוא עוצמתה.

ההתנייה של קבלת המפלגות הקומוניסטיות בהסכמה מלאה ל-21 הנקודות הפרוגרמאטיות, שהתקבלו בוועידה השנייה של הקומאינטרן, כללה בין השאר את חובת ההסכמה לדיקטאטורה של הפרולטאריון כשלב מעבר אל חברה משוללת מעמדות. תביעה זו התבססה על ההשקפה בדבר הצורך לבנות חלוץ מהפכני, המעריך את החלק מנקודת-ראות כפיפותו לשלם, דהיינו מנקודת-הראות של המערכה לנצחון המהפכה הסוציאליסטית הכל-עולמית.

ביסוס היחסים בין הקומאינטרן לבין המפלגות המסונפות אליו על יסוד כפיפות להחלטות המרכזיות נראתה כתופעה טבעית בהתחלה עם התהוות המפלגות הקומוניסטיות בארצות שונות לאחר מהפכת אוקטובר. אך במרוצת הזמן עוררה כפיפות זו משברים כאשר נוצר ניגוד בין ההחלטות של המפלגות המקומיות לבין אלו של המרכז הקומוניסטי הבינלאומי.

אחד הארועים המרכזיים, אשר בהערכתם התהווה ניגוד בין ההערכות של מפלגות קומוניסטיות שונות לבין הקומאינטרן, היה אופי מלחמת-העולם השנייה בראשית התלקחותה. הערכת הקומאינטרן היתה כי המלחמה שנפתחה בספטמבר 1939 היא מלחמה אימפריאליסטית משני הצדדים. הסיסמה שנקבעה בהתאם לכך היתה: הלאה המלחמה האימפריאליסטית. ואילו עמדתם של הקומוניסטים הפולנים אשר אדמתם היתה ראשונה להתקפה של הפאשיזם הגרמני היתה, כי פולין נפלה קרבן למלחמה תוקפנית וכי חובתם של הקומוניסטים וכל שאר הפטריוטים הפולנים היא להתגונן בפני תוקפנות זו.

בקרב חברי מפלגות קומוניסטיות שונות ובכללן המפלגה הקומוניסטית בארץ-ישראל הובעה אי-הסכמה להערכת הקומאינטרן בדבר האופי האימפריאליסטי של המלחמה והטלת האשמה במידה שווה על שני הצדדים הלוחמים.

העובדה שממשלות בריטניה וצרפת סרבו להקים חזית-בטחון קולקטיבית עם ברית-המועצות ערב המלחמה העידה על היעדר הנכונות של הממשלות הללו לראות במלוא החומרה את הסכנה של הפאשיזם, אולם לא ביטלה את העובדה האובייקטיבית שהפאשיזם הגרמני איים על העמים של ארצות

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

המערב ועמי העולם כולו היו נתונים בסכנה של השמדה המונית, אבדן העצמאות וחורבן.

לפי מצדדי דעה זו, גם בתקופה שלפני ההתקפה על ברית-המועצות וכן גם בתקופה זו (1939-41), כלומר עד אשר אפיה האנטי-פאשיסטי קיבל ממדים עולמיים ברורים, חובתם של כל העמים היתה לתרום את מירב תרומתם למיגור התוקפן הפאשיסטי.

הבסיס של היחסים בין המפלגות הקומוניסטיות המקומיות לבין הקומאינטרן השתנה במשך הזמן ובעיקר עם פירוק הקומאינטרן בשנת 1943. עם התפתחות הכוחות המהפכניים בארצות שונות חל שינוי במערכת היחסים בין המפלגות הקומוניסטיות בכיוון ביסוסם על עצמאות כל מפלגה קומוניסטית, ביטול מרכז מדריך והתחשבות במסורת הלאומית, ובנסיבות הקונקרטיות של כל ארץ וארץ. הבעיות הניצבות בפני הכוחות המהפכניים הן בעלות אופי מורכב, למרות המטרות המשותפות להגיע לעצמאות לאומית, לשלום יציב, לקידמה ולסוציאליזם.

התגבשה הדעה כי דווקא שותפות אינטרסים יסודיים והיסטוריים מחייבת להביא בחשבון את מירב התנאים המיוחדים, הרגישויות הלאומיות, המסורת התרבותית וחובה היא שכל מפלגה קומוניסטית תפעל באורח עצמאי למען המטרות של אי-תלות, שלום, דמוקרטיה וסוציאליזם.

חולשות הפרלמנט הבורגני בתזכיר מפלגת העבודה הבלתי-תלויה של בריטניה

מהות הפרלמנט הבורגני, חולשותיו והדרך להבטיח דמוקרטיה סוציאליסטית, היו נושאים עליהם התנהל ויכוח גם במפלגות הסוציאליסטיות. ב-18 בדצמבר 1919 פורסם ב"לייבור לידר" ("Labour Leader") תזכיר, שהוכן בשם מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה בשביל ועידת ז'ניבה של האינטרנציונאל השני.

הבעיה המדינית שהעלה הבולשביזם, הוגדרה בתזכיר כדלקמן:

1. האם דיקטטורה מהפכנית של הפרולטאריון הכרחית בתור מעבר מקפיטאליזם לסוציאליזם?

2. האם הצורה הסובייטית של השלטון היא היחידה שתאפשר לפרול-

טאריון להגשים את שלטונו המדיני?

בהערותיה של מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה לשאלות אלו נאמר, שהיא

חולשות הפרלמנט הבורגני בתזכיר מפלגת העבודה הבלתי-תלויה של בריטניה עוסקת קודם-כל בתנאים המדיניים הבריטיים. לדעתה ההתפתחויות ההיסטוריות והמחשבה העצמאית בכל ארץ יקבעו את הצורה המדויקת בה יתבטא המעבר מקפיטאליזם לסוציאליזם.

התזכיר הבהיר כי סמכות הפרלמנט בבריטניה התערערה בגלל סיבות אחדות:

א. הכוחות השמרניים הריאקציוניים תמכו באיום המרד באולסטר נגד הפרלמנט ב־14-1913.

ב. התדרדרות המדיניות בבריטניה, בהשפעת לורד ג'ורג', כפי שהיה נראה בבחירות דצמבר 1918.

ג. העליונות של המוסד המוציא לפועל על-פני המוסד המחוקק, במיוחד מאז המלחמה, וסרובו של בית-הנבחרים לדון בשאלות חשובות הנוגעות לריחוקתה של הארץ.

ד. מנקודת-ראות של הדמוקרטיה התוצאה היא, שבית-הנבחרים עונה באיטיות יתירה למדי לצרכים המעשיים ולמשאלות העם. חלק של מעמד הפועלים הסובל מעוולות נאלץ לנקוט "פעולה בלתי-אמצעית" וצורות אחרות חוץ-פרלמנטאריות.

מסקנותיה של מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה בשאלות אלו היו, כי הבחירות מאפשרות במידה מכסימאלית לריאקציה להעלות בעיות חסרות-שחר ולהסיח את דעת העם מן הבעיות הממשיות. לריאקציה מובטח בקלות רוב באמצעות תכסיסים של העתונות הגדולה. המיעוט שברשותו הון גדול ומחזיק בידיו אמצעי השפעה על דעת-הקהל, יכול בקלות יתירה לרכוש את תמיכת הרוב. הפרלמנט בבריטניה אף הוא עומד היום בפני מיבחן יותר מאשר באיוושהי תקופה מאז יסודו.

החולשה של הדמוקרטיה מהווה אתגר גדול למאמץ הסוציאליסטי הפר-לאמנטארי. על חולשה זו ניתן להתגבר על-ידי חינוך והסברה מתמידים וכן על-ידי פעילות מאומצת של החוגים הסוציאליסטיים והפועליים בפרלמנטים שונים. בעיית הדיקטטורה של הפרולטאריון תלויה אך ורק במדיניות הקפיטאליזם עצמה ולא בצרכים של הסוציאליזם.

התזכיר קובע כי הצורה הסובייטית של השלטון אינה הטובה ביותר בשביל דמוקרטיה תעשייתית, אם-כי זו יכולה להיות צורה מהפכנית יעילה מאוד. מטרותיה הן להתאים את הבעיות הפוליטיות לצרכים התעשייתיים, להרחיק את הבורגנות הספילית מן השלטון. כדי שהסובייטים יפעלו בהתאם

לאינטרסים הכלליים של הקהילה התעשייתית, הם צריכים להיבחר על-ידי גופים המיצגים אינטרס זה ולא על-ידי איגוד מקצועי בלבד. אחרת, הבוחרים מצביעים בעד אדם בתור מהנדס או פועל מכרות, ואילו הנבחר שולט כאזרח. השיטה הסובייטית אינה פותרת בעיה זו. הבוחר הסוציאליסטי צריך להצביע בתור אזרח ובידיעה מלאה מה פירושו של סוציאליזם, ולא רק בתור עובד השייך לאיגוד מקצועי מסוים. היצוג הישיר של אינטרסים תעשייתיים צריך להיות על-ידי גופים תעשייתיים מיצגים של מקומות-עבודה, מכרות-פחם וכו', אשר בידיהם הסמכות לקביעת תחיקת עבודה מתוך קשר ישיר עם ניהול המדינה. אולם, ייצוג זה אינו צריך להיות בסיס לחוקה מדינית. הרחקת המעמד הבורגני הטפילי תהיה בדרכים כלכליות כאשר נגיע לסוציאליזם, ואין זה יכול להתגשם ביעילות בשום דרך אחרת. מה שאירע ברוסיה נעשה בארץ בה המיבנה הכלכלי מוגר על-ידי מלחמה, מהפכה ורעב. קשה לדעון כיצד זה יהיה בתנאים אחרים.

מדיניות קצרת-ראות היא — נאמר בהמשך התזכיר — ללכת בדרך שנקבעה ברוסיה המהפכנית, בשל שלוש סיבות עיקריות: ראשית, איננו יודעים את העובדות במידה מספקת; שנית, בשיטה הסובייטית מתחוללות תמורות; שלישית, התנאים בהם נוסדה השיטה הסובייטית בלתי-רגילים לחלוטין.

מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה של בריטניה — נאמר בתזכיר — שואפת להתאים את השיטה הפרלמנטארית לצרכי הדמוקראטיה ולהשלימה עם ארגון תעשייתי, כדי לקשור את הפרלאמנט באורח חיוני עם החיים הפרולטאריים. בתקופת מהפכה הכרחי ארגון מהפכני, אולם הסוציאליזם הבינלאומי אינו צריך להניח שארגון כזה יש לקבל בתור מיבנה רגיל של מדינה. על-כן, יחד עם הסרוב לגנות ממשלות מהפכניות, האינטרנציונאל חייב להבהיר לעולם כולו, שבתנאים רגילים, הסוציאליזם אינו נוקט בשיטות אשר ייתכן שהן הכרחיות בימי מהפכות.

לדעתה של מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה, הנסיון המהפכני של חמש השנים האחרונות הוכיח ללא-ספק, שהדמוקראטיה הפרלמנטארית אינה יכולה להתקיים אלא אם יינקטו צעדים לשלב באורח יותר הדוק את מנגנון הממשלה עם הארגון התעשייתי של מעמד הפועלים. המפלגה בוחנת את האפשרות להקים מועצות תעשייתיות מיצגות, בעלות סמכויות רחבות לפיקוח על תנאי העבודה במקומות-עבודה, בעלות סמכות מיעצת בתחום האדמיניסטרטיבי ובחקיקה. בחירת סוציאליסטים לפרלאמנט נשארת הערובה הטובה ביותר שיש למעמד הפועלים כדי שבית-הנבחרים יושפע מן ההשקפות הסוציאליסטיות.

חולשות הפרלמנט הבורגני בתזכיר מפלגת העבודה הבלתי-תלויה של בריטניה

המפלגה אינה גורסת "פעילות ישירה" (Direct Action) של המוני-העם בתור תחליף לפעילות פרלמנטארית, אולם מעריכה פעילות זו כנשק חשוב, אשר מעמד הפועלים יכול להיות נאלץ להשתמש בו בצד הפעילות הפרלמנטארית. במערכה של הדמוקרטיה נגד הקפיטאליזם יש להשתמש בשתי צורות הפעילות גם יחד.

ועידת ג'ניבה של האינטרנציונאל השני, יולי 1920

ועידת ג'ניבה הציבה לה למטרה לשקם את האינטרנציונאל השני, אשר התמוטט עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה, בגלל התיצבות המנהיגים הס.ד. בארצות הלוחמות לצד הממשלות "שלהם". הוועידה דנה על הפרספקטיבה של תמורות לקראת הסוציאליזם מבלי לקרוא למאבק ציבורי ומדיני אקטואלי נגד השיטה הקפיטאליסטית ומבלי לגייס את המוני העובדים לכיבוש השלטון על-ידי תנועת הפועלים. הדמוקרטיה הפרלמנטארית כפי שעוצבה בשיטה הקפיטאליסטית, נועדה לשמש בסיס של החברה הסוציאליסטית. הוועידה הביעה את הדעה, שמועצה לאומית תעשייתית, שתייצג ענפים ומקצועות שונים עשויה למלא תפקיד רצוי. עם זאת הבהירה הוועידה כי גוף זה צריך להיות מיעץ בלבד.

האגף השמאלי בתנועת הפועלים גרס, כי בתהליך התמורות המהפכניות אל הסוציאליזם יש להקים מוסדות חדשים, מועצות נבחרות של פועלים ואיכרים; ואילו האגף הימני צידד בביצור הדמוקרטיה הפרלמנטארית, המקובלת בשיטה הקפיטאליסטית כדרך לתמורה הסוציאליסטית.

בהחלטת הוועידה נאמר:

הדואינטגראציה המתקדמת של השיטה הקפיטאליסטית, אשר התחוללה בקצב גובר והולך בשנות המלחמה, ולא פחות במשך שנות השלום שבאו אחר המלחמה, יוצרת צורך חיוני שהעמל יטול את השלטון בחברה. במושג "עמל" כלולים לא רק עובדי כפיים שכירי-יום, אלא גם העובדים האינטלקטואלים מכל הסוגים, בעלי-המלאכה הבלתי-תלויים, האיכרים, באחת — כל אנשי העמל המשתתפים בייצור מוצרים מועילים מכל סוג שהוא. תנאי מהותי לכיבוש השלטון על-ידי העמל הוא ליכוד שורותיו במידה מספקת והבנה כיצד להשתמש בשלטון שבידו.

חולשות הפרלמנט הבורגני בתזכיר מפלגת העבודה הבלתי־תלויה של בריטניה

ועידת ג'נבה קיבלה גם החלטה בענין סוציאליזציה. ההחלטה פתחה בהכרזה כללית לטובת "הבעלות והפיקוח של הקהיליה על כל התעשיות והשירותים החיוניים לסיפוק צרכי התושבים". הלאמה כללית זו יש להגשים לא באורח חד־פעמי, אלא בשלבים. תהליך איטי כזה של סוציאליזציה מוציא מכלל אפשרות הפקעת הבעלות הפרטית ללא פיצויים; לא רק מפני שאין זה צודק לגרום סבל לאנשים מסוימים, אלא גם משום שתהליך ההפקצה יהרוס מפעל קפיטאליסטי תעשייתי, שהעברתו המיידית לבעלות הכלל אינה מעשית מיד. הקרנות הנחוצים לפיצוי יישאבו ממיסוי על הקנין הפרטי.

לסוציאליזציה שלוש צורות עיקריות — לאומית, מוניציפאלית וקואופרטיבית. את האדמה יש להלאים תוך הבטחת ענייני האיכרים המעבדים את אדמותיהם. תעשיות אחרות, בעלות חשיבות לאומית עליונה (כגון: תחבורה, חשמל, מכרות וכד') יש להלאים גם כן. אולם, תעשיות רבות אחרות יש להעביר לידי השלטונות הציבוריים המקומיים, ואילו את היצור והחלוקה של אספקת מצרכים חיוניים יש להפקיד בעיקר בידי חברות קואופרטיביות. התעשיות אשר תישארנה בינתיים בידיים פרטיות תהיינה כפופות לפיקוח ציבורי, כולל קביעת מחירים ותנאי־העבודה.

קבלת העיקרון של סוציאליזציה אינה מתכוונת לבטל עיבוד חקלאי אינדיבידואלי או פעילות עצמאית של בעלי־מלאכה או של בעלי־מקצועות "בתנאי שאינם מנצלים עמל זולתם". מצד אחר, העיקרון של סוציאליזציה מוציא מכלל אפשרות בעלות פרטית על המקורות הטבעיים או על התעשיות הבסיסיות, אם בידי פרטים ואם בידי התאגדויות של פרטים מכל סוג שהוא. ההחלטה מאריכה את הדיבור על שאלת המינהל של התעשיות שעברו לבעלות חברתית. היא מדגישה את ההבדל היסודי בין פיקוח (control), אשר מבוצע על־ידי האסיפה הלאומית הנבחרת לבין המינהל שצריך להיות נפרד לחלוטין מן המוסדות של השלטון המדיני.

כן מציעה ההחלטה, בתור דגם כללי של המינהל לכל תעשייה לאומית, רעד (Board), המורכב משלושה גורמים — נציגי הפועלים הנוגעים בדבר, נציגי ההנהלה, כולל טכנאים, ציבור הצרכנים והקהיליה כשלמות, עם מועצות אזוריות מורכבות כנ"ל ועם ועדי עובדים (Workers Committees) בשביל מוסדות נפרדים.

בשביל משאומתן קולקטיבי צריך להקים מנגנון נפרד של ועדים משותפים, המיצגים הנהלות מצד אחד, ואיגודים מקצועיים או התאגדויות מקצועיות מאידך. יש לשמור על זכות השביתה. אולם, במקום בו בוטל הניצול הקפיטאליסטי, "אפשר לצפות שדעת־הקהל של הקהיליה כשלמות תתקבל כמכרעת".

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

הוועידה דחתה שיטות של אלימות וטרוריות. עם זאת קבעה שמעמד הפועלים לא יגיע למטרה בלי שימוש בכוחו היצרני והפוליטי במערכותיו. עם זאת שוללת הוועידה את המגמה להפוך באורח אוטומאטי כל שביתה תעשייתית למדינית.

ממשלת ה"לייבור" צריכה לקבוע כבסיס יסודי של התחיקה והמינהל את הדמוקראטיה והסוציאליזם כאחד.

הסוציאליזם לא יבסס את ארגונו הפוליטי על דיקטאטורה. שליחותו ההיסטורית של הסוציאליזם היא להביא את הדמוקראטיה לדרגת שלמות. כל המאמצים של ה"לייבור", פעילותו האיגודית-מקצועית והקואופרטיבית בדומה לפעילותו בתחום המדיני, חותרים בהתמדה לכינון מוסדות דמוקראטיים יותר מותאמים לצרכי החברה התעשייתית, משוכללים יותר ובעלי ערך חברתי רב יותר.

כוחות מעמד הפועלים הסיים, בעיקר, המבטיחים את קיום הדמוקראטיה. זכות הבחירה לפרלאמנט סוציאליסטי חייבת להיות כללית ומבוססת על שוויון מלא לשני המינים, ללא הבדל גזע, דת, משלוח-יד או השקפה מדינית. התפקיד העליון של הפרלאמנט הוא ליצג את כל השאיפות העממיות והמשאלות מנקודת-ראות של הקהילה כשלמות. בית-הנבחרים יטפל בהגנה בפני תוקפנות מחוץ או מבפנים. הוא יטפל בקנין וכן בענייני הכספים של הקהילה. הפרלאמנט יחוקק את החוקים וינהל את ענייני הציבור. השרים המופקדים על תחומים מסוימים ייבחרו מבין חבריו. ממשלת העם תהיה הוועד הפועל שלה. בית-המחוקקים רשאי יהיה להאציל סמכויות מיוחדות למוסדות אחרים של הקהילה כדי להבטיח את מלוא ההשתתפות של האזרחים בכל תחומי החיים החברתיים. הפרלאמנט יבטיח לא רק את האינטרסים היומיומיים של הצרכנים, אלא גם את האינטרסים של הקהילה בתור שלמות והתפתחותה העתידה.

בית-הנבחרים יחליט על הקווים הכלליים של המדיניות החברתית ויחוקק חוקים. הוא יחליט על אילו תעשיות ובאילו תנאים יחול עקרון הסוציאלי-זציה; יקיים פיקוח פינאנסי עליון; יחליט על השקעת הון נוסף וחדש ויהיה בעל סמכות לקבוע מחירים.

רצוי שליד הפרלאמנט תפעל מועצה תעשייתית לאומית מורכבת מנציגי ארגונים שונים, כגון איגודים מקצועיים ואגודות אשר בשורותיהם יתאגדו מרצונם החפשי האנשים השייכים למשלוח-יד אחד. מועצה לאומית כזו תהיה חפשיה להתווכח, לבקר, לחקור ולהציע לפרלאמנט לדון בכל שאלה עלית יוחלט, לזמן בשביל המועצה הלאומית את האמצעים המתואמים לתעשיה כשלמות או להכוונת צעדים, אשר ייעשו בסמכות המדינה.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לבסוף, נוכח ההיקף הרחב של תעשיות ושירותים, שמציעים להעביר לפיקוח השלטונות המקומיים, ישותפו במינהל נציגי עובדי הכפיים והרוח תוך סיג ברור שמשאומתן קולקטיבי מוצע כפתרון נכון.

ההיסטוריון האנגלי ג. ד. ה. קול מסביר סעיף זה בהחלטת ועידת ג'ניבה בהשפעתם הגדולה של מצדדי ניהול התעשייה על-ידי הפועלים. הוא כתב: "קבלת דבר זה תוך הסתייגויות מהוזה עדות לממדי-הלחץ שהרגישו אפילו הסוציאליסטים הימנים מצד התומכים השונים בצורות השונות של ניהול עצמי בתעשייה — לחץ שהיה חזק במיוחד בתקופה שמיד לאחר המלחמה". לעומתם עמדו הקומוניסטים על כך, ש"פיקוח פועלים" הוא לגיטימי על-ידי מסירתו לידי הפרולטאריון בתור מעמד.

החלטות אלו מעידות, כי בתוך תנועת הפועלים היתה באותה תקופה מקובלת הכפירה בקדושה של הטיפול המינהלי הבלעדי של בעלי ההון הפרטי במפעל וגובשה ההכרה בדבר הלגיטימיות והיעילות של הפיקוח הציבורי על תהליך היצור. אולם היה הבדל בעמדות של הימין והשמאל בתנועת הפועלים בדבר הממדים של הפיקוח ואופי השלטון. וזהו הבדל לא כמותי בלבד, אלא איכותי.

על יסוד החלטות אלו גיבשה ועידת ז'ניבה אינטרנציונאל של האגף הימני בסוציאליזם-מוקראטיה. אינטרנציונאל זה היה מבוסס על יסוד צר למדי של מפלגות סוציאליסטיות שדחו את הקומוניזם, וכן ויתרו על התקנה לליכוד תנועת הפועלים. מבין 17 הארצות שהיו מיוצגות בוועידת ז'ניבה, 5 ארצות שלחו משקיפים ללא סמכות. ברוב המקרים, המשלחות לא יכלו להתימר ליצג תנועות ארציות מאוחדות. למעשה, האינטרנציונאל של ז'ניבה עוצב על-ידי מפלגת-הלייבור הבריטית, הסוציאליסטים הגרמנים, הבלגים, הרוב ב.ס.ד. השבדית, ההולאנדית, הדנית ואי-אלה נציגים מקריים מארצות אחרות. מרכז האינטרנציונאל נקבע בלונדון ומפלגת-העבודה הבריטית נטלה למעשה לידיה את ניהול הענינים.

לפני שוועידת ז'ניבה הקימה באורח רשמי את האינטרנציונאל הסוציאליסטי הקימו האיגודים המקצועיים פדרציה משל עצמם במקום האינטרנציונאל שהיה מאורגן באופן רופף בתקופה שלפני המלחמה.

המערכה לחזית מאוחדת נוכח ההפיכה הפאשיסטית באיטליה

הכרזת הפאשיסטים האיטלקיים על גיוס שורותיהם ב־27 באוקטובר 1922 והמיצעד הצבאי על רומא, שיצא מוועידת המפלגה הפאשיסטית בנאפולי ב־28 באוקטובר 1922, הביאו להתפטרות ראש הממשלה, פאקט, ולהזמנת מוסוליני על־ידי המלך. להרכיב את הממשלה החדשה. הברכה והתמיכה שהועברו ב־31 באוקטובר לממשלת־מוסוליני על־ידי הקונפדרציה של בעלי התעשיה האיטלקים, ביטאו את שיתוף־הפעולה בין הפאשיזם לבין בעלי ההון הגדול.

כינון דיקטאטורה פאשיסטית גלויה, תוך כדי תעמולה בדבר הטבעיות והחיוניות של שיתוף־הפעולה בין המעבידים והפועלים, לווה בהסתערות אלימה על ארגוני מעמד הפועלים ועל זכויות העמלים. ההפיכה הפאשיסטית עוררה בתנועת הפועלים את תחושת הסכנה לא רק להישגים האיגוד־מקצועיים של העובדים, אלא לכלל החירויות הדמוקראטיות ולענין השלום. הוועידה ה־4 של הקומאינטרן, שהתקיימה בנובמבר 1922, שבועות אחדים לאחר עליית מוסוליני לשלטון באיטליה, הגדירה את הפאשיזם האיטלקי כפאשיזם קלאסי, שסכנתו אינה מצטמצמת בחוג נגד־מהפכני צר, אלא כקלף אחרון של בעלי ההון הגדול במאבקם נגד מעמד הפועלים והן נגד יסודות הדמוקראטיה הבורגנית.

הקריאה בדבר חזית מאוחדת של מעמד הפועלים נגד הפאשיזם ואירגון פעולות משותפות בין כל חלקי תנועת הפועלים למען הדיפתו של הפאשיזם, היוותה יזמה חשובה מצד הוועידה הרביעית של האינטרנציונאל הקומוניסטי. אולם בין המכשולים לאי־הגשמת רעיון גדול זה היו הן התנגדותם של המנהיגים הסוציאליסטים הימניים לחזית כזו והן ההגדרות של הקומאינטרן לגבי הסוציאליזם המוקראטים בתור סוציאלי־בוגדים. הגדרת הסוציאליזם־מוקראטים כבוגדים באינטרסים של מעמד הפועלים היתה הכללה בלתי־תואמת את המציאות בגלל העדר אבחנה בין מנהיגים מסויימים לבין כלל ציבור העובדים הסוציאליזם־מוקראטיים אשר נפגע קשה על־ידי ההון הגדול ובמיוחד על־ידי הפאשיזם והיה זקוק, אובייקטיבית, לגיבוש כוח מלוכד למיגור פאשיזם זה.

הפאשיסטים האיטלקיים למדו מנסיון הכשלון של הפיכת־קאפ בברלין. הם הסתערו על רומא בעוצמה רבה, באורח מפתיע, באירגון "גברדיות לבנות"

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

נגד הכוחות המהפכניים של מעמד הפועלים ובשיתוף-פעולה הדוק עם חוגים מקורבים לשלטון, חצר המלוכה, הוואתיקן ואירגון התעשיינים. הנסיון שצברה תנועת הפועלים בימי השביתה הכללית בברלין, במארס 1920 הוכיח, כי אפשר להדוף את ההפיכה הריאקציונית של חבורת קאפ-ליטביץ בכוחות מלוכדים של מעמד הפועלים — הסתדרות האיגודים המקצועיים, המפלגה הסוציאל-דמוקרטית, המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה והמפלגה הקומוניסטית. אולם, שיתוף-פעולה נגד הפאשיזם לא קם במידה כזו בתנועת הפועלים באיטליה באוקטובר 1922. ההפיכה הפאשיסטית באה לאחר שהפועלים תפסו את מפעלי החרושת בספטמבר 1920, בתגובה על השבתת העובדים בענף המתכת ולאחר שאיכרים עניים וחסרי קרקע התחילו להחרים את האחוזות הגדולות ולחלק ביניהם את האדמות. בעלי-התעשייה ובעלי-האחוזות החלו להקים לעצמם יחידות מזוינות ומימנו לצורך זה, מסוף שנת 1920, את האירגונים הפאשיסטיים שנוסדו על-ידי מוסוליני במארס 1919 במילאנו.

ההפיכה הפאשיסטית החלה בתור הסתערות צבאית נגד תנועת הפועלים באמתלה של „מאבק נגד הבולשביזם“, אולם היא התפתחה במהרה למאבק נגד בית-הנבחרים ונגד כלל ההישגים הדמוקרטיים. השיטות החוקיות לדיכוי מאבקם המהפכני של העמלים לא הספיקו לבורגנות האיטלקית, על-כן פנתה היא לשיטות טירור, ליצירת פלוגות מזוינות מיוחדות לשם הסתערות אלימה על מעמד הפועלים שנאבק למען שיפור תנאי-העבודה ולהעלאת-השכר. הבורגנות הגדולה עברה למימשל דיקטטורי גלוי, עם הירצחו בידי הפאשיסטים של המנהיג הסוציאליסטי מתיאופי ב־10 ביוני 1924. ההפיכה הפאשיסטית באיטליה הדגימה, כי הבורגנות הגדולה, שעיצבה משך דורות את השיטה הדמוקרטית, המירה אותה במו ידיה בשיטה גלויה של ריאקציה חברתית, בעלת אופי טרוריסטי.

מפלגות האינטרנציונאל השני נתנו תשובה לסכנה של השתלטות פאשיסטית, על-ידי קריאה לקואליציה בין המפלגות הס.ד. לבין הבורגנות. מדיניות זו התעלמה מן התמיכה של הבורגנות בהפיכה הפאשיסטית ומן הסיכוי, שליכוד מעמד הפועלים עשוי ליצור את הכוח הציבורי הפנימי המכריע למיגור הפאשיזם.

בניגוד לסיכוי זה החל הקומאינטרן לקרוא לחזית מאוחדת של כל מפלגות הפועלים בתחום המאבק האיגודי-מקצועי והמדיני נגד ההון הגדול והמשטר הפאשיסטי. כנושא ציבורי בסיסי להגשמת רעיון החזית המאוחדת נחשבו קודם-כל ועדי-פעולה וגופים פועליים נבחרים, אשר במסגרתם החלה התקרבות בין חברים של מפלגות פועלים שונות וכן שיתוף-פעולה בין ההנהגות

המערכה לחזית מאוחדת נוכח ההפיכה הפאשיסטית באיטליה

של מפלגות הפועלים. מדיניות החזית המאוחדת הותוותה לא בבחינת תכסיס- בחירות ומטרתה לא הצטמצמה להשגת יעד פרלמנטארי בלבד, אלא משמעות- תה היתה שותפות ממושכת להגנת הדמוקראטיה, לפירוק נשקם של האירגונים הפאשיסטיים והנגד-מהפכניים, להנהגת פיקוח העובדים על הייצור, להעברת עול המיסים על שכם העשירים, למיגור הכוחות הפאשיסטיים ולקידום ענין הדמוקראטיה והסוציאליזם.

בעיות וסיכומים

תנועת-הפועלים הסוציאליסטית על שני אגפיה היסודיים, ימין ושמאל, היתה בעלת גדולה רוחנית ותחושה היסטורית כאשר יחד עם הבעיות המע- מדיות היומיומיות, העלתה לדיון של הארגון הבינלאומי שלה — האינטר- נציונאל השני — גם את הבעיה הגדולה של התקופה, את זעקת הדור כולו, את השאיפה למנוע מלחמת-עולם.

המעמדות השליטים, בעלי ההון הגדול ובעלי-האחוזות, לא התעלו לרמה של מחשבה על העתיד, בו תיחסם הדרך למלחמה חדשה. יותר מזאת. באותו זמן עצמו היו הממשלות של המדינות האימפריאליסטיות אשר יצגו את האינטרסים של בעלי ההון, שקועות בהתחרות הזדית לחלוקה חדשה של אזורי השליטה הקולוניאלית ובהכנת מלחמת-עולם למען רווחים וכיבושים טריטוריאליים.

העובדה שתנועת הפועלים לא הצליחה למנוע את מלחמת-העולם הראשו- נה, אינה ממעיטה את גדולתו של חזון זה ואת הערך ההיסטורי של חיפושי דרך כיצד לעצור בעד טבח עם עלידי עם.

שאלות שונות בעלות אופי עקרוני התעוררו בעקבות התמוטטות האינטר- נציונאל השני, יסודו של האינטרנציונאל השלישי ונסיגות שיקומו מחדש של האינטרנציונאל השני.

מהו יחסי-הגומלין בין האינטרס הלאומי לבין הפולידאריות הבינלאומית? האם זהו יחס של ניגוד וסתירה הזדית, או של התאמה הזדית? האם ההתאמה בין האינטרס הלאומי והבינלאומי היא לתקופה מוגבלת, לתקופת שלום ונפסקת עם המלחמה בה פתחו הממשלות הקפיטאליסטיות או שמא יש בכוחה של תנועת הפועלים למנוע התלקחות מלחמה? האם הסולידאריות הבינלאומית במאבק להבטחת השלום היא שאיפה בלתי-ריאלית, או אינטרס

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לאומי יסודי המסוגל בתנאים מתאימים לעזור את כל העמים או רובם למערכה על הגשמתו? מהי המהות של העימות בין שני האינטרנציונאליים? האם העימות ביניהם מבטל את הסיכוי לאחדות-פעולה ביניהם? או שמא אחת מבעיות-היסוד של עימות זה היא גם הדרך לאחדות-פעולה? לפני שהעימות התחיל בין האינטרנציונאל השני לבין השלישי, הוא התנהל בצורות שונות בתוך המפלגות הסוציאליסטיות אשר היו מסונפות לאינטרנציונאל השני. למעשה, האינטרנציונאל השלישי נולד בחיקו של האינטרנציונאל השני בעקבות ויכוח פנימי חריף, שהתנהל תקופה ממושכת במפלגות החברות באינטרנציונאל השני בענין היחס למלחמת 1914 לאחר שהיא פרצה ולבשה אופי של מלחמת-עולם. אחת משאלות-היסוד היתה — האם להשלים עימה לאחר התלקחותה ולתמוך בה תמיכה מוסרית, רעיונית ומדינית-כללית, או אם לגייס כוחות ציבוריים רחבים למאבק בעד הפסקת טבח-הדמים העולמי?

המחשבה על הפיכת המלחמה האימפריאליסטית למלחמת-אזרחים נראתה בתחילה כאוטופיה, כמשימה בלתי-אפשרית ובלתי-ריאלית, אולם היא התפתחה למציאות כאשר החיילים, הפועלים והאיכרים ברוסיה הצארית התלכדו במאבק להפלת המונארכיה ולאחר-מכן למיגור המשטר הקפיטאליסטי כדי להפסיק את השתתפות רוסיה במלחמה ולכונן שלום.

העימות בין שני האינטרנציונאליים התנהל לא בענינים שוליים, אלא בשאלות חברתיות, רעיוניות ומדיניות בעלות חשיבות גדולה מאוד לאנושות: שלום או מלחמה, היחס לשיטה החברתית שהולידה מלחמה, הדרך לסוציאליזם, מהות היחסים הרצויים בין העמים, מקומו של מעמד הפועלים בתמורות החברתיות הדמוקרטיות והסוציאליסטיות, עמקן והיקפן של התמורות החברתיות, היחס בין האינטרס הלאומי לבינלאומי וכו'.

העימות התנהל בתחום הרעיוני, בזירת המאבק הציבורי האקטואלי ובשלבים מסוימים עבר למלחמת-אזרחים, בה התיצבו מנהיגי האגף הימני בתנועת הפועלים נגד האגף המהפכני בתנועה זו.

בד בבד עם המאבק הרעיוני לא פסקה הכמיהה לאחדות-פעולה של כלל תנועת הפועלים. ואמנם, למרות ההבדלים הרעיוניים והפוליטיים קם והיה שיתוף-פעולה בין האגף הימני והשמאלי בתנועת הפועלים לעובדה בשלבים מסוימים הן למעשה והן באורח רשמי, במאבק משותף נגד כוחות ריאקציוניים קיצוניים כגון הדיפת המרד של קורנילוב ברוסיה במחצית השנייה של שנת 1917, או השביתה הכללית נגד ההפיכה של חבורת הגנרלים המיליטאריסטים בראשותו של קאפ בברלין, במארס 1920.

שיתוף-פעולה סוציאליסטי-קומוניסטי רשמי עד כדי יצירת מפלגה משו-

תפת בהונגריה יצר את התנאים לכינון ממשלה מהפכנית במארס 1919 בבודפשט בדרך שלוחה, ללא מלחמת-אזרחים.

את היחסים בין האינטרס הלאומי והבינלאומי העריך הקומאינטרן כיחס בין חלק לשלם, כיחס של כפיפות הראשון לשני.

הקומאינטרן פיתח השקפה על מהפכה סוציאליסטית בינלאומית קרובה ביותר ועל-כן קרא את המוני העובדים להתכונן ולהתארגן למען חולל תמורה מהפכנית יסודית בשיטה החברתית בקנה-מידה עולמי.

הנחת-היסוד של הקומאינטרן בדבר כפיפות האינטרס הלאומי לאינטרס הבינלאומי התפתחה עם קביעת העובדה, שהאינטרס היסודי בקיום השלום נרמס ברגל גאוזה על-ידי הממשלות האימפריאליסטיות ב-1914, תוך הסבר שהכרעת חילוקי-הדעות בין מדינות בדרך של מלחמה הוא האינטרס הלאומי של העמים.

הקומאינטרן הדגיש את הכוח היוצר של מעמד העובדים במובנו הרחב של מושג זה, כולל עובדי עבודה גופנית ורוחנית ואת שליחותו ההיסטורית לבנות שיטה חברתית המבוססת על צדק.

התנועה הקומוניסטית הגדירה עצמה בראשית תקופת הקומאינטרן כמפ-לגה עולמית, כמפקדה כללית, מונוליטית, צנטראליסטית, המדריכה את ארגוניה המקומיים במאבק נגד מלחמה חדשה, נגד הדיכוי הלאומי, הניצול המעמדי ובעד הסוציאליזם.

הביסוס למיבנה זה של הקומאינטרן היה האופי הבינלאומי של המהפכה הפרולטארית מול האופי הבינלאומי של קשרי בעלי-ההון, פעילותם הכלכלית והמדינית.

התפיסות הפוליטיות שהוגדרו ופותחו בשתי המסגרות הבינלאומיות של תנועת הפועלים בראשית 1919, כללו באורח מנומק את הרעיונות עליהם התנהל עימות הן במפלגות המקומיות, שהשתייכו לאינטרנציונאל השני והן בוועידותיו הבינלאומיות, בסוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20.

כאשר ועידת-ז'ניבה של האינטרנציונאל הסוציאליסטי המשוקם ביטאה, ביולי 1920, את המגמה לא לקשור שביתות כלכליות עם היבטים מדיניים של מערכות העובדים, היה בזה, באורח אובייקטיבי, פיתוח הדעה של הזרם האקונומיסטי ברוסיה ושל הרפורמיזם במערב אירופה, ששללו את התפקיד הפוליטי העצמאי של מעמד הפועלים וגרסו, שמעמד הפועלים צריך להיאבק על התביעות הכלכליות-סוציאליות שלו בלבד. ואילו כאשר ועידת-היסוד של האינטרנציונאל השלישי, במארס 1919, קראה למעמד הפועלים ברחבי תבל לשביתות ולהפגנות המוניות למען ביטול המשטר הקפיטאליסטי, האחראי להטלת העמים למלחמת-עולם ולמשבר כלכלי חריף בגלל האינטרסים האנטי-

כיים של המעמדות הרכושניים — היה בזה פיתוח הקונצפציה, שנוסחה בוועידות שונות של האינטרנציונאל השני ובמיוחד בוועידת-באזל (1912), אשר הזהירה באורח מפורש ותקיף את הממשלות הקפיטאליסטיות, שאם הן יחליטו לפתוח במלחמה חמסנית, יגיב על כך מעמד הפועלים בתגובה עצמאית ונמרצת, יהפוך את המלחמה בין העמים למלחמת-אזרחים ויחולל מהפכה חברתית סוציאליסטית.

הניגודים הרעיוניים והפוליטיים התפתחו באורח דיאלקטי לשתי תפיסות מנוגדות תכלית-ניגוד, אשר הגיעו באוגוסט 1914 למשבר גלוי. תמיכת הרוב בהנהגת המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות במלחמה, שהוגדרה בוועידת-באזל כמלחמת-שוד של השליטים האימפריאליסטיים, ביטלה את השותפות הפוליטית בין המפלגות הסוציאליסטיות של המחנות הלוחמים והחריבה לזמן-מה את התקווה למציאת שפה משותפת בין הסוציאליסטים משני עברי חזיתות המלחמה.

הוויכוח החריף שהתנהל בכנס-ברן, בפברואר 1919, על האחריות של חלק ממנהיגי הס.ד. הגרמנית לאי-מניעת המלחמה ולתמיכה בה לאחר שהתלקחה, מדגימים עד כמה שאלת היחס למלחמת-העולם הוסיף להטריד את מחשבו-תיהם ומצפונם של הסוציאליסטים ולתבוע תשובה ברורה וממצה, שתהיה תואמת באורח כל-צדדי את המציאות ותשמש גם לקח לדורות הבאים. אולם, הקמתם של שני ארגונים בינלאומיים נפרדים בתנועת הפועלים ומתן אופי של מיסוד לסתירות שהתהוו בתוכה, לא היו סוף פסוק לפרובלי-מטיקה הרעיונית והמדינית המורכבת שעמדה על סדר-היום של תנועת הפועלים, אך גם לא ביטלה את השאיפה לאחדות-פעולה להגנת האינטרסים המשותפים שלה, לקידום המטרות הפוליטיות המשותפות ובמיוחד להדיפת סכנת הריאקציה החברתית הקיצונית.

אפשר לראות משהו משמעותי בעובדה, שבאותו חודש מארס 1919, בו כונסה ועידת-היסוד של האינטרנציונאל השלישי והוכרז על הקמת הקומ-אינטרן כביטוי חיצוני וגלוי לקרע העמוק בין שני אגפיה של תנועת הפועלים הבינלאומית, החליטו שתי מפלגות הפועלים בהונגריה, המפלגה הסוציאל-דמוקרטית והמפלגה הקומוניסטית, להתאחד למפלגת פועלים אחת. איחוד זה איפשר להקים בהונגריה ממשלה מהפכנית ולהתחיל בביצוע תמורות סוציאליסטיות בדרך שלווה, ללא יריה אחת וללא פגיעה בחיי אדם כלשהו. מפלגת הפועלים המאוחדת בהונגריה התקיימה ארבעה חדשים וחצי בלבד, אולם הוכיחה חיוניות, יוזמה, כוח-יצירה וחידושים קונסטרוקטיביים בתחום שיפור תנאי החיים של מעמד הפועלים, המוני האיכרים ושכבות-הביניים, למרות תנאי המלחמה ששררו עדיין באותה תקופה.

בעיות וסיכומים

אחדות זו של מעמד הפועלים בהונגריה לא האריכה ימים ופורקה תוך כדי התרקמות ברית בין חלק מן האגף הימני בהנהגת המפלגה המאוחדת עם כוחות חברתיים ריאקציוניים מבית ומחוץ. מיגורה של הרפובליקה הסוציאליסטית ההונגרית בא בעיקר עקב הפלישה הצבאית של צבאות זרים, כאשר ממשלות חזקות פי כמה, רמסו בכוח הזרוע, באש ובחרב, את הכרעתם החפשית של רוב־רובם של פועלי הונגריה לפעול במשותף ובליכוד כוחות למען בנייה סוציאליסטית בארצם.

המערכה המשותפת של האגפים הרפורמיסטי והמהפכני בגרמניה, בדמות של שביתה כללית רבת־עוצמה, שהתקיימה משך שבוע ימים, למן ה־13 עד ה־20 במארס 1920, מיגרה את ההפיכה של הכת המיליטאריסטית הריאקציו־נית בראשותם של הקושרים קאפ וליטביץ הדגימה, שלמרות ההבדלים המדיניים והרעיוניים בתנועת הפועלים, יש לה שותפות אינטרסים יסודיים בהגנה על הענינים היומיומיים של העמלים והגנה על החירויות הדמו־קראטיות, וכי רק שותפות זו בכוחה לחסום את הדרך להשתלטות הריאקציה. תנועת־המחאה נגד ההתערבות הצבאית של 14 מדינות קפיטאליסטיות נגד הרפובליקה הסובייטית, אירגון עזרה חמרית ורפואית לנפגעים מן הפלישה של מדינות־חוץ — הדגימו אף הם פעולה משותפת של רוב־רובה של תנועת הפועלים ברחבי תבל.

מן הדוגמאות הללו ניתן להסיק, כי למרות הפילוג החריף בתנועת הפועלים, השאיפה לאחדות־פעולה קרמה עור וגידים והתפתחה בתנאים מסויימים למציאות חיה, בעלת־עוצמה לוחמת וכוח תמורה חברתית, הן בהדיפת כוחות ריאקציוניים והן בקידום מטרות חברתיות משותפות. היחס בין האינטרס הלאומי והבינלאומי היה אחד המוקדים של עימות ומאבק חמור. אחדות מן הבעיות שהתעוררו היו — אם האינטרס הלאומי והבינלאומי נמצא ביחס של התאמה רק בזמן שלום וביחס של ניגוד חריף בזמן מלחמה, כפי שגרסו מנהיגי האגף הרפורמיסטי בתנועת הפועלים; או — האם האינטרס הלאומי והבינלאומי נמצא ביחס של זהות מלאה באורח מתמיד ואוטומאטי, תוך כדי הכרח של כפיפות האינטרס הלאומי לבינלאומי, כפי שגרסו מנהיגי האגף המהפכני. גישתם היסודית לכל הבעיות נבעה מנקודת־מוצא מעמדית, של האינטרס היסודי של מעמד הפועלים, שהוא רוב העם, הן בכל ארץ וארץ, והן בקנה־מידה בינלאומי; או — שמא ניתן לגשר בין האינטרס הלאומי והבינלאומי כאשר מתעוררת סתירה ביניהם, תוך כדי מאמצים מירביים למניעת מלחמה וחיפוש דרכים לפתרון הניגוד והסכסוך על יסוד כיבוד הזכויות הלאומיות של כל העמים והנוגעים בדבר. התביעה להסכים ל־21 נקודות הקומאינטרן, עליהן הוחלט בוועידתו השניה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

ביולי 1920, שהוצגה למפלגות הקומוניסטיות והפועליות האחרות כתנאי להתקבל לאינטרנציונאל הקומוניסטי, ביטאה את הקונצפציה בדבר כפיפות הלאומי לבינלאומי, בבחינת כפיפות החלק לשלם. קונצפציה זו נתעצמה על בסיס שני אלמנטים, האחד רעיוני יסודי, והשני פוליטי אקטואלי.

האלמנט הרעיוני הקבוע בתכנית האינטרנציונאל השלישי הוא רעיון הזהות בין האינטרסים של כל העמים בעצמאות לאומית, בשלום בין העמים, בהגנת הדמוקרטיה ובעתיד סוציאליסטי. ואילו האלמנט הפוליטי האקטואלי עוצב בתנאים היסטוריים קונקרטיים של אותה פרשת-דרכים חריפה, כאשר המלחמה הממושכת והאכזרית בין שני המחנות המגובשים של השליטים האימפריאליסטיים התפתחה, תוך כדי זמן קצר ביותר, לאינטרבנציה צבאית משותפת של כלל המחנה האימפריאליסטי נגד הרפובליקה הסוציאליסטית הראשונה בעולם שקמה ברוסיה. מעבר זה היה בו לא רק כיוון חדש לתנועת הכוחות הצבאיים, אלא מפולת שלמה של מערכת המושגים שעוצבה על-ידי המחנה הקפיטאליסטי ונתקבלה על-ידי האגף הרפורמיסטי עם פתיחת מלחמת-העולם הראשונה.

בתואר "בוגד באינטרסים הלאומיים" הוכתם ביולי-אוגוסט 1914 על-ידי כלייהתיקשורת של ממשלת גרמניה מי שהטיל ספק בצידקת המלחמה מצד גרמניה נגד צרפת, אנגליה ורוסיה הצארית. ואילו בקיץ 1918 ובשלוש השנים שלאחר-מכן הכתימו כל הממשלות הקפיטאליסטיות כבוגד את מי שהטיל ספק בצידקת מלחמתם המשותפת של המעמדות הרכושניים נגד השיטה הסוציאליסטית ברפובליקה הרוסית.

במיפנה זה, מן המלחמה ההדדית בין שני גושים אימפריאליסטיים למלחמה משותפת שלהם נגד מהפכת-אוקטובר הסוציאליסטית, היה גלום תוכן פוליטי רב-משמעות של כיפוף האינטרס הלאומי מצד השליטים האימפריאליסטיים לאינטרס הפוליטי של המעמדות הרכושניים בקנה-מידה עולמי, תוך כדי אי-רתיעה ממלחמה כאמצעי שנראה היה להם כלגיטימי כדי להגן על האינטרסים המעמדיים האלה.

הקונצפציה הגורסת צנטראליזם קפדני ביחסים בין המפלגות הקומוניסטיות לבין המרכז העולמי והדרישה להתחייבות מפורשת ל-21 הסעיפים של הקומאינטרן כתנאי לקבלת מפלגה מקומית לארגון הבינלאומי, היתה תגובה פוליטית ואירגונית קיצונית של האגף השמאלי בתנועת הפועלים למצב החריף באורח קיצוני שיצרה הפלישה הצבאית של המדינות הקפיטאליסטיות ממזרח וממערב, מצפון ומדרום, אל לב הרפובליקה הרוסית, שמטרתה היתה לא רק למגר בכוח הנשק את המשטר הסובייטי הצעיר, אלא גם להרתיע את כל הכוחות המהפכניים בעולם.

בעיות וסיכומים

מערכת-היחסים הצנטראליסטית, שביקשה לכפוף את הפעילות המקומית להכרעות המרכז הבינלאומי, עוררה ניגודים, סתירות ומשברים עד אשר היא פינתה מקומה למערכת-יחסים אחרת, שבה בוטל המרכז המדריך, הקומאינטרן פורק באורח רשמי ומעשי ונקבע בסיס חדש לחלוטין ליחסים בין המפלגות הקומוניסטיות.

התמורות שהחלו להסתמן בהמשך הזמן הן בתוך האינטרנציונאל הסוציאליסטי המשוקם והן באינטרנציונאל הקומוניסטי, מצביעות על מגמות של תפיסה חדשה הן ביחס-הגומלין בין האינטרס הלאומי והבינלאומי והן ביחסים בין המערכה הדמוקראטית והסוציאליסטית ושל נקודות-מגע אפשריות במערכה המשותפת לעצמאות לאומית, דימוקראטיה, שלום ועתיד של סוציאליזם.

רשימת השמות

אדלר ויקטור (1852—1918) — מיסד המפלגה הסוציאל-דמוקרטית האוסטרית. אחד האישים המרכזיים של האינטרנציונאל השני בתקופה שלפני מלחמת-העולם הראשונה.

אדלר פרידריך (1879) — בנו של ויקטור אדלר. ממנהיגי "האוסטר-מארכסיוזם" האוסטרי. באוקטובר 1916 התנקש בחייו של ראש הממשלה האוסטרית, שטירק, כמחאה נגד המלחמה. לאחר שחרורו על-ידי המהפכה האוסטרית — בין מנהיגי הס.ד. האוסטרית ומיסדי אינטרנציונאל "הביניים" הווינאי.

באואר אוטו (1882—1938) — ממנהיגי הס.ד. האוסטרית ותיאורטיקן סוציאליסטי בשאלה הלאומית. ממיסדי האינטרנציונאל הווינאי ומבססו התיאורטי. ספרו האחרון "בין שתי מלחמות-עולם" מכיל ביקורת על המדיניות של מפלגות האינטרנציונאל השני ועמדה חיובית למהפכת-אוקטובר.

באקונין מיכאיל (1814—1871) — מהפכן, אנארכיסט רוסי. השתתף במהפכה הגרמנית (1848) ובמרד הפולני (1863). בין מיסדי האינטרנציונאל הראשון ומארגני סיעה אנארכיסטית בו.

באצאל אוגוסט (1840—1913) — בין המיסדים והאישים המרכזיים של הסוציאל-דמוקראטיה הגרמנית והאינטרנציונאל השני. בשנת 1869 יסד, יחד עם וילהלם ליבקנכט, את מפלגת הפועלים הס.ד., אשר התאחדה ב-1875 עם סיעתו של פרדינאנד לאסאל למפלגת-הפועלים הסוציאליסטית של גרמניה. יצג את הס.ד. ברייכסטאג הגרמני. מחבר הספר "האשה והסוציאליזם".

בוכאריין ניקולאי (1889—1937) — חבר הוועד המרכזי של המפלגה הבולשביסטית. בתקופת חתימת חוזה ברסט-ליטובסק — בראש האופוזיציה של ה"קומר-ניסטים השמאליים". ערך את "פראבדה". חיבר עבודות עיוניות, כגון "הכלכלה המדינית של הרנטה", "הכלכלה של תקופת המעבר", "תורת המאטריאליזם ההיסטורי". בשנותיו האחרונות — בראש האופוזיציה לסטאלין. הועמד לדין והוצא להורג בשנת 1937.

בלאנקי אוגוסט (1805—1881) — סוציאליסט מהפכני. נידון פעמיים למות. הבלאנקיזם גרס הכרח של דיקטאטורת המעמדות המנוצלים, חימוש המוני-העם, שלילת הזכויות האזרחיות מן הבורגנות והכמורה, הלאמת נכסי הכנסיה, מס מתקדם ישיר. הבלאנקיזם לא התייחס בהערכה אל הגורם ההיסטורי אלא לאידיאה ולנושאים. **בראנסינג קארל** היאלמאר (1860—1915) — ממנהיגי הסוציאל-דמוקראטיה השוודית והאינטרנציונאל השני. לאחר מלחמת-העולם הראשונה — ראש ממשלת שוודיה וחבר מועצת חברה-הלאומים.

ברנשטיין אדוארד (1850—1932) — ממנהיגי הסוציאל-דמוקראטיה הגרמנית. אבי התורה שקראה לרוויזיה של המארכסיוזם המהפכני. לדעתו ניגודי המעמדות נחלשים והולכים והמשטר הרכושני ייהפך בהדרגה לסוציאליסטי ללא תמורה מהפכנית. ספרו העיקרי: "התנחות המוקדמות לסוציאליזם ותפקידי הסוציאל-דמוקראטיה" (1899).

רשימת השמות

גאד ז'ול (1845—1922) — מנהיג סוציאליסטי צרפתי שנאבק נגד הריפורמיזם מייסד העתון המארכסיסטי הראשון בצרפת. ערך יחד עם מארכס ואנגלס, בשנת 1881, את התכנית של המפלגה הסוציאליסטית בצרפת. לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה הצטרף ל"ממשלת ההגנה הלאומית".
הילפרדינג רודולף (1878—1944) — איש מדע סוציאליסטי, כלכלן, מחבר "הקפיטאל הפינאנסי". ב-1917 הצטרף למפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה הגרמנית וערך את ביטאונה המרכזי.

ואנדרוולדה אמיל (1866—1943) — ממנהיגי תנועת הפועלים הבלגית. כיהן בתור יושב-ראש לשכת האינטרנציונאל השני. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה היה ראשון הסוציאליסטים שהצטרף לממשלה הבורגנית בארצו.

בשנים האחרונות לחייו הזהיר מפני מגמות החסלנות הסוציאליסטית במפלגתו.
ז'ורס ז'אן (1859—1914) — מנהיג התנועה הסוציאליסטית בצרפת. עד 1892 פרופסור לפילוסופיה. בסוף 1890 פעל רבות, יחד עם אמיל זולא לזיכוי ושיחרורו של דרייפוס. בשנים 14—1904 התפרסם כנואם מבריק נגד המלחמה ומגן על העובדים. ב-1904 יסד את העתון "הומאניטה" והיה עורכו עד יום מותו. נרצח ב-1 באוגוסט 1914 על-ידי שליחי החוגים המיליטאריסטיים הריאקציוניים בצרפת בגלל מאבקו הלהט נגד השתתפות צרפת במלחמה.

זינובייב גריגורי (1883—1936) — מראשי הבולשביקים ברוסיה. השתתף בוועידות צימרוואלד וקינסטאל. אחר נצחון מהפכת אוקטובר ברוסיה שימש יושב-ראש מועצת הפועלים של פטרוגראד. בשנים 1919—1926 יושב-ראש הוועד הפועל של האינטרנציונאל הקומוניסטי. ב-1925 עבר לאופוזיציה. ב-1936 הועמד לדין, נשפט למות והוצא להורג.

טוראטי פיליפו (1857—1933) — ממייסדי המפלגה הסוציאליסטית האיטלית. היה כלוא בבית-הסוהר בשנים 1909—1898 על אירגון "מרידות רעב". התנגד להשתתפות איטליה במלחמה. אחרי הפילוג במפלגה הסוציאליסטית האיטלקית בשנת 1922 היה מנהיגה של המפלגה הסוציאליסטית ה"אוניטארית".

טרוצקי לב (1879—1940) — השתתף בוועידה השניה של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הרוסית ותמך במנשביקים. ב-1905 יושב-ראש מועצת הפועלים הראשונה בפטרבורג. בימי מלחמת העולם הראשונה בין עורכי העתון האינטרנציונאליסטי "נאשא סלובור", שהתנגד למלחמה. ב-1917 חזר לרוסיה, הצטרף לבולשביקים ולאחר מהפכת אוקטובר — קומיסאר עממי לענייני-חוץ. בשנות מלחמת האזרחים — קומיסאר לענייני הגנה, ויושב-ראש המועצה הצבאית-מהפכנית של הרפובליקה. ב-1923 עבר לאופוזיציה למדיניות המפלגה הבולשביסטית וב-1926 היה מנהיג ה"אופוזיציה המאורזת". ב-1929 גורש מברית-המועצות והיה מתנגד מושבע של הנהגת המפלגה הקומוניסטית. שלל את האפשרות של "סוציאליזם בארץ אחת" והטיף ל"מהפכה פרמא-ננטית". נרצח בשנת 1940 במכסיקו.

לוי פאול (1883—1930) — השתתף בוועידת צימרוואלד. חבר ברית ספרטאקוס בגרמניה, אחר-כך ממנהיגי המפלגה הקומוניסטית של גרמניה וחבר הנשיאות של הוועידה השניה של הקומאינטרן. ביקר בפומבי את עמדת המפלגה בעת התקוממות 1921. הוצא משורותיה ב-1921 והצטרף לאגף השמאלי של הס.ד. הגרמנית.
לוקסמבורג רוזה (1871—1919) — מנהיגה מהפכנית ומגדולי המחשבה

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

המארכסיסטית. ילידת פולין. ב־1893 בין מייסדי הסוציאל־דמוקראטיה של מלכות פולין וליטה. את לימודיה האקדמאיים סיימה במחקר על "התפתחות התעשיה בפולין". מ־1897 השתקעה בגרמניה. ניהלה מאבק רעיוני נגד העמדות הרביזיוניסטיות של אדוארד ברנשטיין. בראש האופוזיציה השמאלית־מהפכנית ב־ס.ד. הגרמנית בחיכוח על המסקנות מלקח המהפכה הרוסית 1917. בוועידת האינטרנציונאל השני בשטוט־גארט ניסחה, יחד עם לנין, את ההחלטה המדגישה את התנגדות האינטרנציונאל למלחמה האימפריאליסטית הצפויה. נכלאה בבית־הסוהר ב־1915 משך שלוש שנים ושחררה על־ידי המהפכה. ב־15 בינואר 1919 נרצחה בברלין על־ידי קצינים לאומנים. ל א ס א ל פ ר ד י נ א נ ד (1825—1864) — ממייסדי תנועת־הפועלים הגרמנית. לא העריך את המאבק האיגוד־מקצועי של מעמד הפועלים ושם את הדגש על המאבק להשגת זכות־בחירה כדי לאפשר לפועלים השפעה על הממשלה ולעבור בהדרגה למשטר סוציאליסטי. שלל את המאבק המהפכני נגד הקאפיטאליזם. בא בקשרים עם ביסמארק והבטיח לו את תמיכת העובדים במונארכיה נגד הבורגנות.

ל א פ א ר ג פ ו ל (1842—1912) — סוציאליסט צרפתי, תלמידם של מארכס ואנגלס. ביסס את ההנחות החשובות ביותר של הפילוסופיה המארכסיסטית. בין יצירותיו — "הקנין ומוצאו", "המאטריאליזם של מארכס והאידיאליזם של קאנט" וזכרונות על קארל מארכס.

ל ו נ ג א ד אן (1876—1938) — מנהיג הזרם הצנטריסטי במפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. ב־1920 עזב את המפלגה והצטרף לאינטרנציונאל הווינאי. אחר־כך חזר לאינטרנציונאל השני.

ל י ב ק נ כ ט ו י ל ה ל מ (1826—1900) — ממנהיגי הסוציאל־דמוקראטיה הגרמנית. השתתף במהפכת 1848. התקרב אל מארכס ואנגלס בלונדון. יחד עם אוגוסט באָבאָל יסד בוועידת־אייזנאך את המפלגה הסוציאל־דמוקראטית הגרמנית. נאבק נגד המדיניות האימפריאליסטית של ביסמארק משנת 1870 והצביע נגד התקציב המלחמתי. על כך נידון למאסר באשמת "בגידה במולדת". התנגד לנסיונות הרחיזה של עקרונות־היסוד המהפכניים של הסוציאל־דמוקראטיה.

ל י ב ק נ כ ט ק א ר ל (1871—1919) — בנו של וילהלם ליבקנכט. מן האישים המרכזיים של השמאל המהפכני ב־ס.ד. הגרמנית. ב־3 באוגוסט 1914 דרש בהתיעצות הסיעה ה־ס.ד. ברייכסטאג לא להצביע בעד תקציב המלחמה. בדצמבר 1914 היה היחיד, שהצביע ברייכסטאג נגד התקציב המלחמתי. יחד עם רוזה לוקסמבורג היה בין מייסדי הארגון המהפכני "ברית ספרטאקוס" ובסוף 1918 בין מייסדי המפלגה הקומוניסטית הגרמנית. אחר מהפכת 1918 קרא להקמת מועצות פועלים ולפיתוח המהפכה הדמרקראטית למהפכה סוציאליסטית. בין מנהיגי ההתקוממות של פועלי ברלין בינואר 1919. נרצח, יחד עם רוזה לוקסמבורג, ב־15 בינואר 1919 בברלין על־ידי קצינים נגד־מהפכנים.

ל נ ין ו ל א ד י מ י ר א י ל א י ך' (1870—1924) — מנהיג מהפכני של מעמד הפועלים ברוסיה, ממייסדי המפלגה הבולשביסטית, ממחוללי מהפכת־אוקטובר 1917, ממייסדי המדינה הסוציאליסטית הראשונה בהיסטוריה. בכתביו הניח את היסודות הרעיוניים והארגוניים למפלגה מארכסיסטית מהפכנית. ביולי 1903, בוועידה השנייה של מפלגת הפועלים הסוציאל־דמוקראטית של רוסיה, ליכד לנין את הרוב סביב המארכסיזם המהפכני. עם פרוץ מלחמת־העולם הראשונה (1914) ניסח את המיסמך

רשימת השמות

של הסוציאל-דמוקראטיה הרוסית שקבע את האופי האימפריאליסטי של המלחמה משני הצדדים הלוחמים. ב-25 באוקטובר 1917 התחוללה בהנהגתו של לנין, מהפכת אוקטובר הסוציאליסטית הגדולה. נבחר כיושב-ראש מועצת הקומיסארים העממיים בוועידה השניה של הסובייטים (7.11.1917). על-פי הצעתו נתקבלו באותה ועידה הדקראטים בענין השלום והקרקע. מת ב-21 בינואר 1924 בגורקי.

מאקדונאלד ראמסיי (1866—1937) — דמות מרכזית במפלגת-העבודה הבריטית. כיהן שנים רבות כראש ממשלת בריטניה. בקיץ 1931, בניגוד לרוב במפלגתו, הרכיב ממשלת-קואליציה יחד עם השמרנים והליברלים. רק תריסר מצירי מפלגת-העבודה תמכו בממשלה החדשה והם גורשו יחד עם מאקדונאלד מן המפלגה. שבחזרה בארתור הנדרסון למנהיג ה"לייבור" במקום מאקדונאלד.

מארכס קארל (1818—1883) — אבי הסוציאליזם המדעי. ב-1844 הכיר את אנגלס בפאריס ומאז החלה אחות-היצירה ביניהם. פיתח את רעיון השליחות הכלי-עולמית של הפרולטאריאט בתור יוצר החברה הסוציאליסטית. ב"תיוות של פויארבאך" כתב: "הפילוסופים עד עתה הסבירו באמצעים שונים את העולם, הבעיה היא לשנותו". ב-28 בספטמבר 1864 בין מייסדי האיגוד הבין-לאומי של העובדים (האינרטרנציונאל הראשון). ב"ביקורת תכנית-גוטה" סיכם את תורתו המהפכנית על המדינה ונימק את תקופת המעבר מקפיטאליזם לסוציאליזם. חיבר יחד עם אנגלס את "המניפסט הקומוניסטי", שיצא לאור ב-1848 בלונדון ובו הסביר את תולדות האנושות באספקלריה של המאבק המעמדי. ב-1867 הופיע ה"קפיטאל", בו גילה את מקור ערך-העודף, את השרשים הכלכליים של הניגודים המעמדיים הבלתי-מתישבים בחברה הקפיטאליסטית.

מילאראן אלכסנדר (1859—1945) — הסוציאליסט הראשון שנכנס לממשלה בורגנית (1899—1902). באותה ממשלה צרפתית כיהן כשר גם הגנרל גאליפא. מי שעמד בראש ההתקפה נגד הקומונה הפאריסאית. ב-1904 הוצא מהמפלגה הסוציאליסטית הצרפתית ויסד יחד עם ויחיאני ובריאן, את מפלגת הסוציאליסטים הבלתי-תלויים. במרוצת-הזמן הפך בעל השקפות ריאקציוניות. ב-1920—1924 כיהן כנשיא הרפובליקה הצרפתית.

נוסקה גוסטאב (1868—1945) — ממנהיגי האגף הימני של הס.ד. הגרמנית. ב-1906 נבחר לרייכסטאג. תמך במלחמת-העולם הראשונה. מאז 1918 מילא תפקיד מרכזי בדיכוי התקוממות הפועלים בגרמניה.

סאראסי ג'יאקונו (1872—1926) — מנהיג סוציאליסטי איטלקי. עמד בראש האגף האינטרנציונאליסטי שהתנגד למלחמת-העולם הראשונה. ב-1924 הצטרף למפלגה הקומוניסטית האיטלקית.

סן-סימון אנרי (1760—1825) — ממייסדי הסוציאליזם האוטופי בצרפת. שאף לשינוי החברה על-ידי רפורמות וחינוך החברה ברוח דת חדשה. דגל בהתגברות על האנרכיה בייצור הקפיטאליסטי על-ידי התאמתו לצריכה באמצעות מוסד חברתי מרכזי ופיקוח על הכלכלה לסובת כלל העובדים.

פליכנוב גיאורגי (1856—1918) — מגדולי התיאורטיקנים המארכסיסטיים בשנות ה-90. בין מייסדי הקבוצה המארכסיסטית הראשונה ברוסיה "שחרור העבודה". ניהל מאבק נמרץ נגד הרחיוניות של ברנשטיין וגלגולו הרוסי ה"אקונומיזם". בוועידה השניה של הסוציאל-דמוקראטיה הרוסית (1903) הצטרף לבולשביקים. אולם

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

לאחר זמן קצר עבר למנשביקים. תמך במלחמת-העולם הראשונה מתוך תקווה לנצחון בנות-הברית. אחר מהפכת-פברואר 1917 דרש המשך השתתפותה של רוסיה במלחמה "עד הנצחון". לאחר מהפכת-אוקטובר סרב להופיע בפומבי נגד הבולשביקים, אף-על-פי שהתנגד לשלטון הסובייטים. בין כתביו: "בעיות-יסוד של המארכסיזם", "אנאר-כיזם וסוציאליזם".

פיק וילהלם (1876—1960) — מייסדי "ברית ספרטאקוס" והמפלגה הקומוניסטית של גרמניה. משנת 1928 חבר הוועד הפועל של הקומאינטרן. מ-1935 יושב-ראש המפלגה הקומוניסטית של גרמניה. מייסדי מפלגת האחדות הסוציאליסטית של גרמניה, שקמה בעקבות האיחוד בין המפלגה הקומוניסטית של גרמניה והמפלגה הס.ד. ב-1946 בוועידת האיחוד נבחר כיושב-ראש המפלגה. ב-1949 נבחר לנשיא הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית (ד.ד.ר.). מת ב-1960 בברלין.

פרודון פייאָר (1809—1865) — תיאורטיקן צרפתי של האנארכיזם. ראה את שורש הרע של החברה הקפיטאליסטית בצורת החליפין. הציע לארגן "בנק עממי" מיוחד, אשר באמצעות "אשראי חנם" יעזור לפועלים לזכות באמצעי-יצור משלהם וליהפך לבעלי-מלאכה. שלל מנקודת-השקפה אנארכיסטית את המדינה. גרס את ההיסטוריה של החברה כהיסטוריה של אדיאות. ב"דלות הפילוסופיה" מארכס ביקר את דעותיו.

צטקין קלרה (1857—1933) — מראשי השמאל בגרמניה. ממייסדות התנועה הבינלאומית של הנשים הסוציאליסטיות ומ-1907 מזכירת התנועה. בין היוזמות והמארגנות של הוועידה הבינלאומית של נשים בברן (1915) נגד המלחמה האימפריאליסטית. נכלאה בבית-הסוהר בין יולי לאוקטובר 1915. ממייסדות "ברית ספרטאקוס" והמפלגה הקומוניסטית של גרמניה. משנת 1921 חברת הוועד הפועל של הקומאינטרן. מ-1925 עד יום מותה — יושבת-ראש ארגון "העזרה האדומה" הבינלאומי.

קאוטסקי קארל (1854—1938) — ממנהיגי האינטרנציונאל השני. עשה עבודה מדעית רבה בפופולאריזציה של ההשקפות החברתיות והכלכליות של מארכס. גיהל מערכה רעיונית נגד הרחיוזיוניזם של ברנשטיין. חיבר את "הפרוגרמה הארפורטית", שהיתה למצע המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית הגרמנית. שנים אחדות לפני פרוץ מלחמת-העולם הראשונה נקט עמדת-ביניים בין האגף הימני לאגף השמאלי בס.ד. הגרמנית ומאז נציג ה"צנטריזם". בין מייסדי המפלגה הסוציאליסטית הבלתי-תלויה של גרמניה ובין הפועלים להתאחדותה מחדש עם המפלגה הס.ד. הגרמנית והאינטרנציונאל השני. התיצב נגד מהפכת-אוקטובר והגיע להצדקת ההתערבות המזויינת נגדה.

קונסקי אלכסנדר (1881—1971) — ציר הדומה מסיעת הטרודובניקים. לאחר מהפכת-פברואר 1917 ברוסיה — מראשי הס"רים הימניים. מילא תפקידים מרכזיים בממשלה הזמנית, תחילה כשר המשפטים, ואחר-כך כשר המלחמה. כראש-הממשלה ומפקד עליון של הצבא. בימי מהפכת-אוקטובר 1917 ניסה לערוך מסע צבאי לדיכוי המהפכה, אולם נחל תבוסה. מת בארצות-הברית.

שיידמאן פיליפ (1865—1939) מנהיג סוציאלי-דמוקראטי גרמני. מ-1912 — סגן-נשיא הרייכסטאג. תמך במלחמה האימפריאליסטית 1914 ובשיתוף-פעולה הדוק של הס.ד. עם ממשלת הקיסר וילהלם. בנובמבר 1918 — שר בממשלת הנסיך מבראון. השתתף באורח פעיל בדיכוי המהפכה בגרמניה יחד עם אברט ונוסקה.

ביבליוגרפיה

1. Julius Braunthal — History of the International (1864—1914), (Translated by Henry Collins and Kenneth Mitchel).
2. Eduard H. Carr — The Bolshevik Revolution (Published in New York 1952).
3. C. D. H. Cole — Democracy and Communism.
4. James Joll — The Second International.
5. William Foster — History of Three Internationals (International Publishers, New York 1955).
6. R. Palme Dutt — The Two Internationals (London 1920).
7. Werner — Karl Liebknecht kontra Ruestungskapital.
8. Karl Kautsky — Die Proletarische Revolution und ihre Programm.
9. Karl Kautsky — Die Internationalitaet und der Krieg.
10. Karl Kautsky — Nationalversammlung und Raeteversammlung.
11. Karl Kautsky — Die Diktatur des Proletariats.
12. Karl Kautsky — Der Weg zur Macht.
13. Karl Kautsky — Die Internationale und Sowjetrussland.
14. G. J. Sinovjew — Bericht des Exekutivkomitets der Komitern (1920).
15. Milorad Drachkovitch and Branko Lasitch — The Communist International.
16. Manifest, Richtlinien, Beschluesse des ersten Kongresses der Kommunistischen Internationale (Hamburg 1920).
17. Der II Kongress der Komintern-Materialien (Moskau 1920).
18. Der III Kongress der Komintern-Materialien (Moskau 1921).
19. Der IV Kongress der Komintern-Materialien (Moskau 1922).
20. Dokumente und Materialien zur Gechichte der deutschen Arbeiterbewegung. (Dietz Verlag, Berlin 1958), (1914-1917).
21. Die Kommunistische Internationale, Kurzer historischer Abriss. (Dietz Verlag, Berlin 1970).
22. Bericht über des Gründungsparteitages der Kommunistischen Partei Deutschlands.
23. Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung (1919-1921) — Dietz Verlag, Berlin 1966.
24. Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung (1922-1923) — Dietz Verlag, Berlin 1966.
25. Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung (1917—1923), Band III (Dietz Verlag, Berlin 1966).
26. Fundamentals of Marxism-Leninism (Progress Publishers, Moscow 1964).
27. Lenin — Socialism and War.
28. Lenin — The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky.
29. Lenin — Imperialism — Highest Stage of Capitalism.
30. Lenin — Two Tacticts of the Social-Democracy.
31. Lenin — State and Revolution.
32. Lenin — What is to be done ?
33. Doche Nemech — Comments on the History of the Bloody Counter-Revolution 1919—1921, (Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 1954).
34. Hungarian Revolution — Academia Scientiarum Hungarica.

האינטרנציונאל הסוציאליסטי והתהוות הקומאינטרן

35. ו. אי. לנין — כתבים נבחרים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1950.
36. ו. אי. לנין — כתבים נבחרים, הוצאת ספרית פועלים 1952.
37. ו. אי. לנין — השאלה הלאומית והקולוניאלית, הוצאת הוועד המרכזי של מק"י, 1960.
38. ו. אי. לנין — מחלת הילדות של ה"שמאליות" בקומוניזם, הוצאת הוועד המרכזי של רק"ת, 1970.
39. ההיסטוריה של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות, הוצאת הוועד המרכזי של מק"י 1964.
40. כריסטופר היל — לנין והמהפכה הרוסית, הוצאת "הודו", ת"א 1961.
41. ג'ון ריד — עשרת הימים שזיעזעו את העולם, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1960.